Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پولادي امير
تر سيوري
لاندې

PROPERTY OF ACKU 11883

PROPERTY OF ARIC Established 1989

ليکوال:
فرانک. اې. مارتين

ژباړن
محمد معصوم هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پیژندنه:

د کتاب نوم :: د پولادي امیر تر سیوري لاندې

لیکوال :: فرانك.اې.مارتین

ژباړن :: محمد معصوم هوتك

خپرندوی ::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني

د خپرېدو لړ :: ۵۷

چاپ شمېر :: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ نېټه :: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندویې ټولنې یادښت

"د پولادي امیر تر سیوري لاندې" د فرانك مارتین هغه په زړه پورې اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاریخ د یوې ډېرې مهمې دورې (د امیر عبدالرحمن خان او امیر حبیب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله لیکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د یو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې داسې نویو او په زړه پورې موضوعګانو ته اشارې لري، چې تر اوسه یې په بل ځای کې څرك نه دی لګېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاریخ څېړونکیو او مینه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

د دې تاریخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتك، د پوره ستاینې او کوروداني وړ دی چې د غه کتاب یې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې یې د داسې یو اثر پر ژباړه هم پوره ډېر وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتیایمې کالیزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری" په نوم د

علمي ـ تاريخي سيمينار په وياړ دا او داسې يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندې کوي.

مـــوږ د دې اثر د قـــدرمـــن ژباړن د لا زياتو برياوو هـــيله کوو او خپـــل هېوادوال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژباړونکي يادابنت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي اميرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له يوه انګرېزمهندس سرتوماس مارټين (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نوموړي مهندس خپل استازی سر سالټر پاين Sir Salter Pyne کابل ته ولېږه . سالټر پاين ، چي وروسته په کابل کي په مستر پاين سره مشهور سو ، تر مسيو ژيروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپايي دئ ، چي د افغان و انګلس تر جګړي وروسته په کابل کي استوګن سو (۱).

مسيو ژيروم د هغه سفريه ترڅ کي له اميرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نوموړي امير په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرين سره دکتلو په نيت راولپنډۍ ته کړی و. امير ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نوموړی مهندس کابل ته راغی او له خان سره يې د کريم بخش په نامه يو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسيو ژيروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامير په حکم د څينو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د پولك و څلوېښت زرو هندي روپيو په بيه يې سامانونه وپېرودل او کابل ته يې راولېږل. خودده دژوند و مرګ پته ورکه سوه او امير وايي ، چي له زيات تلاښ سره سره بياهم څرګنده نسوه ، نوموړی ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مستر پاين لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپرېل په سر کي کابل ته ورسېد . څو مياشتي يې تېري کړې او بيرته انګلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېښليك دمستر پاين راتګ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نږدې يو نيم کال وروسته دوهم وار بيرته کابل ته راغی . په دې وار راتګ کي ورسره دغه کسان ملګري وو : جان الفريډ ګري John Alfred Gray. مستر ستېوارټ Mr.Stewart او مستر ميډليټن Mr.Myddleton . دوی درې واړه انګرېزان وو . جان الفريډ ګري دامير جراح و . خپل دسترګو ليدلی حال ئې په يوه پنډ کتاب کي بيان کړی دئ ، چي At the court of the Amir نوميږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواريخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

سالتېر پاين د مسيو ژيروم فرانسوي لخوا رالېږل سوي ماشينونه په کار واچول . په هغو کې د ترکاڼۍ ، برمه کارۍ ، ولډنګ کارۍ ، اړې اوړندې د ستګاوې شاملې وې . ددې پرځنګ يې د توماس مارټين دشرکت په نمايندګې يې يوه جبه خانه ، يوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او نور نوري دستګاوې او ورکشاپونه جوړ کړل ، چې وروسته بيا دغو ورکشاپونو يو شمېر عصري صنايع منځ ته راوړل . ويل کېږي چې نوموړي مستر پاين د سر مارټيمر ډيورنډ له هيات سره چې د افغانستان د جنوبي او ختيځې پولې د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امير يې د انګريزي هيات خبري ومنلې. (۱)

امير عبدالرحمان خان له سر توماس مارټين سره ټينګې اړيکې لرلې اوامير ورته دهغه هيات دسرېښتې کار په لاس ورکړ ، چې لندن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپريل کې له کابله روان سو او د مې له څلېرويشتمې څخه بيا د دسمبر تر دريمې پورې په لندن کې و . شهزاده له انګلستان سره دمستقيمو ډيپلوماټيکو اړيکو د ټينګېدو په نيت دخپل پلار امير عبدالرحمان خان لخوا هغه هيواد ته استول سوی و. امير که څه هم پخپل دغه مقصد کې بريالی نسو ، خو له سرتوماس مارټين سره يې مناسبات بياهم دوستانه پاته سول او دپوره باور وړ يې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدو په وخت کې دنوموړي توماس مارټين کشر ورور فرانك مارټين Frank . A . Martin ملګری و(۲) . داشخص زموږ دهمدې کتاب ليکوال دئ ، چې په کابل کې د سر سالتېر پاين پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجينير په توګه ټاکل سوی و . فرانك مارټين د پاټريك ويليام مارټين Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د ديموکراسی او جمهوريت په کلونوکې ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امريکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو پرباب ليدنو کتنو رساله وليکله او په کابل کې چاپ سوه . خو امير عبدالرحمان خان د خينو مصلحتو له مخې نشر نکړه .

پلار یې دانگلستان دبرمنگهم ښار دځرمنو دصنایعو څښتن و . مشر وروريې، سر توماس مارټین په ۱۸۷۴ م کي دهندوستان دکلکتې په ښار کي یو صنعتي شرکت پرانیست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنگال داوسپني او پولادو دکمپنۍ سرپرستي ور دغاړې سوه او تر هغه وروسته یې په هندوستان کي داورگاډو دپټلیو په غزولو کي درنه ونډه واخیستله . دغه راز یې دکلکتې ښاروخواکلیو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اگرې او سـرینگر (کشمیر) ښارونو ته دچنلواوبو رسولو پروژې بشپړي کړې .

لکه ورانډي چي مو یادونه وکړه ، سرتوماس مارټین په هند کي دکابل دامیرعبدالرحمان خان داستوگني په وخت کي دنوموړي امیر پاملرنه خانته واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړیکو اغېزه وه ، چي زموږ دهمدې کتاب مولف فرانك مارټین یې دکابل دورکشاپونو سرانجنیرۍ ته ورساوه او په کابل کي بیا ددغه خیرك او متشبث انگریز استوگني ددغه کتاب ، چي ستاسي په واك کي دئ ، دلیکلو زمینه برابره کړه .

فرانك مارټین هم کابل ته دوه واره راغلی دئ . لومړی وارسفر یې په ۱۸۸۹ م کال کي و او دکابل دورکشاپو په څنگ کي یې داستوگنې له پاره ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه وړاندي چي مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره یوځای راغی . دوهم وار یې دخدمت موده څه دپاسه اته کاله وه ، چي په دې موده کي دامیر عبدالرحمان خان دپاچهی شپېږ کاله او دسراج الملت والدین امیرحبیب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانك مارټین دامیر عبدالرحمان خان په دربارکي دپوره عزت څښتن و . له درباریانو سره دومره زیات محشور و ، چي ان دهغوی د کورنیو مسایلو او خپل منځي دښمنیو او رقابتو په باب یې ښه پوره معلومات درلودل . نوموړی گرځنده سړی و او دکابل ښاروخوا سیمي یې ټوله تر پښو کښلې وې . دعادي خلکو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو یې خبري کولای سوې

---

(۱) جورج سمیت ـ د ډیکشنري آف نېشنل بیوگرافي ـ لومړی ټوك ـ ۵۷۸ مخ ـ اکسفورډ .

(۲) وگورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

. نومړي دخپل مسلك انجنيري پر څنګ هنرمن سړی هم و. دکتاب په منځ کي ښيني تصويرونه دده په هنرمنو ګوتو انځور سوي دي .دده دکتاب تر لوستلو وروسته سړی وېلای سي ، چي فرانك دهغه وخت دکابل او دهغه ځای د دربار او درباريانو په معرفي کي په بشپړه توګه بريالی ليکوال ګڼل کېدلای سي . دده دکتاب ښيني برخي داسي ترخه حقايق دي ، چي لوستل به يې درانه تمام سي . خو ما يې په دې نيامت ژباړلو او خپرولو ته ونډنګل ، چي زموږ دهيواد اوسني حالت هم تر دوه ويشت کلني جګړې او ګډوډيو وروسته د امير عبدالرحمان خان تر واکمني ورانديي شرايطو ته ورته دي . زموږ دهيواد اقتصادي و سياسي و ټولنيزه شېرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود هيواد اوسېدونکي د مطلقي خپلسري او بې قانوني په حالت کي ژوند تېروي . زموږ راتلونکو مشرانو ته دغه شان وران ويجاړ هيواد ور دغاړي سوی دئ، لکه امير ته چي په غاړه کي ورلوېدلی و .ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونکو سره مرسته وکړي ، چي دخپل ګران هيواد دتاريخ له يوې داسي مرحلې سره اشنا سي ، چي وګړي يې دنن په شان دخپلي بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاريخ په باب بهرنيانو په تېره بيا انګرېزانو ښه ډېر آثار کښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو کسانو پرته ، چي په لويديځ کي ورته داستوګني زمينه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونکي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په فکر ددغو آثارو ژباړل له هغو کارونو څخه دي ، چي په بهر کي داستوګنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتيا له مخي په داسي حال کي دغه کار ته ملا وتړله ، چي نه له انګرېزي څخه دترجمې اوږده سابقه لرم او نه پوره صلاحيت . خو بيا مي هم له خان سره پتېيلې ده. چي كه پاك خدای توان او حوادثو فرصت راکړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو کي برخه اخلم . داکتاب چي ستاسي په واك کي دئ ، دهمدې ژمني لومړی محصول دئ . دکتاب ژباړه مقيده نه ده او مطالب په آزاده توګه ژباړل سوي دي . لمنليکونه يې ما پر زيات کړي دي . دترجمې په ښينو برخوکي زما مشر زوی ذکي هوتك مرسته کړې ده او دټايپ ستونزه يې ګران سعيد لودين پر ځان ومنله . دواړو ته د نېکمرغه ژوند دوعا کوم . زه دغه راز د پاك خدای (ج) له دربـــاره څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړم ، چې افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکۍ دساتلو په لارکي یې توفیق ورکړي. آمین .

محمدمعصوم هوتک

ټورنټو ـ کاناډا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړی څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (څارویو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبيان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کلیو اوبنارو کي د سردارنصرالله هرکلی ـ د دښتو بیان ـ کندهار ـ امیر او هغه ملا چي دکندهار بست ته یې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو میاشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبیاپه اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نژدې دبلوچستان کوټې پر لور د اورګاډي تم ځای دئ ، ولاړسي ، د بېرته ستنېدو سفر یې په پاریس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په سټېشن کي دکوټې دسیمه ییزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونوروافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی وویل سو ، چي وروسته بیاد پولي په اوږدوکي خپل کمپ ته ولاړ ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراوشهزاده ملګري ورسره یوځای سول چي دامېرله خوادده دسفرد ملګرتیاله پاره رااستول سوي وو ، زه (فرانک مارتین ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي یې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي یې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته یوه دملازمینوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نژدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي مونږ سفرپیل کړ ـ خودغه ورځ ډېره توده وه اوځومره چي وړاندي تلو ، هومره پسې تودېدله. له شهزاده سره دسپرو ملګروآسانودډېرو وریځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تموښ(sultry) جوړ کړ اوسفریې ستومانوونکی کړ.

دښت ډېروچ ښکارېدی . شاوخوایې د ریګوغټ اوبې وښومیدانونه اودلته وهلته یکښې داغزیوبوټي وو ـ ځای په غټې ډبري هم له مخکي راوتلي وې اولږځه لیري یې لوڅي شاګی اوډېرین غرونه پراته وو . د لمرسوځنده وړانګوله ریګواوډبروڅخه پخپله دلمرتبی جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــــر کندهارپوري

سړك نسته خوله پخوا څخه دكاروانودتېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي سوي دي چي پرځنډه يې خاى خاى داسانواوښانوسپين هډوکي پراته وو. خوبياهم شهزاده اوملازمينو يې په خوشالى سره لاري وهلې ځکه دوى د يوه بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوکابل ته په رسېدو سره يې خپلو دوستانوته دعجايبوسيمواوعجايبودودونو او رواجونو ډېري کيسې لرلې.دغه رازيې له دغوسيموڅخه له ځانوسره داسي توليدات راوړي وو چي هم سوغاتونه کېدلاى سواى اوهم دسوداګرۍ اوډېري ګټي مالونه .د شهزاده په مخکي داوزبکودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره يوله بل څخه لږشانته ليري روان وو اولږ څه وروسته يې په دواړوخواووکي په اوزبکوپسې د شاهي رسالې د ساتونکودوه قطاره وو. دوى توري اوکارابين توپك درلودل اوترنورويې جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بيا سپاره عسکرووچي شکېدلي جامې يې اغوستي وې اووحشي ښکارېدل خبري يې لرلې . البته دومره وحشي نه لکه اوزبك چي دپسود پوستکوخولى(busbies) يې پر سر، وريښتان يې پرمخونوراايله کړي اوخبري يې لا ور وحشي کړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښايي له پوځي نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتيا په وخت کي ډېرګټوروښکارېدل.

ترټولووړاندي يوسړى روان و. دآس پرځين (زين) بباندي محلي ډول ورته پروت اوداسانودپښوله بړغ سره سم يې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د شاهي کسانود تېرېدلواورسېدلو ښکارندويي کوي.

دشهزاده اړخ ته يوسړي په منډه څغستل په لاس کي يې سترزرين سايوان(چتر) وچي دلمرد سوځنده وړانګومخه په نيول کېدله اوشاوخوايې پلي ساتونکي وو ترهغولږڅه وړاندي بيانورپلي ساتونکي له (اضافي) اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه چي له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوى په منځ کي وم اوپوهېدلم چي ددوړو په اوريځوکي سپرلوڅه رازښکاري . مخ له خولوډك اودوړي باندي خيښتي پرتې - دومره غليظي دوړي چي اسانوپکي لارنه سواى ليدلاى اودم وکړى به يې پرډبروباندي نوکان خوړل.

دلاري په اوږدوکي ترموروړاندي اووروسته پــــــه يوڅه ليري واټن کي

داوښانواوډبابوګانولیکي رواني وې پرهــریوه باندي له دوړو ډک بارونه باراو جلوونه یې د پلیوخلکوپه لاس کي وو. په بارونوکي ددغه کوچني لښکرخېمې اوسامانونه وو. د بوده وو (ښاروبو) له هري لیکي سره یوسپورعسکر (سوار) رهي و. دده وظیفه پرلاري باندي دبېخایه خنډېدومخنیوی اوراتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه . زیاتره بارکښ ښاروي دمالونودوږولو راوړلو د سوداګر (کریه کښانو) ملکیت واودا هغه کسان دي چي موقع ورته برابره سي ترکوچني ګټي لاهم نه تېرېږي.

زه دېرخوښ سوم کله چي مي واورېدل ، شهزاده ترغرمې وروسته دچایوچښلوله پاره دتم کېدوامروکړ. ښکه خوله مي دګرمی اودوړوله املـه سره نښتې وه اوبدبوی یې تیز . موږټول دیوې کوچني شاګی(غونډی) ښنګ ته له اسونوراکښته سوواودچایوتردمېدلوپوري خدمتګاران اوعسکرهماغه شان سپاره ولاړوو، ښکه دوی هغه کسان دي چي ستړیانه پېژني . دچایوترچښلووروسته، شهزاده ماته سګریټ تعارف کړل اوزه بایدووایم چي نوموړي دسفرپه ترڅ کي پرماډېره پاملرنه کوله اوراباندي مهربان و. ده خپلوګنډونکو ته امروکړچي زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستینان) جوړکړي.ده ویل چي انګریزي کوټونه دهغي سختي یخنی له پاره مناسب نه دي،چي موږته په راتلونکي کي ګوري اوما دده دډغي پرځای پاملرني له امله مننه ترې وکړه . شهزاده پخپل هیوادکي هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کي چي افغان شهزاده و. دلته دی یوښېل شخصیت و.

له یوې لنډي دمي وروسته مارش بیاپیل سواودکمپ تررسېدوپوري یې دوام وکړ – ماپښینی سپرلوډېرخوندوره وه ښکه ګرمی لږاولارپرکلکه مځکه باندي وه، دوړه بیخي نه لیدل کېدله.

دټولوهغوکلیواوسېدونکي چي زموږپه لارکي وو، ددېوالونومخي ته راغونډسوي وو چي شهزاده اوملګري یې وګوري. دکلي مشران ترنورومخکي ولاړوو او کله چي به شهزاده ورنږدې سودوی به خپلي بګړی په دواړولاسوکي ونیولې اوده ته به یې دښه سفردوعاوکړه . دزیاتروکلیوپه مخ کي به یې دلاري پردواړوخواووارډې لګړي په مځکه کي ښخي کړي وې اودلکړوڅوکي به دلاري

په پساره په يوه تناوسره تېرل سوي وې، دتناوپه مخ کي به يې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجيد خوړند کړی و. شهزاده اوملګري يې چي به ترقرآن مجيد لاندي تېرېدل ـ هغ ' به يې په ښي لاسومسح کړاوبيابه يې هغه لاس خپلو سترګو، خولو اوخګرونو (ټټر) ته وړ او يوه لنډه دوعابه يې کوله. تردې وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به يې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به يې بياخپله لاروهله. زمورسره دوې درې باجه خاني ملګري وې اوهرکمپ ته به يې دشهزاده په رسېدوسره لويه سلامي (Royal Salute) په داسې حال کي ږغول،چي دی به يې مخ ته تېرېدی. کله چي به يې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کي به دغه رازيوه لويه ماښامنی(شاميانه) برابرېدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسيمي ټول مشران به په دې نيامت پکښې ناست وو چي يابه يې دشهزاده سلام کاوه اويابه يې هغوخلکوته دخوراکي موادو او ښوبرابرولوله بابته پيسې ترلاسه کولې،چي دشهزاده دورتګ له پاره به يې هرڅه مخکي له مخکي تهيه کول.

په زياتروتم خايونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چي خپلوان اودوستان يې انګلستان ته تللي او دوی يې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان وارد واره په چمن کي په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کي هغه درې واره په غېږکي نيسي ، يووارښي خواته بياکيڼ ته اودوهم واربياښی ته ، اووروسته نودپوښتنواوخوابونواوږده لړۍ پيل کيږي. ترروغبړ وروسته چي څوک د دوی مينه ناکي پوښتني يا ژړاوي چي معمولادخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو يا ددوستانواوخپلوانودليدلودخوښۍ له امله اوري، ډېره اغېزه پرکوي اوپرې متاثرکېږي.

دچمن داورګادی په تم ځای کي مي دشهزاده يومامور (کوټوال) په داسې حال کي په سترګه سوچي له اورګادي ښه يې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکي له شهزاده سره مل و. کوټوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشيني ښکارېدی . ده په اردوژبه ښه سمي خبري کولای سوې اومايې دستونزي پوښتنه ځني وکړه . له خولې‌ئ اسوېلی ويوست اووې ويل همدااوس يې واورېدل،چي ورور يې په کابل کي بندي

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوررله زوال څخه ګټه اخلي او غواړي دامیرذهن دده په وړاندې مسموم کړي. ده ته داهم ویل سوي چي که کابل ته ستون سي امیربه یې غالبا ووژني . ده وویل چي دبرچورت یې وهلی اودې نتیجې ته رسېدلی دئ چي ښه به دا وي ، بیرته کراچي ته ولاړ سي او هورې له خینودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅووکولای سي بیرته خوندي هیواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورګاډي کي ور سره په بیرته تګ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل دیوه لوی ماموربه تېښته کي مرسته کول امیرته یوه بده پیلامه وي خوداهم سخته ده چي له یوچاسره دې دمرګ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ویل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورګاډوبه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهې سوم .حیران دې ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامې معلومه کړه چي ترمانښام دمخه به بل اورګاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولې ته نږدې خپل کمپ ته نږدې سوي وو، څرنګه چي په دې برخه کي دسملاسي ګام اخیستلو اړتیانه وه، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونیو .

دغرمې دډوډی پروخت هغه انګریزي ژبی راته راغی چي دسورسات اوبه چمن کي دشهزاده دهرکلي په ارتباط دنوروچارومسئول :واراته وې ویل چي کوتوال دخپلي تېښتې په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زیاته یې کړه چي دی بایدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زمورله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه. ځکه مي نوپرده ټینګاروکړچي هیڅوک بایدپوه نه سي چي موږ ددغه سړي په تېښته کي شریك یو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پرامیرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اوموږبه ملامت سو. دی ولاړخوبیرته له کوتوال سره راغی. له هغه سره یې په فارسي ژبه، چي زه یولږڅه په پوهېدم ، اوږدې خبرې وکړې . زمایقین دئ چي دی یې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوبه شپه کي یاپه دابله ورځ بیرته راوګرزي اوخپل نفربه ورپرېږدي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت . کله چي زه په هغه مازیګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوتوال راسره و او مـــــوږ کمپ ته یوځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسپدواوپه دابله ورځ چي مود کندهارپرلورتګ ته خانونه سمبالول. کوټوال دشهزاده دملازمینوپه ډله کي و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچي کوټوال به کابل ته لاس تړلی ورولي، خوده له امیرسره سوله وکړه اودڅه وخت له پاره یې له خپلي څوکۍ څخه ښه پوره خوندواخیست، خلك به یې په وحشیانه توګه شکنجه کول اووژل اودبډواوشوکماری له لاري یې خپله پانګه زیاتوله.اته کاله وروسته چي مړکېدلی . څولکه روپۍ یې درلودې.دمرګ په ورځ یې ماواورېدل چي خني عسکرله دې امله اندېښمن وو،چي دده روح به په هماغه شپه په دوزخ کي مکوټ سوی وي . ماته دزرګونودغه رازاندېښنواوتسلیت ناموچورت را ولوېد او په دې هم پوه وم چي ماله ده سره څه وکړل؟ عسکروچي دده دبرخلیك په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدې .

دافغانانوله عقایدوسره سم دانسان له روح سره دښخېدوپه هماغه لومړۍ ورځ حساب وکتاب کېږي له دې امله به نوعسکرودده دلومړۍ شپې حساب وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهروارتم کېدلوکمپ ډېرپرتمین ښکارېدی اودیوې ستري غونډې په شان ایسېدی . خکه دشهزاده اودهغه دملازمینواړخو ته عسکرو، د بارونو او ځارویو مسؤلینو، چي هغه پخپله یوه لویه ډله وه او یوازي داوښانومسؤلین یې پنځه سوه کسه کېدل، دغه رازخېمو، اسانواواوښانویوه پراخه سیمه نیولې وه. ترماښام وروسته هرځای اوورونه بل وو اوخلکوخپل خواړه پخول هراورټاکلې اندازه سري لرل چي عموما دلوښوپه برابرولواودپخلي په تنظیمولوبوخت وو. خیني نوروبه شاوخواڅنګونه اچولي یابه ولاړ وو او دهغي شیبې په انتظاربه وو، چي کله به هرڅه تیارسي اودوی به نورخملي.

په کمپ کي ډېرشخول نه و او په زوره چیغي خوکورت نه وې، خکه افغاني ډله دنړۍ ترټولومنظمه اوخاموشه ډله ده . خودافسرانوداوامرورغونه دغه رازله نابلده اسونوسره دنوراسونودجنګ شیشنی (هره شپه به ورك آس لیدل کېدی) د اوښانو بړهار، په پښتو ژبه دګزمه عسکرو د خبرداري اوازونـــه او د وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ږغونه اوریدل کېدل. زماپه یاددي یوه شپه، اصلا یو سهار په خره دنغاروساتونکی خوب وړی و اوناڅاپه راویښ سو. ژرژریې پرله پسې شپاړس واره نغاره وډبوله ، په داسي حال کي چي هغه صرف دشپې یوه نیمه بجه وه! زه نه سم ویلای چي دابه دشوګیری نتیجه وه اوکه به هغه سړي فکرکاوه چي یوڅه زیات فعالیت به دده زیاته بیداري وښیي.

موږکندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، یوازي یوه ورځ موښه اوږد مزل وکړ. نوري ورځي موددوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چي د"کاروان له مارش" سره بیخي ډېرتوپیرلري، شاهي مارشونه دخلکواونورو شیانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له یوه کمپ څخه تربل پوري واټن معمولا دیوڅوساعتوسفردئ . اسان په سفرکي په یوه متحده الشکله سرعت سره خي، چي دچټك تګ اوډوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوی همداسي روزل سوي دي. په ځیني حالاتوکي کولای سي په یوه ورځ کي پنځوس شپېته میله لارووهي - که څه هم رواجي تګ داسي نه وي اوبې له ضرورته یې په دومره چټکي نه ځغلوي . که دلاري غرونه، دمنظم سړك نشته والی اوداسانواندازه (په منځني توګه دیارلس ترڅورلسوپوري) په پام کي ونیول سي . نودایوه مناسب واټن دئ چي موږ وواهه.

په افغانستان کي دوی دواټن (فاصلې) یوواحدلري چي(کروه) یې بولي او ویل کیږي چي‌یونیم انګریزي میل سره برابردئ .خوڅرنګه چي د «ګز» یعني (Yard) ټاکلي شمېرنسته څکه نوله فردي سلیقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کیږي. ماته یووخت دشهزاده پرلاس دامیرفرمان راغی چي په هغه کي یې په ګزه اوکروه سره دسړکونودفاصلې ښوولوله پاره دیوې ګرځنده وسیلې دجوړولوغوښتنه کړې وه اوماشهزاده ته ولیکل چي په کروه کي دګزونودشمېرپه باب معلومات راکړي چي زه بیا دهغه له مخي لازم څرخ ترتیب کړم. ده ځواب راکړ،چي معلومات یې وکړل اوبېلابېلوخلکودومره متفاوت شمېرورکړی دئ، چي دی مجبور سوامیرته دیوې معیاري اندازې دټاکلوپه باب لیك ولېږي خوپه دې ترځ کي امیرناروغ سواوموضوع همداسي معلقه پاته سوه اوهماغه ناڅرګندولي تراوسه لاسته . اوسني امیرفاصلې په یارډ اومیل سره اندازه کوي.

یووخت له کابله پېښورته تلم له اوو . اتوساعتوسپارلی وروسته مي له خپل ملګري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پوښتنه وکړه چي زموږخیال و ، پکښې واړوو. څوك چي پراَس څوساعته مزل وکړي معمولا يې تلوسه وي چي پوه سي څومره به لاوړاندي ځي ـ ده راته وویل یویادوه کروه وړاندي دئ خوموږله درې ساعته مزله وروسته کمپ ته ورسېدو. له دې وروسته به مي نودواتېن پوښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مایوسوونکې نه وه.

کندهارته چي لاڅومیله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسیمي عمومي آمراومهم افسران چي یوڅه لیري لاله اسونوراکښته سوي وو ، سرتورسرونه راغلل. کله چي ورته راورسېدل ، ښنې يې ورمچ کړې اووروسته يې دده لاس پخپلولاسوکي ونیو، پرسترګويې کښېښنواومچ يې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ویلو او وفاداری څرګندولوافغاني دوددئ . ښارته نژدې دقشلې عسکرله توپخانې سره یوځای لیکه ولاړوو. اووروسته يې په داسي حال کي چي شهزاده تېرېدی ، دډزوشاهي سلامي وکړه . وربسې شهزاده عسکرمعاینه کړل اویوڅوخبري يې هم وکړې چي دټولوافسرانواوماموریښولـه خواورسره تکرارسوې، شهزاده چي مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه ښارته ولاړم چي دخان له پاره ټاکل سوې مېنه(کور) پیداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چي له هندوستانه کابل ته ځي . له پېښور څخه دخیبردلاري سړك یوسیده خط السیردئ چي په پوځي مارش باندي لـه لېرڅوري سره نږدې اتـه ورځي نیسي ، په داسي حال کي چي دکندهاروغزني لاردرې څلوراووني وخت غواړي . نه دارابه لرونکوګاړوله پاره سړك سته او نه اورګاډی . څوك بایددآس په سپارلي سفروکړي یادتخت روان په شان یول ډول چوکۍ (کجاوه) کي، چي ددوواسانوپه شاپوري تړل سوې وي . افغاني واکمنان له اورګاډي سره سخت تعصب لري . که یوڅوك دغه رازیوه پلان یا نقشې ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدګومانه کیږي. په داسي حال کي چي داورګاډي یوه خانګړې نقشه به هیواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنی بېوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چي له کابله انګلستان ته تلی ، امیرمرحوم د پېښورله لاري ولېږی

اودراستنبدلوانتظام يې دکندهارله لاري تړل سوی و دا ددې له پاره چي دی بايدخومره چي ممکنه وي، خپل هيواد وويني . هغه وخت چي دی له روسيې څخه راغی ، نهه کلن هلك و او ترکابل دباندي څومېله زيات نه و وتلی ، ځکه اميردخپلي کورني غړوته اجازه نه ورکوله چي بې له ضرورته دي سفروکړي. اميردغه رازغوښتل چي شهزاده له سفرڅخه دراستنېدلوپروخت په کندهارکي تم سي اودهغوموضوعگانوپه باب معلومات راغونډکړي چي دحکومت داندېښنې وړوو. داځکه چي له ډېروکلونوراهيسي خلکودواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکايت کاوه.

ماته په کندهارکي ويل سوي وچي اميرپه پخوانيو واليانوباندي دوظيفې دتسليمولوپه وخت کي ليکلی سند لاسليك کړئ وچي که دوی بډي واخلي ياپرېږدای يابې وزلي باندي ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چي درې څلوروروستني واليان ټول په دارسوي وو. هغه شخص چي دشهزاده دورتګ په وخت کي والي و، ناڅاپه ناروغه اوڅوورځي وروسته مړسو. هيڅوا دانه غوښتل چي له ناوړه پېښو څخه دتېښتي له امله دي خان بربادکړي .

کندهاردښنوکروندوپه منځ کي پروت دئ اوکه يې داوبولګولواوکرني کارپراخ سي ، چي بايدوسي، نورهم شين کېدلای سي. خوکله چي زه هورې وم دکرني علايم لږښکارېدل که څه هم په رودوکي پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان کي دبارانودلږوالي په پام کي نيولوسره دمځکودخړوبولوله پاره داوبولګولوانتظام ضروري دئ . په ځينوحالاتوکي دهغومځکوله پاره چي غواړي خړوبه يې کړي . څاهان دنريوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځای څخه اوبه دمځکي سطحي ته په ايراني څرخونوباندي راخېژي. دايوستونزمن جريان دئ ، ځکه نري کانالونوته نه شيشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زياتره وخت دمځکي د ښوييدلو يا ګروبېدلو له امله بنديږي اوترڅوچي کانالونه ترميميږي، حاصلات بياتباه سوي وي.

زماڅخه وغوښتل سوه داوبولګولوپوه داسي طرحه جوړه کړم چي دهغې په واسطه شاوخواټوله مځکه دکرني وړ سي اوخپله نظريه ورته وړاندي کړم . سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې چې داکارکېدونکي وخودخزانې زياتي پيسې پرې لګېدلې، خکه نو موضوع پسې پاته سوه .

ښار (مراديې کندهاردئ . زيارونکي) دېرستر نه دئ اويوجګ دېوال پرراتاوسوی چي دزياترونوروودانيوپه ګډون له ختواودبرويال له ختواوامو خښتوڅخه(sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول ښارپه بېخي وران حالت کي دئ اود ورو ستيوشلوکالو په جګړوکي خوقسماڅوواره نړېدلی اوبياودان سوی نه دئ چي سړي ته ددغه ځای داوسېدونکودېري بې وزلی فکروړپيداکوي . سره له دې چي ځيني ښه کوروته اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي؛ خوپه مجموع کي دوراني اثرات پکښې څرګنددي اوسړی فکرکوي چي خلك دخپل ښارپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لړلوړپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چي په بازارکي زماځانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماستيف Mastiff سپيولړڅه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اودېرمي د وښولو دومره لويوبارونوسره وليدل چي يوازي به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وو. چي دا له څارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چي دصليب په شکل جوړسوی و. يوازي يوه خونه يې درلوده چي څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چي له روسانوڅخه به کاپي سوی و. داکوردهغه باغچې پرڅنګ پروت ولچي شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنګه چي هوامخ پرسړېدووه نوترخپمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه،چي داورځای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخي ليدلای سوې اودغه رازمي دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوې چي پناه ځای(بست) دئ .کله چي چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داخای دځينو زړو انګرېزي کليساووله پناه ځايونوسره ورته دئ.

اميرمرحوم ماته يووخت دکندهاريوه ملاکيسه وکړه چي پرده يې د«کافر»

حکم کړی و، اوخلك يې دده پرضدپاڅون ته پارول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چې خلك د پاچاپرضد، چې په حقیقت کې ددوی روحاني مشرهم دئ، وپارول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای .کله چې نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، امیرته وویل سوه چې دغه سړي(بست) ته پناه وړې ده. امیرخلکوته مخ واړاوه او ورته وېویل چې (بست) یوازې دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسې کافرانوله پاره چې خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . وروسته یې خپله توره واخیستله ، مسجدته ورغی اوسړی یې ځای پرځای وواژه .(۲) داسې لړ پېښه سوې وه، چې عبدالرحمن دې ترغېچ اخیستلوتېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامير عبدالرحمان دوهم زوی و، چي د ۱۸۷۵ ع کال داپريل پر اوومه په سمرقند کي زيږېدلی و . مور يې دبدخشان دميرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژوند کي يو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوپه کابل کي د دولتي شورا مشر و. دنايب السلطنه دولتي لقب يې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال يې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کي دانګرېزانو ضد او ډېر زيات مذهبي سړی و . د آزادوقبايلوپه مشرانوکي يې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبروري کي د سراج الملت والدين اميرحبيب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کي پاچهي اعلان کړه خو څو ورځي وروسته د امان الله خان په ګټه تر پاچهۍ تېر سو او امان الله خان ته يې بيعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کي يې بندي کړ . يو کال وروسته په بنديخانه کي مړ اوپه قول ابچکان کي ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزيزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضياء .

(۲) داشخص شهيد مولوي عبدالرحيم اخونزاده کاکړ و، چي دعلامه حبيب الله کندهاري زوی او دميوند د زمري سردار محمدايوب خان له کلکو پلويانو څخه و. (دزيات تفصيل لپاره وګورئ : درنه کورني ـ دمحمدمعصوم هوتك ليکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نیولوطریقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سړك اوله کندهاره یې فاصله ـ دسفریخني اوواوره ـ غزني ـ دامیرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړك دغاړي کلي اوکرنه ـ کابل ته رسېدل اودامیرله خواسردارنصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تریوڅوورخوتېرېدووروسته درودپرغاړه ځومیله لوړیوباغ ته ولاړچي څوورځي په کب نیولوتېري کړي. زموږدورتګ په ورځ مازیګرشهزاده خپلوملازمینوته وویل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګرېزي جامې اغوستې وې رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پی وې اوورغورځول ګویایوه کوچنی غوټه وه . له خلکوڅخه یوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانك . ژباړونکی) هم بایدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فیصله وسوه چي زه دي دخپل هیوادجامې واغوندم .یودووتنودشهزاده د خوشالی اوسرګرمی له پاره په دابلمه ورځ انګرېزی جامې اغوستي وې اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزاده اونوري عملې یې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پیل کړچي اسان درود دناولیاکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نیوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه یې رود ته اچول . نورجمعیت درود پرڅنډوښه وروسته په پسې و، داځکه چي کبان ترتوراچولودمخه ونه تورېږي. درودپه تل کي رېګ وډېري اوښوي کاڼي ښکارېدل اواوبه ترڅلوروفوټوزیاتي نه وې . داوخت داوبودلږوالي موسم وځکه نوډېري صافي وې . ښه په پېخرکبان ونیول سول چي (trout)(١) ته ډېرورته وو ، ځینوېې څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه یې نه وه.

دکب نیوونکوتورونه دهندوستانیانوتوروونوته ورته وو قطرېې له لسوڅخه ترڅورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد یې په لنډو فاصلوکي دسرپوګولی ځوړندي

سوي اوپه دروندسوی وي. دګوليوترمنځ کښوړي وي اوکبان چي ترتورلاندي کرزي اوغواړي وتښتي ، سريلټول بدن يې، که دېرغټ نه وي، په کښوړوکي بنديږي اوبياخني وتلای نه سي، دتورپه منځ‌کي يوه اوږده رسۍ تړل سوې وي .

ددغه توردا چولوترتيب داسي دئ : درسۍ پای په راسته خېپوري غوټه سوی اونوره رسۍ سره حلقه سوې اوپه ښي لاس کي نيول سوې وي . تورپه رسۍ پوري تړلی وي .دتورنيمه تا (نيمايي برخه) پرکيڼ لاس اونيمه يې پرښۍ لاس غوړېدلې وي ، لاسونه داسي نيول سوي وي چي دتورتاوي سره جړنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نزدې اوتريوه يادوومقدماتي څرخولووروسته يې وړاندي ارتاوکړي. تورداوبودمخ پريوه لويه ساحه وغوړيږي .پراوبوباندي له ښتلوسره سم ددرنوونونودوره يودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښې بندسي. پرمځکه باندي دنيول سووکبانوداچولوترتيب داسي دی : فرض يې کړئ يوګردی ټوکرچي پرګرداورديې په لنډوفاصلوکي وزنونه ځوړندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دټوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،ګرداورد ټوکربه دمېزمرکزته راکش سي اووريسې به پرمېزټول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه يوپربل فشارراولي اودکبانودلوېدلو مخه نيسي خوله اوبوڅخه څنډی ته په اسانۍ سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه دېرتمرين غواړي . پرلاسوباندي دتاووسره راغونډول اوبياغورځول دېرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ايسي چي بايدلېترلېږه درې لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهيګيران دتورپه اچولوکي دېرمهارت لري . دوی کولای سي درودياداوبودجريان له اړتياووسره سم تورپه دايروي شکل يادمستطيل په ډول ياهم په درې کونجه توګه واچوي . دکب نيولوپه وخت کي ضرورده چي تورله ګارواونورموانعوڅخه بچ سي اودايوظريف کاردئ ، چي ځوکلنه تجربه غواړي.

دلويوکبانودنيولوپه تورپوري ترکوچنيوهغيږدانه وزنونه ځړيږي خوپه يوه سپك تورباندي دوه ساعته کب نيول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتوررونه ښايي ګټورروي، چي ماهيګيری دسپورټ په خاطرنه، بلکې صرف دکب نيولوله پاره کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزاده په باغ کي تردوو ورخوتېرولو ورروسته ښارته راستون سوخوهغه کورېې خوښ نه و، چي پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغي ماڼۍ ته، چي اميردښارترکلادباندي يوکال ياڅه مخکي ودانه کړې وه. ماته يوه خېمه راکړه سوه چي دباغچې ترڅنګ ولاړه وه ځکه دماڼۍ خوني غټي اومحدودي وې اوپوازي يې دشهزاده دپذيرايیواوشخصي خدمتګارانوله پاره کفايت کاوه.

په دغه ځای کي زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښ سو. انګرېزي دارو درمل راسره نه و. ښايي بدخواړه مي خوړلي وه. شهزاده چي زماپه ناروغي خبرسو، خپل شخصي حکيم ياډاکترېې زماکتوته راولېږه. دغه سړي خپل کوښښ وکړ او ډېره پاملرنه يې راته وکړه. په هغه وخت کي زه لکه څنګه چي بايدوای، ممنون نه وم ځکه دورخي يې درې واره ديوې ترخې دوا دوه تر څوکو پوري ډك ګيلاسه راباندي څښل اودی به دڅښلوترپايه راته ناست و. دعلاج پرځنګ يې دناروغی ترتېرېدوپوري وږی هم ساتلم. زماروغېدوته ډېرتلوارو. دناروغی ترپايه پوري به مي هرکله دی هڅاوه، چي پخپل لاس د دوا د راوړلوله امله ځان په تکليف نه کړي. وروسته مي ترخپل کټ لاندي په وچه مځکه کي يومناسب سوری پيداکړ، چي مايع درمل يې ترماښه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طريقه باندي درمل خوړل څه ناڅه عادت غواړي. کله چي زه د نقاهت په دوره کي وم، حکيم به ماته هررازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. ډېرهېزترماتېدووروسته زه له نوروڵاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندي سوم. زه بايدپه رښتياسره دده ډېرممنون وای ځکه دی ډېروظيفه پېژندونکی، باوجدانه اوآزادخياله سړی هم و او زماپه ناروغي کي يې ډېره زياته خواري وکښه.

کله چي زه بيارو‌غ سوم پرشاوخواسيمه باندي پرآس باندي خوراډېروګرځېدم اودزرکواوکرکانو (مېزانو) ښه ښکارمي وکړ. ماواورېدل چي لږڅه ليري هوسۍ هم موندل کېدای سي خوځرنګه چي هغه ښکارديوې يادووشپوله پاره دکمپ لګولوخواري غوښتله، نومي فکروکړ، چي بخت ازمويل په دي خواريو نه ارزي. له بلي خوا موږ له لېساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لګولوڅخه سخت منع

سوي وو.

يوه ورځ زه دسروزروپرېيوه متروك كان ېپښ سوم. دځلمكوله خولې مې اورېدلي وو، چې دغه كان پخپل وخت كي ډېره اندازه سره زرډرلودل . دغره په ډډه كي يې يوغټه كنده چاودول سوې وه اودdebris كوټي شاوخوا پرتې اوپه ځينوبرخوكي پخواني كندي په بشپړه توگه ډكي سوي وې. د غرنيو بلورو (Quartz) رگونه په چارچاپېركي ښكارېدل خوسره زرېې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته . زه زيات هيله من وم چې په دغه ځاى كي مې پخپله دزياړايستلووخت مونډلى واى.خومادخپلوسپاروساتوونكوپه واسطه د كوارتز ډبري ماتي كړې، چې وگورم څه شي به ومومم . سره زرزياتره ځلمك ځان ته وركشوي.

له هغې ورځي څخه چې زه ترسرحد ورواښتم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر(دافع دار) سره راته گومارل سوي وو، چې هرځاى زمامراقبت وكړي اوكه چاپه مذهبي جذبه زمادمړيني تلاښ كړى واى ، سزايې ددوى خپل مرگ و. ساتونكي به زماسره ډېرنژدې روان وو. چاته يې دبريدموقع نه وركوله.

شهزاده په كندهاركي نژدې يوه مياشت تېره كړه اودژمي دپاته كېدلوفكرېې ډېرزړه تنگى كړ . څكه دنومبرمياشت پاى ته رسېدونكې وه . يومازيگرزه احوال پوښتني يادده سلام ته ورغلم (دوى يې همداسي بولي) او د دربارخوني ته دراتلوپه حال كي مي ورسره وكتل ډېرخوشاله ښكارېدى . ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نودده ټوله انگريزي وه ، چې په پوهېدى) ، دلاس روغبړېې، چې په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيايې نوراته وويل دامېرفرمان ورته رسېدلى دئ اوبايدسمدلاسه كابل ته ولاړسي.

ماورته په هغه يخني كي دسفركولوبه باب يادونه وكړه اوده په ټوكوسره اطمنان راكړچي دمارش په وخت كي تركندهارشل چنده زياته يخني وي.څرنگه چې زماپه خېمه كي اوبه هره شپه كنگل كېدې ـ نوبه مي خپل زړه په څه شي ښه كاوه ـ په هرصورت دبياروانېدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه ماښام شهزاده څوسندرغاړي راغوښتي وو. دوى يورازنل يا (bamboo)(۲) ، ډرغاوه ، چې فلوټ ته ډېر ورته و.كه څه هم پرغربي غوږباندي

افغاني سازښه نه لګېږي ، خوبیاهم ماته ددغوخلکوسازښه اوپه زړه پوري ښکاره سو. دسازدغه وسیلې چي دوی ږغولې ، خاص دکندهاروې.
ماته وویل سوه ،چي شهزاده ددغوخلکوله یوتن څخه وغوښتل چي کابل ته ورسره ملګری سي، خودسږي خوښه نه سوه اوترېلني تېرسو.
شهزاده په دابله اوونی له کندهاره وخوځېد. دسفرله پاره په تیاریوباندي ډېروخت ونیول سوپه داسي حال کي چي دغه رازتیاری ښایي ترهغه په نیمایي وخت کي بشپړي سوي وای، خوخلک په کارکي دتلوارعادت نه لري اودهغه پرځای بېاداغوره بولي چي ټول کارونه سبایاوربېسې ورځي ته وځنډوي .
دلومړۍ ورځي کمپ صرف دوولس میله له کندهاره بهرو. دلومړۍ ورځي مارش څخه تل لنډوي چي اسان اوباري ښاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتیباتودازموېلویوه وسیله وي.
دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پوري لارځلور ورځي نیسي او شمال ختیځ لوري ته غزېدلې ده چي زیاتره یې دهغه رودپرغاړه پرته ده چي دشاوخواغرونوڅخه دکندهارپرلوربهېږي(۳) .
لارورو ورو یوه اواردښت تـه ورخیژي خودلاري دواړوخواووتـه لېرڅـه لیري دغرولړۍ ستـه .ترهغوپه هاخوابیاترمقرپوري، چي نوري څلورورځي نیسي ، لاردځینوغرونودلړیوپه لمن کي تېره سوې ده چي دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.
له مقرڅخه ترغزني پوري لاردیوې لوري جلګې دپاسه تېرېږي چي دواړوخواووته یې دغرونولړۍ چي دلاري له استقامت سره سمي غزېدلي دي ، ستـه اولاري تـه یې دیوه سړك ښه ورکړې ده . دالارغزني ته تررسېدوپوري دڅلورورځومزل واوزموږدسفردېره سره برخه همداوه. څکه بادډېرسوړاودومره توندوچي زماپنډي جامې یې لاخیري کړې . دورځي له خوابښه لمرو. خوتودوخه یې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته تررسېدویوه ورځ دمخه یې په اوربدلوپیل وکړ اوپه خېمه کي یې زموږخوب رانارامه کړ. واوره دشپې پیل سوه اوزه چي سهارراپاڅېدم ، په خېمه کي دننه بکسونه اوکټ مي په واوره پټ وو. څکه باد د خېمې پېڅول پورته کــړی او واوره یې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پورې مي جامې لکه يخې داسي وې . خکه کالي مي چي پرچوکۍ اچولي وو. تراووري لاندې سوي وو ترڅومي نورله بکسه رااېستل هماغه دشپې نازکي جامې اوځپلي مي اغوستي وې.

غزني ته دهماغي ورځي مارش پوله سختومارشونوڅخه و. ترهغه دمخه ورځي لمريني اوهواوچه وه اودواوري لنديل بادلازيات سوړکړ. موږکله کله مجبورووله اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوږوو، پزي وغوږونه وموږواوپه دې دول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانود Balaklava (۴) په شان خولۍ پرسرکړي وې چي پوازې به يې سترګي پکښې ښکاريدلې اومافکرکاوه ددغه رازسختي يخني په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلوداى.

واوري ، مخکه ډېره ښوى کړې وه اوډېراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.خکه ددوى پلنې پښې چي پرلنده لارهري خواته ښوييږي ، په واوره کي له سفرسره ډېرلږتطابق کولاى سي . دوى درانه بارسوي هم و او هرګړي به چوخېدل . دخينوخوپښې لاهم ماتې سوې اوبايدحلال سوي واى. ځرنګه چي داوښ غوښه دخوړلووړده ، خکه نومړينه يې دڅښتنانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه ځاى له افسرانواومامورينوسره وکتل اوهغوى ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړې اوکله چي ښارته را ورسېدى، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرځاى سوه اودآس دسپروخوټولى دده دهرکلي له پاره ليکه ولاړې وې . ترهغه ورروسته دى ښارته ننووت اودمخه تردې چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچني ناوه کي پروت دئ چي ټيټي غونډۍ پرراځرخېدلي دي. دايوډېرکوچنى ځاى دئ اودافغانستان د نورو کليو او ښار کوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانوکورو. ښې ودانۍ پکښې نسته اوکوځې يې ډېري تنګي اوچټلي دي، دبازارېې هم مزه نسته . يوبالاحصارېې دېادوني وړدئ چي پرشاوخواسيمه باندي حاکميت لري خوهغه پخپله دنن ورځي په توپکوباندي له ورځرمه غونډيوڅخه ترکنټرول لاندي راتلاى

سردارمحمد عمرخان اوعمله يې

سي .

ترغزني لوړنورمارش کوونکي مجبورو، چي دخپل سفرډېرسخته برخه د ډيسمبرترنيمايي مخکي ووهي. په دغه وخت کي معمولا زوروي واوري پيل کيږي . غزني ته نارسيده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ ، چي پرهغه لاريې سفرکړي وي. زياتره يې په واوروکي گيرسوي اوهوريې له منخه تللي دي په نتيجه کي مودهري ورځي مارش ښه ډېراوږدواويوه ورځ خومونژدي څلوېښت ميلوته ورساوه، چي ديوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوځوميا شتي مخکي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم اوپه لومړيوورځوکي مي ورنونه په زين باندي سوليدل خوډېرژرکلك سول.

په يوه ډېراوږدمارش کي ، شهزاده زياتره لارپراوښانوووهله اوپه هغه وخت کي به زه وړاندي روان وم اوپه دې ډول مي له دوړواونوروناراحيتوڅخه ځان ژغوره . څکه داوښ سپور، چي هرځومره کوښښ وکړي دآس په سپورېسې نه سي رسېدلای. وړاندي والي ماته ددې موقع راکوله چي څه لارپه بېړه ووهم ، څه په ډوبله (منځنی سرعت) اوڅه پلې. خودچټکی تاوان بياداوچي دکمپ وهلوځاى ته به ژرورسېدم اومجبوربه وم چي دباري ځارويو او خېمو و نوکرانو تررسېدلوپوري درې څلورساعته انتظارو باسم اوترهغه وروسته بيايوساعت ياڅه کم دخوړوتربرابرولوپوري وګورم. مامعمولا ډوډی د مازيګر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خوړله . خوبې له خېمې اوډوډی په هغه توندبادکي څو ساعته انتظارډېرسخت کارو. په تېره بياچي داوږده مزله ستړی به هم وم . د سپارلی په وخت کي به مي پښې معمولا ديخنی له لاسه داسي کرخت سوي وې چي حس به يې کورتې نه درلود اوپه کمپ کي خوبه دشپې يخني دومره زياته سوه چي اوبه به پرمځکه باندي ترپاشلووروسته سمدلاسه کنګل کېدې اوزمانوکر (خانه سامان) چاره راښکاره کړه چي په اوبوکي ترغوټه کولووروسته ديخي ورغ پرنښتی و. دشپې به، چي بادتېزېدی اودتودوخي درجه به ورسره سمه ټيټېدله اوټيټېدله .هرځومره چي به څوك ژرپه بسترننووت اوځان به يې تودکړ هغومره به بختورو.

يوه شپه مي دننه په خېمه کي غاروکينده اوارو مي پکښې بل کړ، خو په

دوود قیقوکي یې بیادیاندي راوتلی وم ، توخل مي ، له سترگومي اوښکي بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندي وساړوته ودرېږم چي باددښمې فضاله دوده پاکه کړي. له هغه وروسته مي یومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پیداکړاواورمي ترخېمې دباندي پکښنې بل کړچي سرې سکروټې سو،بیامي نودننه کړاوځای یې خوراډېرراته مستریح کړ. دمخه تردې چي بیده سم منقل به مي ، چي له پوروندوپرته بل څه پکښنې پاته نه‌وه، ترکټ لاندي کښېښواوځای به مي په توداوه، نیالي مي نه درلوده اوبه پرستن کي به ببدېدلم چي دهغه یخ بادپه وراندي یې سرترنوکه نه سوای پټولای چي دخېمې ددېوالوله بېخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږبه لارکي ترڅوکلیوراتېرسولو، چي خیني به یې لوړدغره په نیمایي کي اوخیني به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جگي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مځکي یې ترکلیودباندي وې اوکله چي به موږتېرېدلوخیني غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو، راپسې څغستل ، راته غپل به یې اوخوراغټ اوخروري ښکارېدل. دومره غټ، چي څوك له دوی څخه اصولاً درمودساتلوکاراخلي اوخیني وخت خو پر لېوانو لا بریدکوي اووژني یې.

دبیابان خلك زیاتره لاري وهونکي دي اودامیرعبدالرحمن ترزمانې دمخه یې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافربه که ډېرش یاترهغه زیات په ډله نه تلل، سخت به ډارېدل . څکه غریبب خلك ، چي یوازي به یې سفرکاوه، داغوسترو جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکلیودباندي دکلیوالودچلندپه باب ډېري کیسې کېدلې. یوه یې داوه ، چي یوغریبب سړی پرلارتېرېدی اویوه غوټه یې پراوروااخیستې وه، دیوتن لاري وهونکي په سترگه سوی و اوفکریې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . څکه یې پرسړي ټك وکړاو ویې واژه . خوکله چي غله د نومړوي سړي غوټه وشنډله ، وچ خوشایي یې پکښې وموندله(خوشایي دغریبوخلکوله خوادسون دموادوپه توگه کارېدله)، مړی یې څکه په لغته هیسته وواهه چي خپل کارتوس یې ارمان و! ماته یوه بله کیسه هم وسوه اوهغه

دا ، چي دژمي په موسم کي يوځاى ديارلس تنه مسافردغلوله خواودرول سول اوهرڅه چي يې درلودل ، ترې واخيستل سول. حتى دتن جامې يې هم ترې وايستلې اولوغ ليږيې خوشي کړل ، چي په يخنى کي مړه سول .

ددغه رازغلاوواوژنودشمېردلږوالوله پاره داميرچلندساده خواغېزمن و. که به يوځاى ځوک لوټ ياووژل سو، دهماغه ځاى دلسوميلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزرورو پيسوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکوددغه شمېرروپوبه ورکولوځنډوکړ، دوې يادرې ټولى عسکربه ورولېږل سول اوترهغوبه پرناست وو، چي دجريمې روپۍ به يې ترلاسه کولې . يوافغان عسکرچي پريوچاوالږوي، دنوموري دکورډېرښه شيان ځني غوارې . ښې بسترې، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکي دچرګ ياپسه غوښه نه وي، ځښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نودتوپك کونداغ به پرنرى ملابانديي وخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولاى ځکه دادحکومت عسکردئ اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه ډول دحکومت جرمانه څومره چي ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي ځکه دهرې ورځې ځنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تماميږي.

داميردسياست اغېزه داوه ، چي هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کي د مسافرمزاحم نه سي . ځکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کي چي زه پردغه لارتېرېدم ان يکېسړي لاکولاى سواى ، چي له کندهاره ترکابله پورې بې له دې ، چي په ټوله لارکي دې يې ځوک په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چي بهرنى نه واى. ايرانى اوهندوستانى هم په دغه کټګورۍ کي راځي . ځکه دوى داسي کوم ځوك نه لري چي حکومت ته دې ددوى عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوى ته دښه ښکارپه توګه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترښاوخواپوري لاربنه هواره ده، وروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني ښاته بيادغزني کوتل تردروازې(۵) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرخوړخې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغزني اوکابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه کي وروسته تقريباً لوړ سوی و. هوا ډېره نرمه وه خوشاوخوا پرغرونو واوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفرټيټه وه. موږ دلاري پر دغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وکړ اودغه سيمه چي موږپکښې تېرسولو، زياتره يې غونډۍ وې خووادي په ښه ډول کرل سوې وه اوشاوخوا يې زيات شمېرکوچني کلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبيا ترکابل پوري لارکښېدلای سي چي دعراده لرونکي ټرافيک له پاره جوړه سي اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پيښي نه سي . داحقيقت چي اميرته دهند دحکومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په څرګندډول ښيي، چي ديوه ښه سړک جوړېدل به اسانه کاروي.

کله چي موږ دراني کلا ته ورسېدو، له کابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري .البته که څوک دکارګه په شان ورو الوزي ، يعني دهواله لاري ورسي . خوموږمجبوروچي پرکوتل باندي راتاوسو اونژدې شل ميله نورورواندي ولاړسو. دغه کلي ته نژدې موږ دهغه ډګرترڅنګ تېرسو، چي له انګرېزي لښکر سره جګړه پکښې سوې وه اوپرهغوکسانوباندي دډېروکوټنی جوړي سوي وې چي په جګړه کي وژل سوي و.کله چي زه ددغوډېروپرېوه کوټنۍ ناست وم يوزوړ سړی مي په سترګه سوچي کله مخ ته اوکله شاته ځي اوله ځانه سره غږومبېږي کله چي زه يوڅوګامه ولاړم ، ترشامي ديوعسکرچيغه واورېده، مخ مي وروا ړاوه . که مي کتل دزاړه سړي په لاس کي دومره غټه ډبره ده چي په سختۍ سره يې ورلای سي اوپه مايسې راروان دئ. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل ، چي که دي دده دمرګ تلاښ وکړ، اميرصاحب به دي بندي کړي. خو زاړه سړي وويل، چي انګرېزانو دده زوی ورووژلی دئ اودی بايد په بدل کي يوانګرېزووژني . داخبره د خندا وړنه بلکه دزيات تاثروړوه چي يوزوړغريب سړی څوکاله مخکي دخپل زوی له لاسه ورکولوترله ايستلای دئ اودومره غټه ډبره يې ، چي دغورځولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلکو د جذباتو ښکارندويي کوي.

کلاقاضي ته چي له کابله اته ميله ليري ده ، ورسېدو، هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ وواهه چې شهزاده بايد کابل ته په راتلونکې يکشنبې ننوزي. داورځ دنجومګروپه نظرچي په داسي حالاتوکي ورسره هرومرومشوره کېږي ، يوه نېکمرغه ورځ وه.

مورچي په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو، سردارحبيب الله خان(اوسنی امير) هم دخپل وروړليدوته راورسېد. يوه شپه يې ورسره تېره کړه اوپه داسبابيرته کابل ته ستون سو. سردارمحمدعمرهم دده ليدوته راغی اوځرنګه چي نوموړي دملکې سلطانې زوی اوپه هغه وخت کي تقريبالس کلن و، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داورلوبي(آتش بازي) حکم وکړ. سردارهغه لقب دئ، چي دPrinces معادل اوپوازي داميرزامنوته ورکول کيږي . که څه هم خلک دشاهي کورنی نورغړي هم ددرناوی له امله په دغه نامه يادوي.

ديکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله يې کابل ته رهي سول . ددغي ورځي له پاره يې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول خکه خوشاله ووچي بالاخره کورته رسېدل . تقريبا په نيمايي لارکي يوه ستره مابنامنی ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبيب الله خان له زامنوسره يوځای دملاقات له پاره منتظروو. شهزاده دخپل زوی په لېدوبيخي ډېرمتاثرښکارېدی، چي ماته دحيرانتياوړو. خکه ماتل فکرکاوه ،چي دی يوبې عاطفې سړی دئ . موږ يوساعت لاخه زيات پرمابنامنی باندي تېرکړ. چای اونوردخورک وچښنګ شيان راکول سول اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښاردباندي ورکشاپ ته نژدي په يوه پراخ ځای کي ټوټولی عسکراودوه دري توپونه درول سوي وو اودعسکروپه مخ کي دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره يوځای سردارحبيب الله اونورمامورين دشهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پوري دهغه ملګرتياپه خاطرمنتظروو. دشهزاده په رسېدوسره دتوپوپه ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بيلابيل افسران راوړاندي سول اوشهزاده ته يې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسړکونوباندي په زرګونوخلک دتماشي له پاره ولاړوو. عسکرددې له پاره ځای پرځای سوي ووچي دخلکودړاندي تګ مخه ونيسي اوشهزاده داونورملګروته يې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

امیرخپل زوی ته دهرکلي اوله دېرلیري سفرڅخه دروغ رمټ راستنېدوپه خاطرعمومي دربارجوړکړی و . شهزاده دسلامخانې دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخانې پرلوررهي سو .امیرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېنوست په داسي حال کي چي دوعاوي اوسلامونه یې کول ، دپلارلاس یې په خپلودواړولاسوکي ونیو او پر دواړو سترګو یې په وارسره کښېښوداومچ یې کړ. امیرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېنستلوامریې ورته وکړ اوبیانوټوله ورځ خوشالي وې اوټول مامورین اوافسران دامیردسلام اودهغه دزوی دصحیح وسلامت رسېدلودشکرانې له پاره په وارسره دربارته راتلل.

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) يورازماهی دئ

(۲) يوډول هندی نل دئ .

(۳) دا رود دترنك په نامه يادېږي او سرچينه يې په مقر کې ده .

(۴) سيمه ييز خلك دې خولی ته « باران کلاه » وايي .

(۵) دغه خای (کوتل تخت) نومېږي .

دریم څپرکی

کابل

مهمانخانه ـ دحمامو (ترکي غسل خانو) بیان ـ په کوخواوجادوکي له خلکوسره دلیدني کتني بیان ـ امیرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخاني (Audience Chamber) اوماته دده دهرکلي بیان ـ دکابل حالت اودشاوخواسیمي بیان ـ کابل ښار ، بازارونه ، کوڅي اوکثافت ـ داوبوتهیه اودبدرفت سیستمونه ـ روغتیایي ترتیبات ـ ایله سپي اوکارګان ـ د امبارو(ډېرانو) ښار.

زه کابل ته له رسېدووروسته په دابل سهارپه باغ کي ګرزېدم ـ ددربارترجمان راغی ـ راته وېویل : امیرصاحب امرکړی، چي ماته به له غرمي وروسته دلیدني کتني وياړرابخښي. کابل ته دازمادوهم سفرواوامیرزه پېژندلم . نوموړی دااستعدادلري چي يوځوك يوواروويني بیايې نه هېرېږي .

امیرامرکړی و، چي زماسره بایدپه ډېره درناوي چلندوسي اوزماداستوګني ځای يې نوی مېلمستون (مهمانخانه) چي امیر پخپله له ځو روخوراهیسي پکښې اوسېدی ، ټاکلی و. دایوه پراخه څلورکونجه ودانۍ ده . لويي خوني لري اصلاً دامیرددوبي له ماڼيوڅخه يوه ګڼله کیږي اوترنوی ښاردباندي پرته ده . پرکورونوباندي يوپراخ باغ راتاوسوی اودهغه پرشاوخواچګ دېوال دئ . ددېوال په يوه برخه کي يوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته يې دساتونکوخوني دي . ددېوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پیاده خاني (outhouses) جوړي سوي چي پای ته يې پخلنځی اودهغه څنګ ته حمام (تورکی غسلخانه) دئ . دکابل غټ کورونه يې له حمامه ګوياپشپړنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه خوندور غسل وکړ ،چي له کندهاره د راوتلو راهیسي مي دالومړی وارلمبېدل و.

په حمام کي دوې خوني وي او ترمنځ يې لارخلاصه وي . چتونه يې ګومټي ، منځونه يې په غټوډبرو (تخته سنګو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه يې په سمنټوپلسترسوي وي .خوني په هغوتاوخانوتوديږي ،چي دهمدې له پاره دباندي

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودېوالوته رسوي . دتاوخانې اودخونوترمنځ دېوال پرېږ (ډبل) وي چي په منځ کي يې داوبودوه ځايونه جوړسوي وي، يودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوځای تاوخانې ته څرمه اودسړواوبودالږځه ځني ليري وي.خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارترې اخيستل کيږي اودباندي خونه سړه اودکاليواغوستلوله پاره وي . په دغه رازحماموکي ډېره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغتوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورگازترې راځي.ډېروخت پکي پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بياهم، داحمامونه په ساړه موسم کي چي دانگلستان ترژمي څوچنده سوړوي ، ډېرښه اومستريح دي . ددې له پاره چي دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځي بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده ترې کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچي حمام تودسي ، بيايې نوپه لږاورتودوخه لوړه ساتله کيږي.

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځای دهغې کتني له پاره وخوځېدم چي داميرله خوايې امرسوی و، خوماښی ته تررسېدووړاندي په نيمه لارکي يوواستازی په مخه راغی، چي زماله پاره ليک ورځخه و. ليک داميرله خواوپکښې ليکل سوي وو څرنگه چي دی ناوخته پاڅېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته يې ديوساعت وروسته ورتگ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتني ديوساعت ځنډېدوله بابته دليک ورلېږل دفوق العاده درناوی نخښه ده . معمولا چي چاته دکتني له پاره پريوه ټاکلي وخت امرکېږي اواميرپرهماغه وخت کتني ته تياری ونه لري ، نوموړی شخص بايدکښېني او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوڅو او سړکانوکي په چکرتېره کړه . په دغه ځای کي داميراوشاهزاده گانوماڼی اودلوړومامورينواودرباريانوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چي دزاړه ښارپه شمال لويديځ کي پرته ده ، ده افغانانو نوميږي داپه دې خاطرچي دپښتنويوکوچنی کلی پردغه امتدادپروت دئ. ددغه ځای سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کي فرش سوي نه وو او تـــرباران يا واوري وروسته

داسانوپښې څوانچه په ختهواوچکړکي ښخېدلې . پلي کسان خومجبوروو په احتیاط تګ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سړکونه په خښتوفرش سوي دي اولکه پخواچي وو، اوس داس سپارلي اوپلي تګ پکښې په ختهوکي ختل نه دي .

خلك چي په مخه راتلل خیرن پیرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك، چي پراسانوپه سپاره وواوپنخه شپږنوکران به یې پرېغل ورسره روان وو ، هم داسي به ایسېدل لکه تازه، چي یې مخ پرېولی اوخټ وغاړه یې په پرېولوکي خنې هېرسوي وي. داسي تروتازه خلك بیخي نه لیدل کېدل چي په منظمه توګه دي غسل کوي .زه ورروسته پوه سوم چي ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونی کي یووارلمبېږي اونورخوپه څومیاشتوکي یووار. ښایي همدادلیل به و،چي ددوی غاړه اوخټ ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم یوځه انګرېزی اویوځه افغاني وې. اوپه اوونی کي یوواردپاك کمیس اغوستلوعادت ددوی پر خیرنو څېرو یو سرباری دئ. په داسي حال کي چي سرترنوکه خان کیسه کول(موښل) به ددوی ښه وایسوي.

امیرپه بوستان سرای کي و(۱) . دایوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندي جوړه سوې اوپرشاوخوایې دارګ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوې وه . څنګ ته یې دملکې سلطانې ماڼۍ وه چي ګلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوګلستان دواړه دباغ معناورکوي اودپخواني "ورم څای" او"وروستنی "ګلځای" ژباړه ده . کابل باید پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك یوځل دهغه په بازاروکي تېرسي داخبره ورته څرګندېدلای سي.

دماڼی دروازې ته زمااوزمادترجمان له رسېدوسره سم، د ساتونکو مشر (کپتان) موږدننه درباره رهنمایي کړو . موږ هورې تم سولواوامیرته دوظیفه لرونکي افسرپه لاس زموږ د رسېدلو خبر ورکړه سو.دامیرتراجازې وروسته یې دده حضورته زمالاربنوونه وکړه .انتظارخانې ته په رسېدلوسره، ماامیرپه هغه اوږده څوکی کي ناست ولیدچي ده دکټ کارهم ترې اخیست. ده خړې انګرېزی جامې اغوستي وې اوپرسرېې ورېښمینه افغاني خولی(Fez)(۳) وه ، چي پرېوه څنډه یې دالماسوشاهي ستوري ټومبلی و. امیر، چي له اوږدې مودې راهیسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره یې دخپل بستریوا ړخ غوره کړی و
څکه چي په هغه کي ترچوکی زیات مستریح و اودناارامی په وخت کي یې
کولای سوای بې له دې چي له چوکی څخه دراولاړېدوتکلیف ووینی، په کټ کي
ځان وغزوي اودمه وکړي .

امیرپنځه څلوېښت کلن ښکارېدی.که څه هم شپېتوته نزدې واوداځکه چي
دسراوږیري وربښتان یې توریاته سوي وو اودی یې ترخپل عمرځوان ایساوه. په
جسمي لحاظ مزی، پلن لړڅه جګ خوپونډی یې لنډي وې . سترګې تکي
توري وې اوترګنهوروخولاندي یې چاته په تېزاودقیق نظرکتل. که څه هم په بڼه
ژیرېخون وخوتریوه متوسط پرتګالي یې پوست تورنه ښکارېدی.دامیرغاښونه
ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهیرکي به یې راوایستل اودلاس په دسمال به یې
پاك کړل چي په دغه وخت کي به یې په خبروکي توپیرراغی اوتعقیب به یې
مشکل سو. ده یوځل خپل غاښونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوڅرګنده یې کړه
چي دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له یوه انګرېزي غاښ جوړوونکي
څخه زده کړی و. (۴)

پرامیرباند غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تیاروو. مخي ته یې
دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورین اوپه دروازه کي دشاهي ګارډ دوه تنه
برچه پك سپاهیان اودګارډکپتان دهغوی په مخ کي توره له تېکي راایستلې
ولاړو.

دانتظارخونه ښه لوېه اوپه ښوایرانیو غالیوفرش وه خوله یو څو باز و
لرونکوچوکیو،چي شین پوښ یې درلود. له څوکوچنیوګردي مېزوپرته، چي
دېوال ته اینښوول سوي وه نورفرنیچرپکښې نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی
سوي وې اوېوازي یې طبیعي منظرې درلودې، څکه دسړیوتصویرونوته په
هغوخونوکي، چي لمونځونه کیږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کي ټولي خوني
راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرځای کي چي برابرسوکېدلای سي اوپه
تصویرلرونکې خونه کي لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نخښه ده .

زه دډربارپه خونه کي لوړورتېرسوم اودامیرمخي ته ودرېدم سرمي ورته ټیټ
کړ. ده د سترګې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکړه ، چي ښه یې ؟ خپلي

دست کشي يې دلاس دروغجنو په نيامت وايستلې (په ښي لاس کي دنقرس ناروغي، دی په ساړه موسم کي دست کشوا غوستلو ته مجبور کړی و) او وېويل چي په انګرېزانو کي دستکشي په لاس روغېړ باب نه دئ . وروسته يې په فارسي ژبه تراوړدې سترې مه سې وروسته راته ووېل،چي کښېننه‌ طوبيا،يې نوخوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوندا ومسلك لنډې کيسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه دربارې سويه زمادرناوی وکړ. دا درناوی هغه چاته کېږي چي دی ترې خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته يې ماته يوکوچنی مېزکښېښودچي چای مېوه اوسګرېټ پر پراته وو .ماته يې په روسي پياله کي چای راکړې اوهغه يوګيلاس وچي دسروزرولاستی يې درلوداودسروزرو په غاب کي پروت و. دافېشن اميرله روسانوڅخه اخيستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چي څوك پخپله ورغېږي ټولي خبري اميرکولي اوڅه چي يې غوښتل هغه دده خبروته غوږ نيول اولنډ ځواب ورکول و .البته که به يوې موضوع اوږده څرګندونه غوښتله نوبه بياده په ډېردقت سره غوږنيولی و. دخنداوړخبروپه وخت کي به يې دزړه له کومي خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغړېدی. دجديت اوخندا په دواړوحالاتوکي اميرتل ديوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچي دده په وړاندي هرچادده د ټوکوويلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چي به په خښم سو، مخ به يې سره کش سو، غاښونه به يې ښکاره سول . تردې اندازې چي لېوه وزمه به ښکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرځای دکلماتوپورازپوښهارکاوه اوداسي څوك لږپيداکېدی، چي دده په دغه حالت کي دي ونه لړزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطادېري سختي سزاسبب کېدله . په دغسي حالاتوکي به اميرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم ورپه يادېدل چي ده به دجزاوړکولوړ کنهلي وو . ده به له وظيفي څخه ديوې کوچني سرغړوني په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسي نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . څکه هيڅوك نه پوهېدل ، چي ددوی دپخوانيوخطاګانوپه حساب داميرپه فکرکي څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربار کي - سردارحبيب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومې پوښتني ، که به یې درلوده یاداچې دامیرپه سترګوکي یې دکوم شي دغوښتلونخښه ولیدله یایې دسرهغه اشاره ولیدله چې امیریې دپوښتني په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پټه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل یې په پام کي وي چې یوڅوتنه بایدامیرته نژدې پاته وي.

کله چې زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چې له لندن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چې پلارته یې سلام وکړ، په چوکی کي دناستي اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکی تعارف کیږي که څه هم دلنډي شېبې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چې دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکی کي دکښېنستلوست نه کېږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چې دده لیدلوته راسي، بایددده دچوکی یاکټ ترشاودریږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چې غواړي ، بایدورېې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چې دتګ خیال ولري ، پلارته یوځل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازي پرته ووزي، پوښتنه ترې کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهرباني اوعزت نخښه ده چې یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولوړرتبه مامورینوته چې دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چې شا یې دېوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواوته ددېوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورخرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولووروسته مې دتګ اجازه خني وغوښتله اوکله چې دتګ په نیت ولاړسوم ، راته یې وویل چې سباته به وګوروراوترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چې ماډېر ووینې. دزیاتولیدنوکتنوله پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوویې ښودل چې زه دده ډېري مهرباني وړګرځېدلی یم . په دغه هیوادکي د یـــوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

لوړه ارزوبله نسته چي اميردي ورته دبيابياليدني كتني اجازه ورکړي .داليدني چاته ددې پوره وس ورکوي چي خپلي نخشې ترسره کړي. له يوې څوا دادیوې زياتي مهرباني اوډاډ نخښه ده خوله بلې خوابیاهرڅوك دغه شخص ته ديوه غوره مال اوپيشوبازسړي په سترګه ګوري اوښايي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې بېره لاهم سته چي دغه سړي بدعواقب په مخ کي ولري.

راتلونكي دوې مياشتي ، لاځه زياته موده مايه مېلمستون (مهمانخانه) كي تېره کړه اوخان مي دهيواددزېرمودپرمختياله پاره ديوپلان په برابرولوبوخت کړی و. اميرددغه رازپلان دليکلوغوښتنه راڅخه کړې وه. ده زمادغه کارپه پوره اندازه وستايه خوږه پلان کي له راغلوړوانديزوڅخه ډېرلېرېې واخيستل سول. زه په شاوخواسيمه او دښارپه بازاروكي ښه پوره اندازه وګرزېدم څکه چي ددمي سمېدو بله وسيله نه وه .

كابل ديوې لويي ناوې په منځ کي پروت دئ چي شاوخوايې دپنځلسو، شلوميلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغونډيوروولړيوچي دلته اوهلته له مخکي څخه راوتلي دي، سيمي ته داسي ماته وګوډه بڼه ورکړې ده چي له کومي لوړي څخه پرته دتشخيصولوړنه ده . له دغولړيوڅخه يوه يې (شهردروازه) دښارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غونډۍ (٥) يې لويديځ ته واقع دي. ددوی دوو په منځ کي دكابل سيندبهيږي چي له جنوب لويديځ څخه راځي . دغونډيوپرسرونويوزوړدېوال سته چي زياتره وران دئ. په معموله توګه له ختيځاوډبروڅخه جوړسوی دئ او له سيندڅخه بيرته پورته ختلی اودمقابل لوري څوکي يې پسې اخيستي دي. پخوا ، دېوال له سيندڅخه دخښتوپريوه پله باندي تېرسوی و خواوس دهغه پله له تاداووپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال دېرکلونه پخوادهغوروحشي قبيلودېرغل دمخنيوی له پاره جوړسوی وږچي دكابل په جنوب لويديځه سيمه کي اوسېدلې اوکله ناکله به يې يوزيات شمېرپرکابل راوښتلې ، پرخلکوبه يې توري کښلي وې اودښخووخاروپوپه ګډون به يې چي په افغانستان کي ورته په يوه سترګه کتل کيږي ، دوړلوهرڅه لوټول.

دكابل شاوخواسيمه دکرني له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لرېاران څخه د غلودانو د اوبولوله پاره كاراخيستل كېدلای سي. پـه وروستيوكلونوكي

ونې دهغولاروپردواړوخواوواینبوول سوي دي، چې ښارته راخي. دلته وهلته خال خال ونې په باغوکي چې دېوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل کيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوکرنې دنشتوالي له امله ببخي لوڅي اوپه مقايسوي توګه ويجاړې ښکاري.

ښارديولك وينخوس يايولك شپېتوزروپه شاوخواکي اوسېدونکي لري اودهيوادنوروښاروپه شان کلاپرراتاوسوې ده . په لوديځه برخه کې ښارسره پرسېدلی اوپه دغه برخه کې داميراوشهزاده ګانومانۍ اودرسمي مامورينواوشتمنوخلکوکورونه جوړسوي دي.ده افغانان چې دښارديوې نوې برخې نوم دئ ، هم په دغه برخه کې پروت دئ اوکال په کال پسې پراخيږي خکه ټول هغه کسان چې دښارله زړې برخې څخه وکوچيږي ياغواړي دښارپه ښکلې برخه کې کورونه جوړکړي ، همدغه ځای ته ځي.

دښارکوڅې تنګې دي اودوړې پکښې باديږي اوزياتره په غټو و کوچنيو ګرديوکاڼوچې سم اينبوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دکاڼوپه درزوکې کله کله دآس سوه بنده سي اوخان ګوډکړي. سړکونه دکوروله دواړو بغلونوڅخه داوبودوتلوپه خاطرمرکزته شيوه کيږي .کثافات له کوروڅخه سړك ته غورځول کيږي اوپرهمدغه ځای ترهغوپراته وي، چې وراسته سي او لرشمال چې ولګيږي ډيري بدې خوږسکې يې ولاړيږي.

کورونه اودوکانونه له اوموخښتواوختوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوباندې يې بوريااوي اوواښه اچولي اودپاسه يې پنډ اخبر(کاګل) پراچولی وي . دخونې تل له همدغومموادوڅخه دئ. کورونه کوچني اوړوبل ته خرمه دي . په پراخو بازارونوکي دکورونودوهم پوړونه له کوڅوسره سم نښتي دي او د لرګيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنګوکوڅوکي خويې ددوهم پوړله پاره ټوله کوڅه ببخې پوښلې وي اوبوتياره اوکوروورپوريناکه سوپ(راهرو) ترې جوړسوي وي چې دتېربدلوپه وخت کې که څوك ځراغ ولري ، ښه به وي . دېرپراخ بازارېي نژدې پنځلس فوټه ارت وي اوتنګ يې څلورفوټه . څرنګه چې په ټول ښارکې له باروړونکو اسانواواوښانوسره هروخت څوك مخامخ کيږي، دآس سپورته ناشونې

ده ،چي له زين ځخه دي د ښوييدلومخنيوی وکړي . په دې برخه کې ترباري اسانو داوښانو واښونه سترمصيبت وي، ځکه اوښ په نوروکي ری نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستی وي اوبارونه يې تردواړوبغلونوراوتلي اودآس سپاره ته لازمه ده، چي له دغواړښانوځخه دتېرېدلوپه وخت کې ځان پرزين نېغ ټينگ کړي . په تنگوبازاروکي داوبووېالې له پاسه مخ پرکښته د اوسپدونکو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، ډېري ښې وي ، خوچي هرځومره په ښارکي تېرېږي اوهررازچټلی په گډيږي هغومره يې مزه ځي. دكوروكثافات ورته لارمومي، خلك پكښې ځانونه مينځي اومړه جسدونه هم په دغوويالوكي پرېولل كيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي داوسي چي دمړيني سبب كېږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردبالاحصارځنډي ته رسيږي ، نودهغو كيفيت ځوك تصوركولای سي. خوبياهم دښاراوسېدونكي مجبوردي له همدغو اوبو ځخه دچښنگ اوپخلنگ له پاره كاروالخلي.
كولرااونوري ساري ناروغی دښارپه هغوبرخوكي زياتي وي چي داوبودمسيرپه پای کې پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوځخه راپيداسوي ناروغی دي چي په همدې اوبوكي پرېولل كيږي اونورخلك يې دچښلوله پاره كاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغی هروخت په كابل كي پيښيږي، ډېره موده دوام كوي اوپه زرگونواوسېدونكي پكښې تلف كيږي.
اميرعبدالرحمن ترمرگ لړوراندې ، په ښاركي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړكړاوهغه داچي پرخرونوباندي يې دښارفضله مواد ايستل اوپركروندگرويې خرځول(۶) دې كاردښاردصفايی له پاره ډېره مرسته وكړه خوټول شخصي كورونه په دې پروژه كي نه راتلل ځكه يوازي غټوكورونوسپاره مكانونه درلودل چي ترڅپوال دباندي يې دامباردايستلوامكان و. كورونوته دننه چي ښځي پكښې وي ، پردی سړی دننوتو اجازه نلري.ځكه نوزياته اندازه امبارپه كورونوكي دننه پاته كېدی . اوسنی امير (اميرحبيب الله خان . م . هـ) دكولرا ناورغی دشيوع په كال(۱۹۰۳) دښارټولي كوځې هره ورځ د جاروكښانو په يوه لښكرجاروكولې. خوختيځوال دښاردچټليودليري كولوله اړتياسره، ډېرژر بيرته خپل دبې پروايو عادتونه پيل كړي .

له دېرشوو زروکورونوڅخه هره ورځ دغورڅول سويوفضله موادواندازه که په پام کي ونيول سي، نودکابل ښاربه دېرژرله استوګني ووزي. دسپيواوکارګانوله خوادچټلميودغونډولوکارچي دناروغيوپورازغيرشعوري درمل دئ، دښار دنااستوګن کېدلومخه نيسي . ماته ويل سوي و چي ديوپخواني اميرپه امردښاريټول سپي ووژل سول اوداپېښنه دخلکوپه يادده چي سمدلاسه ورسره دکولرايوه سخته ناروغي په ښارګډه سوه . اوسني اميرهم د ښارد سپيو د وژلو امرونه ورکړي وواولاښونه يې له ښاره وايستل سول، خويوه مياشت وروسته د۱۹۰۳ کال کولراخپره سوه ، چي دسرايت له مخي د يادوني وړ وه .

د دریم څپرکي لمنلیکونه

(۱) (۲) بوستان سرای او گلستان سرای لکه بل ځای چي مي هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسني زرنگار پارك سیمه وه . دامیرعبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سرای کي راځي . خودا ټوله سیمه اوس د زرنگار پارك په نامه یادېږي .

(۳) فزFez یو ډول خولی ده . چي دترکیې خلك یې اوس هم پر سر کوي . معمولا تور یا سور رنگ لري اوبوخه جگه وي . دخولی د ارتفاع په ټول امتداد یو اوږد زومبك (خوندی) پر ځړېږي . وايي پخوا دغه راز خولی د کوټي په ښتنو کي بلاونانو پرسر کولي . د بلاون کلمه د انگرېزي ژبې د کمیشن ایجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتك) دکندهار ښارد جارچي پر سر دغه راز خولی په یاد ده .

(۴) دغه ډاکتر دانگلستان تبعه و او ډاکتر لومهرا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامیر عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو . چي امیر ته یوه جوړه غابښونه جوړ کړي . ډاکتر اومهرا په کابل کي د صوفي عبدالحق په نامه یو شاگرد وروزه . چي وايي پخپل فن کي ماهر و . ډاکتراومهرا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هوري یې د امیر دشخصیت ، استعداد او اداري په باب لیکني وکړې . (دتفصیل لپاره وگورئ : شین سترگي مستخدمین په افغانستان کي ـ دمحمدمعصوم هوتك لیکنه ـ ناچاپ)

(۵) داغر داسمايي غردئ . چي فرانك مارټین یې په نامه کي تېروتلی او Asman یې بللی دئ .

(۶) پخوا به له کورونو څخه کثافات د یو ښهر کسانولخوا د خاوري په بدل کي ایستل کېدل او دکرني په مځکو کي به یې د پارو (سري) په توگه کار څني اخیست . دا زمادیاد خبره ده . چي به کندهارکي به ځانیت مهال امبارکښ دکور په دروازه کي ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود . د « هو » جواب به یې ورکړ او خاوره به یې څني تسلیم کړه ، دغه خاوره د سبا ورځي له کثافاتو سره گډېدله . (ژباړونکی)

ثلرم څپرکی

کابل

(په دوام یې)

کوڅې څه رازاداره کېږي .. دښاراجراییوي قوه .. لوټماران اوقاتلین ـــ دبازاردوکانونه ـــ دمانیراوښوکورونوسبك ـ دکابل هوا.

په کابل کي هره کوڅه یابازار (جادې ، که دوکانونه پکښي وي که نه، بازاربلل کیږي) یوکلانتریامشرلري، چي دنده یې کوتوال (دښارمشر) ته دکوڅې دټولوزیږېدنواومړینوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کي نظم ټینګول، دکوڅودپاکی څارل اوپه مجموع کي دکوڅې اداره کول دي . دی دهرډول بې قانونیو، که چیري پیښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم امیرترمړیني وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابېلوبرخوکي ډېري غلاوي پیل سوې اودغلودنیولوله پاره ټولي هڅي ناکامي سوې . په ځینوپېښوکي به یوسړي، چي دوکان یاکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاره له خپل یوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چي به کورته راتلی ، کتل به یې چي ددوکان ټوله شتمني یې لوټ سوې ده . ډېرووړته پېښوښودله چي غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندي ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راوېښ سوي اودخپلومالونودساتني په هڅه کي دغلوله خوا ټپیان سوي یاوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دېږي اوډارپه حالت کي سول چي په بازاروکي له غلااوونی پرته نوري خبري نه کېدلې. امیرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چي دغلوپه باب معلومات ورکړي ، دډېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتیجه ونه ښندله .

په پای کي ، یودوکاندارچي له خپل یودوست سره ددوکان پربام بیده دئ ، چي داکارمعمولا په ښه هواکي کیږي .دوی دواړوله ډاره توري له ځانوسره اېښي دي . ناڅاپه د دوو غلوپه پړغ ، چي له دباندي څخه بام تـــه ورختلي وو،

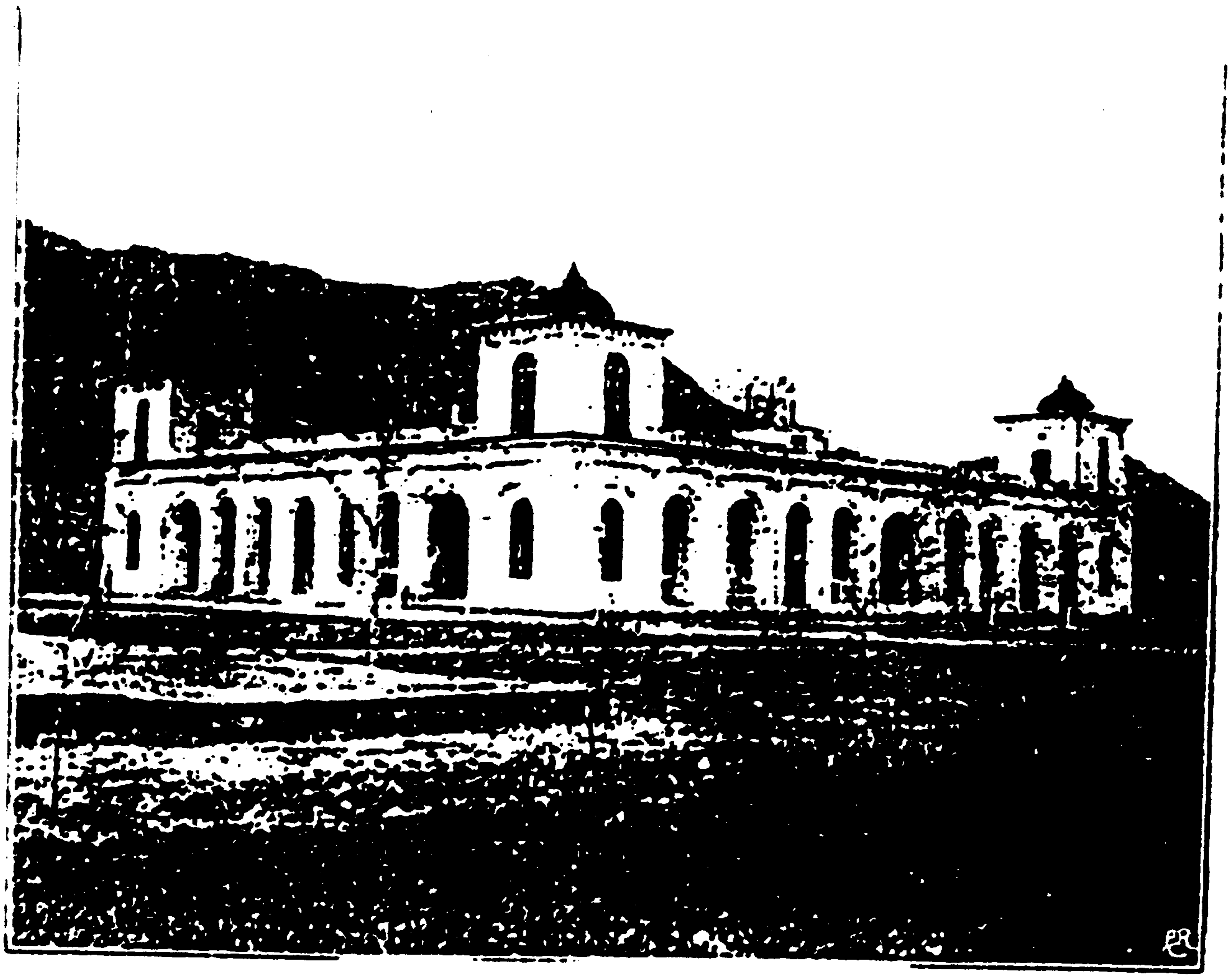

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استوکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کي زيارت

راوېښىيږي .دى راغورځي ، چيغي وهي اودوست يې هم راوېښىيږي . دوى په غلوېسي توري رااخلي خوغله ورباندي دتمانچوډزي كوي اوتښتي . دوكاندار چي ټپي هم دئ ، ورپسي خغلي اوديوه غله پرېازودتوري واری كوي اوټينگوي يې . په دې اخ وډب كي، چي دمرستي له پاره چيغي هم ورسره ملگري دي، ځيني گاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوكانداردوست، چي پرزړه باندي وېشتل سوى و، ځاى پرځاى مري. په سهاريي غل كوټوال ته بوت اوهغه ته يې داميرله حكم سره سم دخپلو ملگرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شكنجې وركړې. په پاى كي نژدې دېرش نومونه ترلاسه سول چي په هغوكي دكلانتر (دكوڅې دمشر) اودكوټوالى د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په وركولوسره، هغوى ته په كوڅوكي له گزمې څخه دبې پوښتني تېرېدلو، زمينه برابرولـه. اودې كارغلوتـه دهركور، چي زړه بـه يې غوښت دورتگ اوبيرتـه دورځي ترروښنامخكي خپلوځايونوته دستنېدلواسانتياوي پېښولې . هغه كورونه هم معلوم سول چي لوټ سوي مالونه پكښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه گېڼې، غالى ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچي كوريې لوټ سوى و، اجازه ومونده، چي دملكيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه كړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ كي والوزول. دځينويې سترگي وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په كابل كي دشپې له اتونهوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردى» (۱) تروم ږغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتكراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيچاته اجازه نسته چي په كوڅوكي دشپې دنامه له وركولوپرته وگرځي اودهرچاچي دشپې نوم زده نه وي ، دساتونكوپه خونه كي ساتل كيږي اوكله چي كوټوال ته وروستل سي، هغه يې ياله وړاندي سوي عذرسره سم خوشي كوي ، يايې جريمه كوي.

دبازاردوكانونه ډېركوچني دي ـ يوزيات شمېريې په لويواله كي دگرځنده پلورونكودغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوكان مخ خلاص وي اودشپې تړلى اوكلپ وي. ... دروازې كړكى نلري، خكه ښيښې نه موندل

کيږي اوګراني هم دي. داميرماڼۍ له دې امره مستثنی ده . ددوکان مخ د بازار خواته وي او دديوال په بېخ کي ددوکاندارد کښېنستلوځای وي . مالونه يې شاوخوا پرفرش ورته اوډلي پاېې په خونه کي پررواقوباندي ايښي وي. دخرڅلاوشيان عموما غلې دانې ، مېوه، ترکاري، بوره اونورداړتياوړشيان ، ټوکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشيان ، دڅرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچايودوکانونه (سماوارونه ـ م .هـ) هم سته چي يوه کوچنی پياله چای ترنيم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوك بوره ورسره وغواړي نوبايديوڅه نوري پيسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب ليکونکي (عريضه نويس ـ م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چي ليك لوست يې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نيم پنس ياپوره پنس غواړي . دټکټونولپاره البته نوري پيسې بايدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشيانوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنموبازار) اونور، دتوپکواوتمانچودکارتوسودوکانونه هم سته خوډېرګران دي. دوه درې کارتوسه په يوه شلينګ(۳) وي . البته په سايزاوتقاضاپړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اوموخښتواوخټوڅخه جوړوي چي ښه پوره اندازاه د لرګيوکارپکښې سوي وي .کله خولادکورټول مخکيني برخه له لرګيوڅخه جوړه وي . کورونه دوې برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چي ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خوني دسرای پرغولي شاوخواجوړي سوي وي .دباندي يوکوچنوټی سرای ،چي دحرم ددروازې اوکوڅې ترمنځ پروت وي. په دې سرای کي يوسړی اوسي ، چي دنارينه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چي جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي اودادې له پاره چي که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستربه يې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چي له نژدې خپلوانوپرته بل نارينه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو د سرايونو دروازې هرومرويوقابچي(ددروازې ساتونکی) لري . هيچاته داحق نسته ، چي دکوردښتن له اجازې پرته کورته ننوزي اوهيڅ ښځي ته داحق نسته چي له کوره ووزي مګرهغه وخت چي قاپچي ته يې دڅښتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوې وي.

دامیراوشهزادگانوماڼۍ دکابل یوازني کورونه دي چي ښه جوړسوي دي.
دامیراصلي ماڼۍ ارگ دئ . ارگ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي "ماڼۍ" ته وایي . دایوغټ مستحکم ځای دئ، چي نزدې پنځه سوه مربع گزه کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندي دېوالونه یې دتوپونوله پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چي دوه دېوالونه یې په خاورینورهرونو؟ سره، چي پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددننني دېوال تیرکښنانوته رسیږي. ددېوال سرېې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ ترډغورهروونولاندي دتوپونوله پاره ځایونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه وروستني دېوال ته مخامخ دفترونه اودزېرموخوني اوځنگ ته یې دگارنېزون دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرباډیگارډان دي، چي په ځانگړې توگه ټاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارگ په کلاکي دغه رازشخصي اوعامه خزانې اوټول عصري توپك اوکارتوس چي شمېرېې زرگونوته رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرماڼۍ اودده دښځوپرحرمسرای دواړو باندي جگ دېوالونه را تاو سوي دي، چي داړتیاپه وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددې پرځنگ دامیرداستفادې له پاره دشمال برج په اوږدو او دکلاپه نوروځایوکي په دې راوژوسته وختوکي نوري خوني جوړي سوي دي .ترارك دباندي دبوستان اوگلستان ماڼۍ(۵) پرتې دي. ددوبي ماڼۍ ، شهرآرا (دښارسینگار) نزدې یومیل لیري دشمال لورته اوددوه میله وړاندي باغ بالا (برین) پروت دئ ،چي دمرحوم امیرددوبي په زړه پوري ماڼۍ وه . نومړی هورې مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري په پغمان کي چي دهندوکش غرونوپه ببڅ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي ماڼۍ سته . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ . دبابرشاه دقبرځنگ ته ددوبي یو بل استوگنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی مغول امپراتورو، چي په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چي داوسني امیرددوبي ماڼۍ پکښې ده اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لږڅه جنوب لویدیځ خراته دهاشم خان کلا پرته ده ، چي دمرحوم امیرد ملکي سلطاني د دوبي ماڼۍ

پکښې ده .

دارک تر باغچو د باندي دوې لویی سلام خانې (audience chambers) سته ، چي دمرحوم امیرله خوا دغتهوعامه دربارو له پاره جوړي سوي وې. ددغو سلام خانو او دغه رازد مخصوصې سلامخانې سره جوخت کوچنی خوني پرتې دي او امیرمرحوم عادت درلود په نوې سلامخانه کي چي یوه ښکلې ودانی ده ، ډېري ورځي تېري کړي.

دکابل هوا ډېره ښه او ځوك پکښې تندرسته وي. څرنګه چي دسمندرله سطحې څخه نږدې اووه زره فوټه لوړپروت دئ ، ځکه یې هوانرمه اوترنورو هغو سیمو چي په عین عرض البلدکي پرتې دي، ډېره سړه ده . په لوړي سرکي، چي ځوك ورسره بلدنه وي ، دتنفس لړځه ستونزي په تېره بیاپه مخ پرلوړه تګ کي پېښوي اوسړی دخپلو سږو پراخېږ منتوب باندي شکمن کوي. خورروسته بیاله منځه ځي. زه یووخت په دوبي کي هندوکش ته دواوروترخایه وروختم، هورې مي هواډېره په زړه پوري اوتازه وموندله .خوزه مجبوروم، چي ځای ځای دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچي به مي تنفس کوله په مجموع کي راته ترکښتني سیمي غیرډامنه اوناکافي ښکارېدله .

له دې سره سره په دوبي کي باران معمولا لږوي . په دوواوړیوکي چي ماپه کابل کي تېرکړل دتالندي توپانونه اوتوندبارانونه ببخي لږوو. په ځینودغوتوپانوکي بربښناوي ببخي قطع کېدلې نه اودتالندي پرله پسې غږومبي خوځوك کوناوه . مګربربښناوي ښارته ترځرموغونډيوپوري رسېدلې اوپرکورونوباندي دتکي لوېدلوريکارډخوببخي محدوددئ .

په ژمي کي عموما درنې واوري اوبارانونه کیږي اوکله چي بادراوالوزي ، کوچنې کورونه کله کله ببخي پټ سي . کله چي واوره وسي . هزاره ګان اونورکاریګرله خپلولرګینوراشیبلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمر پراوځیږي ، ویلیږي . دبام ختمه ننوي اوکښته خوني له استوګنی وزي . دواوري وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کیږي. واوره له بامو څخه کوځوته غورځول کیږي ، چي غونډۍ تري جوړي سي اوترویلي کېدوپوري میاشتي پر تېري سي.کوځوته نژدي سړکونه تل چکړوي ، خو افغانان په ختواوچکړکي ری

نه وهي اوهيځوك ددغوواورودپاکېدلوتکليف ځان ته نه ورکوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلي سي..داپه رشتياسره دکارضياع ګڼي.

کله چي دوبې وچ وي، ددوړو توپانونه تقريباهره ورځ پيښيږي اوچي ځوک دباندي ګرزي ياسپرلوکوي، ډېرېدلګيږي. ان، چي په کورکي لابدلګيږي. ځکه ټولي دروازې اوکړکۍ بايدوتړل سي، چي له دې سره بيااخوندي ډېري ګرميږي اوهرشي ته چي لاس ورووړه سي يوډول لغوړن احساس سږي ته پېښيږي. دتودوخي په موسم کي دماپښين ترډريوبجوپوري معمولا هواټپه بنده وي. وروسته له شمال لوري ځخه يوځه بادپيداسي. په لږوخت کي ددوړوځرخنده ستونونه پورته سي اودومره توندسي چي ليدل پکښې مشکل سي. دغه باد دوه ساعته بنه په زورکي وي. خوترلمرلوېدووروسته له زوره ولوېږي اوورپسې چوپه چوپتياسي ، چي دهغې له امله دشپې ږغونه ډېراوچت کېږي.

د ۰۲ ـ ۱۹۰۱ کال ژمي استثنايي و. په ټول ژمي کي واوره ونه سوه. ويل کېدله چي دغه رازژمي تقريبا دوولس کاله وړاندي هم پيښ سوی وچي دکولرانااروغی ورپسې وه. په دغه کال تاريخ تکرارسوځکه په پسرلي کي رودونه اوويالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستی وران سول اووچکالي راغله ورپسې په دوبي کي خواړه هم لږوو. کولراپېښه سوه اودرې مياشتې يې دوام وکړ. دخلکوبې سېکه بدنونه يې تروښول اومړينه په استثنايي توګه ډېره زياته وه.

په ژمي کي ورځي زياتره روښانه وي اولمرپرواوره باندي ځليږي اوبلي کوي يې، خوپه مازيګرکي بيايخی سي اوسړکونه دښيښې په شان ښوی کړي. سړي، اسونه اواوښان پرغوځارېږي اودځارودواکشره پښې ورماتي کړي اوځوک مجبورسي چي حلال يې کړي. پرواوروباندي دلمرځلېدل دغه رازدړند ېدلوسبب کيږي ، په ژمي ډېرخوروونکی وخت هغه وي چي اسمان اوريځ وي، سخت باداوالوزي اوهيځوك له کوره نسي راوتلای. دلمرلوېدوپروخت دتودوخي درجه ترصفرکښته کيږي اوځومره چي شپه پخيږي ، هغومره پسې ټيټيږي. ترډې اندازې چي که په خونه کي ډېراورهم واچول سي، يوازي يې هغه اړخ تودوي چي اورته ورځرمه وي نـوراړخونه يې دهغو بادوله امله، چي دخوني تردرزو راځي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیخي په شان ساړه وي . هغه کسان چي په دغه شان باد کي دباندي وي، ډېر سخت زیان وررسیږي .اکثره یې پښې، لاسونه اوپزه یخ خني سوځي. دګرمۍ عسکر کله کله دیخنی له امله مري. ځکه هغوی په دغه رازهواکي د دربدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت کي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راکښته کیږي ، لوږي پسې رااخیستي وي اوښارته نژدې دخوړلوشیان لټوي .که دیخنی دستړیاله امله پرېږې مرستوکسانوپېښ سي، بریدپرکوي اوورژني یې. ماشومان، پسونه اووزې چي په ګیرورسي، وړي یې.

دغه رازهوایوه بله ځانګړتیاهم لري اوهغه په هرشی کي دیوې اندازې برېښناشته والی دئ. که څوك په تیاره خونه کي ګرزي اوپښې پرغالی ومږي، له پښوڅخه یې بځري راپورته کیږي، دغه رازکه څوك دپیښو پرشاورولاس تېرکړي عین حادثه پېښیږي ،که دکمیس کښلموپروخت پرسرلاس تېرکړي دبرېښنابځرکي تولیدیږي .که ښځمني خپلي اوږدې کوڅی ږمونځوي ، وربښتان یې برېښناپیداکوي اودږمونځولوپروخت یوله بله لري دریږي.

شین اسمان بیا ، چي نادرپېښیږي، دفاصلې په معلوموولوکي سترګي تېرباسي. ډېرلیري غرونه چاته ببخي نژدې ښکاري. یووخت زه دصحراپه یوډېرلاورده ورځني سفرکي وم. ماته په سهارکي ویل سوي و چي کمپ بایددیوه مخروطي شکله غره په بیخ کي ووهو چي یوڅه واټن لیري د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ لیدل کېدی . مادغه واټن شل یاپنځه ویشت میله اټکل کړی و. په دغه ورځ غرمه مي درسېدلوخیال کاوه، خوچي موږدکمپ ځای ته رسېدلو، ښه تیاره ماښام و اوموږټوله ورځ په غتهوګاموسفروکړ.

په شنه اسمان کي، سپوږمۍ هم ډېره ځلانده وي. په دغه وخت کي دشپې له خوادکورله بام څخه دویده ښارچي دسپوږمۍ په سپینووړانګوکي غوټه وي ، دکورونواوغرونوپرتمین کږه وږه چي سیوري یې اچولي وي او د ماڼیو او زیارتونو منارې چي تردوانیوجګي راوتلي وي، ډېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجیبه تصورپېښوي ځکه صاف اتموسفیراودبخارنشته والی دمځکي دمنظرورنګونه ډېرپیکه کړي .دخورو ورو ونولم تك شنه رنګ څخه خو ببخي سترګي نه خېژي.

دځلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) وردی ته يې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پهرې يا وظيفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) يوانګرېزي پونډ شل شيلنګه او يو شيلينګ دوولس پنسه دئ . (ژباړونکی)

(۳) شيلنګ پولي واحد او دانګرېزي پونډ شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارك اوس خندق نه لري اوډك کړی يې دئ. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او ګلستان مانۍ دکابل په اوسني زرنګارپارك کې واقع وې . اصلي نوم يې بوستان سرای او ګلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږڅه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهيرالدين محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اګره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت يې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې ددهٔ دماندينې بې بې مبارکې يوسفزی په لارښوونه له اګرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښليك ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

پنځم څپرکی

دودونه اورواجونه

پرماوراء طبیعي شیانوعقیده، دنارینه وجامې، دخلکوکړه وړه اواخلاق، دبېلابېلوقبیلولوبیان . ژبې اوښوونځي. دکورنیوپه منځ کې تربګنې، خلک رخصتي څرنګه تېروي، سندرې اودسندروآلات. لوبې اوساتېرې

که عمومي خبرې وسي ، نودافغانانودورځنۍ ژوندزیاتره دودونه ، ددوی خرافاتي عقیدې، په دلاکانو (ډمانو) جنجانواوژورو(١) باندي ددوی دناروغانوجراحي تداوي ، پرمادورزمیو، شیشکو، شیطانانواوشاپېریانو، پرهغوخلکوچي دشیطان سترګي لري (خلک نظرکوي. م هـ) پرفالبینانوچي ددوی فالونه ګوري اوپه مجموع کي پرماوراءطبیعت باندي ددوی کلکي عقیدې سړي ته دروسووکالوپخواانګرېزي رواجونه چي په کتابواوتاریخونوکي درج دي، وریه یادوي. په ځینونوروځانګړتیاووکي هم دوی زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوی کرکټرپیاله هغوی سره بشپړ توپیرلري .

دهیوادد خلکوجامې البته افغاني دي چي له څوګزونځي ټوکرانوڅخه جوړسوي اوپرېښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوګونه چي په پرتوګانښ باندي تړل کیږي ، پرپرتوګونودپاسه یوساده کمیس اوپرهغه برسېره یوبې لستوڼوکوټ (واسکټ ته ډېرورته) چي معمولا یې تڼۍ تړلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان یوغټ نځي ټوکرچي بل سرې پراوږه باندي بې نظمه ځوړندوي. پرسرونوباندي بګړۍ تړي ، چي مخروطي خولیوباندي له ټېنګي تاوسوي لونګۍ څخه عبارت ده . بوټونه یې په شکل کي سلیپرته ورته دي خوډېردرانه اوپرتلیوباندي یې میخونه وهلي وي .دبوټونوڅوکي(نوک) یې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (٢). جوراپې یوازي شتمن (ماړه) خلک اغوندي.

دمامورینو،دربارته دنزدې کسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري کسان اوردو توركي ډوله بالاپوښونه اغوندي. توره جګه خولۍ پرسرکوي

خودتورکي خوليو په شان پېتي نه وي. پوخي افسران انګرېزي ډوله يونيفورم له جرمن ډوله پيک داره خوليوسره اغوندي.

دعسکروجامې ډول ډول وي. ځينو يې افغاني پرتوګونه اوځينونورويې انګرېزي پتلونونه اغوستي وي . يايې سپين نخي پتلونونه اغوستي وي چې په عين ډول روغ سوي وي . خوډېرلو يې انګرېزي ډوله کورتۍ ياکوټونه اغوستي اودځرمني په کمربند يې ملاوي تړلي وي. دځينوبګړي اودځينوپيک داره خولۍ پرسروي . عسکر دتمرين له ورځوپرته ، چې يونيفورم بايدولري، هررازچې يې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .دامېرساتونکي عسکردهري ورځي له پاره خپل بېل يونيفورم لري اودډېرلوجامې اووسلې يوشان وي.

زياتره هغه خلک چې پراسانوسپرېږي ، دجګوبوټونداوږدې روسي موزې اغوندي چې پښې يې پکښې جګي ښکاري. دخلکوجامې چې هررازوي ، خوملايې دځرمني په کمربندهرومروتړلې وي اوپه هغه کي چاړه اوتمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه ځوک ډېربختوروي چې له تمانچې سره ګرزي. دکابل اوهندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګردزړوجاموزېرمې رانيسي . دغه جامې په بې وزلوکابليانوکي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي اوهم په اغوستلو کي ښې وي . همدغه علت دئ، چې اوږده انګرېزي کوټونه اودغه راز دپوليسو اوداورګاډي دکارکوونکوجامې ډېري په سترګه کيږي اوداډېره عجيبه ښکاري چې ځوک په بازارکي يوسړی ويني چې د"S,E,Ry" توري ياداورګاډي دبلي کمپنۍ نخښي تر خپل اصلي ځای ډېر ليري دبازارديوه سړي پر کالر کښلي ويني .

کابليان عموما انګرېزي ډوله جامې اغوندي اوځوک چې دخپلوجاموله پاره دښه ټوکردرانيولوس نه لري ، زياترباسي له افغاني پرتوګ اوبوټونوسره انګرېزي يا انګرېزي ډوله روغه سوې کرتۍ واغوندي. له افغاني بوټونوسره جرابي نه په پښوکوي. کله چې زه دانګرېزي کوټ ياپتلون خبره کوم، مرادمي هغه جامې نه دي چې په انګلستان کي جوړي سوي وي. دبازارګنډونکي ډېرځيرک(ماهر) دي اوانګرېزي ډوله جامې ډېري ښې ګنډي . دغه رازګنډونکي ډېرمراجعين لري اوډېرژرمشهورسړي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکوځېري دېرتوپېرلري، دخینوپوستکي دېرسپېن (توروشمه) .
خونوربیااروپایي دوله وي . سپین پوستکي والاخلك معمولا کابلیان وي ، چي
ددود له مخي دجنوبي قومونوله ښځوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري،
خودغرونوواقعي افغانان ډېرښکلي دي .زیاتره یې روښانه وربښتان لري .
دنوروقومونوله ښځوځخه ځان ډېرچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له
نوروسره واده کوي. په زیاتروافغانانوکي سره باړخوګان دښایست ستره نخښه
ده.ددوی وربښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه ناریښه چي دسراوږیري
وربښتان یې دزړتابه یانوروعلتونوله امله سپین وي اوپه خانوکي
دنوروماندینوبیبچ ویني (دوی هرڅومره ودونه چي ساتلای سي، کوي یې) (۳)
خپلوسرونواوږیروته تك توررنګ ورکوي. ځرنګه چي رنګ یې دایمي نه وي که
یې وخت په وخت نوي نه کړي ، پیکه (تت) کیږي اوسروږیره یې خیرن سره
سي اوډېربدرنګه ښکاري. دغه حالت زیاتره په هغوناریښه ووکي لیدل کیږي ،
چي تل لیروخایوته په سفریاداسي وظیفه کي وي . چي دخپلو وربښتانو رنګولو
تهوخت نلري . دوربښتانو رنګول معمولاد کورنی دښځوپرغاړه وي . په کابل
کي یوازي دېرزاړه خلك سپین وربښتان اوږیري لري ځکه پرځان نه ګرزېدل
دافغانانوعمومي خانګړتیاده اوداکارددوی پرجامو اوغوستلواوښکلي
ښکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنیودخواړودشمېرپرکموالی باندي، چي
کله دلوږي ترپولي رسیږي ، بده اغیزه کوي.ما دښوجاموا اغوستوونکي معتبره
خلك پېژندل چي په وچه ډوډۍ یې ژوندکاوه اوداځکه چي دنویوجامولپاره
یوڅه پیسي وسپموي.
ویل کیږي چي افغانان دورکوسویواسراییلي قبیلواولاده ده . اودواقعي
افغانانوځېرې، عادتونه اونومونه ددغي تیوري ملاتړکوي. ددوی جګي پزي،
ژوري تېزبینه سترګي اوعمومي بڼې(ځېرې) په ځرګندډول یهودوته ورته دي .
دابه هغه څوك تاییدکړي، چي له افغانانوسره اړیکي ولري. ددوی کرکټراودغه
رازنومونه (سلیمان، یعقوب، یوسف، داود (سله مان، جیکب، جوزف، ډېوید)
اونورعام نومونه دي. دهیواددخینوغرونونومونه هم یهودي دي لکه کوه سلیمان
.دانومونه چاته دافکروراچوي، چي که هغوی د اسراییلوورکي سوي قبیلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوبايد هرومرووي(۴).

کابليان دورگه (Hybrid) اوله د پرونژادوڅخه ګډسوي خلك دي . په عمومي توگه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستی دئ (۵). په څېروکي يې دغه توپيرله ورايه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانيوښکلي دي . ځيني يې خړي اوشنې سترګي اوروښانه ورېښتان لري. په دوی کي ځيني بدرنګه جولې لري اونوريې په رنګ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توگه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.هـ) سره چي په ونه دنګ اوښکلي دي، پرتله سي . ټيټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چي ددوی کمزوری مرګي حاله ځوان لا له نوروونژادوسره په سيالی کي ميدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چي پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابليوپه شان خړي اوشنې سترګي عامي دي .خوداځرګنده نه ده، چي دسترګودغه رنګونه به دختيې موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پراوونوکي دانګرېزانوله خوادهيواداشغال نتيجه .

دترکستان خلك اوازبکان زياتره مغولي قوارې لري.هزاره چي امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنګوکي دېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، يرغلګراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچي مرحوم اميرتابع کړل، کافران دي. (۶) دوی په بشپړه توګه دسيمي دنوروونژادوځرګندويې کوي. عموماډېرښکلي اوروښي سترګي لري. قدونه يې جګ نه ، خونږي اومتناسب دي . قوارې يې په زياتروبرخوکي يونانيانو ته ورته دي. داخبره ډېره عامه ده چي دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چي هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترڅ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوبه جګړه وتوره يې راواړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لږمينه لري. چالاکه ، ځيرك اوښه کاريګر خلك دي.

دهيوادژبه پښتوده چي په عمومي توګه له پېښوره ترکندهاره خلك په ګړېږي .

ترکستانیان تورکي ژبه وایي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دخبرني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکاریې له زړي یوناني ژبي سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . دېرلږکابلیان سته ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهیوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبایلواونورخایوکي لږعمومیت لري.

فارسي په ښوونځیوکي دتدریس ژبه ده . په دغوښوونځیوکي ماشومان دسهارله شنې خړي څخه ترنزدې لسوبجوپوري اووروسته بیا په ماپښین کي دیودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځیوکي ښوونکي ، چي معمولاملاوي ،دخوني په منځ کي پرغالیچه ناست اوشاوخواماشومان پر راګرځېدلي اوپلتی (چارزانو) یې وهلي وي. کتابونه یې پرزنګنونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښوروي ، په لوړآوازیې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښورول داسي یوعادت ګرځېدلی دئ، چي په وروسته ژوندکي دېرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي یې اوازونه هرومرود ښوونځی غزل وشمه آهنګونه لري. ښوونکی ماشومانوته دشوخي اوحماقت په‌خاطردجزاورکولوله پاره له ځان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه دربغول کیږي .هروخت چي ښوونکی وغواړي یوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوروکي مجرم پښې پورته کیږي اوپرشاځملول کیږي اودپښوپرتلوباندي زیات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسیږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي وړ وي. کله چي به زه د یوه ښوونځي څنګ ته تېرېدلم وبه درېدم اوپه یقین سره به مي فکرکاوه چي هلته یوماشوم وژل کیږي ، څووروسته به دماشوم دچیغاروپه سبب پوه سوم. زما درېدل اوتماشا به عموما دماشوم دچیغودبندیدوسبب وګرزېده څکه "پرنګی" یوله هغونومونوڅخه دئ چي ماشومان په بېرول کیږي. دښوونځي دخوني یوسردیوال نه لري اومخ یې کوڅې ته خلاص وي، له دې امله دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هیڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدریس هم کیږي او داددې له

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، ډېرلږيې په معناپوهيږي اوهغه کسان خوښخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. ډېرکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کيږي ، بيادقرآن تلاوت له پيل څخه ترپايه پوري په يادکولای سي .

خلك دکرکټرله مخي تنبل، عياش اوله شهوته ډك دي .داخاصيتونه هغه وخت هېشني سي چي يوڅوك قدرت اوپيسې دواړه ومومي (قدرت اوپيسې په افغانستان کي مترادف مفاهيم دي) دوی فکراوښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اساني سره خپل خوښ وناخوښ ته اوښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي دربدلوته تيار دي چي دمنني پوروړي يې وي. معمولاچي دوی يوڅه غواړي، نوسمدلاسه يې غواړي اوکه يې په غوښتنه کي ځنډ راسي ، بيايې نه غواړي . دوی دروغجن ، تګماراوغچ اخيستونکي دي اوڅوك چي له يوچاسره دښمني يالانجه ولري، څرګندوي يې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوځان دوست ورته ښيي. په داسي حال کي چي دغچ اخيستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخيستنه کي بې رحمی ته تيار دي اوچاته غورنه ږدي . دوی چمتودي ،چي ډارپرواکمن سي. خوترېووخته د کوچنيو خواشينيو د زغملو استعداد لري اوکله چي ډاډه سول چي دبې رحمی سلوك ورسره سوی دئ بيايې نواحساسات دومره هيجاني سي چي دځان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زياتره خوخپل حريف ترمړيني ورروسته لاهم وهي اوډبوي يې . ددوی دنوروپه خوربدلواودردکي خشن دي اوکه يې له خپلوانوڅخه نه وي زياتره پرځاندي . خودخپلوی په صورت کي يې بيا د درد په تسکينبدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان ډېرنازوي اوپه کوچنيوالي يې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې نټه نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په ګوډړيوکي راوزی. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي يې هيڅ رازهڅه نکوي .دلويانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابليانوکي داعام کاردئ، چي يوماشوم په رواني سره ښه‌کنځل وکړي اوښه‌کنځل يې زياتره خپلووالدينوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروايي په خاصه

توگه دخلکوپه کرکترکي دډېراعتراض وړکارگڼل کيږي . دماشوم اصلاح کول بايدداسي نه وي چي تراووه، اته کلني وروسته يې څوک پيل کړي. څکه په دغه سن کي دده دکرکټر ښه ډېره برخه تقريبا جوړه سوې وي.

افغانان تل يود بل په وړاندي دسيسې کوي، کورنۍ دکورنۍ په مقابل کي ، ماموردماموريه مقابل کي ، بزگردبزگرپه مقابل کي ، کارگردکارگرپه مقابل کي، ماندينه دماندينې په مقابل کي ، چي داوروستۍ يې يودهغوناوړه کارو څخه دئ، چي دماندينودتعدد له رواجه رازېږېدلي دئ. ددغوټولودسيسونتيجې اکثره دخولې جنگ وي، چي وروسته په جگړه پای ته ورسيږي اويوه يابله خواپکښې ښايي ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې ياگولۍ نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دځان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوک قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزاوروکول کيږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنيوترمنځ په داسي دښمنۍ بدليږي چي نسلونوته پاته سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته ښارو وي چي ده وژلی وي اوورپسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خواووژل سي اودښمني دډېروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخيستونکي کرکټردتشريح له پاره به زه د يو چا کيسه وکړم چي بل څوک يې وژلی اوخپل کورياکلاته ، چي دوی يې په همدې نامه يادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکوريوکلك مورچل وي. نوموړی په دغه ځای کي دېرش کاله بې له دې ، چي پښه دي يې ترکوردباندي ايستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي يوه ورځ په دې فکر، چي اوس به يې نوددښمن ښارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته يې بيرته مړی راووړ. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخيستنې ورحيه اوښارنه ويده سوې نه وه . ويل کيږي، چي کسات خوړدئ، خودې خلکوته يې شيريني ببخي زياته ده .

دخلکوپه منځ کي يوقانون سته چي که يوڅوک دمقاماتوله خوادقتل له امله نيول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه يې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان يې ښايي دخون بها يوڅه پيسې دتاوان په توگه ومني ياښايي په يوډول چي ددوی خوښه وي ، ويې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغو پیسو پر سرچنې وهل، چي قاتل یا دهغه دوستان یې باید ورکړي ان د دار ترڅنګه پوري دوام کوي . ځیني د پیسو اخستلو پلوي وي او ځیني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسی یې په غاړه کي وي اوښایي له یو ساعت مناقشې وروسته فیصله پردې وسيږ چي باید مړ سي ، په دغه وخت کي رسی ټینګیږي او سړی کشیږي. ددغسي حالاتو دشخړي په دوران کي باید د محکوم سړي احساس دزړه سوي و ړ وي .

بله کیسه چي دخلکو د کسات اخیستني روحیه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي یو هلك وژلی او دمقتول خپلوانو ته یې دبخښلو له پاره ورتسلیم کړی و. دهلك مورد هغو کسانو مخه ونیوله چي دخونبها پیسو پلویان وو او ټینګاریې وکړچي دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې داکار وکړ او دخپل انتقام په هیجان کي یې هغه وینې په ریښتیا وڅښلې چي دسړي له غاړي بهېدلې .

دخلکو ساتېري ګاني ډېري بسیطي دي او که څوك دوی ونه پېژني، د خورا ساده ګانو خیال به پرو کړي. دمثال په توګه وختي ماښام چي کاربشپړ سي، خلك په دوبي کي په عمومي باغو کي راغونډیږي . دلته دګلانو ګلداني ایښوول سوي وي ، هره ګلداني یو رازي یو راز ګلان لري. خلك له ځانو سره په قفسو کي دربزمرغان راوړي او دګلدانيو پرشاو خوا دتیاري خپرېدلو ترو خته کښېني دګلانو ورمونه او دساړه ماښام له سوړوالي څخه خوند اخلي . دوی هلته ارام ناست وي او زیاتره پټه خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکو راتلونکو د ښو کړپالا هم نه اورېدل کیږي . دباغ په یوه یا دوو کونجو کي چای پلورونکي (سماوارچیان ـ م . هـ) وي چي څوتنه شاوخوا ورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستو پیالو کي چای چښي او یو آن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانو یکشنبې) او درخصتیو په ورځو کي خلك پرخرو یا اسانو باندي شاوخوا باغونو ته په چکروزي چي زیاتره دوه تنه او کله لا درې تنه پر یوه څاروي سپاره وي . خواړه او دپګونه ورسره اخلي او هلته ترغرمې پوري خوښ خوشاله دباغو دګلانو په منځ کي چکرونه وهي . بیا نو خواړه پخوي او ترخوړك وروسته څنګونه اچوي او ګپ شپ کوي ، یا ترماښینه یوه سترګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوب کوي . مازیګرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ .
پرکورونورروانیږي اوددوی په وړناوایی چي ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول
دوی په لږڅه راضي کېږي . دوی ته چي تازه هوا، پېتاوی، ګلان ، وابښه
یادرختي ورسیږي اودکاروظیفې اندېښنه ورسره نه وي ، یوڅه خوراك وڅښاك
هم برابر وي، دانودمزې اوتماشا هغه ورځ وي چي کیسې یې یواوبل ته کیږي
اودبلي دغه رازموقع هیله په زړه کي لري.

چي دساتیري نوري وسیلې ونه مومي، دکوردبام پرسرياپه يوه بل ګوښه
اوارام ځای کي زیاتره دوني ترسیوري لاندي سره
راغونډیږي اویوبکې رباب (۸) وهي اودمیني ومحبت فارسي سندري وايي.
رباب دمندولین(Madoline) په شان دسازیوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي
معمولایوتن سندري وېلای سي .ددوی دسندرورږغ له یوڅه لیري څخه ښه
لګیږي خو پرنږدې ناستوخلکودپېزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي .
دلږزوونکواوجګواوازونودراایستولو په وخت کي دخولې اومخ سره کږول او سره
پېچل ډېرجالب ښکاري اوددوی دتماشاووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ببخي
هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري آلات هم لري،
چي په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وايي. ددوی موزيك
زموږله هغې سره لږڅه توپیر لري البته توپيرېې دبېلابیلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ
بلکی دځلورو، پنځویاشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چي بیابیاتکراریږي .
داړغونه ډېریکنواخته ښکاري اویوڅه وخت غواړي چي څوك ورسره عادي سي .
وروسته بیاددوبې په مازیګرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي .
په تېره بیاکه څوك دمانبام ترډوډۍ وروسته په یوه آرامه چوکی کي استراحت
وي اوسګریټ هم دودوي . خوکه څوك بیاپه لیکنه، حساب وکتاب اویاله دغه
قسم څخه په نورومصروفیتونو بوخت وي، نودغه یکنواخت ږغ ډېر
ستومانوونکي لګیږي اوسړي ته یې په هره بیه دبندولواراده ورپیداکیږي آن
تردې، چي وايي دتوپك ډزمي پرکړی وای.

خلك دنوروختیځ والوپه شان سپورټ اوتمرین ته دساتیري په سترګه نه ګوري
اوهمدغه علت دئ ، چي د خوښي او تفریح د یوې وسیلې په تــــــوګه درقص

اونڅاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نڅاګري نجوني لري.
دنڅاګرونجونوخدمات يوازې په جشنونو، ودونواودشتمنوخلکوله خواد دشهزاده ګانواونورولوړرتبه کسانوپه مېلمستياووکي مطرح وي.

له نڅاګرونجونوسره سازيان ملګري اوېوه ارکسترايي جوړه کړې وي . دسازپه سامانوکي يورازډول هرومرووي چې په لاس اوګوتو وهل کيږي، نه ډډول په لرګيو(۹). دنڅاګرونجونوژوندله کړاوه ډك وي خکه نڅا ستومانه تمرين دئ.
نڅاګره ښه پوره اندازه خولې توېوي اودنجلۍ جامې ډېري نازکي خوشېې ان په دوبي کي لاسرې وي . دروازې اوکړکۍ ټولي خلاصي وي، په نتيجه کي نڅاګره زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوږده سي .خوهروخت چې نڅاته وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه ده ، چې دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نڅاګري نجوني هندوستانی اودپېښوراوډهلي دسيمودي. خيني يې بيادپښتوانيونڅاګرواودسيمه ييزونارينه ور زوزات دي. که څه هم دشرقي نڅاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرڅه ويل سوي دي اومادهندوستان په بېلابېلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنڅاپه وخت کي ددوی حرکتونه اونزاکت دډېري خېرني اوپاملرني وړدئ اوان تړټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چې ماليدلي دي، زمورډخپلوباليټ نڅاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدرانې اونور.دتورو نڅا دود ده .
نژدې پنځوس تنه پريوه دايره سره راغونډيږي چې څلورپنځه تنه يې په مرکزکي ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنڅاپه پيل کي خلك دداېري دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته ځي . خپلي توري اوچړې پرسرونوباندې ځلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو-وروموزيك، سندري اونڅالوريږي اوچټکيږي، بګړۍ اوکمر بندونه ددي له پاره غورځول کيږي چې په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچټکۍ سره ځلوي ان تردې چې په پای کي خلك ببخي هيجاني ښکاري اونڅاپه يوليږوحشي ټوپونوبدله سي. توري هـــــواته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چیغوبه یوه کورس بدلي سي.کله چي نڅا خپلي هیجاني ټکي ته ورسیږي ، نڅاپه بندیږي اووروسته نودنڅاګرودلاسودیږکولوپه لوړآوازسره پای ته رسیږي.

دوی یوه بله وحشي نڅاهم لري چي دیوه طلسم پرشاوخوابانديدعبادت کوونکومذهبي دودته ورته ده . دوه یادرې تنه له ډولونو سره یوځای کښېني او نڅاګر په یوه پراخه دایره کي پراغونډیږي. دخلکومخونه یوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وړاندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دریږي او وروسته بیاپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دې ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جریان کي دپښې له هرواروړاندي کولوسره مخ ښی خوایاکیڼ لوړته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړۍ اوخولی په هماغه لومړیو قدموکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره یوبشپړ څرخ خوري اوڅومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزیات انرژي اخلي، تردې اندازې چي له اوروسره برابراوروده غچي سوي وربښتان یې دمپ(Map)(۱۱) په شان شخ دریږي . خلك په عین وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډېري چټکی اوشدت سره تاویږي،ډول ورسره سم چټکیږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.

په ځینوخلکوپه تېره بیاعسکروکي دلرګیوپه تورووباندي شمشېربازۍ رواج لري.دلرګیوتوري انګرېزي تورو ته ورته دي اوژورشاني موټي لري .شمشېربازان دڅرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کیڼ لاس نیول کیږي اولکه په لویو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازویوه برخه نه پټوي . ځیني کسان په دغه تمرین کي ډېرمهارت لري خوپه توروباندي لږ مدافعه کوي اوزیاتره واري په سپراګرزوي اوله دې امله ډېرچټك تاود بدلوته اړتیاسته. دوی دغه رازپرپښوباندي واري په شاته غورځېدو سره مدافعه کوي اوپرسرباندي له واروڅخه بیا خان په ټیټولوسره ژغوري.

هرکال دپسرلي په پای کي «جوبه» جوړیږي . په«جوبه» کي رازرازلوبي کیږي اوځای یې داسمایي غونډیوپه لمنوکي په یوه هوارمیدان کي وي.(۱۲) دغه میدان دښارپه جنوب لویدیځ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي ځوډېرښه اسونه دیوې بشپړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوري له پاره پکې برخه واخلي. دغونډيو په لمنوکي دخروواوناوکيو (نانځکو) غرفې درول سوي وي. دغي درې ورځني مېلې ته ټول کابل (کابليان) اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېري ښې جامې اغوندي اوپه تېره بياماشومان په خپلورنگه واسکټونواوخولیوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکي (نانځکي) ډېري عجيبې ښکاري. له زړوټوکرانوڅخه يې جوړي کړي اوافغاني جامې يې په اغوستي وي. دنراوښځي دواړوڅرگندونه کوي خودماشومانودا، نه کوي . اوځيني يې دشيطان څېره څرگندوي . دمېلې په يوه څنډه کي وړوکي ځرخونه (چڅپلك) ځلرگيوشپېلي اونوروډول ډول شيان مونډل کيږي، چي دماشومانودخوښي وړرنگونه يې ورکړي وي.

دغه رازپررسي باندي دتگ ترکستاني لوبي هم کيږي . لوبغاړي يې په زړه پوري رنگه جامې اغوستي وي . ددې لوبي له پاره يې دوې اوږدې پايې درولي وي اويوسروبل سريې په رسی سره وصل سوی وي. رسی اوپايې دواړي ډېري ښکلي اومظبو ي وي چي لوبغاړي ورباندي دپاسه تگ وکولای سي.

په جوپه کي دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ (کشتي) هم ايستل کيږي.دغېږ ايستلولوبه معمولا داميراوشاهزاده گانوپه وړاندي کيږي . دهغوی له پاره يې دغونډيوپه لمن کي خېمې درولي وي .اميردلوبي گټونکوته دپيسوجايزې ورکوي . له غېږايستلوسره ټول خلك دزړه له کومي مينه لري اودمسابقې بايلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چي په ټول عمرله غېږايستلوڅخه لاس واخلي (توبه وکاږي) . ځيني خويې لادومره زړه ماتي سي چي په انتحار (خان وژلو) لاس پوري کړي.

داسونوپه مسابقه کي د برخه والوسپرليوله پاره لارخالي نه وي اوسپرلي مجبوردي چي دخلکواونورواسونواوخروپه منځ کي څومره چي کولای سي خپله خان يوې خوااوبلي خواته کړي اولارپکښې وکړي. زياتره خوسېري اواس ته دزړه دوك ورواچوي په تېره بياکله چي غواړي دخروپه منځ کي لارومومي خکه خره چي پوري نه وهي ترهغوله لاري نه گوښه کيږي . يووخت دووتنودميدان له دوو مخالفوڅنډوڅخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودميدان په منځ کي چي سره مخامخ سول يوبل ته يې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټکرسول اوپه نتيجه کي

يوسړی اوآس يې خای پرځای مړه سول اوبل يې په داسپامړسو.

نکلچيان د خلکو د پرخوښيږي او ښه نکلچي د اده وي ، چې د اورېدونکو او ننداړچيانو پاملرنه خان ته اړولای سي .د بازارنکلچيانو دعام سړك په کنه ګونه کي خان ته ځای جوړکړی اوکيسې وايي. په لږوخت کي زيات شمېرخلك پراتول سي دی دکيسې په منځ کي په مزه مزه چای چښي، په داسي حال کي چي پلي اوسواره ،چي غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تکليف سره لارمومي اوخلك بايدتېله کړي. خولاروپان نکلچي ته هيڅ هم نه وايي او نه غواړي دپخوانيو وختونو د پېريانيانو، شاپېريانواوشيطانانوپه منځ کي دشهزاده ياشهزادګۍ دماجراوو دبيان خندوګرزي.نکلچيان داميراودهغه دشهزادګانواونورو معتبرينو په ډله کي هم وي. په حقيقت کي خوداميرتول ملګري اوسرکاري کسان په يوډول نه بل ډول نکلچيان دي، خودغه نکلچيان چي پورته مي اشاره ورته وکړه ، مخصوص خلك دي اودهغوی وظيفه داوي چي خپلوآمرينواوبادارانوته کله چي هغوی په شپه کي بيديږي ، نکلونه ووايي. هغوی په بسترکي پراته وي اونکلچي ترهغه وخته نکلونه ورته وايي ، چي په خوب کښېوزي .

په کابل کي چي څوك دشپې ډوډی ته دعوت سي، معنايې داده چي شپه به هم دکوربه په کورکي تېروي . په دغه رازمېلمستياوکي، کله چي ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پرکوربه راغونډ سي ، پرغاليواونياليوباندي يې په داسي حال څنګونه اچولي ياغزېدلي وي چي چلمونه څکوي اوهريوپه خپل وارسره يوه کيسه وايي. دکېسولـه اورېدوسره دومره زياته مينه سته چي هغوی زياتره ترنيمي شپې پوري ويښ ناست وي اوکيسوته يې غوږنيولی وي اوپه دا سبا کار ته آماده نه وي.

هلکان اوماشومان دانګرېزي ماشومانوپه شان ساتېری کوي. په هلکانوکي عامه لوبه" توپ بازي" ده چي په لرګي اوتوپ سره تر سره کيږي داولوبه تر ډېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوی غېږي هم باسي اودلرګيوغشي هم ولي چي زياتره پکښې ماهروي . خيني غټ هلکان دختوپه ګوليوباندي چي د يوه اوږده نل له منځه وارکيږي(۱۳) چوغکي اوکوچني مرغان ولي. ددې له پاره چي مرغان خانونوته رانژدې کړي، تردرختولاندي دريږي اودچوغکو يورازږغونه

ترخولې راباسي . په دې ډول چوغکي ورته رانژدې کیږي اوله لاندي څخه واري پر کیږي.

وړکي ماشومان په پنډوسکي (ګیند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبي کوي. په جوزباندي د مردکو په شان لوبي کوي اویوه ټاکلې اندازه جوزپه منځ کي ږدي . هرچاچي لوبه وګټله، جوز دهغه مال سي

ډېري وړوکي نجوني په کوڅوکي لیدل کیږي خوچي اته کلني سوې، نور نو دوی په "پرده" کي سي اوله خپلوانوپرته یې بایدبل نارینه ونه ویني . دوی دکورپه بنځمنوکي شاملیږي اوله "برقع" یانخي چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندي له سرڅخه ترنوکه پوري پټه وي اودسترګوله پاره یې یوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چي لارپه ولیدلای سي. وړوکي نجونې کلمه دکورپربامونولیدل کیږي چي Ring of roses ته ورته لوبي کوي یاپه ناوکیو (نانځکو) سات تېروي ، یایې خانته دلوبوکور یا دوکان یا بل هغه شی جوړکړي وي ، چي ددوې له جنس سره مناسب وي . ددوی ډېره لوېه ارزوداده چي انګرېزي ناوکی(نانځکه) چي انګرېزي جامې یې په تن وي، ولري . څکه ددوی ناوکیاني له زړوکودړانوڅخه جوړي سوي وي اوددوی په شان یې زړې کودړې په اغوستي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف د Leech Wives اصطلاح راوړې ده . مطلب يې هغه ښځې دي ، چې "ژورې" ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پارسي يې « زالو » بولي . يو راز چنجی دئ .دناروغ تڼ ته يې دنواوزوب دزيښلوله پاره وراچوي . (م.ه)

(۲) مولف دلته « مرجنې » د پوټونو په نامه بللې دي . مرجنه يا پنه ، چې په پارسي يې « پيزار » بولي ، له خرمنې څخه جوړيږي . په جوړولو کې يې مبخ نه کاروي ، بلکې په غښتلي سپنسي يې کنډي . « چاراشه » او « دوبيلی » يې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دمرجنډوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان مرجنې ډېرې ظريفې او قيمتې دي (م.ه)

(۳) افغانان په ودونوکې شرعي حد (څلوربنځې) مراعاتوي. ښاري نارينه زياتره په يوه واده اکتفاه کوي - خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترڅلوروزياتې ښځې هم کوي اوشرعي حيله ورته برابروي (م.ه)

(۴) داتیوري اوس دعلمي څیړنو پربنیادیوه مردوده تیوري ده . افغانان په مجموع کي اریایان دي.(م.ه)

(۵) دادفرانك مارتین خپل برداشت دئ. واقیعت داسي نه دئ (م.ه)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دي . نورستان چي پخوانی نوم یې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسېدونکي یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (م.ه)

(۷) دلته له ښوونځیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسي دي .

(۸) په متن کي (Rubarb)راغلی دئ چي دمولف ناسمه اوربدنه څرګندوني .

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله یازېربغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسي مواردوکي د (Wild Afghan Tribes)ترکیب راوړي چي ماد"غرنیوافغاني قبیلو"ژباړه ورته مناسبه وبلله .

(۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چي له سپنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولی په پاکیږي.

(۱۲) ما (هوتك) اوربدلي دي . چي جویه دسیاسنګ په شاوخوا کي هم جوړېده .

(۱۳) دغي آلي ته دکندهار پښتانه پوك یا پوپکه وایي (م.ه)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات. شاپېرۍ اوپېريانيان . يوه نادره افسانه. فالبينان . داقليم بدلولو له پاره دکورپرېامونو باندې دماشومانو سندريزه دوعا. بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال . دامېرلوی طبيب. نصوار. په ژمي کې دتودولوطريقه. وخت څه رازتېرېږي؟ . دبېلابېلوطبقو ودونه . جنازې .

داخلك ډېرخرافاتي دي اوپررويو. اروااو. شاپېرېو او پېريانيانو باندي كلكه عقيده لري. زياتره نكلونه يې (ددوی خبره) دهمدغو بنو اوبدو اروااو په باب دي . پردغو كيسوباندي زيات باورلري ان تردې چې نارينه لادشپې لخوا يوازي كوم ځای ته ځي. احتياط كوي. كه يوسړی دشپې له خوا په يكړسر (يوازی) روان وي. عموما به يې لوړې ږغ واورې بيا به پې وينې . ځكه دتگ په وخت بنه په لوړاواز سندري وايي يابه خوله شپېلكی كوي.

زه چې كله په مهمانخانه كي اوسېدلم. يوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځكه له اميرسره مې خوساعته تېرکړي وو . كله چې له دروازې څخه كورته راتلم ومې ليدل چې يومهتر (دآسونو روزونكی) له سرای څخه زماخواته راروان دئ اوغيرعادي ږغونه اوشپېلكی له خولې باسي . زه چې يې وليدلم. شپېلكی يې بندكړ. زه په تعجب كې وم. چې ولې يې دعادت پرخلاف شپېلكی كاوه خوچې خوني (كوټې) ته راغلم په علت يې پوه سوم. چې داكارېې ديوه عصبي شاك(بېرې) له امله كاوه اوراته ځرګنده سوه. چې زمايوه هندوستاني نوكرپه ټوكو كې مخ تورکړی يايې خپل طبيعي رنګ يې زيات تورکړی و . شونډوته يې سپين رنګ ورکړی . پرسترګو يې هم دسپين رنګ کړی کښلي وې . دوې پوستينچې (١) يې پرچپه مخ اړولي وې داسې چې دپوستكي ببره خوايې برسېره سوي وي. لاسونه يې ديوې اوبښې يې دبلې پوستينچې په لستونو منډلي وو او د پوستينچې تنې يې كلكی پرملاباندې غوټه كړي وې. د پسه د

پوست ببره خولی یې پرسر کړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته
چې په زړه پورې نه ښکاریدله . زما دکوټو ددهلیز په دروازه کې داووتنو محافظ
گارډخای پرخای و، هندوستاني نوکرپه داسي حال کې چې پرلاسو اوزنگنو یې
تګ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنږدې ورغلی و اوپه ډېرلوړ اواز یې وریاندې
رمباړې وهلې وې. سړي په دې فکر،چې واقعي پېرى ورته راغلى دئ، خپل
توپك وغورځاوه اوپوستينچه وال دگارډ دخونو اوبهرنۍ دروازې پرلورپه منډه
ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نورپه تېښته کې وو، بیده و
اوکله چې دنورو په غالمغال راویښ سو، راپاڅېد، سترگې یې بلا (پېریان) ته
موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېرى وروسته دبرنډې په
څنگ کې یوې بلې کوچنۍ کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان
چې چای برابروي) . چایداریوازې پخپلو چورتونو کې ډوب پریوه ووکې
ټغرناست او کړکۍ ته یې څنگ لګولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا
ددروازې له لارې ورته راننوته ، بې له دې چې په خوربېدویا ټپې کېدوکې دي
رهى ووهي ، خان یې له کړکۍ څخه لاندي وغورځاوه اوله خوني څخه سملاسي
و.ت. نورخلك چې له دغي بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت
له پاره ټاکل سوي وو اوټل به زما دناستي په کوټه کې تیارحاضروو. کله چې
یې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترگه سوه ، دوى په منډه تربلې دروازې په
تېښته سوه اوپه تېښته کې یې مېزونه اوچوکۍ ټولي سره گډوډي کړي وې .
بلاپه بله کوټه کې له نوروونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوترى تم سوې وه .
وروسته ټول نوکران سره راغونډ سول اوخپل تاثرات اولیدلى حال یې سره بیا
ناوه . په دغه حال کې زه هم وروررسېدم اوټوله کیسه یې راته بیان کړه .
ډاربدلي کسان ډېرخجالت اوشرمبدلي و اوهریوه غوښتل ثابته کړي، چې دى په
تېښته کې لومړى تن نه و. دى څکه وتښتېدچې نورپه تېښته کې سول . په
هرصورت دبېرې اوډار اغېزه ان پخپله پربلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ،
چې څوشپې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل
سرکې خپلې کوټې ته نه تلی .

په عمومي توگه داسي تصورموجودو، چې شاپېرى په شاوخــــــواغرونوکې

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانوډله ـ پخلنځی یې شاته دئ

اوسي. سره له دې چي ددوی په عقیده شاپېری په مجموع کي بې ازاره وي، خو خلکو دشاپېریوله استوګنځایو څخه خان لیري ساته . شاپېری داسي ښوول کېدي چي له دوولس څخه تراتلسو انچوپوري یې قدونه دي، ډېري ښکلي جامي اغوندي اوشانه ورانه پخپلي مشري پسې وي . دتګ په وخت کي نڅاوي کوي . خلکو باوردرلود، چي شاپېری له انسانانو څخه ډارېږي اوخانونه ځني پټوي . یوازي یې هغه کسان لیدلای سي، چي له لاري څخه په ګوښه ځایونو کي بیده یا پټ وي . ویل کېده چي شاپېری په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چي ماشوم دي دشاپېریو استوګنځایوته پرېښوول سي ځکه هغوی به یې ترخپل افسون(جادو) لاندي راولي اوښایي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چي داکاربیا دماشوم مورو پلار ته دبدي طالع (نحسیت) سبب کیږي.

په ماوراالطبیعه موجوداتو کي چي خلك ډېرخني ببرېږي اودېولونه توضیح کېدونکو پېښنو پړه پرهغه باندي اچوي ، یوهم شیطان دئ. شیطانان هغه ارواوي دي، چي دهغوکسانو دډاروونکو یامبالغه آمېزه بیانونو له مخي چي فکرکوي شیطان یې لیدلی دئ . په بېلابېلو څېروڅرګندېږي . ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوېدوروسته دهربوټي یاګاري ترشاپټ وي . دوی په دې باورهم دي، چي شیطانان په شپه کي دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چي خلك دخوب پروخت سراوټول بدن په تلتك یا روجایي کي پیچي . دوی په خونه کي یوازي نه بیدېږي . هرومروبه څوتنه یوځای وي اوکله چي به مي ورته وویل زمور په هیوادکي هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کي یوازي بیدوي ،زیاتره به هك پك راته پاته سول . دوی وایي چي په جلا کوټه کي یوازي دشیطان له ډېري څخه نه څملي ، ځکه ١٥ ځای څوك ساتي ، بلکي وایي چي په مورکي دتنهابیدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، ځکه که په شپه کي څوك یوازي بیده وي ښایي روږ دي ورته راسي . زمایوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چي برایي شپه یې چارپایي (کټ) له مخکي پورته اوله ده سره یوځای په هواخرخېدله . تـردې اندازې، چي

په پای کې ورسره سربداله سو اوپه همدې وخت کې یې د بړعجیب وغریب بړغونه اوربدل . کله چې ماورڅخه نوري پوښتني وکړې ، راته یې وویل، چې ده ستړکې پټې نیولي وې اونورڅه یې ونه لیدل . شك نه وچې ده خپل سرپه تلتك کې پېچلی و. په هرصورت ، ده دبلې کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کې یې له بیااستوګنې څخه ټټه وکړه . داراته څرګنده نسوه چې ده ته نورو نوکرانو د ساتېري په مقصد داچل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پرراغلې وه اودغه تکلیف یې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې څخه چې دی پکښې بیده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخیستل کېدی . هغه نوم چې دې کوټې کتلی و، ددې سبب سوچې نورنوکران پکښې له بیدېدلو څخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفتردکوټې دچت ټوکرراشیوه سوی و. دایوه عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چې دختو له بام څخه دچت پرمسطح ټوکر راتوییږي ، څه موده وروسته دومره وزن پیداکړي، چې دټوکره یوسربابل سر، ژربابه ځنډ راخطاسي اوټوکرمخکې ته راولویږي. اوکله چې زه دخرابۍ دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وویل چې داببله شکه دشیطان کاردئ خکه په ټرلو کړکیو اوقلف دروازه کې داکاربېله شیطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کې دلایل ویل بې فایدې وه.

دشیطان په باب یوافغان یوه بله کیسه هم راته وکړه اوهغه داسي چې یومابښام له ملګرو سره ترباندااورروسته کورته راروان و. کورته دتګ لارې په هدیره کې تېره سوې وه (دلته هدیرې دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چې دی قبرونو ته ورسېد . په هدیره کې دیوازې تګ تصورېې غمې وتښتول خوبیایې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چې قبرونو ته ورنږدې سو، ویې لیدل، چې مخې ته یې له مخکې څخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبیرته ورکې سي . دې پېښې سخت وېېراوه اوګامونه یې چټك کړل چې ژرترقبرونو ووزي . خوچې ګورې ،مخې ته یې لو اشا (۲) ودرېده. دبل انسان په لیدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چې ورنږدې سو، ګورې چې دسړې سرپه شال کې پېچلی دي(دیخنې په موسم کې دشپې له خوا عموما شال پرسراچول کیږي) اوسترګې یې دستورویه شان ځلیږي. هرڅومره چې و اشاته ورنږدې کېږي په هماغه اندازه

هغه جګېږي ترڅوچي ډ ده ترسراوړي اوتړی تم کيږي . دی مخ ځني رااړوي اوشاته په منډه ځغلي خوهغه کورچي دی ځني راوتلی و دپيښي له ځای څخه ده ترکوره ډېرليري و ، ځکه نوده له خانه سره وټپيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي . کله چي هديرې ته رسيږي بيا هماغه اشا پرېپښيږي خوداځل ډېره عصباني وه . ده وغوښتل ځني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پورې بياپرهوښ نه راځي . سهارګوري چي هديرې ته بيخي ورځرمه پرلارپروت دئ . په دې ډول دی وژغورل سو .

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دی په ګندمك(۳) کي په يوه سرای کي بيده و اوېبله دې چي دوېښېدلوپه علت دي پوه سي ، له خوبه راويښ سو اوپرځای کښېنوست . په دغه وخت کي دهغی کوټې يودېوال چي دی پکښې و ، له مخه ليري سواوددېوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګرېزي عسکرو) يوه ټولی راروانه ده . دعسکروهيڅ ږغ وروږغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپوږمۍ په شان تك سپين او هيبتناکه ښکاريدل . داسړی هم دده په قول ترسهاره پوره بېهوښه و .

خلك دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چي انګرېزانو لويي خاورېني مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېښولې . شاوخوا يې ډېري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټي کړې ، چي يوازي خولې يې ښکاريدلې . وروسته نودوی(انګرېزانو) دغټوکاروترشاخانونه پټ کړل اوتر هغو ورته پټ ناست وو ، چي اوريخي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريخي يوه کوچنۍ ټوټه مرتباني ته دننه سوه له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ . مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټي پرېښوولې اوپه دغه ن کي اوريخ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، وريخي يې ټوټې ټوټې ځني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وراندې کړې . «سفنج» او «اوريخي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافساني دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازارښه تود دئ . ديوه

سفرياكوم بل نوى كاردپيلامې له پاره دبختوري ورځې دښوولو په باب ددوى پرپېشګويۍ باندې كلكه عقيده ستـه .اميراودشاهي كورنۍ غړي هريوځانته فال كتونكي لري چې دهري مهمي چاري دپيل كولو له پاره دبختوري ورځې په باب مشوره وركوي اوپرځنګ يې دراتلونكو پېښو اټكل هم ورته كوي. خوددوى پېشګويۍ تركومه ځايه چې مااورېدلي دي، مبهمې اوناڅرګندي غوندي دي .
البته دوى داميردراتلونكو پېښوحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال كتونكي دخوبونو تعبير هم كوي ځكه خوبونو ته دخبرداري وركولو دعلايمو اودخلكو دلاربښونو په سترګه كتـل كيږي . داچې اميرترڅلوروښځوزياتي چې قرآن اجازه وركړې ده، نوري ټولي ښځې طلاقي كړې، دهمدغه شان يوه خوب نتيجه وه .
حتمي نه ده چې دراتلونكو حالاتو دپېشګويۍ كولو له امله دې هرڅوك هرومروعزت اوثروت ته ورسيږي . مادهيوادديوې ليري سيمې درې تنه وليدل، چې پريوه ټاكلي نېټه باندې يې په هيواد كي ديوې ستري فاجعې پېشګويي كوله اودهمدې له پاره څومياشتې وړاندې داميرحضورته راوستـل سوي وو .
داميرحالت چې تل پريوه قرار نه وي . ددغو خلكو دوړاندې كېدو پروخت دبدشګون لورته مايل نه و اوحكم يې وكړ چې پېشګويي كوونكي دې ترهغه وخته په زندان كي وساتل سي چې دوى دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاكلې ده .
كه يې اټكل سم وخوت ، مكافات دې وركړه سي اوكه نه ، مړه دې سي .
پېشګويي سمه ونه ختله اوداميرحكم پرځاى سو.
فال كتونكي دخلكو تالې ګوري اوپه ورقوباندې دراتلونكي په باب خبري كوي . دوى دغه راز دراتلونكوپېښو دپېشګويۍ له پاره دجادو (Black art) له نوررو وسايلو څخه هم كاراخلي . دوى په ډېري تېزۍ سره نومونه اوبختونه بيانوي اوكه يووخت ددوى له پېشګوييو څخه يوه رښتياوختله ، نوبيا ددوى هري وېناته په هروخت كي دحقيقت په سترګه كتل كيږي اوكه يې پېشګويۍ دراتلونكو واقعي پېښو پرخلاف ثابتي سوې ، بياهم خلك پېشګويۍ كوونكو نه ملامتوي . اوپرځاى يې پېره پرخپلو ځانواچوي ځكه پېشګويي ګاني تل لږياډېري مبهمې اوناڅرګندې غوندي وي او خلك فكركوي چې دوى دفال كتونكو الفاظ سم تعبيركړي نه دي اوداكار دحادثې دسم پوهېدلو څنډګرځېدلى

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ . دخوش باوری دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقایددنورو هیوادو په شان سره ګډ سوي دي اوکه دیوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستایل سي ، سمدلاسه باید (نام خدا) وویل سي اوله شیطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شیطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په ځینوکسانو کي هم سته اوددې له پاره چي له ناوړه اغېزې څخه نجات وموموي ، دخدای نوم باید وویل سي . دحیرانتیاوړ داده چي دغه دشیطاني نظرڅښتنان بیاملامتیري هم نه، خوبدبخته(نحس) ګڼل کیږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ویل کیږي چي لاس یې بختوردئ.

دوی یودود (رواج) لري چي ترنوروزیات بایدوستایل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنیوی له پاره دببلاببلو کوروپربامویاندي سره راغونډوي او په ګډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلویانوبې ګناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلیږي . دکوروبامونه سره نښتي دي اوداچي ماشومان پرببلاببلو بامونوپریوه لیکه ولاړ وي اوپخپلو نازکو اوتنکیو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچاباندې اغېزه کوي . په تېره بیاچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوك ددوی ددوعاوو قبلیدوته ډېرهیله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. څومیاشتي دوام کوي اوداوخت تربل هروخت زیات داندېښني وړدئ .

دکابل داکثریت خلکوخواړه ډېربسیط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډی څخه عبارت دي . وچه ډوډی بیضوي ډوله اوتقریبا دوولس انچه اوږده اونیم انچ پنډه وي . هغوی چي وس یې رسیږي له وچي ډوډی سره مستې اوپنیرهم خوري اوکله کله غوښې ، ترکاري هم پخوي .چینایي شین چای هرکله له خوړو سره یوځای څښل کیږي . دابه ډېرغریب اوبې وزله سړی وي چي دیوې چاینکي چای له پاره دي درې پیسې (نیم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پنیر څښي وباسي خونوبیخي یې باید وس ولري . په دوبي کي مېوه پریوانه اوارزانه وي. ترکاري هم دغه راز. کاهو په پراخه پیمانه کرل کیږي . دوې پیسې یوه سړي ته

دپوره اندازې میوې اوترکاری، درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کي اکثره خلك په کوځوکي لیدل کیږي چي مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غروکي خودرويه شنه کیږي.

دېرغریب خلك زیاتره په توتو پایي(ژوندکوي) اودژمي دمصرف له پاره یې وچوي . هزارگان چي دېرسپماکوونکي خلك دي، دذوبي په میاشتو کي له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چي ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چي ورسره عادت نه وي ، تبه یې دېره سخته وي چي زیاتره ځني مري .

کوچیان چي له جپسي(چټ) توکم څخه دي (۵) کوررونه نه لري په هیوادکي له خپلورمو اواوښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه ځایه بل ځای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی دېرسرسخته توکم دی . دجوارويه دوډی(سوړسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چي اومه یې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چي خودرويه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا ښوروا و دوډی ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شیدې اومېوه ده . دپېروي شیدې ددوی دخوښې خواړه دي اوپوافغان کولای سي په یوه ناسته کي ښه کافي اندازه وڅښي .

که یواوښ ، غوایانورخاروي ناروغ سي اومړینه یې حتمي وي، غاړه یې ورپرې کوي (حلالوي یې) اومروجه دوعا وربانديي واي چي حلال(خوړلوته قانوني) سي. غوښه یې یاپلورل کیږي یادخښتنانو له خوا خوړل کیږي .
مایووخت یومرگي حاله اوښ ولید چي بېخي هډوپوست و، د رود پرغاړه یې دښارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل یې مارکېټ ته نزدې یې ووژني چي غوښه یې ښه ترابسمباله سي . داسي ښکارېده چي غریب حیوان بایدپه هره لحظه کي چي یې څښتن وغواړي ، راڅپه اومړسي.

دلوړي طبقې خلك اومعتبره کسان دېرخوندورخواړه خوري چي سرېې پلواوکباب دئ . داوروستی یې غوښه په مرچ اومالگه کي ښه اخته کوي اوپه سیخانوکي یې پراوربانديي کړوي .(د پسه ورون چي پراور وکړول سي،هم یوراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغریبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشایې نجلی دناوي جامې پسي وړي

(دمولف رسامي)

کباب دی) پلو ډول ډول قسمونه لري اوله وریجو ، مسالواوغوښو څخه جوړیږي . وریجې اوغوښې جلا جلا ایشول کیږي اووروسته بیاپه غاپ کې سره ګډیږي . ترشي باب ، اچار ، شیریني باب ، میوه اوډوډی هم خوړل کیږي . دغه رازترغذاوروسته چای هروخت تیاري اوله چایوسره چلم هم په دوره کې وي . ټول باید دغه تمباکو وخکوي . کابلیان هره ورځ زیاته اندازه چای مصرفوي اوهروخت چې وروړسیږي ، څښي یې .

ښځې دنارینه وو په شان چلم څکوي . چلم(Hookah) ته ورته دی خونل یې دغبرګیدوړونه بلکې سیده وي. تمباکودوی دخپلې مځکې وي اوډېرتوندبوی لري ترزیاتې اندازې دسوځېدونکې ګوډېبوی ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړی غښتلی اوقوي سړی بولي . اوچاغښت دروغتیا اونېکمرغی دواړونخښه دي. ټول خلك چې وس یې ورسیږي، تړېزي پوري خورك کوي اوپه نتیجه کې یې زیاتره نارینه اوښځې تراندازې زیات چاغ(پنډ) دي. داروانباد امیرلوی‌طبیب(۶) دومره خېټورو، چې پرلاري تللای نسوای اوپراوړو به یې وړی . یوبل سړی دومره پنډ و چې دخپل ځان کارېې لاهم نسوکولای . مینځیانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وویل سوه چې یووخت یې دخپل بدن ډېرکرغېړن بوی احساس کړاوهرڅه چې یې وکړل ، بوی ورك نسو . په پای کې بوی دومره ناوړه سو، چې مینځیانو ته یې حمام ته دېبولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چې یې له حکم سره سم لمباوه . مینځیانوته څرګنده چې دتعفن(بدبویي) سبب هغه مړه چونګښه وه چې دده دخېټې په یوه درزکې بنده سوې وه . هیڅ شك نه و چې دادي دسړي ورروستی غسل وای اومرګ ته دي یې رسولی وای.

نصوارکول په شتمنو خلکو کې عام دي. غریب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توګه یې میدوي اوپه خولو کې یې اچوي . نورکسان بیاداسې هم سته چې له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی دېېزي نصوار غوره کني .

یوازې په لویو کوروکې بخاری سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کوروکې، چې دژمي په میاشت کې دخونو دتودولوله پاره دزیاتې اندازې لرګیو

د رانیولو وس ولري . دټولو کوروددروازې اوکړکۍ سمې اینښوول سوي نه وي اودباد چلیدل هغه خوني لاپه نه زغمیدونکي توګه سړوي چي غټ اوړیکښې بل وي . یوازې هغه کسان مستریح وي چي په پوستینونو کي ناست وي .
دسونګ موادو دلګښت لږولواوشپې وورځي له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي«صندلی» ولري . دایوډول مربع شکله لرګین میزدئ چي دخوني په منځ کي اینښوول کیږي . ترمیز لاندي یوکوچنی سوری لرونکی اوسپنیز بکس (منقل) پروت یا پرېښوولاړوي اوسکاره پکښې سوځي پرمیزدپاسه یوغټ تلتك غوړیدلی وي چي میزاوداورمنقل دواړه یې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزیدلي وي چي دخوني دفرش زیاته برخه یې نیولې وي. په اوسپنیز منقل کي سکاره تازه کیږي اوکله چي ښې سکروټې سي ترمیزلاندي یې ږدي. داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپریږي اودبرزیات یې ګرموي . تردغه رازپوښښ لاندي ، سکاره ورو ورو بلیږي اواورځوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانری نیالی اوبالښتونه اینښوول سوي وي . دخوب پروخت یا د ورځي له خوادناستي په وخت کي کارتري اخیستل کیږي . تردغه تلتك لاندي ټوله کورنی ، پلار، مور،زامن اوماندینې ګاني یې، لوڼي ، ماشومان . عمه ګاني وخاله ګاني او نورخپلوان دشپې له خوا بیدیږي اودځوپیسو سکروټه بیه دیري سړې شپې تودوي . دصندلی یوتاوان دادئ چي داورپه لوګړی سرکي دسکرو دودزیات وي اود Nausea ، سردرد اوکله کله دخپه کیدلو سبب کیږي. کوم کسان چي دورځي له خواهم له صندلی څخه کاراخلي اودباندي سړې هواته وزي اوراوزي، زیاتره دروماتیزم په ناروغی اخته کیږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچي ټوله کورنی ، نراوښځي په یوه کوچني چاپیریال کي تریوه تلتك لاندي بیدیږي . همدغه علت دئ چي ځیني کسان صندلي«دشیطان بازی ډګر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکي له صندلی څخه کاراخلي . دوی په تلتك کي داسي ناست وي چي پښې یې قات، سراونوربدن یې په بیروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دي ډول دډیرسخت ساړه بادپه مقابل کي دځان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چي پیره کوي ، دیخنی له لاسه ترمرګه ورسیږي .
په کابل اونوررولویوښاروونوکي وخت د «لمریزګری» Sundial (۷) په واسطه

تاکل کیږي خوبیاهم دوخت دورځني توپیر دمعلوم لو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کیږي . ددغوګړیو په واسطه دوخت معلومول په تخمیني ډول دي ځکه ګړی دنوروعرض البلدو له پاره جوړي سوي اوهغه دواقعي وخت پرځای دمقناطیسي شمال پرلورعیارسوي وي . یوه ورځ مادواقعي وخت ترمعلومولو وروسته امیرته وویل چي دغرمې توپ(۸) ترخپل وخت شل دقیقې وړاندي وویشتل سو، خوامیرو ویل چي دابنه کاروسو ځکه پرخلکو به دماپښین لمونځ نه قضاکیږي . هره ورځ خلکو ته دغرمي وخت دتوپ ویشتلوپه واسطه اعلامیږي اوهغوی چي ساعتونه اوګړی لري ، وړباندي عیاروي یې . په نسبتي توګه ډېرلږخلك دساعت وخت ویلای سي . زیاتره یې دیوساعت یانیم ساعت وخت په توپیرچندانۍ پروانه کوي. دغه بې پروایي دعدودنو په برخه کي هم سته .خلك په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي اوترهغه لوړعدد په«تومن» سره ښوول کیږي . له تومن سره نوراضافي شمېرعددونه هم بیانیږي . ځیني خلك حتی داوونی ورځي نه پېژني اوبایدورته وویل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مینه اوواده کول داروپایي هیوادو له جالبو پېښوسره دزیاتوالي خونو له مخي توپیرلري . یوغټ توپیر یې ذادئ چي نارینه دواده ترورځي وړاندي خپله نجلۍ لیدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به یې ماندینه وي.په افغانستان کي نارینه دخپلو مېرمنواودکورنیو دښځوپه باب خبري نه کوي اوله سري ځخه دهغه دماندینې په باب پوښتنه یورازسپکاوي ته ورته عمل دئ اوله هغې سره دیورازاشنایي څرګندونه ده . په دغه رازشرایطوکي په دې باب دیوه نارینه احساس دمستقیم پوښتلو له لاري څرګندېدلای نه سي چي دی له څه رازنجلۍ سره غواړي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به یې څه ډول ښځه وي ، دنارینه دتشویش ، هیجان اواندېښني تصورڅوك کولای سي . ځکه ښځي دنارینه وو په څېردرنګ اوبڼې له مخي توپیرلري . یوه ډېره بدعمله ښځه به دحوري په شان ښکلې وي خویوه ډېره بدرنګه به بیاپه افکاروکي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلك ونجلۍ دکوزدوېښي مستثنی دي ځکه

هغه دکورنیودمشرانو له خواتنظمیږي . کله کله خوانان هم له هغې ښخې سره داړیکو ټینګولو چاري پخپله تنظیموي چې بایدواده ورسره وکړي. معمولا نارینه دبلې ښځې دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چې دغه اراده یې دپرژردخلکو په منځ کې تیته سي . بیانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېښنیهادونه کیږي اودیوې یابلې په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ څکه راتلونکی خسردخپلې لوردښکلا اوباکفایتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کې دپیسو یانوري مبادلې غوښتنه کوي . دنارینه په باب مهمه نه ده چې ازادخیاله وي که تندخویه .

په هرصورت ، کله چې جریان دې حدته ورسېد ،چې نارینه دنجلۍ دکورنۍ ددریغ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب ډاډه سو اوزړه ته یې ولوېدل چې دنجلۍ پلارخپلې غوښتنې وروستۍ اندازې ته راکمې کړي دي ، بیانوښځینه خپلواني ورلېږي چې نوري ستونزې وڅېړي . ددوی پرېکړه دنوروسمسایلود ډاډمن حل سبب کیږي اومعامله سرته رسیږي . کله چې تړون بشپړسو، بیانو دکوزدې محفل اوژرپاوروسته دواده مراسم جوړیږي .

د واده مراسم او په هغه کې دلګښت اومېلمستیا موضوع د تړون کوونکوکورنیو په بډایي اودریغ اړه لري . دشاهي کورنۍ دغړو اونورولوړرتبه خلکوپه نظرواده د درو ورخوتماشه ده چې یوزیات شمېر خپلوانواودوستانو ته بایدپکښې مېلمستیاورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزیك اونوروشیانوبانډې زیاتې پیسې ولګیږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوبډایي له لحاظه توپیر سره لري خوپه ټولوحالاتو کې هدف داوی، چې داړوندوخواوو ډېرزیات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پوروي که په دار، باید ډېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کې دوی دلندن دښاوخواخلکو سره دومره زیات توپیرنه لري .
کله چې دواده مراسم پای ته ورسیږي ، ناوې په یورازډولۍ(جوپان) کې دزوم کورته بېول کیږي . پخپله زوم له خپلوزیاتو خپلوانو اودوستانو سره چې پراسونو سپاره وي ، له ناوې سره بدرګه روان وي اودلاري په اوږدو کې دټوپکو ډزې کوي. ددوی په مخ کې ډډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په مخ کې نڅاګرنڅاوي کوي . دټوپك ډزې دپخوانیوختویادګاردئ. پخوا چې به یوسړي

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زوریاپه کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه يې دآس پرځين خپل مخ ته کښېنوله اوويه يې تښتوله . خپلوان به يې په تعقيب وربسې روان وو.

دغريبوخلکو ودونه دغه رازننداري نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښوځي اوراځي ، ځکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح ځای ته ورځي(۹) . دوی په کوخه کې کله کله ليدل کيږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي(ښځه ترنارينه وړاندي اوحتی څنګ پرځنګ تلای نسي) اوبه هغې پسې يې يوې نجلی ملګري ياله دوستانو څخه يوې نجلی کالي چې په يوه بوخچه کې تړلي اوپرسريې ايښي وي ، ورسره اخيستي وي . دوی په مخ کې يوسړی له ډولك (محلي ډول) سره اويوبل له نری تولکي سره روان وي . دواړه خپلي هڅي کوي چې له خپلووسايلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوبه دي ډول دواده جريان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغريبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کې وويل سول چې په خينوافغاني قبيلوکي دواده يوپخوانی رواج سته چې ددوی له رواجونوسره توپيرلري. په هغوی کې که کوم نارينه وغواړي له يوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کيږي چې دنجلی له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندينې کارواخلي. که په نجلی کې دمورکېدلونښانې ځرګندي سوې ، نويې ودوی اوکه ځرګندي نه سوې ، سړی آزاد دئ چې واده ورسره کوي اوکه ترې جلاکيږي اوبل ځای دکومي بلي داسي ماندينې تلاښ کوي چې دکورنی جوړولو وړتياولري (۱۰) په افغانانو کې دزوی پيداکېدوهيله ډېره قوي ده . په داسي حال کې چې دزوی زيږېدل له ستري خوشالی سره يوځای وي ، خودنجلی داپه خاموشی سره تېرېږي. دنجلی پلارډېره ناخوښي ځرګندوي اوبه دغه وخت کې نه غواړي خپله ښځه ووېني اوکله چې يې دوخت په تېرېدو سره قهرسوړسو، بياورسره ګوري.

دمړي ترښخولووړاندي مراسم داروپايانو مراسموته ورته دي ، يوازي دومره توپيرلري چې مړي بايد په هماغه ورځ چې مړسوی دئ. ښخ سي اوکه يوڅوك په شپه کې مړسو، بايد په سبا سهارخاورو تــه وسپارل سي .کله چې څوك مړسي،

د بډايانو د واده مراسم ـ ناوې په ډولۍ کي (دمولف رسامي)

ملایان ورته راوستل کیږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولادورخرمه وبالې پرغاړه سرته رسیږي) ، دښځېدلو په ټوکرکي یې پېچي اوښځېدلو ته یې تیاروي . دغه ټوکرته «کفن» وایي چي زموږ «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دئ . له تابوت څخه کارنه اخیستل کیږي . کله چي مړی ښځېدلوته تیارسي، ملایان مړي ته دوعاوي کوي چي په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره یوځای برخه اخلي.خپلوان یې مړی ددې له پاره گوري چي شخص رشتیاهم مړدئ کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپایي ږدي اودهدیرې پرلارنږدې مسجدته یې وړي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونوریې نودښځېدلوځای (هدیرې) ته وړي . په هدیره کي یې قبرمخکي له مخکي تیارکړی وي . مخکه یې ددریو فوټوپه اندازه کینلې ،په منځ کي یې دمړي دجسدله پاره لحدجوړکړی وي . ددې له پاره چي دقبرډکولو په وخت کي خاوره پرمړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندي دډبروغټې ټوټې ږدي . مړی په لحدکي پرېوه بغل پرېباسي ، داسي چي مخ یې دمکې پرلوروي چي په دې ډول دقیامت ورځ په اسانی سره ووینې . وروسته قبرډکوي . دمسلمانانوپه عقیده دقیامت ورځ له مکې څخه پیل کیږي . د قبر پر سرباندي ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره جگه دروي . دغه ډبره زیاتره زیږه اوناتوږلې وي مقصد هره ډبره چي شکل یې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندي دروي . دمهمو کسانو پرقبرونوباندي منظمي توږل سوي ډبري چي دمړي نوم پکښې کینل سوی وي، دروي . داکارددې له پاره کیږي چي دخلکوقبرونه په نخښه سي. خیني دغه ډبري دامیرمرحوم له خواخپل تعمیرته نقل سوې ځکه یوخوبې کیفیت ډېرښه اوبل یې رنگ ښکلی سپین و . په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ(۱۲)

ترښځېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډیږي اوهورې یې دکورنی له خواعزت کیږي. ټولو هغوکسانو ته چي دتسلیت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) یې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهیه کوي. فاتحه کورته دراتگ په وخت کي دوردده . دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولگښتونه خورازیات وي اوډېرکسان یې نبستمن کړي دي .که یې په وس پوره وي که نه ، هڅه کوي چي تر نـــورو کسانو یـــا خپلو

ګاونډیو زیات او ښه لګښتونه وکړي ، ځکه نواوسني امیردټولو دغه رازلګښتونو دبندېدو قانون راویوست اوحکم یې وکړ،چې ددغوغمونو مراسموپرځای دي،خصوصي مراسم جوړسي اویوازي دي دمړي خپلوان پکښې مېلمانه سي.

کله کله داسي هم پېښېږي چې مړی شخص دومره غریب وي چې دکفن رانیولو له پاره یې کافي اندازه پیسې چې صرف یوشلینګ یازیات وکم کیږي . موجود نه وي . خپلوان یې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانیولو پیسې یې له بل چاڅخه وغواړي . داحالت اوس زیات پېښېږي ځکه خلک کال په کال نېستمن کیږي .

دشپږم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنی واسکټ دئ . چي داستر پرځای يې د پسه يا اوزګړي پوست ګنډلی وي . دغزني پوستينچې مشهوري دي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کې د (بلا . ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرڅونه پرسبدلي ماجراوي يو
پټ ترلباسو لاندي مروړدغسني اشاوي يو

(۳) ګندمك كابل ته نږدې ديو کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه ځای کې له انګريزانو سره ملي ضد تړون وکړ (۱۸۷۹ ع ــ ۴ جمادی الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه تړون د ګندمکتړون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه ـ اوريځي ته خوپه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کرچيان له جپسي توکم سره نژادي اړيکي نلري .(م . هوتك)

(۶) دغه طبيب حكيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتك)وګورئ : (At the court of the Amir دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي ــ پښتو قاموس کې کښلي دي « لمريزه ګړی (چي دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) . دلمر ساعت . »

(۸) دغرمي توپ دافغانستان په زياتره ولايتو کې ويشتل کېدی . په کابل کې دتوپ ويشتلو ځای اوسني باغ وحش ته مخامخ دګذرګاه سرك وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولي نه دئ اورېدلی .(م.هوتك)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولي نه دئ اورېدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني ترواده دمخه له ناوي سره يوځای کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کې دهلك ونجلی نکاح تړل سوې اوبه اصطلاح مېړه ومانديه سوي وي(م.هوتك)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منځه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختي خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه ـك باندي دمړي لنډه پېژندګلوي پکښې کينل سوي وي (ژباړونکی)

اووم څپرکی

امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچینلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرېدوپاخون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه ییزه چلبازی

په افغانستان کي دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له ښه مرغه دنړۍ یوازي په یوڅوبرخوکي دغه رازحکومتونه سته ، څکه دغه رازحکومت دېرښه شیان دېرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کي لاامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښي ګوتي وهلای سي . له بېلابېلووزارتو اودفترو څخه ټولي مهمي راولاړي سوي مسالې دوروستي قضاوت له پاره باید ده ته وروړل سي . دهیواد په بېلابېلو سیموکي ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خواټاکل کیږي اومقرریږي . ټول بندیان په هرتورچي تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغووظایفو پرڅنګ یوزیات شمېرنوري مسالې هم سته، چي دی باید پاملرنه ورته وکړي . په هغوکي یوازي دجاسوسانو دراپوټونولوستل څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندېږي یوڅوك چي دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هري مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهري مسالې داساسي ټکو په درکولو کي دزیات سرعت اودبېسارو کارولـه پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چي خپل ټول

وخت اوږاملرنه يې هغه کارته چي سرته يې بايد رسولى واى ، په خوښى سره وقف کړې وه ، هغه کارچي له بسترڅخه دراپاڅېدو بياتربېرته څملاستلوتروخته پوري يې دوام کاوه . له دې سره سره يې بياهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسواى کولاى . دبامسوليته مامورينو نسته والى دامير ډېروخت ضايع کاوه . هغه وخت چي دهيواد په خيراوښېګڼه پوري تړلومسالو ته بايدوقف سوى واى. هغوى دموضوعاتو دتحقيق اوفيصلې په باب نه صلاحيت درلود اونه کفايت .په هرصورت دادحيرانتيا خبره نه ده چي اميرخپلومامورينو ته دډېرصلاحيت ورکولو په برخه کي محتاط و. څکه هغوکسانو چي دکوچنيو مسالو په باب دقضاوت واك درلود ، له خپل واك څخه يې په سپين سترګى سره ناوړه استفاده کوله اوزيانمن سويوخلکو دمامورينو له ډېري څخه اميرته عرض نسواى کولاى . په عمومي توګه دوى حق په جانب هم وو. يوه موضوع چي غواړم اشاره ورته وکړم داوه چي داوښ يوښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وراندي سوى و. پرسړي حکم وسوچي محصول بايدورکړي خوپه څنګ کي يې داوښ دښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول څکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبيعي وه چي داوښ څښتن دغه ټول جريان اوبې عدالتى لمسولى و اويوه مامورته يې رشوت ورکړ،چي اميرته دده عرض ليکلى ورسوي . په داسي پېښوکي چي يوسرکاري مامورمنځګړيتوب کوي درشوت ورکولو هڅه بايد هرومرو په منځ کي وي . قاضي ته داټول جريان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلى و. دې سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع يې د اميرمخي ته کښېښول اوورته څرګنده يې کړه چي دايوبخوانى مجرم دئ اوددې له پاره چي داعليحضرت ترفيصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، څکه يې دوه اوښان دضمانت په توګه څني واخيستل سول . اميرته دعارض ليك تردې لږوروسته ورسېد خوداميرذهن اړول سوى اواميرپه قهرسوى و. ده ته دسړي په رپوټ کي داسي وبرېښېدل، چي غواړي دمحصول تحويلولو په انتقام کي دقاضي حثيت اوشخصيت زيانمن کړي څکه يوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړى بنديخانې ته واستول سو اوټوله شتمني يې ضبط سول . ددوو اوښانو دبېرته ترلاسه کولوپرخاى يې خپل هرڅه بايلول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړهغه یې گټي . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې ځایه پلویتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کې بیا ری نه وهي چي ددغه سړي په وینا کي څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکي چي دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره ستري فاجعې پېښیږي . دغه سبب دئ، چي خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کي زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چي ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کي چي مامورین سره پرسیږي اوبداپایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چي په لوبه کې ترانداز‌ې زیات ټوپ ووهي .آخرله مځکي وویشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کي تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چي دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدگومانه دئ چي خپل بنی لاس دکیڼ لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده څکه داسي کسان چي پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو بایدهمداسي احساس ولري .

بل شی چي هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چي دخلکو دښېگڼي په ټولو چاروکي له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کي نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چي مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چي هرڅه دخپلو گټو اودلچسپیو له مخي وکړي اودهمدغه خاني گټو اوشخصي منافعود په پام کي نیولو اغېزه ده، چي زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلي مځکي له کرني اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل ځای دکومي بلي دندې په تلاښ گرزي.

خلك وایي چي دافغانستان امیراوخلك سره ببل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چي دواړه دامیرپه واك کي دي خوپخپله یې خصوصي لگښتونه اوهغه لگښتونه چي حکومت یې باید تادیه کړي ، سره ببل کړي دي . مگردغه سره بېلوالی بس پرهمدې ځای پای ته رسیږي اوسخته ده چي څــــــوك دي یې

توپیرولیدلای سي. ماته ویل سوي وو، چي امیردحکومت سر دئ . خوزه چي اوس گورم نوویلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. یوازي دولایتونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي گټي پکښي وي . دحکومت په گوداموکي په عمده توگه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پېرودل سوي دي . پردې سربېره دورځنی اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي. دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زېرمه دي، چي دهیواد دبېلا بېلو برخومشرانو له امیرسره دکتنې په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواوررسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زېرمه جوړه سوې ده . په شخصي گوداموکي ټول هغه نادر سامانونه غونډ دي، چي له هندوستانه رالېږل سوي اویوڅه یې داسي سامانونه دي چي هوري هم نه پیداکیږي . داړتیاووړورځنیو سامانوپرته نوردېرلېرمواد گوداموته خي اوبیرته ترې راوزي . زیاتره شیان چي ایښوول سوي دي، وریسې هېرسوي دي . دگودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې گودامدارانو ته. څکه دموادو لیکلی ثبت په منځ کي نسته . یوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له ماڼیو سره خاصه مینه درلوده . دده داستوگنې ماڼی چي دخان له پاره یې جوړي کړي وې ، دهیواد لومړی درجه ودانۍ دي چي په ډېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وې . ډېرښه مېزونه وچوکۍ اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته مونډلي اویایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده ډېرښېنگارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټي کړې وه .

دده خواړه په حکومتي پخلنځیو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زیات ځارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهیڅوك ورننوتلای نه سوای . کله چي به یې ډډوډی غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوځوتنه نوروعسکربه بدرگه ورسره مل وو (ټول غابونه په یوه پلا وړل کېدل ، نه په ځوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخي ته کښېښوول سول . داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښیي چي خواړه له زهرو څخه خالي دي . له

امیرسره تل څولوررتبه مامورین په ډوډۍ خوړلوکي ملګري اودیوکوچني
مېزشاته چي سپین ټوکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه مېزمخ ته پرمخکه باندي
یواوږد ټوکرغوړېدلی اودپاسه وربانديبل سپین ټوکر هواروي . دټوکره
(دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورین چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي
(پلتۍ یې وهلي وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښی لاس ډوډۍ خوري،
لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرېولل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډېرښه
اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دوړولي وي . وچه
ډوډۍ معمولا افغاني (نان) وي (هوارکېك) . امیرسپینه ډوډۍ خوښوي .
داډوډۍ دکوچنی ټیکلي په اندازه پخه سوې اوانګرېزي هغې ته ورته وي .
که یوانګرېز له امیرسره مېزخوري ، بېل مېز ورته ږدي اویوهندوستاني
اشپزاومرستیالان یې په انګرېزی طریقه خدمت ته تیاروي . دچښلو له پاره
نوموړی اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیرېې دهمدغه
وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي
مذهبي عقیدې سره سم اوبه چښي .
دامیردچښنګ اوبه دده دنورو خوړو په شان په ډېره جدي توګه مراقبت کیږي
. یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واك
کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل
تن مسول لري . یوبل حکیم(ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله
دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبری
مقامونه نه دي ، بلکي ډېرکړاونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی
درد احساس کړي، بیانودغه کسان ډېراندېښمن وي اوترڅو چي دامیردر
ارامېږي اوداخبره ثابتېږي چي دایو طبیعي درد دئ اوبه خوراك وچښاك کي
دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه
پوهیږي، چي امیربه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .
اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوبه یوه یادوو
برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرنه څه شمار دي .
دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراك اوچښاك

امیرعبدالرحمان او مامورین يې د ماښامنۍ ډوډۍ پرمهال (دمولف رسامي)

مسول کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهی دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجگړي یاسفرله پاره په هره شپه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره څواسونه (چي په هروخوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازې ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره یې ېوازي دتانگ تړلو ته اړتیاوه . په نوروطبیلو کي یوشمېر چټکي غاتري (کچري) دسفریه وخت کي دخزانې دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلې. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښيښې دروازې یې وې، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه توپك دکارتوسوله قطیو سره خوړندوو اوتربالښت لاندي یې دوې درې ډکي تمانچې پرتې وې . په دې ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادگي درلوده . پردې برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» گارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملگرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه گارډامیر دځوورخو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای څکه یې نوبه وظیفه کي ولاړو کسانوته په رونې سره هوسایي زمینه ورکوله . دامیرزوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنی تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښي له پاره تیاراوسېدل دهوښیاری کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېرولـه اودسهار ترڅلوروبجووړاندي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځي ددولسو اودووبجو ترمنځ وېښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړی خوړولو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له ېېري عادت سوی وي. څکه په دغه راز حرکتونو باندي ترورخي ، چي ټول خلك وېښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارگ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرچاچي غوښتلای ، دوړاندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــــوم کسان، چي

غوښتل يې اميرته شخصا عريضه وړاندي کړي . دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و، رهنمايي کېدله .خودمخه تردې چې اجازه ورکړه سي لومړی بايد دوی په دروازه کي دګارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړې وای . امير دهرپرکاره سړی و. ټول ليکونه به ، چي وررسېدل ، کتل به يې اوترڅوچي بېدېدئ خواب به يې ورکاوه . په دې کي به يې.ری نه واهه، چي نورڅه کارونه يې ترلاس لاندي دي . هره ورځ چي به يې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته اوړول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نيوه . ترڅوچي به يې يوکارسرته ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوښښ يې کاوه دهري ورځي کارپه هماغه ورځ پای ته ورسوي .

اميرپه حرامسرای کي له خپلو ښځوسره دهرلږوخت تېراوه اودايي عادت ګرځېدلی و . کله کله به يې يومابنام هغوی ته ورويوست . په مجموع کي يې دښځو په باب نظرډېراوچت نه و.کله کله خوبه په څرګنده توګه دښځي دژبي ، درواغووېلوته دهغې دميلان ، په هر ارزښتمن کارکي دهغې دنه قابليت اوددروغجني ميني په باب ږغېده .(دلته دوې کرښي له ترجمې پاته دي . م . ه)

داميرمشغوليتونه اوساتېری محدود اوساده وو .دی به په پسرلي اوددوبي په سرکي څواوونی په خپلودوبنيو (تابستاني) ماڼيو کي اوسېدئ اود ازادي هوا اودګلانو له ورمه به يې چي دی يې زيات لېوال و،خوند اخيست . باغ بالا ته به چي دپغمان پرلورله ښارڅخه څلورمېله واټن لري ، زياتره تلی . داماڼی په دوبي کي دده دزړه دخوښي ماڼی وه اودژمي ترراتګ پوري به پکښې اوسېدی کله چي به ژمی سو، بيرته به دښارګرموماڼيو ته کډه سو . اميرپه هره خونه کي چي و، زيات ګلان به يې درلودل . په ژمي اوپسرلي کي چي په کابل کي ګلان نه وي، ده ته به يې لـــه جـــلال آباد اونـــورو هـــــغو سيمو څخه ګلان راوړل ، چي

ترکابل به ښيښي پرتې وي اوتوده آب وهوابه يې وه . يوه ورځ زه له اميرسره ناست وم اودی دخپلو ګلانو په باب رغېدی . يوګل يې دبوټېدو له پاره وشکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سملاسي يې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چي رنګ يې الوتی اوزنګنونه يې رپېدل خکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چي هغه ډېرېرېدی اوغالبا به يې دنوروپه شان زيات احتياط کاوه، چي اميريې په ښېره باندي پوه نسي . کله چي اميرسرراپورته کړ اوباغوان يې وليد . دګلانو دنه بوی کولو پوښتنه يې تېرې وکړه .باغوان خواب نه درلود يوازي يې پروچوشونډو ژبه تېره کړه اوبخښنه يې وغوښته . وروسته اميرډېاکلو لاروچارو په باب چي بايد کارتري واخلي ، ورته ورغېدی اوخبرداری يې ورکړ،چي که راتلونکي کال ګلان ښه ورم ونلري بيانو «زه پوه سه اوته» . وروسته يې رخصت ورکړ، چي خپل کارته ولاړسي .

کله کله اميرهغه چمن ته پرآس تلی يابېول کېدی، چي دهيليو ښکارخای دئ . خودده دپاچهی په وروستيو څوکلونو کي به يې دغه تفريح ډېره لږکونه خکه په دوامداره توګه دنقرس په ناروغی اونورومريضيو اختته و. دده کورنی تفريح شطرنج و اوپه هغه کي يې دومره مهارت درلود چي په دربارکي ډېرولږوکسانو ورسره سيالي کولای سولای . بل ساتېری يې دکيسو اورېدل اوکول و. دغه راز يې په خينو فارغووختوکي دشپې تردودی وروسته ، دمخه تردې چي بيرته دي ددولت دمشروظايف پيل کړي، له يوه يابل سرکاري مامورسره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کي به دوی پرامير راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کي برخه اخيستله .

ددربارټوکمارداميرپه نوکرانو کي يو په رسميت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس ګرزېد . کله چي به داميرطبيعت ختمه و دده وظيفه اميرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چي طبعه يې سمه نه وي، ټوکي اوکيسې اودنکل دبيان په ترڅ کي دلاس حرکتونه ډېراغېزمن وي. دابه ښايي دهغوهخوتنيجه وه چي په ژوند کي دښخوداغېزمنتوب دراتيتولو په مقصد کېدلې ، خکه ښخي هيڅکله په دغه راز ناستوکي حاضري نه وي . نارينه له نارينه وو سره يو خای ناست وي اوله خپل کورپرته بل خای ښخي نه

وینې . ټوکماران دشهزاده ګانو په ټولۍ کې هم وي دغوکسانو ته دامیرله خاطره چاڅه نه ورله ، کنه دهغوی ټوکې دعسکرو په یوه بارک کې لاهم مناسبې نه وې . دامیرملګري مجلسیان یاغلام بچه ګان زیاتره دخانانومشرانو زامن دي. دغه هلکان امیرته بخښل سوي اودده دخدمت له پاره روزل کیږي . کله چې لوی سي ، بیانو ملکي ونظامي منصبونه ورکول کیږي . دغه کسان امیرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلې دندې هم لري . ځینې دڅراغونو ومشالونو دځای پرځای کولو مسول وي. ځینې دغالي، ځینې بیادکتابوکاغذونو اوځینې نوربیا دوسلو اونورو شیانو چارې پرمخ بیایي. هریو یې په خپله خانګړې برخه کې دموادو دساتنې اوصفایي مسول وي . په وظیفه کې غفلت اونورجرمونه سملاسي مجازات کیږي اواکثره ډېرسخت . په یوه پېښه کې له یوشمېرهلکانو څخه جامې وایستل سوې ، دونو پرتنو وترل سول اودژمې دشپې زیاته برخه یې هورې تېره کړه . په بله پېښه کې دیوګدامدار پزه دځینو شیانو دغلا په تورپرې سوه . ټولو هلکانو باید پاکې جامې اغوستې وي اودامیرپه حضورکې باید پټه خوله وي یابې له ډېر وروغه تېرسي. دهغوی جامې ځل وبل اوزیاتره یې رنګه بخمل وي، چې دسرورزرو ښایسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولۍ اوبګړۍ یې ډېرې قیمت بهاوې . اوسنی امیرچې ساده جامې اوپیکه رنګونه یې خوښیږي، پخپلو نوکرانو توري جامې اغوندي، چې دپادریانو چوخې ته ورته دي . دغه چوخې یې دترکي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږڅه اوږدې ګڼلې وي . رسمي مامورین زیاتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوکسانو چې دیونیفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندې په طلایي پټو ډېرخوشاله کیږي . دامیرعبدالرحمن په دربارکې ډېرو زیاتو سرکاري مامورینو اودغه رازغلام بچه ګانو بخملې جامې اغوستلې، چې ددرباریه ورخ به یې دوی ته مردانه ښه ورکړې وه.

له ۹۷ وروسته (مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتک) انګلستان اوانګریزانو ته دامیراحساسات بدل سول اوچاچې په دربارکې دغه حالت کوت، ځانونه یې له دغې وضعې سره سمبالول . په دغه وخت کې سردارمحمدعمرخپل میرېزی وروږسردارامین الله ته وویل، چې دپلار حضور ته دې له انګریزي پاپېچو سره نه

خي او احتياط دي كوي، چي په دغه راز مواقعوكي هيڅ رازانګريزي جامې وانه غوندي . اميرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهيت د۹۵ كال دسفرله ناكامى څخه ډېرزيات مايوسه و . دغه سفراصلا په لندن كي ديوافغاني استازي دټاكلو په نيامت سوى و. څرنګه چي داكار دهند دحكومت دمشرپرسردمعامله كولو معنادرلوده ، څكه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. اميردغه رازدهند دحكومت هغوليكونو هم ډردولى و، چي په سرحدكي داپرېديو د۹۷ كال داګست په بغاوت كي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوى وو . ده له دغوليكونو څخه يوليك په عام درباركي چي له همدې امله دټولو مخوروكسانو په ګډون جوړسوى و ،ولووست . په هغه كي په څرګنده اشاره سوې وه، چي ددغي رازپېښوبيا تكرار به دده دتاج وتخت دبايللو په بيه تمام سي . ددغه ليك ترلوستلو وروسته يې خپل خلك په دې وغندل ، چي دى يې وخپل متحدته شرمولى دئ . په دغه وخت كي يې زه ورغوښتم اوداپرېديو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغبد ،چي سرحدي قبايلوده ته پېښ كړي دي. په خاص ډول دهډې ملا، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته ډېرپه قهروخكه چي دبغاوت اصلي لمسونكى و . ده وويل تخت ته دده له رسېدلو راهيسي بغاوتونه لرسوي دي اوهرپاڅون دموت په زورکښېنول سوى دئ (هغه كسان چي اميرپېژني، په دې ښه پوهيږي چي د «موت زور» څه معنا؟) اوددې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونيول سوه .داخلك نه يوازي داچي ډېرسركښ دي، بلكي ټول ډېرمتعصيب هم دي . اميرپه دې باب چي نوموړي دپاڅونونو په لمسولو كي برخه لري، زياته كړه ، كله چي خلك يووار وپاڅېدل اولبرڅه برياليتوب ته هم ورسېدل، بيانو دهرچاترکنترول وزي . دافغانانواوسرحدي قبايلو ترمنځ پخوانى شخړي اوبدى هم سته چي بايد حل سي . نوپه دې ډول هرپاڅون ده ته پخپله يوه خطره ده . پردې سربېره ، دهيواد په يوه برخه كي چي يوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شكه په نورو برخوكي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . دادده دټينګي اداري اودهغو خلكو په وراندي، چي دخلكو دلمسون په تلاښ كي دي ، دسختو روشونه نتيجه ده، چي هيواد يې ارام ساتلى دئ .

امیرووېل دهډې ملاهیڅوك نه پېژني، چې دکوم هیواد دئ څکه دده اړیکې ناڅرگندې دي . دشېرعلي په پاچهۍ کې ملا ته اجازه ورکول سوې وه چې له خلکو سره دخپل زړه دخوښې کارونه وکړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امیر) پخپله څېړني وکړې دملا دفعالیتو لاري چاري یې کشف کړې اودهغه دنیولو ترتیبات یې برابرکړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدی . هورې یې سمدلاسه شینواري اوتورقبایل دده پرضد وپاڅول اوڅومیاشتې یې ښه تکلیف ورکړ. هغه و، چې دڅلورو زروتنوپه وژنې سره قبایل آرام سول . ددغو ټولو عملیاتو مسول همدغه شخص و.

امیرووېل دهډې ملا په قبایلوکې سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سیموته خپل استازي لېږلي، هورې یې ددریو زروتنو په شاوخوا کې خلك لمسولي اوله خان سره یوځای کړي وو .خودجلال آباد والي په ځېرسو اودخلکو مخه یې ونیوله . کله چې له خلکو څخه پوښتنه وسوه : تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جگړې) ته روان یاست؟ هغوی په ځواب کې ووېل دوی ته دملااستازو ویلي وو چې امیردغه اجازه ورکړې ده . امیرووېل چې دهغوی په مشرانو کې څلورتنه شیخان اودوه تنه ملایان، چې دجهادزرغون بیرغ یې له ځان سره گرزاوه . دکابل په زندان کې دي اودی پوهیږي چې څه باید وسره وسي؟ نورمشران یې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت کې و،چې امیرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوی دامیردعفوی دهغه فرمان له امله بیرته هیواد ته راستانه سوي وه ، چې څوکاله مخکې دټولو هغوکسانو له پاره صادرسوی و چې له هیواده وتلي وو. خوامیرووېل هغو دووتنو درواغ ویل او ده ته په ډاگه سوې وه، چې هغوی دایوب خان مخبران وو اوغوښتل یې دده ددربارټول ریپوټ هغه ته ورسوي. ده ووېل ایوب خان اویعقوب خان دواړه هرکال خورا ډېرې پیسې دده دکارو په باب داطلاعاتو دترلاسه کولو په لارکې لگوي . خوامیرووېل «که دوی دغه پیسې ماته راکړي زه به هره اووني اوهره میاشت خپل ریپوټ چې رشتیا به هم وي ، ورلیږم .څکه له ماپرته بل هیڅوك خبرنه دي، چې زه څه کوم . ان زماډېریاوري

مامورین لا په مهمو اسرارو خبرنه دي »

دامیرغښه هیله چي زیاتره یې په دربارکي زمانه مخ کي څرګندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوادو سطحي ته یې ورسوي . بېله شکه که دده روغتیایي حالت سم وای ، په دې لارکي به یې ډېرڅه کړي وای. دی زیاتره پخپله خونه کي ایسارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوی ثابته کړې وه، چي دتکیې وړخلك نه دي .

ده ماته ووېل دهند له حکومت څخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل سوي دي، چي زه دشلوکالو راهیسي ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوې چي زه زیاتي وسلې اوجنګي مهمات رانیسم (پېرم) اودانګلستان پارلمان به بنایي پردې کاربدګومانه سي . ده ووېل زه دغه دوې خبري تعبیرولای نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولای . زه دې هیواد ته دپاچا په توګه بې له وسلو راغلم اودانګلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توګه مي لومړی کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انګرېزي لښکرته دکمپ لګولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه وای ، انګرېزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکۍ سره کندهارته رسېدلای نه سوای.له انګرېزانو سره دده دتړون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابري کړي وای اودیوه متحد په توګه یې دهغوی اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلی وای . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځای ده پخپله جنګي مهمات پېرودلي دي اواوس ورته وېل کیږي، چي داکاربايد ونکړي . کله چي روسانو کشك ته خپله داورګاډي پټلی راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي کټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولېږله اوپوښتنه یې ترې وکړه چي څه رازجواب ورکړي . هغوی ورته ووېل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبورو ، کنه ده ته ستونزي یاجګړه پېښېدله . څکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چي دوی داورګاډي پټلۍ دده له مشورې پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتني پوښتلي وای.اوس چي دوی اورګاډې پخپل سراودخپلي هوسايني له پاره غزولې ده .دده هيواد يې نه غواړي څکه ددوی اوښان اوياڼوګان ددوی د خپلو اړتياوو له پاره کافي دي . ده وويل ددغه جواب کاپي يې د هندحکومت ته ولېږله چي په جواب کي ورته وليکل سول، چي ښه کاردي کړی دی . ده وويل دی انګرېزي مقامات ددغوليکنو له امله نه ملامتوي څکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اودده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسي ځای دی چي پکښې دپرخلك په يوارګډي خبري کوي اوپه يوه غټه خونه کي د اوازونو انعکاسات ديوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخريشېدو سره دويناوو مطلب له منځه ورکيږي .

د (Boer) (۳) لويه جګړه په دغه وخت کي پيل سوې وه . اميرو ويل ده څوشپې په دغه باب فکرونه وهل اواند ښښمن دئ چي روسان ښايي له دغي جګړې څخه ګټه واخلي اوهندپرلور راوړاندي سي .څوکله چي به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (څکه ده په روسيه کي دتبعيددپرکلونه تېرکړي وواوددوې په چلند اوپاليسي پوهيده)، له افغانستانه به ډېره واهمه ورته پيداسوه . څکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چي هرومرو به اسيايي روسيې ته ورغځيږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرونه درلود . هغه مسلمان هيوادونه چي دوی نيولي وو، په بې امنۍ کي وو ، خلکو يې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو، چي ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چي ددوی ښځي اوماشومان دي څني واخيستل سي .دابه ډېرسخته وي، چي په يوه وخت کي دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګيږي.

دBoers جګړې په باب ده وويل کله چي يې دلښکرودتلفاتو شمېرواورېد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کي ډېري تجربې درلودې اودهغو بيلابيلو تصويرو او نخښوله مخي، چي ده ليدلي وې،فکرکاوه ، چي دجګړې

ترتیبات ښه نه ووځکه بایران په شیوه کي وو اوپټ وو خوانګرېزان پرهواره
مخکه ورباندي ورتلل . ځرنګه چي دانسانانو بدنونه له پولادوځخه جوړسوي نه
دي ، نودامممکنه نه ده چي دعصري وسلودګولیو دباران په وړاندي دي چي په
هره دقیقه کي ورباندي اوري، ودرېږي. ده ویل دی دانګرېزانو مرستي ته
پنځوس زره لښکري استولای سي خودده خلك له بېړیو سره نابلد دي، که یې په
هغوکي ولیږي مورال یې کمیږي (وارخطاکیږي) .انګلستان باید تل په دې پوه
سي چي دی(امیر) تیاردئ ، چي له دوی یاهندسره اوږه پراوږه وجنګېږي . ده
یووخت ماته کیسه وکړه چي دی په روسیه کي و اودروس وترکانو جګړه
دتودېدو په حال کي وه . له ده ځخه وغوښتل سوه چي له خپلو پلویانو سره
یوځای دروس په لښکرکي جګړي ته داخل سي . راته یې وویل چي اورېدلي
مودي ته یولوی جنرال وې اومونږ غواړو چي ستاقوتونه وازمویو.خودی دروسانو
له پاره جنګېدو ته مایل نه و په تېره بیاچي دده دهم دینه اوهم مذهبه سره جګړه
وي. نو یې جواب ورکړچي ستاسي پرخوا دجنګېدوپه وخت کي به زما دزړه
ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه
جنګیالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کي یو وي . دابه ښه وي چي تاسي
ماته ددښمن په خواکي دجنګېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وړاندي
دجنګېدلوپه حالت کي ووینئ ، زمالیاقت به درته ځرګندسي اوښه تراقضاوت به
وکړئ. ده وویل چي هغوی بیاهیڅکله ترې دغه شان غوښتنه ونه کړه .

امیردتیرو حالاتو په باب دخبروپه ترځ کي وویل چي یوځاته ددغه راز
تشویشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چي دی له روسانو سره هم دخپل
هیوادپه ګټه اوهم له انګلسیانو سره دتړون په اساس جنګېږي ، بایدکافي اندازه
پیاوړي وي .خوله دې سره سره ورته ویل کیږي چي تازیات مهمات پېرودلي
دي. ده هځه کړې ده له خپل متحدسره ډېرښه چلندوکړي خوورته ویل کیږي چي
تاقبایل دهغوی پرضد وجګړې ته لمسولي دي. بیاهم ده دخپل هیواد په ګټه په
زړه کي ډېراصلاحات اوریفورمونه درلودل خومامورین یې صادق خلك نه وو
اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتني اونظریې ځان ته ځرګندي کړي .
ددې له پاره باید ده قوانین بدل کړي وای ، پرهــــــغوی یې فشار راوړي وای

اومرسته يې ورسره کړي واى چي خانونه اصلاح کړي او پرځنګ يې بايد بياهم زيارايستلى واى چي خلك يې په سوله ، امن اونېکمرغۍ کي ژوند وکړي .

سره له دې، اميرعبدالرحمن يواستثنايي لايق سړى و. ده ډېرلږ حتى هيڅ تعليم نه وکړى يوازي دخپلو سرګردانيو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاريخ کي روزل سوى و. چي بياوروسته اميرسوى اوهيجان آوره داستان يې جوړکړى و. دى بې له شکه دافغانستان ډېرپياوړى واکمن و . ځکه کله چي دى پرتخت کښېنوست په هيوادکي تربل هروخت زياتي خپل سرى او بې قانوني وې . دچاسرپه امان کي نه و . هيچاخان خوندي کولاى نه سواى .خوچي دى مړسو، يوه مسافرپه يکېرسرکولاى سودهيواد له يوه سره تربل پوري په امن کي سفروکړي . دغه راز دى په شخصي لحاظ هم ډېرزړه وراوباجراته سړى و اوهغه ځوك چي دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چي که له ده سره چابدکړي واى په ډېري بې رحمۍ سره يې غچ اخيست .

ماته يې کيسه کوله چي يووخت دى دخپلي کورنۍ له نورو غړو سره په جګړه کي و اوپرته له ځوملګرو نورڅه ورپاته نه وو . په يوه کلي کي يې يوې کلاته پناه وړې وه اودده يوه ملګري په نامردۍ سره خيانت وکړ اودده دپناه ځاى خبرېې دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له يوزيات شمېرلښکرسره راغى اوکلايې محاصره کړه. په دروازه کي يې دده دتسلمېدو له پاره چيغي پورته کړې . ده دخپل سړيو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړيو شمېرهم بيخي زيات وو، ځکه نوجګړه کول بې فايدې وه . ده پتيبلې وه چي له دغي ستونزي څخه په هره وسيله چي وي، بايد ووزي ځکه دده نيولو دمرګ معنا درلوده . نوبې يولوى پوستين واغوست چي سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستينونه معمولا دشپې لخوااغوستل کيږي اوسروبدن ټول په پټوي . دى دکلاپه بغل کي تربوې کوچنۍ دروازې ورووت ، تمانچه يې په لاس کي ترپوستين لاندي نيولې وه اودباندي په لښکرو ورګډ سو هغوى فکرکاوه ، چي داد دوى له خپلو خلکو څخه يو تن دئ .په پاى کي ده هغه ځاى ته ځان ورساوه چي دښمن يې ولاړو اودده دنيولو انتظاريې کيښ . ځوك نژدې ورسره نه وو. دى دشا لخواورغۍ اوټينګ يې کړ .تمانچه يې پرڅټ ورونيوله اوامرېې ورته وکړ، چي ښوروونه خوري،که نه ځاى

پرخای یې وژني . برغمل سوی دښمن یې دهماغي کوچنی دروازې له لاري کلاته بوت، چي دی تړراوتلی و. دلته یې دده دژوندي پرېښوولو شرط داکښېښود، چي دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چي له کلاڅخه کافي اندازه ليري سي . په دې ډول ده ته دتېښتي زمينه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) اميردکرکترپېژندني مهارت هم درلود اودداسي چاله فوټو (تصوير) څخه دهغه کرکتربيانولای سوای ، چي ده به هيڅکله ليدلی نه و. اوکوم قضاوتونه چي یې زماپه مخ کي دخلکو دتصويرونو له مخي کړي دي ، زياتره یې صحيح هم وو.ده دGladstones (۵) ، Bismark (۶) اومك موهن (۷)Mc Mahon ډېره ستاينه کوله اوويل یې چي دوی دخپل وخت سترخلك وو . يوڅوتنه جنرال دده دستاينې وړ وو ، نوريې زياتره غندل . خودجنرال وایټ General White له خوايې دلېډي سميت Lady Smith دفاع د بويرجګړې يوه ډېره ځلانده کارنامه ګڼله

داووم څپرکي لمنليکونه

(۱) په متن کي يې Shagrasi ليکلی دئ چي سم نه دی . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چي د دربار دوزير معادل يې بللای سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد . عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پېښليك ـ ۲۱۹ مخ) په کابل کي د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولې خبره ده . چي ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انګرېزي ضد روحانيونو څخه و اوتريولك زيات پيروان يې درلودل . په ۱۸۸۷ ع کال چي د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوی ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاخون دتکوين په حال کي و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه ، چي له دغه پاخون سره يوځای سي . په ۱۸۹۷ ع کال کي د انګرېزانو پر ضد د خپلواکی غوښتني يو لو ی پاخون د ډيورنډ دکرښي په شاوخوا کي د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاخون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) . د سوات داخوند او د ملا پونده (ده نوم محی الدين و) په لاس کي وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو د « پاچا » په توګه اعلان کړ خو ده ته وکړه . اميرعبدالرحمان خان ده له نفوذه بېرېدی . ده ته يې دهډې او نورو ګاونډيو کليو دبخښلو پېشنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخوندژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هوري ښخ سو (۱۳۱۸ ق دروژي يوويشتمه) .(م.ه)

(۳) بوير (Boer) دهغوهالينډي بزګرانونوم و ، چي په اوولسمه پېړی کي يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوی افريقايي مريبان پخپلوکروندوکي وګومارل . انګليسانودغه ځای دناپليېوني جګړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ۱۸۳۳م کي دانګليسانوپه امپراتوري کي مريېتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واکمنی څخه سرغړاوه . دوی شمال ته ولېږدېدل اوهوري يې دوه خپلواك دولتونه جوړ کړل . بويرانو په ۱۸۹۹م کي دانګرېزانوپردوومستعمرو (Natal) او(Cope) باندي بريدوکړ. انګرېزي لښکرو ته له کاناډا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاتړي قواوي ورسېدي . دوی دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوځل اوډېره مرګ ژوبله يې وکړه . داجګړه د۱۹۰۲ کال په مي کي پای ته ورسېده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکی)

(۵) ګلېډ ستون (۱۸۰۹ ـ ۱۸۹۸) دانګلستان مشهورسياستمدارو، چي څلورواره دهغه هيواد دمشر په توګه ټاکل سوی و . (م. هوتك)

(۶) بسمارك (۱۸۹۸ـ۱۹۱۵م) دجرمن امپراتوری لومړی صدراعظم و (م. هوتك)

(۷) دادجنوبي افريقا په Natal کي يوبنارګوټی و، چي دسرهاني سميت دمېرمني په نامه نومول سوی و . انګرېزانو ته دبوير په جګړه کي ددغه ښاردفاع د درو زرو تنويه قرباني تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دده سلوک ـ شهزاده گان . وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنی غړونه دحکومت لخوا دډوډی تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدې؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغي ـ مړینه اوبنخول یې ـ دپاخونونو اوازې ـ دوګړو واهمې ـ دکورنیو خزانو بنخول ؟ دامیرحبیب الله تاجپوښې ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې ـ ساتېرې

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چې استول سوی و) دوی دواړه دیوې موردي ، امین الله ، دچترالی ښځې زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندینې زوی چې زیاتره په ترکستان کي اوسي اودده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکې سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانی سلوک کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نږدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه ګناه یاپه وظایفوکي غفلت وکړ ، په سزا کي به امرورته وسو،چې دربارته دي نه راځي اوله دوی څخه به دلږیاډېروخت له پاره خپه و. وروسته به یې څوک پسې ولېږه اودبیرته راتګ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکي به ورولوېد اودبخښني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چې دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوخښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاګانو سره یې سلوک ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهی په وروستیو شپوکي . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودټولوورکشاپونو عمومي امرو، سردارنصرالله دټولو دفترواو میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

شهزاده ګانو خپل خانته درباروونه جوړول ،چي زياترو مامورينو اوافسرانو به يادخپلو وظايفو په ارتباط ياشهزاده ګانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخيسته .دوی ټولوجلا جلا کوروونه درلودل چي دښارپه نوي برخه کي يې موقعيت درلود . دوومشرانو شهزادګانو يې تربښاردباندي هم کورونه درلودل چي ددوبي يوه برخه به يې پکښې تېروله . سردارنصرالله چي له لندن څخه تړراستنېدلووروسته يې تنخواه ډېره سوه ، دڅان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چي په لندن کي دده داستوګنې په وخت کي پکښې اوسېدی(په پارک لين کي ډورچسټرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتيب اوسامان ولوازمو له مخي دکابل ترټولو ښه کورو . کله چي بشپړسو ، اميرڅوورڅي دشهزاده دمېلمه په توګه پکښې تېري کړې اوډېرپه خوشاله وڅکه اميرښه معماري خوراډېره خوښوي اودده خپلي ماڼی هم دختېو اوخښتو په ودانيو کي چي په هيواد کي مروجي دي، يوازنی ابتکاري ماڼی وي

دشاهي کورنی ټولو غړوته چي په مجموع کي دمحمدزوکورنی ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . څلورسوه روپی (تقريبا۱۲ پونډه ولس شلنګ) دهرهلك پرسراودرې سوه هري نجلې ته دکاله ورکول کېدې . زيات شمېرته يې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسني اميرپه رژيم کي بندسوی اوپرڅای يې پيسې ورته منظوري سوي دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتيجه کي دهغوګراني وه .

دحکومت مامورين اوله اميرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپيوپوري تنخواوي لري . که څه هم زياتروته يې له خپلوشخصو، مځکو څخه عايدهم رسېږي . دوی ټول ترخپل څرګندعايد دزياتو پيسو ژوند کوي اوبالابود يې له هغولارو څخه برابروي، چي دوی پخپله ښه په پوهيږي . معمولا هرڅومره چي څوك پست (Rascal) کيږي هغومره يې عايد ډېرېږي . پخوا دمامورينو معاشونه په هيوادکي له بېلابېلو مځکو څخه ، ماليو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبورو چي دغه ماليې پخپله راغونډې کړي . په دې ډول به حکومت ته دماليې دافسرانو لګښتونه سپمېدل . مګرپه نتيجه کي به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانيول په خورا لــــــــويه فيصدي به يې

تخفیف پکښې راووست ، چې ټول به دده پخپله گټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف وو .دده اجتهانو به کروندگروته دژوند له پاره هیڅ هم نه پرېښوول . داکاربه ددې سبب سوچې هغوی خپله یوه ټوټه مځکه خوشي کړي اودبلې دندې په تلاښ کي سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورني دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسني ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کاربارخانگي سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسېره پردې زیاتره یې بې له دې چې له یوې پوځي قطعې سره دي ارتباط ولري دکلونل یابریگېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کي یوواردجشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزي پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کیږي . پردغه موقع ټول نارینه دربارته حاضریږي اوورروسته دمانښام ډوډۍ ورکوله کیږي . څرنگه چې په ماڼۍ کي هغوی ټول نسي ځایېدلای، یوه ډله یې په څرمه باغچوکي کښېني اوهورې دمانښام ډوډۍ ورته اېښوولي کیږي .

په کابل کي له اوسېدونکو انگلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانگرېزي حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسي ښېښه سي چي امیردهند دحکومت په مقابل کي متعصب ښکاره سئ ، معنا یې داده چې دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینگاروړسره کیږي . په کابل کي که له اوسېدونکو انگرېزانو سره هم دده خوابدي محسوسه سي ، اوورسره ټول مامورین بیادخپل مشربه تعقیبب دگستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چې بیادانگرېزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندي کولوکي له افراطه کاراخلي . ددوی په خپلو منځوکي هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کي و، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کي برخه اخلي څکه هیڅ یوله دوی څخه دزیاتي مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هریو یې دغزت له څښتن سره غوړه مالي کوي خوپه زړه کي بیاکرکه ورسره لري . دعین غوړه مالي په وخت کي دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیواددقانون محکمې،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو ډلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړوني په لومړي سرکي دخان ملا (۲) په

محکمه کي فیصله کیږي ، که دهغه ترواك ټېره وه بیاومشرسردارته محول کیږي اوترهغه وروسته امیرته وړاندي کیږي . له قانون څخه سرغړوني دکوتوال په محکمه کي فیصله کیږي اودده ترقدرت تېرموضوعات بیاهم مشرسردار ته حواله کیږي اوکه دده ترصلاحیت هم لوړه وه ، بیادده په واسطه امیرته وړاندي کیږي . داشخاصو ټولنیزي دعوې ددوی دسیالانو په واسطه حل وفصل کیږي .

دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هیات (جوري) ټاکلی دئ. دغه هیات پرهغو دعوو غورکوي، چي پخوا به ده ته (امیرته) وړاندي کېدلې.هیات ته ځانګړی صلاحیت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظریات بایددتایید له پاره امیرته وړاندي کړي . اوسني امیردغه رازیوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي تقریباددېرشودېپارتمنټونو مشران پکښې غړیتوب لري . هغوی دریفورم اوپوندقوانین خبري،له خبرني اوخبرواترو وروسته، چي داکثریت په رایه هربدلون پکښې راغی ، هغه لیکل کیږي اوامیرته دمنظوری له پاره وړاندي کیږي . امیربیاهغه تصدیقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چي داثبات له پاره یې دېرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظوری په مقصد وړاندي کیږي . یوبل حکم هیات(جوري) دهغوبندیانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چي بې له محاکمې بندیان سوي وي . په کابل کي دغه راز بندیان زښته دېردي اودهرراز بندیانو مجموعي شمېردشلو دېرشو زرو په شاوخوا کي دئ . هیات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړربوټ امیرته ورکړي .

دامیردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستیو لسوکلونوکي ورو ورو زیاتېدله اودېرلېږتګ یې کولای سوای . هرځای چي به تلی باید وړل سوی وای . په وروستیو دوودروکلونو کي خوبېخي پرپښودرېدلای نه سوای او ان په خونه کي لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغی حملې به دېرژر ژر ورباندي راتلې . ناروغي یې ورو ورو مغزهم ونیو اوداسي حالت ته ورسېدچي کله کله به یې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرایطوکي دی مجبوروچي پرخپلو مامورینو نورهم زیاته تکیه وکړي ، چي په نتیجه کي دحکومت اختیار په تېره بیا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد ،چي دامیردناروغی

په وخت کي يې دده زيات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چي ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت وموند ، یایې غصب کړ، چي هرڅه گویادوی وو. تردې اندازې چي په پای کي دومره په خان غره سول ، چي بېخي له خلکو بېل سول . له دوی څخه یوتن خودومره زړه ورسوچي دسردارحبیب الله دنوي کور ترکاڼان یې له خپلو گاډیو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکاريې دامیرپه نامه وکړ. په داسي حال کي چي امیرهم په داسي حالت کي نه و، چي دخپل زوی شکایت دي واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای، چي دخپل پلارپه وړاندي دغه شان مسایل طرحه کړي . دغه سړی وروسته له هغه چي سردارحبیب الله امیرسو، دېرژرله کاره وایستل سو. (۲)

په نتیجه کي د۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامیرعبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکرکېده چي نوريې نوآن تمام سو.خو دی شپږمیاشتي لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسي ویل کېده چي پښې يې خوورخي وړاندي لامړې سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چي په خونه کي يې چاخان نسوورته نېنگولای . دامیرترمړینې یوه ورخ دمخه چي نورنو دده دجوړېدو هیله پاته نه سوه، سردارحبیب الله اوسردارنصرالله له يوشمېرنورو لوړرتبه ماموريڼو سره جرگه سول ، چي دامیر له مرگ سره سملاسي دیوگام اخیستلو په باب فیصله وکړي . خکه کله چي په خلکو کي دامیردمرگ خبرديوه واقعیت په توگه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی، چي ملکه سلطانه به اردودخان ملگري کړي اوخپل زوی محمد عمربه دامیرپرځای پرتخت کښېنوي . دې زیات نفوذ درلود اوپه خلکوکي دمحبوبیت څښتنه وه . په دغه جرگه کي فیصله وسوه، چي سردارحبیب الله به د خپل پلارجانشین وي اوکله چي امیرمړسي ، دی به سملاسي دارگ مستحکمه ماڼۍ، چي خزانه اودعصري وسلو گودامونه پکښې دي، اشغالوي . خکه دهغې نیول به عملا دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احیانا عسکر بغاوت هم وکړي . لکه څرنگه چي يې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنیوي امکانات به ترهغه وخته وي، چي حالات سمیږي اونظم ټینگیږي .

دامیردمرگ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده گان اومخور مامورین دباغ بالا ماڼی په انتظارخانه کي حاضروو. دوی هورې دخپلي شورا په بلنه له ماپښین څخه لاحاضرسوي وو ، څکه شورا ته څرگنده سوې وه ، چي امیرنورژوندی پاتېدلای نسي . کله چي رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرگ ورته اعلان سو. له حاضرومامورینو څخه یوه تن دفقیدامیرخولی دسردارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توگه یې وپاکه . ټولو حاضروکسانو په رون سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیرېي وباله . یوبل مامورڅرمه خوني ته چي سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونومړوی یې ورسره راووست ، ورته یې وویل چي نوی امیرته بیعت ورکړي اوده همداسي وکړه . خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه مامورپخپل دغه کارسره دملکې سلطانې سخته دښمني اونفرت وگاټه .

نوي امیروروسته له خپلواکثرومامورینو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارگ یې اشغال کړ اودهغه څای دلښکروله برگېډ (دگرمن) سره یې کارونه سمبال کړل . دغه برگېډ دېرژرددگروالی (کلونل) رتبې ته لوړسو . سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکي تېره کړه ،چي ارگ ته دټول فرېنچر، غالیواوگڼېنو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي . ده په هماغه شپه ټول شیان په گاډیوکي رانقل کړل اوپه سهارېې دامیرجسدهم ارگ ته راوړ اوددې له پاره چي دامیردمړیني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لیدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي ، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرگه کړې وه .

په دابله ورځ دملکې سلطانې مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارگ له حرامسرای څخه ددې خپلي ماڼی ، گلستان سرای ته چي دارگ دېوالوته څرمه وه ، نقل سول اوپرڅای یې دنوی امیرمېرمني په ارگ کي څای پرڅای سوې . وروسته نودامیردمړیني په ورځ له هراروپایي سره چي کوم اووه کسیزگارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کي نیولو سره دوه چنده سواوداردل ټولی یوبل گارډ هم وپاکل سو. اردل گارډ دشاهي ماڼیو اوحرم سرایونو بهرني ساتونکي دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلود، چي دامیرمړینه به دعمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر عبدالرحمان

اړودوړ له پاره چي اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کي شك نه و، چي دېټولو خلکو دااننتظار، هسي يوګومان هم نه و .خلکو ددغسي اړودوړ په مقابل کي دخان دساتني په غرض خپل جواهرات اوګېڼې دکورو په چتونوکي ښخي کړي وې اوڅومره چي يې وس درلود ، د اوړو، خوراکي موادو اوتېلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودوړ په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبي جامې يې اغوستي ، تېرونه اوږدې پلته يي وسلې ورسره وې . څکه دامېردمړينې خبرېردوى هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرتېوسانو باندي چي دمړه سوي حيوان دلاښ ليدلو له امله کيږي . دوى له ډېروليرو فاصلو څخه په لږوخت کي خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چي دکابل اوسېدونکي هرکله داله ګولي دپښتېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . څکه هغوى په زرګونوتنه لڅ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شى له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوى ته ډېرلږ اززښت لري . بېلاى اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت اوشتمي کي شهزاده ګان ښکاري . دوى آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چي له لرګيو څخه يې پخېلو ودانيو کي کارواخلي . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلم ، يوخل ددغوخلکو له خواله خاورو سره برابرسوى اوحکومت له سره بيا ودان کړى و .

ماته وويل سوه، چي دامېردمړي دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسي، چي دامېرمړى قبرته دوړلو په لارکي چي ترکابل دباندي په هاشم خان کلا کي جوړسوى و، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورځول سي. (داديوه مسلمان له مړي سره ډېره ستره شيطاني معامله ګڼل کيږي) . له کابل څخه دکلاى هاشم خان پرلورسړك اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې، دوى دجنازې تېرېدلو ته منتظروو اوکله چي دجنازې وخت رانژدې کېدى پرټولوخلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چي په يوه څغلند نظرددوى له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چي ددوى دسرې سينې له عمومي روش څخه

يې توپير درلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوښولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقيد اميرمړی دهاشم خان کلا پرخای دبوستان سرای مانۍ په ختيځه څنډه کي فقط ترارګ دباندي دملکي سلطاني دمانۍ په څنګ کي ښخ کړاوورځ بې له دې، چي کومه ناوړه واقعه دي پېښه سي، تېره سوه .

دامیردمرگ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer(په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس يې اوزه پخپله . موږ پخپلو منځوکي پردې مساله خبري وکړې، چي دکوم اړودوړ په صورت کي بایدڅه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توگه وړغږېدو خوله ښاراوهیواد څخه مو دتېښتي هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چي دخپلو څانو دساتني له پاره مو ، بې له دې چي داړودوړ دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغونډ سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچي ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وگرزوو اودفاع وکړو. څکه چراروپایي اوسېدونکو باندي به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی برید کیږي اوکله چي نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتني له پاره له خپلو خلکو سره جنگېدلو ته نه چمتوکیږي. موږ پوهېدو چي که لښکرامیرته وفادارپاته سي ، بغاوت په اسانی سره ارامېدلای سي. خوکه لښکردامیرپرضدراوپاڅېد ، نوداروپایانو محافظین به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچي رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته گواښ هم کړی و ،چي دجگړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپایانو نوکران ووژل سي، بیااروپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دگارډ له پاره اخیستي وو اوله ځان سره مي لرل، چي که خلکو پردوی بریدوکړ، کاربه ترې واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډېرتلولي وو ،چي زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خومادا غوره وگڼل دمخه تردې چي دوی ته هغه وسایل ورکړم اودځان اوخپلونوروملگرو له پاره يې په لوی لاس خطرناك وگرزوم، باید دحوادثو مسیرته وگورم اودوی ته ووایم چي ببغمه اوسئ،هروخت چي وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته وویشل سي. بې له شکه چي عسکرپاځرن ته تیاروو اودې کارته يې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چي یوچایې لاربښونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هري ټولی انتظاردرلودچي پاځون به نوري ټولی پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیچا کي دا جرات هم نه و.

چي مخکښ دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکوردګارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وګوري آيا ټول حفاظتي تدبيرونه نيول سوي دي ؟ او يو څو ساتونګي يې پرېام باندې دګاونډيو کورونو دخارلو په غرض څای پرځای کړل. دوی راته ورېل چي هرراز ناخاپي پېښو ته بايد تياروواوسم. ځکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوی غوږونه رسېدلي وې، څرګندېده چي زه اوددوی يوزيات شمېر به ترشپې دمخه ووژل سو. دغه راز پرارو پايانو باندې دحملې په صورت کې دناخاپي ستونزودمخنيوي له امله مااونورو اروپايانو ته ويل سوه، چي په کورکي پاته سو اوپه هيڅ صورت بازارته ونه وزو.

داميردښځېدو د ورځي په داسېاچي د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دريمه وه، د اميرعبدالرحمن مشرزوی سردارحبيب الله، چي په دغه وخت کي ۳۲ کلن و، په رسمي توګه اميرسو. مراسم دارګ ماڼۍ ترډېرلوبهرپه سلامخانه کي دټولو شهزاده، ګانو مامورينو ، داردو لوړو افسرانو، مخوروواوخانانو په ګډون سرته ورسېدل.رنګه جامې نه په سترګه کېدې . شهزاده ګانو، مامورينو اونورټولو توري جامې اغوستي وې . يوازې ديوڅوتنوسپيني اويوڅوتنوبوري جامې په تن وې . افغانان دپاچا دمرګ په وخت کي دتوروجامو اغوستلو دودلري اودرې ورځي يې اغوستي وي. مراسمو دوې برخي درلودې ، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتيب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کي برخه واخيستله اوپه دې ډول مراسم پيل سول . وروسته نوملادسپين ململ (ډاګې) لونګۍ دسردارپرسروتړله، په داسي حال کي چي قرآن اودپيغمر (ص) متبرکات (چوخه اووربېښته) اودکوم زيارت جنډه يې ورته ورکړه ، دی يې دافغانستان دمستحق اومنتخب اميرپه توګه اعلام کړ. دغه جنډه فقيدامير (اميرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له يوه متبرك قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښخي اوبيرغونه اوربنکی باندي خوړندي وي. فقيد اميرچي له روسيې څخه کابل ته راروان و پرلارې يې دغسي يوځاى ته نږدې کمپ وهلی و. دشپې يې خوب ليدلی و چي دافغانستان دتخت ګټلو په هڅه کي به بريالی سي، ځکه يې دزيارت جنډه دیادګار اوتعويذ په توګه ورسره رااخيستې وه.

ملکي (غیر پوځي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جوړسوي وو اونوي امیرته یې دفقید امیرخولۍ وړپرسرکړه . دغه خولۍ له تورقره قل پوست څخه جوړسوې اوپریوه خوایې دالماسو ستوزي نښتي و. کله چي فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولۍ دشاهي کورنۍ د غړوله خواورته دتحفې په توګه وراندي سوې وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره یې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانۍ خولۍ، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانی خولۍ ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چي دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیروښاوکړه اوپه هغې کي یې ووېل، چي غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرني تېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چي دهیواد خلک یې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چي تردغي ورځي پوري جاري و اوهیڅوك په امان نه وو .وروسي ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په ډوډۍ خوړولو سره پای ته ورسېدل . دخواووېنو له پاره ښاردهیواد دبیلابیلو سیمو په خلکوډك و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چي بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپنه ورکول کېده . دایورازچوخې دي چي له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغي سوي اودپاسه ورباندي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي ځیني خلك دومره بې وزلي اوغریبان وو چي کالي یې ترګوډېرپولېرڅه ښه اوددغه غونډي له پاره یې پرېولي اودبوټونو پرځای یې دابتدایي څرمني چاروغي په پښوو. دوی چي به په بازاروکي له ځېلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اوپوځه مغروربنکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډولو بوخت وو چي دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. ځیني خلاتونه ډېرازرښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چي په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګڼ خامکونه اوګلابتوني اووربښمیني پټې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپۍ بیه لري.

دهیواد ټول غټ ملایان په کابل کي راغونډ سوي او ټولو ته خلاتونه ورکول سوي وو. نوي امیردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملایان د ټولني یوه ډېره اغېزمنه برخه ده او کولای سي دخلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چي ددوی خوښه وي. دري څلورتنه ډېرسپین ږیري او بزرګوار ملایان وګومارل سول، چي دفقید امیر قبرته ددوعا اوختم له پاره پاته سي . وروسته دخینو خلکو له خولې واورېدل سول چي له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اوداده دروح دعذاب څرګند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته دنامعلوموکسانو له خوادري څلورځله دبې حرمتی په خاطر اوروورته سو او په خلکو کي اوازه سوه ، چي دامیردروح ټودوخه د اورونو سبب سوې ده . دفقید امیرپه شان دیوه لایق واکمن له پاره دامکنه نه ده، چي خپلسري خلك دي په زورسره سمي لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کرکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چي له ده څخه په ژوند دارېدلي وو، دده دنامه په سپکاوي کي یې هیڅ نه سپمول . څکه دی مړ و اودغچ اخیستلو واك یې نه درلود.

عسکربیاهم مطمین اوارام نه وو. په هماغه ورځ چي سردارحبیب الله دټول لښکرپه مخ کي دامیرپه توګه اعلام سو، دمومندزیوټولی جګه سوه اودجنګ چیغي یې وکړې خونوروټولیو یې ملاتړ ونه کړ اوخه ترڼې جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چي دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوڅوواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چي له پاڅون سره یوځای سي اوورته ویل کېده چي که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هیڅ هم نسي کولای. څکه دوی غواړي چي پاڅون باید عمومي وي اونه غواړي چي یودبل پرضد وجنګیږي بلکي هدف یې داوسنی واکمني کورنی لیري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مګراردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاته سوه او په پاڅون کي یې له ګډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زیاتره یې ناراض اودنوروڅلښکرو خواته یې میلان درلود . زیاترو یې په ډاګه ویل چي که انګرېزهیواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنګیږي بلکي وسلې به کښیږدي .

نوي امیردلښکرداراموډ له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زیاتولو ته واړوله او زه پـــــه ورکشاپو کي غوږېدلم، چي خیني عسکر په دې باب مشوري

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرځای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلی روپۍ و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اویوه سړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش دپرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیودوام وموند . په راتلونکي اخترکي، چي سردارنصرالله دامیردناروغی له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دخوشبیو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معاینی ته ادامه ورکړه، ځکه هیڅ چي ګویانه وي پېښ سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پېښه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم دېري ژمني وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي داوورو له ویلېدو څخه راځي اوپه پسرلي کي دکرني له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسوُل . وچکالي دوام وکړ اویوزیات شمېر خلك له لوږي مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرڅنګ دکولرااناروغي هم راغله اوپه یوځواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتي سولې. څکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خونديوساته . کله کله به یې خان ښکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارنارضایتی نوري هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې ېېري چي څوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالی څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

اوژمنه سوې وه چي دغه راز عریضو ته به پاملرنه کیږي . دغه رازعریضې به په هغه بکس کي اچول کېدې چي دکوټوالی مخ ته به دهمدې مقصد له پاره ایښوول سوی و. کوټوال به هره ورځ هغه را غونډولې اوامیرته به یې وړاندي کولې . خوخلکوشکایت کاوه چي دغه رازعریضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمني سره سره ، بیاهم دوی پرټاپه سوي کاغذ پیسې ورکړي. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسي گونگ وي، چي نه دمنظورۍ معناورکوي نه دنامنظورۍ . په نتیجه کي داسیستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چي ولي پرداسي یوه ټکټ پیسې ورکړي چي په غالب گومان سره یې ستونزه نه په حل کیږي.

دفقید امیردوخت داکارډېرگټهوروچي هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له امیرسره وگوري چي پرسړک یادجمعې په ورځ (دمسلمانانویکشنبې) له مسجد څخه دراتگ پروخت به له امیرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقید امیردخپلي پاچهۍ په لومړي سرکي دومره وړاندي ولاړچي ټولو خلکو ان جاروکښانو ته یې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امیر دااجازه نه ورکوله اوبیااعلان یې وکړچي که هرچا پرسړک باندي ده ته عریضه وړاندي کړه ، بندي کیږي به . اوله خینوهغوکسانوسره چي له دغه امرڅخه یې سرغړونه کړې وه ، همداسي و هم سول . په نتیجه کي خلکو خانونه له خپل پاچا څخه بېل احساس کړل خکه له هغه سره یې خبري نسوای کولای ، لیکلي عریضې یې مستردیدلې اودوی باید بې له دې چي دغورکولو امیدي ولري ،هرهغه څه زغملي وای چي وربېښېدل، زړونه یې وختل .خکه امیرصاحب دوی ههرکړي وو اوددوی په غم کي نه و . افغانان په ډېروشیانوکي ډېرزیارکښ خلك دي اوبې له شکه ددوی دیني عقایدو له دوی سره مرسته کړې چي له حالاتو سره خان سم کړي. ددوی په عقیده امیر روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چي وي ، باید وکړي . نورخلك به دغسي شرایطوکي مسایل پخپلولاسوکي نیسي خوافغانان ډېرقبېلوي خلك هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه خکه خوریږي ، چي یودبل پرضد یې پاروي .

اوسنی امیرله سپورټ سره هم مینه لري اودخپل غټوالي په تناسب چي قدیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترينځه نيم فوټو يوځه زيات پنډ (پرېړ) چارشانه سړی اوږېښې يې لږځه لنډې دي، خوبيا هم ښه تمرين کولای سي. دده اصلي مشغوليتيا اشپزي ده اودامشغوليت دهيواد په زياترو خلکو کي عام دئ. ويل کيږي چي دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغوليت ته وقف سوې ده. دده ټول ملګري دخوړو په تهيه کولوکي مرسته کوي اوکله، چي خواړه پاخه سول، ټول يو ځای سره کښېني اوپه ګډه يې خوري. اميردغه راز کله کله خپله دسپوګاډۍ چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي. پخوا چي ميلې زياتي وې، دی به هرکله دځو ورځو له پاره بهرته ووت. خرله کومه وخته چي پاچاسوی دی، دپرلږ ښکارکوي اويوازي کوم مازيګر ووزي.

يووخت چي دکولرانا روغي پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چي کابل دشمال ختيځ په شپږميلي کي پروت دئ. هورې به يې ځاورونی تېري کړې. ملګرو افسرانواومحافظينو يې شپې په شړيو کي تېرولي ځکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي يوسرکاري پيل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)يې وواژه، مخ يې پرکمپ ونيو ټول خلك چي په مخه ورتلل ځني تښتېدل. داميرشاغاسي، چي دده له خپلوانو ځخه و، اوپخپله هم يوځه بدمغزه شانته سړی و، اميرته وويل چي دی به پيل ووژني. توره يې کش کړه اوآس ته يې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو يې ږغ وکړچي په ده پسې سي اوپه ګډه پرپيل باندي بريد وکړي. پيل هم ددوی پرخوا حمله پيل کړه. افغاني اسونه دپيلانو په مقابل کي درېدلای نه سي اوکله چي يې وليدل، پيل ورباندي دبريد په حال کي دئ، هري خواته سره تيت سول اوپه يوځو دقيقو کي ميدان خالي پاته سو. پيل به کله په يوه اوکله په بل پسې منډې وهلې. په داسي حال کي چي دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسړيو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو، له ويالوځخه ټوپونووهلو، له کوچنيو بوټواونيالګيو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره، پوځخندوونکې صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پيل يوې ژوري کندي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونواوښوکي پټ سو اوپه دې ډول پسه دام کي ولوېد. له ځه مشورو وروسته فيصله وسوه، چي پيل ته

بایدڅلورپونډه کافور، څلورپونډه تریاک اوڅلور پونډه چرس ورکول سي چې مستي یې ورآرامه کړي اوهمداسي وسوه. په دابل سهارپېیل مړو. دداسي نتیجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغې اندازې درمل سره دانتیجه طبیعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزیات مقدار درمل باورلري.

امیرحبیب الله خان له ټېنس اوکرکیټ سره هم مینه لري په تېره بیا له کرکیټ سره څکه ددوی ملي لوبې (توپ بازی) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرګي سره کیږي . داشپزۍ پرڅنګ دامیر بل ساتېرۍ Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرګونوسلایډونه لري، چې څنې یې دنړۍ دډېرو جالبو ځایونو عکسونه دي. ماامیرته دسینما یوماشین ورکړ چې دوې شپې پرله پسې یې دارګ ددربارپه یوه خونه کې ایښی و . دسینماماشین په انتظارخانه کې ایښوول سوی و اوتماشاچیان ددربار په یوه بله لویه خونه کې ناست وو. ددې دوخونو ترمنځ دهلېز باندې یې لنډه پرده ځړولې وه چې تصویرونهورباندې لوېدل. په اول ماښام چې هرڅه آماده سول ، امیر هغې خوني ته راوبلل سو چې مامځکې سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امیرله ماڅخه وغوښتل ، چې خپل کار ور وښیم . ماهمداسي وکړه. وروسته دی بلې غټې خوني ته ولاړ، چې نمایش وګوري اودمخه تردې چې تماشې ته دشروع کولواجازه ورکړه سي ، پرداخلېدو باندې یې فیس کېښښود. پرچوکۍ باندې ناستو کسانو باید لس روپۍ اوپرېښوولاړباید پنځه روپۍ ورکړي وای . کله چې مادغه خبره واورېده . فکرمې کاوه چې ماته به هم ددغه ساتېرې جوړولو په عوض کې خپله ونډه راورسیږي ، خوامیرهغه ټولې پیسې خپله واخیستې اودادده دهغو خاصیتونو یوه بېلګه وه چې خلکویې په باب خبرې کولې .

داتم خپرکي لمنليکونه

(۱) دډورچستر په نامه يوه سيمه دلندن په لوديځ کي پرته ده . چي د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچستر (۱۷۲۴ ـ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ رز جنرال و چي د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کي يې ميړانه ښوولې وه او د همدغي سويي له امله دجنرالۍ رتبي ته رسيدلی و . نوموړي پر نورو دندو سربيره . دوه واره دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (م.ع)

(۲) «خان ملا» د قاضي عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چي د اميرعبدالرحمان خان په اداره کي يې د قاضي القضات مقام درلود. خان ملاقاضي عبدالرحمن د قاضي محمد سعيد « خان علوم » زوی د قاضي محمد اسمعيل (ژړي نيکه) لمسی او د قاضي نصرالله خان کړوسی کېدی . قاضي نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصيت و .دکابل په زاړه ښار کي د « خان ملا يا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چي دقاضي محمد سعيد نامه ته منسوبه ده .

(ددغي درني او علمي کورني په باب وګورئ: کانديد اکاديميسن محمد اعظم سيستاني ـ دونابغة سياسی و نظامی افغانستان در نيمهٔ اول قرن نزدهٔ ميلادی ـ صفحات ۶۸ ـ ۷۸ ـ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دي کتاب تر ليکلو نژدي يوه نيمه پېړی وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتي اندازي عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسي ښکاري چي ددي خلکو عادت په دي يو نيم سل کاله کي دومره زيات بدل سوی نه دئ (م.ع)

(۴) مېجک لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ. چي د ۱۶۵۰ م کال په شاوخوکي اختراع سوی و. داوولسمي پېړی په پای کي دغه راز پرجکټرونه په هوټلونواومايوکي دکوچنيوسينماګانو په شکل ايښوول سوي و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپيريانانو، دبانو او شيطانانو ننداري ښوولي (م.ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی

زندانونه او بندیان

کوتوال او کوتوالي ـ پولیس دغلو په توګه ـ د زندانونو بیان ـ له بندیانو سره د چال چلند او د هغوی د زولنو بیان ـ د بالاحصار زوړ ځاه ـ استخباراتي سیستم ـ د سر یوغاړي پر یکول ـ دروغ ربوړنه ـ فانه او شکنجې.

په ختیځ کي د کوتوال مقام له لرغونو وختونو څخه یو لوړ مقام دئ. په ځینو هیوادو کي ،کوتوال د اعدام امر هم ورکولای سي خو په افغانستان کي یوازي امیر دستر و سزاګانو واك لري . د کوتوال یوه وظیفه د ټولو عمومي او خصوصي اعدامونو د سرته رسولو څارنه ده .دغه راز د هغو شکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته د هغوی پر جرمونو باندي د اقرار کولو او د هغوی د ملګرو د نومونو ښوولو لپاره ورکول کیږي .همداشان د ټولو سزاګانو او جریمو د سم عملي کېدو څارنه ده . پر دې سربېره د ده وظیفه د ټول ښار د انتظاماتو تعقیبول ،د پولیسو اداره کول ، خان ته د ټول ملکي او جنایي قضیو (دعوو) ورغوښتل ، د کوڅو د کلانترانو (ملکانو) د رپوټونو اخیستل او څېړل او د زېږېدنو او مرګونو د ریکارډ ثبتول دي.

د کوتوالی دفتر د ارګ بازار د ګومبتي په څنګ کي جوړ سوی دئ . دغه بازار د ښار تر ټولو نوی بازار او د ارګ ماڼۍ ته نژدې بازار دئ . په کابل کي که څوك د ډېر ښه مالونه غواړي رانیسي ، هم دلته موندل کیږي . د کوتوالی د لوی دفتر پر څنګ د کابل په بېلابېلو کوڅو کي د کوتوالی (پولیسو) یو شمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي د تښتوونو د مخنیوي په مقصد او هیواد ته د ټولو واردسوو مالونو د ګمرکي محصول د ټولو لپاره د ګاونډیو ولایتونو د پولو پر ټولو اصلي لارو باندي جوړ سوي دي. په دې ډول پولیس کولای سي هیواد ته د ټولو راتلونکي او وتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د یـــوې مخصوصي ادارې له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

راغونډېږي. دپولیسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوتوالی دسپاهیانو اووه کسیزګارډ ستـه . حوالداران بایدلیك لوست وکولای سي. خوډېر لږیې باسواده وي اوځېنې دوست یاملګری یې ورسره وي اوټول رپورټونه لیکي . ترحوالدارپه رتبه کي یوشمېر نورلوړ افسران هم ستـه خو دوی ټول ، افسران اوسپاهیان له چوکی څخه دګټې اخیستلو اودفترته له حاضرسویو کسانوڅخه دپیسو اومالونو تروښولو (اخیستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. دیرچاله پاره چي په یوه پېښه کي ګیرسوی یاله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوتوالی سپاهیانوته دخان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي یې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکولوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښې نسي.

په کابل کي پولیس پخپله ترډېرو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که وړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي یې . خو که بل څوك پرغلا ووینې ، یایې شك پرراسي ، ډېرزیات خښمېږي. ښایي پرخپلو امتیازونو باندي به یې تېري ګڼي. پولیس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه ډك موټ مېوه یاکوم بل څه اخلـي اوخـوري بـه یـې خـودوکـانـدار بـایـد هیـڅ هـم ونـه وایـي. کـه کـوم دوکاندارډپولیسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، ډېرژربه یې پرضد کومه دوسیه جوړه سي اودی به پکښې راګیرسي . که یې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور یې متهموي چي کاڼي (وزنونه) یې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقیق فلزي وزنونه (کاڼي)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، ډېرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره ببلابېل کاڼي دسړك دغاړي له کاڼو سره الیش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسیه باندي کوتوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وړاندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جریمه ورکول کیږي او د کوتوالی سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کیږي . په کابل کي، چي زیاتره غلاوي سوي دي، دکوتوالی دسپاهیانو لاس پکښې وي. دپولیس په توګه ددوی موقف ، دوی ته داامکانات برابروي چي ډېرډك دوکان یاکورپه نخښه کړي او دځښتنانو دتګ اوراتګ ډېردقیق معلومات ترلاسه کړي.

دکوټوالی ګارډ باید په هردوو اوونیو کي دبېلابېلو ستېشنونو ترمنځ سره الیش سي. څوکه څوك وغواړي په هغه ستېشن کي پاته سي چي کارېي لپراوعوایدېي زیات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چي دکوټوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوټوال له خوا دسزاګانو اومجازاتو دعملي کولو اودګزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځیني خوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کي له ګډون وروسته ډېرناروغ سي مګرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سي او څه موده وروستهېي دنورو پرکړاو،ان دکوم بدمرغه پرمرګ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږېږي .

ترښاردباندي هم دبېلابېلو قطعو دعسکروګارډونه وي .دغه شان ګارډونه زیاتره دارګ پرشاوخوا اودښارپه نوې برخه کي ځای پرځای وي . داوسنۍ امیرپه وخت کي دغه ګارډونه اودکوټوالی دا، دواړه په شمېرکي زیات سوي دي اوپه ځینو ځایو کي خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندي یوولاړوي .دکوټوالی ستېشنونه هم په دې وروستیو وختوکي پرټولو سړکونو باندي اوترښاربهرترتقریبا څلورومیلو پوري ددې لپاره جوړسوي دي چي دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . ګویا اوس څوك ترښاربهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي کولای. په لیري ستېشنونوکي کله کله دکوټوالی پرسپاهیانو باندي دشپې له خوا دپیري پروخت دټوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړی خوپه بابر کي (له ښارڅخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و اوغالبا به له دې امله و، چي د ژوندي پاته کېدلو له پاره یې ښه جګړه کړې وه اوځیني یرغلګرېې ټپیان کړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانۍ نه دي بلکې له هرحکومتي کورڅخه چي مناسب موقعیت ولري، دزندان کاراخیستل کیږي اوجیلخانه ځني جوړیږي . کړکیوته یې کلکي میلې ورکړي وي چي دبندیانو دتېښتي مخه په ونیول سي اود بهردروازه یې ډېرټینګه اوقلف وي . دکوټوالی یو سپاهي دننه پیره ولاړ وي . په دغه راز کورونو کي دبندیانو دشمېر په نسبت ځای ډېرڅي نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو دسم استوګن کولو

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغیو دمخنیوی فکرخوپه مطلق ډول وجودنه لري اوبندیان په یوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي بنایي دشلو یادېرشوکالوراهیسي ترې زندان کاراخیستل سوی دیْ خوهیڅکله هم پاک سوی نه دیْ . په نتیجه کي بندیان هرکله په لویه تبه اونورو ناروغیو اخته کیږي . یوازي همداتبه دبندیانو په سلوکي اویا ـ اتیا له منځه وړي اوعجیبه داده، چي ولي ټول نه مري.

یوچاچي څوکاله یې په بندیخانه کي تېرکړي وو، ماته بیان کاوه، چي دی ، پلاراویوشمېر نورخپلوان یې په خنځیرونوسره تړلي اوله یوې لیري فاصلې څخه یې کابل ته په کوم سیاسي تور راوستلي اودلته یې زندان ته اچولي وو . داډېره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بندیانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسې پراته وواودخوشي کېدو امیدخویې کوررته نه درلود . خپلوانو اودوستانو یې امیرته له دې بیري عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، بېخي وړه وه اوله نورو بندیانوسره ددوی شمېر تقریبا دېرش تنه و .دشپې چي به بیدېدل ، په هغه صورت کي خایېدلای سوای چي څنګ څنګ یوه لیکه غزېدلي وای . دبیت الخلا انتظام بیخي و، نه . په دغه وخت کي لویه تبه هم په ګډه سوه چي یوپه بل پسې یې له پښو اچول. دده پلار اویوشمېر وروڼه و دتره زامن یې له نوروسره یوځای بنځولوته یوړل. دی پخپله له تبي څخه څو اووني ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغلیو کسانو څخه یوازي پنځه تنه پاته وو. ډېرژرېې نوربندیان ورته راوستل اوخونه بیاډکه سوه چي له دغوبندیانو څخه څني په تبه اخته کېدل اومره کېدل.

په هغه وخت کي یو شمېر بندیان په پټه توګه ایستل کېدل اوتقریبا هره شپه به یو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بندیانو سره به تلی اوبیایې هیڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربندیان په وحشت کي واچول خکه هیڅوک نه پوهېدیْ چي څه پېښیږي اوبنایي دده نوبت به هم دابله شپه راسي. په پای کي فشار دومره زیات سو چي هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . خکه دتېښتي په تلاښ کي مــــــــړ کېدل هیڅکله تردي بدتر نه و، چي څوک دي دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خکه نویوه شپه ددروبجو په شاوخواکي کله چي پیره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زیاتره بیده وو ، دوی ترکوټي راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي یوبل پیره دار ولیدل اوډزيې پروکړ ، یوتن یې وویشت خومخکي له دې چي توپك دي بیادك کړي ، یوغټ پښتون چي دبندیانو لاربښوونه یې کوله ، پرزړنګي پورته کړ ، دمخکي یې راوویشت اوملاییې ورماته کړه . بیا یې توپك ځني واخیست اوبه برچه یې وواهه. په غالمغال باندي نورپیره داران راویښ سول اویوه کوچنۍ جګړه ونښته . څوتنه پیره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوځیني بندیان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پیرې وه اوبندیانوفرارو کړ. خوتښتېدلوپیره دارانو نورکسان خبرکړل اوبندیان لاپه کوڅوکي زیات لیري تللي نه وو، چي پیره داران وروررسېدل ، مخ وشايې ورته ونیول اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولوېدل اوبیرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنورو یې دومره درانه ځنځیرونه واچول، چي ترلاندي تلای نسوای. سري راته وویل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو امیرته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی یې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و، ځکه نو دی خوشي سو. مګرصحت یې بېخي خراب سوی و اویوڅوکاله وروسته مړ سو.

بندیانوته دحکومت له خوادورځي دوې وچي ډوډۍ ورکولي کیږي (هره یوه یې نیم پونډ وزن لري) ، یوه سهاربله په شپه کي . دا ډوډۍ هیڅکله کفایت نه کوي اوکوم بندي ته چي ددوستانو یاخپلوانو له خواخواړه اوپیسې ونه رسیږي، حال یې بېخي خراب وي. په هرصورت بندیان پخپلو منځوکي په تېره بیاغریب خلك ټول ډېربښه وي اویو څوك چي دخورك له پاره خواړه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره یې شریکوي چي هیڅ ونه لري . بندیانوته یې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښنګرو (بجلکو) یې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نیسي اودتېښتي له پاره هرراز تلاښ یې شنډوي .لاسونه یې یوازي هغه وخت ولچك وي، چي یو سړی اعدام ته بیایي، یا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکي له بندیانو سره دهغوی د پیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارانو سلوك ډېرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرخاى نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملابانديي دخبرداري په مقصد وهي. تركومه خايه چې ماليدلي دي، فكركوم چې دكوڅې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه ډېرخوشاله ژونددئ .

په ټولو زندانوكي ترټولوبد اوترټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزوړ څاه دئ . دايوپخوانى څاه دئ ،چې په ډېره كي كيندل سوى دئ. دېيخ خواته يوڅه پراخ دئ اوپسور يې پنخلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چې دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چې ډېرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چې له ژونديوسره يوځاى پراته وي ، تري راايستل كيږي. البته په څاه كي د روغتيا ساتني انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوى چې وروليډل هوري پسې پاتيږي . دورخي يوځل خواړه (وچه ډوډي اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . ډېرلږكسان داسي پكښې وي چې په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان ډېرژرخپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چې خپل خانونه له ډېرو سره ترهغه وختـه وهي ، چې بې هوښه اوپسې مړسي. څكه يوازيتوب اوبيري دوى ټول ليونيان كړي وي .دڅاه بېخ تياره دئ اويوازني روڼادڅاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرني دنياړغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا ترانداز زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چې دمرگ سبب دي سي. دلته يو سړى سته چې ويل كيږي چې په دغه څاه كي يې پنخلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه ببخي چورلېوني دئ اوپه خپل ماحول خبرنه دئ . كله چې اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن دئ ـ م.مـ)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چې په دغه څاه كي دي، راودي ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. درې تنه پكښې ژوندي پاته وو. دهغوى څېرې دكتلونه وې څكه مخونه يې دمړوپه شان تك سپين اوښتي وو. سترگې يې په روڼاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده اوجړسوي اوپرمخونويې راخوړند سوي وو. دوحشيانواوځناور په شان ښكاريدل .دگوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چې

دباښې هغې ته ورته ایسېدل . امیر یې دخوشې کېدو امرورکړ خودوې درې اونۍ وروسته یې بېرته امروکړچې ودې نېول سې اوښاه ته دې واچول سي.امیر دنوروکسانو شهادتونوپه دې خبره قانع کړی و ، چې ددغو بندیانو په دغه شان بندې کولوکې یې دېلار عمل عادلانه و.

کله چې فقید امیرله روسیې څخه هیوادته راستون سو ، له ځان سره یې دروسیې له استخباراتي سیستم سره علاقمندي راوړې وه اودخپل حکومت له سیستم سره یې ملګرې کړه .په نتیجه کې له هروځلوړو تنوڅخه یوتن یې رپوټچي (مخبر) و ، او امیر ته یې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواورتبوکې موجود وو . دهرغټ کور په نوکرانوکې یوېادوه مخبران وو اوهرڅه چې یې لیدل یا اورېدل ،رپوټ به یې کاوه . څرنګه چې دهیواد رسم ورواج داسې دئ چې نوکران له بادارسره په یوه خونه کې ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چې دخپل مقام ټیټوالی په وښیې ، نورنو دوی ته اجازه سته چې دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکې خپله نظریه څرګنده کړي. څرګنده ده، چې دوی هرڅه په هروخت کې اوري اوکه یې بادار له کوم مېلمه سره خصوصې خبرې کوي، دی باید ترخوني دباندې روزي، چې داپخپله غیرمعمول ودبدګوماني کاردئ او باید امیرته یې رپوټ ورکړه سي . امیردخپلو زامنو په کوروکې مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکې یې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندینوپه منځ کې مخبران لري. دده زامن اوماندینې یې بېاپخپل روڼ سره دده په نوکرانوکې مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چې ددوی په ارتباط کېږي. دایوډېرپرمصرف سیستم و داسې سیستم چې مخبرانوترې په ټګی سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به یې دروغجن رپوټونه جوړول، چې ددوی به ورسره جوړه نه وه یابه ترې ډارېدل اوپه یوډول به یې له لارې ایستل.دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کې دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقید امیرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچې یوڅوک دده یادده دهیواد په باب دهندحکومت ته لیکلی رپوټ ورکړي . دانورده هغو مخبرانو ته تیاره میله وه، چې غوښتل به یې خپل کوم دښمن له لارې لېرې کړي . دوی به

کندي ته دخپل حریف دورغورځولو له پاره ددسیسې جوړولو په مقصد بې له دې، چې دامیر له غچ اخیستې څخه دې بچ سي، ښه پوره اندازه چالاکي ښودله اوپردې کاریې ښه پوره غوراووخت لګاوه . ددغه راز دسیسوپلان به معمولاً داسي جوړېدئ، چې امیرته به یې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی انګرېزي حکومت ته دپلاني سړي رپوټونه درک کړل اوپه ثبوت کي به یې جعلي لیکونه اورپوټونه چې ګویا دوی موندلي وو، وړاندي کول اوداسي به یې ښوول چي تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان یا کوم بل ځای کي خپلو دوستانو ته لېږل. ددغو لیکونو مسودې به یې له لازمو لاربښوونو سره کاپي کولې اوامیرته به یې څواوونې وروسته استولې . په دې وسیلو به دوی امیرته له بېلابېلو ځایونو څخه دلیکونو لېږل تنظیمول اوهاکلی شخص به یې دانګرېزي جاسوس په توګه متهم کاوه . کله چي به یولیك په بل پسې امیرته رسېدی اوپوه به دهابل تایید اوتصدیق کاوه، طبیعي وه، چي امیربه هم وخنمبدی اوډېره موده به تېره سوې نه وه، چي متهم به زندان ته ولاړ اوهوري به پسې ورك سو اوپته به یې بیا په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چي دغه راز خلك به دشپې له خوا یاپه زهرو یاپه برچو یاهم دغاړي په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.

دسړي دحلالولو (دغاړي پرې کولو) طریقه ډېره ساده خو تاثرآوره وه . دووتنو به دسړي لاسونه ټینګ کړل او سربه یې دشاخواته کش کړ .بل تن یې پښې نیولې ، که به دقرباني سړی غښتلی و دووتنو یې پښې نیولې . هاکلي افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه یې تېروله چي پرهاربه ښه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترېکي به یې پیل کړې له چرګ، چي یې په عین شرایطو کي کوي. وروسته به مړسو . په ځینو حالاتو کي به یې که امیرحکم کړی وای سرله تن څخه ورېرې کړ.

په نوروکېسونو کي چي پرسړي باندي دغاړي پرې کېدو حکم سوی وي قبرېې مخکي له مخکي لاتیاروي .کله چي دچړې کارخلاص سي، سملاسي یې قبرته ور غورځوي او په یوم سره خاوري پرواړوي . ګویا ترمړیني دمخه یې ښخ کړي.

دامیر ـــــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنایت دئ اودکشفېدو په صورت کي یې

عاملين سملاسي اعدامیږي . په ځینو حالاتوکي چي یو څوک په غلطۍ سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه ځاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چي پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي رپوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چي رپوټ یې په باب تهیه سوی و . شپږ اووه تنه بندیان د «فانۍ» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرګي یوه پایه (ستن) چي تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو ځای ایښوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسۍ تړل کیږي چي وروسته داسي ایسي لکه دټوکرانو غټ موږی . دپایې تړل سوی سرپه مځکه کي ښه مضبوط ټینګیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپښه چي غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپوري په نریو رسیو داسي تړي چي پرپښه اوپایه دواړو راوپېچل سي اودV په شان یولرګی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چي دغه لرګی دکښتې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اونری رسۍ په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه نښلوی . کله چي غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، V شکله لرګی ترهغه وخته کښته ټك وهل کیږي، چي نری رسۍ پرپښه باندي یوځه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چي دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، V شکله لرګی یوڅه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دنری رسۍ فشارلاپسي زیاتیږي. لرګی ترهغو پوري په سوټك ټك وهي چي تورن ټول هغه څه رسواکړي چي پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چي دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . ډېرداسي کسان سته چي خپلي پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په کړاو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چي په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لګېدلای سي. دیوه رښتیني افغان غوره توب دادئ چي دمرګ ترپولي درد وزغمي . او لـــه خولې سپوږ ونه باسي .اوخیني همداسي

دوي.دشکنجې بل ډول داسي دئ چي دسړي سر په لندو اوړوکي وړوښي اود اوړو څنډي داسي سره راغونډي کړي چي پياله غونډي شی ځني جوړسي . په دغه پياله کي ايشېدلي غوړي تويوي. کله چي ماغزه په ايشېدو پيل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نوروډولونه هم سته خوتشريح کېدلای نسي.

کوم کسان چي يې اميرته راوستلي وو ، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختۍ سره پرېښو دريدلای سول . پښې يې په گودړانو ورپېچلي وې. يو يې دازموينې په وخت بېهوښه سو ، خواميرووېل چي خجالت دئ اوپرېږه دارانو يې امروکړ ، بېرته يې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختۍ سره وواهه ، لغتي يې ورکړې اوهغه بېرته پرهوښ راغی خومرگي حاله ناروغ ښکارېدی اوددرېدلو په وخت به زنگېدی . په پای کي ديوشمېر زياتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو ، چي يوڅوتنه دي په دار خوړند اونورپاته دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . له محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کي اميرته ښکنځل وکړل اوورته وېې ويل، په داسي غضب اخته سې چي فکريې نسي کولای. پيره دارانو پرخوله بادي څوواره په سوك وواهه اوکش يې کړ. اميروزته په وحشتناکه توگه غاښونه چيچل چي داکارئل دقهرپه وخت کي کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعگانو په باب ورږغېد.گويا غوښتل يې هرهغه څه له دماغه وباسي چي پېښ سوي وو . خوڅوتنه په مرگ محکومول اوددکشولو په وخت کي دهغوی خبروته غوږنيول ، اميرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کي ښکنځل ورته کول څکه انتقام اوغچ اخيستنه دهغوی دکرکتر يوه ملي خانگړتيا ده.

لسم څپرکی

شکنجې اوداعدام ډولونه

داميراوسپنيزه واکمني ـ په وربښتانو خړول اوپه ژوندپوستول ـ په لرګيوباندي ترمرګه وهل ـ سري ټوټه ټوټه کول ـ له غره څخه لاندي راغورځول اوپه قفس کي له لوږي وژل ـ له ښځو څخه ښوروا پخول اوپه نارينه وبانديي تراعدام دمخه څښل ـ دلوغ ليرکولو اولوږي سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني ښخول ـ دصابون دېګ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ ددرختو پرکېو سوو ښاخونو تړل اوسره شلول ـ په توپ کي الوزول ـ په دارځړول اونور.

اميريووخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپېښولو په باب خبري کولې . ويل يې هغه کسان چي سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته يې غاړه ايښې ده . نوموړي زياته کړه چي دخپلي واکمنۍ په دوره کي يې تريولك تنوزيات اعدام کړي دي.خوبياهم يوڅو نورکسان لاسته، چي فکرکوي دده قوانين ماتولای سي . اميرخکه پرخپلو خلکو باندي ددوی له کرکتر سره سم لکه څنګه چي لازمه وه اوسپنيزه واکمني کړې ده ، چي نظم ټينګ سي . يوه ورځ په باغ بالاماڼۍ کي دربارجوړو. پړيوعسکرباندي، چي کوم جرم يې کړی و ، امروسو ، داميرحضورته راوستل سي. اميردحالاتو تحقيق وکړ او يوه افسرته يې لارښوونه وکړه چي نوموړی شخص ماڼۍ ته ورخړمه غونډۍ ته بوزي اوسريې وربرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه ګان چي ددغي تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسي حال کي بيرته راستانه سول، چي دمخ بڼې يې سپيني الوتي اوغړي يې رپېږدېدل . دالوموړی وار و، چي دغه راز يوه پېښه يې کتله . کوموکسانو چي دامير په خدمت کي زياته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي.

په هرصورت اميرډېرو کوچنيوجرمونوته دمرګ سزا ورکوي . که به يوچاکوم بل څوك وواژه ، امير به پردې خبره هروخت نه خبمبدی ، چي يو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به يې هغه وخت ترکنترول ووت، چي وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرګـران به و. په داسي حالاتو کي به عموما حکم وسو، چي

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توګه ووژل سي . له غلام بچه ګانو څخه یوتن پرامیر دېرګران اودقدرت واختیار له مخي یې ترفیع ورکړې وه او په دې توګه دنورو په وړاندې مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته یې دښمنان ښه ډېرکړي وو ، یوماز یګر دیوعسکرله خواپه داسي حال کي وویشتل سو چي د شیرپور چوڼۍ په شاوخوا کي یې پرآس چکرواهه. کله چي یې عسکرامیرته راووست ، امیرفکروکړ، چي دی به له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولی وي. څکه یې نو تحقیق څني شروع کړ، چي چادغه عمل ته لمسولی یې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ. دې کارامیرلاپه غضب کړامربې وکړچي سړی دي دماڼۍ په باغچه کي دسرپه وربښتانو وځړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی څني شکول کیږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دریمه ورځ بې له دې، چي دبل چالخوا دي یې پرلمسونه اقرار کړی وي، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي دیوه جنرال نوم اخیستل کېدلی، چي په دغه وژنه کي یې دلمسوونکي رول څکه لوبولی و، چي نوموړی غلام بچه دامیرپه مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده یې په انتقام کي داکارکړی و.

یوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامیردسخت چلند نمایندګي کوي چي دامیرله غچ اخیستنې څخه تښتېدلي وو. یوبوډا سړی یې امیرته راووست. زوی یې له ملکه تښتېدلی و . دبوډازوی اودوه درې تنه نورپه دې تورن وو.چي خزانه یې وهلې ده اودهندوستان ته یې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نیت غورېدلی و اودتېښتي په ټاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و،چي اوسېدونکوته یې زین کړي اسونه دتیښتي له پاره تیارولاړوو. دبوډا زوی اونورملګرو ته څرګنده سوه ، چي کوتوال له خپلو سړیوسره ورته لارنیولې ده ، نوبې دناڅاپي راوتلو فیصله وکړه . نابېرمړیې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره یې برید پروکړ . کوتوال زره ورسړی نه واودکوتوالۍ سپایان هم عموما بې زړه کسان وي. ښایي علت یې دا وي ، چي دبېلابېلو توکمونو خلک سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپایانو له هغه وروسته چي یودوه تنه یې چپه سول ، بریدکوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته وروغورځېدل، چاچي یې مخه نیولې وه ، هغه یې رانسکورکړل .

اسانوته یې پونده ورکړل او بیا یې درک معلوم نسو. دهلك پلار چې په کورکې پاته و ، دکوتوال لخوا نیول سوی او امیرته وړاندې سوی و. خوهغه په دې هډو خبرنه و، چې زوی یې تښتېدلی دئ . امیر ته یې دبخښنې لپاره زاری کولې اوویل یې، چې بې ګناه دئ اونوروپه تورمتهم کړی دئ . امیرهغوخوانانوته دېرپه غضب و ،چې تښتېدلي وو خپله لکړه یې پورته کړه اوبوډایې په وواهه اوپرنورکسانو یې هم حکم وکړچې وهې یې . دامیرپه مخ کې بوډاترهغوپورې ووهل سو چې ساه یې ورکړه . مړی یې دوې ورځې پرکټ (چارپایي) باندې په بازارکې دنورو دعبرت اخیستلو له پاره پروت وو. امیرتل دهغوکسانو نزدې خپلوانو ته سزاورکوي چې له مجازاتو تښتېدلي وي. زیاتره کسان خانونه په دې خاطر تسلیم کړي ، چې خپلوان یې خوشې سي.

په لرګیو (لښتو) وهل عامه سزا ده . سړي پرمځکه باندې پرمخې غزولې وي اوپرشا (ملا) یې په لرګیو وهي . دوه عسکریې یوې خوااودوه بلې خواته ولاړ وي اوپه داسې حال کې چې نورو کسانو ورته سړی ټینګ کړی وي ، دوی دلرګي واري پرکوي . کله کله امیرحکم کوي چې مجرم ته دې دمرګ تروختته وهل ورکړه سي . یوترکان چې دامیر دماڼۍ په نوې برخه کې دکارامرپرسوی او پروخت حاضرسوی نه و، یوسل وپنځوس لرګیه ووهل نسو اویوه ورځ وروسته مړسو . کله کله خودلرګیو ګوزارونه دومره درانه وي چې دملاهډوکي یې ورمات کړي اوانسان داسې له اخ وډوخه واچوي، چې لږ شمېر ګوزارونه یې دمړینې سبب سي.

اوسنې امیر دکوتوالی پنځلس تنه سپایان په دې خاطرپه لرګیو ووهل ، چې په وظیفه کې یې غفلت کړی و اودخپلو لوړو افسرانو دبې قانوني اجراآتو رپوټ یې ورکړی نه و. اته تنه یې ځای پرځای ترلرګیو لاندې مړل سول اونوریې څواونی دبسورخوړلونه وو. هغوی یې په زندان کې ساتلي اودټپونو دعلاج غم یې هم نه خوړل کېدلی . په یوه وروستی پېښه کې دامیریو نوکرکوم بدکارکړې اوملامتیا یې پریوه بل نوکراچولې وه . دا خبره کشف سوه . دغه سړی یې امیرته په داسې وخت کې راووست چې دارګ په باغچه کې دنوې ماڼۍ دموقتي چت پــــه جوړولو بوخت و. سړی یې په لرګیو دومره وواهه، چې تقریبا بیهوښه

سو. بیابې نو دماښي چت ته په کښولو پورته کړ اوله هغه ځایه یې لاندي راوغورځاوه . تردې وروسته یې پښې په رسی وروتړلې اوترکوټوالی پوري یې په کښولو بوت خودځوند څه پکښې پاته نه و. له چت څخه چې یې راوغورځاوه ، لاژوندی و.

اوسنی امیرد پروسواسي دئ اوغواړي، چې دده شاوخوا دي هرڅه پاك اوسوتره وي. نه یوازي کوراوباغچه بلکي ماڼی ته دورتلو سړکونه هم باید پاك اوجارو سوي وي . یوه ورځ دی دارگ باغچې ته دکوچنی دروازې له لاري تلی اووبې کتل، چې ددروازې شاوخوا مخکه جاروسوې نه وه . هوري معطله سو او د خایونو دجاروکولو مسول تن یې راوغوښت . دهغه شخص پرځای یې مېرمن حاضره سوه اووې ویل چې دمېړه یې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله یې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنگه چې تاسي مي هم وینئ ،کوچنی مي هم په نس دئ . امیرورته په خواب کي وویل، چې دی به یې له عذابه خلاص کړي اوامرېې وکړ، چې ښځه دي پرگېډه باندي پڼخوس لرگیه ووهل سي . دده له امرسره سم یې ښځه پرمځکه باندي پر شاوڅملوله اووبې وهله . ښځه سمدلاسه مړه سوه.

امیرمرحوم هغوکسانوته په سزاوړکولوکي دېرسخت زړی و چې دده دمړیني خبربه یې په درواغو ورکړی و . کله چې ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغي خپره سوه . امیرپغمان ته چې دهندوکش په لمن کي پروت دئ ، داستوگنې له پاره کډه سو. امیراودده کورنی له کولرا څخه سخته دارېدله اوکله چې کولرا جاري وه ، بېمدستي له سیمي څخه ووت. دناروغی دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه کابل ته راغلل اوپه بازارکي یې اوازه خپره کړه، چې امیرپه دغه ناروغي مړسوی دئ .کله چې امیرخوورځي وروسته ښارته راستون سو، دادوه تنه یې ونیول اوحضورته یې وروغوښتل اوورته یې وویل کاشکي ستاسي اوازه رښتیاسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای . وروسته یې امروکړ،چې خلك بندپربندپرې کړئ اوتوټې یې په بازارکي دنوروعبرت له پاره وځړوئ . یوبل وخت بیایوچادده دمړیني خبرپه درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چې سړی دي د اسمایي غره ته وخیژول سي اوهورې دي په هغه برخه کي ، چې سیند پکښې

لیدل کیږي اوخورا لوړ پاڼ دئ ، په یوه بهرل کي واچول سي اولاندي دي لمني ته راوړغړول سي . یوه بله ورته پېښه چي په ډېروحشت سره اجرا سوله ، دیوه زاړه ملا وه . ده ویلي یې وو ، چي امیرربنتینی مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوی و چي له هماغه غره څخه دي راشیوه سي. کله چي دی دکوتوالی سپایانو له پانه را ارتاوکړ ،جامې یې په یوه تېره ډبره کي بندي سوې اودده دراشیوه کېدومخه یې ونیوله . سپایانو یې بیرته وخېژاوه اودوهم وارېې په بریالیتوب سره را ارتاوکړ.

امیر دمېکاډوMikado (۱) په شان له ډراماتیك شهرت گټلو وروسته تل هڅه کوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دې چي کله کله به چا فکر کاوه ، په جرم کي زیاته مبالغه سوې ده. دمثال په توگه یو سړي چي له څوبې وزلو ماشومانو څخه یې مړی غلاکړې اوهغوی ته یې هیڅ وریړې اینبې نه وو ، په بازارکي په یوه قفس کي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزایې جرم ته ورته وي ، دورخي به یې دوه درې خله ورته ډوډی اواوبه دومره نزدې اینښولې چي لاس به یې نه وررسېدل. دې کارته یې ترهغو ادامه ورکړه چي سړی له لوږي مړسو.

په یوه بله پېښه کي یوسړي اوبوې ښځي یوله بل سره زیاته مینه درلوده دواړه واده سوي وو اوغوښتل یې یوځای سره وتښتي اوبه راتلونکي کي یې دخوښیو ارزوگاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت کي چي غوښتل یې هورې گډ ژوند وکړي، ونیول سول اوبیرته راستانه سول . امیرددوی دسزا په باب امروکړ څرنگه چي سړی پرښځه باندي ډېرمین و اوغوښتل یې څومره چي ممکنه وي هغومره یې په بشپړه توگه ترلاسه کړي، څکه یې ښځه دایشېدلو اوبو په یوه ستردېگ کي ژوندی واچوله اوښوروایې څني پخه کړه. دغه ښوروا یې په سړي په زوروچښل اووروسته یې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزاورکولو کي دامیر مراد داو چي مجرم ته نه یوازي په دې دنیا بلکي په هغه دنیا (آخرت) کي هم جزاورکړي. څکه دقرآن له څرگندوونو سره سم ، سړیخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

یوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل کي سره نیول سوي وه ، دامیرلـه حکم

سره سم چي په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوځای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسې ايې غږه سرته وخپړول سول او هورې يې شاپه شا په رسی وتړل اوترهغه وخته يې هورې وساتل چي له شرم اولوږې څخه مړه سول . سپايان يې ورباندې پيره درولي وو. چي څوك يې له جزاڅخه دژغورلو په برخه کي مداخله ونه کړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژوندې پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول يې په سفرکي مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو کي چي نراوښځه سره ونيول سي ، لکه په دا تېره پېښه کي ، پردواړو حکم کېږي چي ددار خای ته بوتلل سي دارته دآماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کي رسی اچول کيږي. دی تر هغوولاړ وي چي ښځه په بوری کي واچوي . دبوری خوله وتړي اوسپايان دبرچووارونه ورباندې پيل کړي . کله چي دښځي چيغاري ودريږي معنايې داده چي مړه سوې ده . وروسته سړی چي دخپلي معشوقې مرگ يې په سترگو کتلی وي ، دارته خپړول کيږي. که دواکمني کورنی خپلوان په دغه شان قضيو کي ونيول سي ، نارينه يې بندي کيږي اوهيڅوك نه پوهيږي چي څه ورباندې وسول . دومره پوهيږي چي بيابه يې څوك ږغ وانه وري .له ښځي څخه ياسترگي ايستل کيږي ياپې پزه پرې کيږي اويادې ته ورته نوري جزاگاني ورکول کيږي. ترجزاوروسته ددې خوښه چي مري اوکه بې له علاجه په‌طبعي توگه روغيږي. زياتره مري اوويل کيږي چي که دچا زړه پروسوځي نوبې په زهروباندې دوژلو په لاره کي مرسته ورسره وکړي اوښايي دابه يې ډېره مهرباني وي چي ورسره کړې يې وي.

دنارينه له پاره داعامه مساله ده، چي که يې پرماندينې باندې دبې وفاتوب گومان راسي، پزه يې وريږې کوي .کله يې لاپه غاښو ځني شکوي چي وټولوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښکلا پکښې بايلي. البته داپه هغه صورت کي چي اشنای (نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ کي نه وي.

په هغه رازقضيوکي چي نارينه پرنجونو ياښځوباندې په تېرې کولوتورن وو ، اميرپه جزاگانوورکولوکي ډېرسخت چلندكاوه. په يوه پېښه کي درې تورن نارينه ترزني پورې ښخ سول اوترڅوچي مړه کېدل ، همداسي پاته وو. وروسته يې سپي

ورخوشي کړل چي وي خوري یاځومره چي تري ورلای سي ، یوي سي. په سپیوباندي دخوړلو سزا دمرګ ترنورو سزاګانو بدتره ده خکه په دي صورت کي جنت ته دتللو ټولي هیلي له منځه ورسره ځي . امیر په ځینو قضیوکي هغه چاته چي دهربښځنوکي اوله ځپلو ښځوسره زیات وخت تېرولوته مایل وي، اوپه دي توګه یي سرکاري وظیفه پرخوشي کړې وي ، د «ګناه دمځنیوي په مقصد» کافور ورکول . خکه داسي فکرکېدی ، چي کافوردناریڼه وو جنسي ځواک کمزوری کوي. په بېلابېلو کارخانوکي ددولتي پیسو دلوټولو دمځنیوي له پاره، فقید امیر هغه شخص چي دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ایشېدلي دېګ ته ژوندی وروغورځاوه چي دغلاسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خوامیردایشېدلو غوړیو دېګ ته هم خلک اچول .دا داسي جزاوه، چي دګناه په نوعیت یي اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاکي یوه معموله سزا چي دامیرله خوابه د «دارولو» پرځنګ ورکول کېده ، دلاس پرې کول و . کابل ته زمادلومړي ځل ورتګ په وخت کي (١٨٨٩) یي ماته داستوګني له پاره دورکشاپونو څنګ ته په یوه باغچه کي خیمې راکړي وې . ددوبي وخت و اوپوه ورځ له یوتن کارګر سره له لویې دروازې ځخه دوتلو دوخت په تلابنې کي دانسان دلاس په اندازه دغرمني یوه ټوټه ګیرسوه، چي ترکوټ لاندي یي پټه کړي وه . امیر حکم وکړ،چي د نورو د عبرت لپاره دي په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انګرېزانو په منځګړتوب چي په کارخانه کي یي کارکاوه ، امیرپه سزاکي کمښت راووست اودسږي دلاس پرې کولو امریي وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کیږي اوکله چي لاس پرې سي معمولا یي دوینو دبندولو په خاطرپه ایشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارګریودوي ورځي وروسته مړسو.

یوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کیږي، چي له بندیخانې یاله هیواده یي د تښتېدلو هڅه کړي وي . له بندیخانې اوهیواده تېښتېدل تقریبا ورته جرمونه دي.

ددغي سزادعملي کولوطریقه داسي ده، چي دسترګو نېنک په نشتر وهل کیږي اووروسته د نایټریک تېزابو ځاځکي پکښې اچول کیږي . ددي له پاره چي

ړندېدل حتمي سي، وروسته کلسیم اوکسایډ (quicklime) هم پرزیاتیږی.
دغه رازتېپ درد باید دزغملو نه وي . په یوه پېښه کي يې پنځلس تنه یوځای
دښېرپور په چوني کي چي معمولا دغه راز سزاوي پکښې عملي کیږي ، ړانده
کړل . په دریمه ورځ دغه خلك په داسي حال کي ولیدل سول چي یوله بله يې په
خنځیرتړلي اوپرمخکه باندي يوه لیکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت
نه درلود، چي طبیعي ضرورت پکښې رفع کړي اوپه نتيجه کي دومره په مرداريو
لړل سوي وو، چي بیان يې نسي کېدلای. دري تنه يې مړه سوي وو خوله نورو
ژوندیو کسانو سره لا تړلي پاته وو. خیني ژوندي هم بېهوښنه پراته وه . په داسي
حال کي چي نوروکسانو زګېروی کاوه اوخانونه يې له مخ وشاڅخه پرډېرو باندي
وهل.

دتېښتي سزاهروخت ړندېدل نه و .دپنځوتنو کافري هلکانو یومثال به بیان
کړم . دغه هلکان دهغي ټولی غړي وو، چي له کافرستانه دراوستل سوي‌او
بندیانو څخه هغه وخت جوړه سوې وه چي دغه سیمه دامیرله خوافتح سوه .
دوی هڅه کوله هندوستان ته وتښتي ځکه کابل اوپه زورسره يې محمدي(ص)
شریعت خوښ نه و. خو دوی باالفعل نیول سوي اوبیرته راوستل سوي وو.
امیردسزاورکولو په توګه پرکافري ټولی حکم وکړچي منظم ودرېږي اوهلکان دي
دخپلو ملګرو په مخ کي په برچو ووهل سي. دې کاردکافرو په منځ کي ښه پوره
اندازه نارضایتي ځرګنده کړه اوامیربه غالبا دډېروسختو ضروري اقداماتو
فکرکړي وي.

داعدام یوبل شکل چي البته دډېرنادرکارتري اخیستل کېږي ، دادئ چي
ددوو نیالګیو سرونه یوبل ته راغبرګوي اوپه مځکه کي يې تړي . د
اعدامېدونکي سړي یوه پښه اویولاس دیوه نیالګي په سر پوري اوبله پښه وبل
لاس يې دبل نیالګي په سرپوري وتړي . کله چي داکارسرته ورسېد، هغه رسی
چي نیالګي په تړل سوي دي، یودم غوڅوي اودتړل سوي شخص بدن سره
شلیږي(۲) داعداملودغه دري عام روشونه معمول دي : په توپ کي الوزول، په
دارول او په برچووهل. وروستی ډول يې زیاتره په بندیخانوکي دشپې له خوا
سرته رسیږي . اعدامېدونکي کسان دمحافظینو په واسطه یـــــوګوښه ځای ،

دمثال په توګه دبالاحصار یوې ګوښه برخې ته بېول کېږي اوهورې په برچوږل کېږي . مړی یې وروسته یوه زاړه ځاه یاخرمه کندې ته غورځول کیږي اوخاورې وربانديې اړول کیږي.

کله چې پرچاباندې په توپ کې دالوزولو امروسو، هغه چاته یې وروليې، چې هره ورځ دتوپ په ویشتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشیرپور چوڼۍ ته نږدې پریوه کوچنۍ غونډۍ پروت دئ . (۳) هورې محکوم شخص توپ ته داسې تړي، چې شا یې دتوپ میل ته برابره وي. دتوپ په ټک سره یې دبدن زیاتره برخه سره ټوټې ټوټې کیږي . په توپ کې دالوزولو له سزا ځخه مراد دنورخلکو په زړونوکې دبېرې اووحشت ایجادول دي، خوشك نسته چې داعدام ترنوررو ډولونو یې مرګ غوره ځکه دئ چې ناڅاپي اویوه شېبه دئ .هغو کسانوته، چې حکومت سرمایه غلایاوخوري ، دغه راز سزاورکول کیږي اوامین نظام یادادرو دتادیاتو مشرPaymaster کله کله په دغسې مواقعو کې مرکزي عنصروي. دغه راز دلویولارودغلواوسپاهانو دژوند ورځې دتوپ په واسطه پای ته رسیږي.

ددارله پاره له معمولې زندۍ ځخه کاراخیستل کیږي .محکوم شخص دمغزې ماتېدلو له بېرې یې دپاسه راخوړندوي نه، بلکې دیوه څرخ په واسطه دارته خېژوي اوترهغو خوړند وي، چې دزندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار ځخه کاراخستل کیږي . یویې د T په شکل دئ اوبل جګ دئ . دغه دارهغه کسان خوړندوي چې غواړي تردابلې ورځې پورې یې لاخوړند پاته کړي . مړی ددې له پاره پردار باندې پرېږدي چې نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دڅوکاټ په شان یوڅوکاټ دئ چې دسرلرګي تې لیرې کېدلای سي. دڅوکاټ بازوګان په ځمکه کې ښخوي . دمربع پرهره څنډه باندې دلرګیو درې ځلور داني ځرخونه (غرغرې) نصب سوي وي چې دهغو په منځ کې رسۍ تېرېږي اوشخص بدن خوړندوي. کله کله پېښیږي چې ځوړنه باید په یوه وخت کې اعدام سي اوددې له پاره یې ددار تمبې دومره غټې کړي وي چې دشپاړسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چې په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کې سترګې نه ورتړي.لاسونه یې پـــــه بدن پورې ترځنګلو لوړ اوپښې یې ترزنګنو

لوړي په رسۍ ترل سوي وي . کله چي يوځوك خوړند سي، لېخښي يې پورته وکښته کيږي اوددې له پاره تلاښ کوي چي له غاړي ځخه دزندۍ حلقې ليري کړي . داکارترهغودوام مومي، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي. دايوه ډېره دلخراشه منظره وي چي څوك ديوچادهغه بې گټې تلاښ تماشا کوي چي دزندۍ کېدوددرد دکمولو له پاره يې سرته رسوي. يووخت يوه پنځه افغان چي دارته يې خېژولی و، هځه وکړه هغه رسۍ وشلوي، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوې وه . خان يې سره کش کړ بيرته يې خوش کړ، غالبا به يې مراد داو، چي دغاړي په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرځای رسۍ وشلېده اودی لاندي راولوېد .شل دقيقې ياځه زيات ددار په بېخ کي بې سده (بېهوښه) پروت و. بيايې بله رسۍ له بازاره راوړه، دوباره يې خوړند کړ اواعدام سرته ورسېد. په يوه بله پېښه کي يې يو سړی په دار خوړانداوه اورسۍ درې واره پرې سوه . هرواربه يې بله نوې رسۍ له بازاره راوړه . کله چي دريمه رسۍ هم وشلېده ، هغوکسانو چي نږدې ولاړوو، وويل چي دا دسړي پربېگناهی باندي دخدای له خوايوه اشاره ده اوسړی بايد خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، اميرته دپېښي دځرنگتيا اوخانگړتياپه باب يوايلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي. خوداميرپيغام بيرته راغی، چي سړی بايد لکه څرنگه چي امرسوی دئ، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دځلورم وارله پاره دارته وخېژاوه . اوترهغوخړېدی، چي مړسو.

دجرمونو په وړاندي ټيټې سزاگاوې ، پرهغو برسېره چي پورته بيان سوي ، دامير دطبيعت په سموالي يانا سموالي اړه لري اوبېلابيل ډولونه لري .په ځينو حالاتوکي پزې پرې کيږي ،ږيرې يې ورشکول کېږي ، سړی دخوورخو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چي وښوري ، دړول کېږي . په سترگوکي نصوار اچول کيږي اودامير دخپگان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابيلي لاري په کاراچول کيږي . اميرشيرعلي به هرهغه قصاب چي دلږوزن په ورکولو محکوم و، ددوکان ددروازې ځنگ ته گوش مېخ کاوه . (په غوږکي به يې مېخ ورټك واهه).

په یوه پېښه کي دامیرپه ورانديي ناحقه شاهدي ورکول سوې وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چي ددغي ناحقه شاهدۍ اودهغې پرسر دپیسو اخستلو خبریې راوړې و، حکم وسو چي په ارگ بازارکي دي له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښو خوړند سي .خوخلکو اشنایان درلودل اودپیسو قدرت ډېر زیات و، ځکه نو دپولیسو سپاپانو دوی ته اجازه ورکړه پرخپلو سینو (ټټرونو) باندي تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چي افسر به له سترگو نهامبدی. کله چي به افسر تېرسو، دوی به بیرته پښې کښته کړې. خوله دغوټولو چلونو سره سره بیاهم خلك څوواره بېهوښه سول. ددې سزاعجیبه برخه داوه، هغه سړی چي ناحقه شاهدي یې غوښتلې اودهغې پرسریې پیسې اخیستي وې، صرف یولږڅه جریمه سو.

په کابل کي ویل کیږي، چي دامیر په دماغ هیڅوك نه پوهیږي.اودابه ډېره جالبه وي، چي څوك په دې دلیل پوه سي، ولي غټ مجرم ته ترهغوکسانوچي ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کیږي ؟

یوه بله سزاچي څومیاشتي په دربارکي یوه لویه مسخره وه، داسي وه : یوغلام بچه څوواره له امیرڅخه غوښتي وه، چي ماندینه وروغواړي. په پای کي امیر «هو» ورته وویل. امیرته دامعمولي خبره وه چي له خپل حرم څخه یوه مینځه(وینځه) یوگران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توگه وسو. دواده په شپه دماښې په باغچه کي دزوم وناوي له پاره یوه لویه خرگاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه. په پای کي زوم خیمې ته ولاړ چي دلومړي ځل له پاره خپله ناوې مخامخ ووینې (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کیږي چي دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خیمه کي تیاره وه ، خودی وروړاندي سو. لږشېبه وروسته په څغاسته اوچیغو راووت اودامیر حضورته یې ورمنډه کړه ، ویل یې چي لویه بدمرغي وربانديي نازله سوې ده ځکه له چاسره چي ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکي «شیطان» دئ . وروسته څرگنده سوه امیرددې له پاره چي دهلك اصرار ته یې سزا ورکړې وي ، پــه پټه یې بل غلام بچه ته امرکړی و چي جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلۍ رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) میکاډو د جاپان دامپراتور لقب و ، چې دبهرنيانولخوا ورکړه سوی و. (م.ع)

(۲) دغه عمل ته یې په محلي ژبه شغه (شقه) کول ویل. (م.ع)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنگ نوآباد ته مخامخ دکابل سیند پرجنوبي غنډه د
چهلستون دسرك پرغاړه ديوې غونډۍ پرسر ايښوول سوی و. (م.ع)

يوولسم څپرکی

په کابل کې داروپايانوژوند

دکابل ژوند۔ کورونه اوباغچې ۔ ساتونکې (گارډ) او د « غازيانو » لخواخطر۔ ماندينوته ورکول سوي تخصيصي (Allaowances) ۔ نوکران او دوکه بازی

زماڅخه به تل داپوښتنه کېده ، چې « په کابل کې دې خان يوازې نه گڼه ؟ » دې پوښتنې ته په مثبت خواب ورکولوسره به مې تل دهغو ستومانوونکو گړيو ياد ذهن ته راغی ، چې تر کارورسته به مې په يوازيتوب کې تېرول . د کابل دژونديوازيتوب ترټولوبدترين يوازيتوب دئ اوپريوچاباندې ددغه رازڅوکلن ژوند اغېزډېره زيانمنه ده . خوله هغې څخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو څوك نسي کولای،چې مدنيت ته بيرته راستون سوی نه وي . دافغانانو او اروپايانوترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دې لار کې چې ډېر سي ، نو هغه مېلمستياوې يا کاليزې ته دداسې چالخوا ورغوښتل دي ، چې انگرېزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توگه يوه داسې پېرزوينه ده ، چې دمجراورکولو انتظار يې کېدلای سي .

په ژمي کې تردوبې يوازيتوب ډېرسخت وي . ورځې لنډې وي او ماښام له ځلوروبجو څخه د بيدېدلو تر وخته پورې تمامېده نلري . په تېره بيا چې ژمی پسې اورېدسي . خکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي . دورځې چې څو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي . سخته خولاداوې چې دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کارډېر خوښ دئ ، چې دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندې وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چې د ساتېرې او خان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه خپل دېوالي ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاك يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بلهکارچې ماشپې ته پرې ايښی وي ، هغه دهغو کاني ډېرو څېړنه ده ، چې امير ته دهيواد له ټولو برخوڅخه استول سوي وي . نوموړی دا ډېرې ماته رالېږې او زه خکه په خوشاله

يم ، چي راته دوخت تېرولويوه وسيله وګرزي .

په کابل کي به څوك خانته پخپله ساتېرى برابروي . داسي څوك لږ وي ، چي خانته يې ساتېرى نه وي برابرکړى . که نورڅه نه وي ، ترازيکي ټوکي جوړوي . په جمعو اورخصتيوکي ورځ په ښکار سره تېرېدلاى سي . ددوبي په زياترو مياشتو کي ترښاردباندي کروندو کي کرکان (مېزان) او شنې کوترې موندل کېږي او په ژمي کي په چمنانو کي ښه پرېمانه هېلۍ او تاروګان پيداکېدلاى سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کي دخمکو هواري ټوټې دي ، چي تر يوې اندازې په اوبو پټې وي او د مرغانودښکارلپاره واښه او لوخي پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زيات کېږي ، ځکه يې مرغان ډېر تورندوکي وي. څرنګه چي ويشتل يې سخت دي ، له دې امله يې يوښه سپورټ منځ ته راوړى دئ .

فقيد فليشر (Fleischer) چي په کابل کي زماداستوګني په وروستيو دريو کلو کي اوسېدى ، زياتره جمعې زماسره ملګرى کېدلى او موږبه په چمنانو کي د ورځي تېرولوتمرين کاوه . (نوموړى د ۱۹۰۴ کال په نومبر کي هندوستان ته دتلويه لاره کي دخپل افغان بدرګه افسرلخوا ووژل سو) . موږبه اته يا لس تنه سپاهيان دساتونکويه توګه ، چي تل ضروري دي ، له ځان سره ملګري کول . داخلك په ښکار کي زموږډېرپه درد خوړل . موږبه ذغرمې ډوډۍ او دغه رازچايجوشي او دچايو نورضروري مواد له ځان سره اخيستل ، چي په ... توګه په ښکار کي ښه مېلمه په جوړه کېدلاى سو . له ښکارڅخه به تشه ... نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځني ژوندکي يوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلي کي چي دهېليو اوتاروګانو ښکارختم سو او مېزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوريو توپکو (Rifles) دتمرين لپاره ځغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (نښانونه) به دژوندېو هوسيو يا پيشي پړانګ په اندازه وو ، چي پرکاغذو باندي به په بدرنګه توګه رسم سوي اوبه يوه سپکه ګاډۍ کي به پريوه چوکاټ باندي مېخ سوي وو . يوه سړي به دغه ګاډۍ په يوه اوږده رسۍ باندي په يوه لنډه فاصله کي په ډېره چټکۍ سره کشوله . دګاډۍ مخي ته به موږ دنازکز بوټو او ونويوه کتاره جوړه کړې وه ، چي هدف په صرف په ټاکلو وقفو کي معلومېدى . دا کاربه ا‌تيا ـ سل متري کي دګرندي ښکارله پاره يوښه تمرين و . د بوري توپك

له ښکارځخه چي به ستړي سولو ، بیابه موږ په رود کي د سیمه ییز ګردي تور په واسطه ماهیان (کبان) نیول . کابل ته دغرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوك غواړي ډېر کبان ونیسي ، باید څومیله بر ولاړ سي . موږ تر دریو انچو غټ ماهي ډېر نادر نیولی . زیاتره به چي په تورکي ونیول سول ، واړه به وو . خوچي پاخه به موکړل ، ډېرخوندور اوتك سپین به ښکاریدل . ماهي چي هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کي زماداستوګني په لومړیو وختوکي به ماپه شاوخواسیمه کي د آس په سپارلۍ اورده مزلونه کول .عمومابه یوازي وم.داهغه شپې وې ، چي امیرعبدالرحمن ښه په زورکي و اودابه خوشي حماقت وای، چي چادده یوه «پرنګي»ته په بده کتلي وای.په هرصورت ماته داسي ښکاري څرګنده سوه ، چي زه دخپل کار په معمولي لارکي ډېر سپور تللی وم، ځکه یې خوا راوروهله . بیا مي نوبایسکل پیداکړ اوپه شاوخواسیمه کي به مي خغلاوه . داکار هم ورو ورو راته بېخونده کېده،ځکه په لارکي به دکتلو وړ نوی شی اوپه مزله کي به هم کوم خاص هدف نه و . ورځني کارراته تر تمرین و سپورټ کولو زیات کافي و، چي دروغتیاله مخي مي روغ وساتي . تردي وروسته به که په راځرمو کروندوکېډمرزانو ښکار میسر کېدلی ، نوزیات مازیګرونه به مي په باغچه کي تېرول . ځکه راته معلومه شوې وه ، چي ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندي به یوزیات شمېر شني کوتري دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسي حال کي چي ټوله ورځ به ښې مړې سوي وې ، کروندو او غرونوته به د بیدېدلو ځایونو ته ستنېدلې . دې کار زمالپاره ډېرښه او اسانه ساتېری برابراوه. مابه زیاتره مازیګرونه ، چي کوم بل تردي ښه کاربه مي نه درلود ، په باغچه کي منتظرناست وم،یوه یابله کوتره به په روڼ سره راتله . دا یوډېرښه تمرین و،ځکه شنه کوتره په الوتلو کي ډېره تېزه (ګړندۍ) وي، مخ پرتندي دسرې دسردپاسه تېرېږي .موږ دټېنس میدان هم جوړکړ اوپه وروستیو دوو کلونوکي به موږ،مي ترراتلو پوري زیاتره دورځي لخواد ټېنس لوبه کوله .په کابل کي څوك د ډسمبرترپایه پوري ټېنس کولای سي . کله چي واوري اورېدل پیل سي ، لوبه هم ترراتلونکي اپریل پوري نوره بنده سي .

دغه کور چي زه پکښې اوسېدلم ، شېږخوني لاندي اوشپږباندي درلودې .
ټولي کړکی منخني غولي ته پرانیستي وې .شاوخوا ته یې پخلنځی ، دنوکرانو
کوټې ، غوجلونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرني لوري ته هم کړکی
جوړي کړي وې ، چي په دې ډول مي نه یوازي دباغچې منظره لیدلای سوای ،
بلکي دښاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه روښنا ومونډله او داوسېدلو وړ
وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و، چي دامیرشیرعلي څو مېرمني پکښې
اوسېدلې . په هغو ودانیوکي چي ښځمني اوسي ، رواج داسي دئ ،چي مخ یې
د کور دننه غولي ته وي . له همدې امله یې دکورو پر بامو هم جګ جګ
دېوالونه راتاوسوي وي ، چي ښځي وکولای سي دمازیګر له خوا ببله دې چي
نورنارینه یې ووینې ، له آزادي هواڅخه مستفیدي سي .
موږټولوکوروته خرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لویه وه .
کورمي هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښارپه یوه بهرنی برخه کي ، چي
مځکي یې پرېمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخیستله او
هر رازترکاری ، پټاټې ، کرم ، ګلپې ، بادرنګ ، ختکي ، ګازري ، سابه ،
رومیان ، نخود ، لوبیا او نوي ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کي وې .
مادغه رازمځکني توت هم کرلي وو، چي ښه پوره حاصل یې ورکړ. خودباغچې
له ونو څخه مي ګویا هیڅ میوه نه اخیستله. دکوټوالی اووتنوسپایانوبه چي
دکورپه بهرنی دروازه کي یې پیره کوله ، زیاتره میوه له پخېدلو سره سم وړله .
داکاربه یې دشپې لخواکاوه یابه چي زه پرکورنه وم او دوی به پر ګیرولای نه
سول. له دې سره مي نه غوښتل چي دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکلیف ورکړم
.یووخت مي دیوې ونې په ګڼو ښاخوکي یوه مڼه ولیدله،چي پاته سوې وه .
سپایانوته مي وویل دامڼه زماونډه ده خوزه غواړم څو ورځي یې لاپه ونه کي
پرېږدم ، چي ښه پخه سي . له دوی څخه مي وغوښتل،چي پام پرکوي او څوك
لاس ورنه وړي. دوی وویل « بچشم » (پرسترګو).خودابله ورځ بیامڼه نه وه
اوټول یې پرشکولو ناګاره وو . په داسي حال کي چي له دوی پرته بل څوك
باغچې ته راتلای نسول . داخبره مي خکه یاده کړه چي دکوټوالی سپایان ، چي
کوم شي ته یې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نـود غله د نه کشفېدلو

امکانات منځ ته راځي. یوبل وخت یې زما د آس کیزې (ملونه) غلاکړل .
ځرنګه چې داکارجدي و او ما همدغه یوه دانه درلوده ځکه مې نو پیره داران او
دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مې ورته ځرګنده کړه . ورته ومې ویل
زه ترسهارپورې لاګورم، که ترهغه وخته پیدانه سوه نوبایدامیرته خبرورکړم . په
سهارکي یوه سپاهي هغه پیداکړه،چي دباغچې په ګټو وابنوکي غورځول سوې
وه اوماته یې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود.ماورته وویل،چي زماټینګ
ګومان دئ دکوړیه شاوخواکي کوم شیطان یاپیریان سته،چي زما دشیانو د غلا
کولوعادت لري . دادبکمرغی ځای دئ،چي مادی ویېژاند.کنه فکربه مي کاوه
،چي سپایان داشیان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په
اریانی سره کتل،چي آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مي رشتیا مقصد همدا
دئ . ډېره موده بیاله کوره بل شی غلا نه سو .

دکوټولي پیره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزي پېښي کړې .
دوی چاته داموقع نه ورکوله،چي لاس په لاس یې پرغلاګیرکړي . کله چي به
مي هغه کوله پرغلاپې ګیرکړم . دوی به زماپریوه یابل نوکرتاوانول . ټولوبه
شاهدی ورکړې . یوه به ویل مانوکرولید ، چي غلاپې کوله.بل به یوڅوك
راووست،چي غلاسوي شیان ورباندي پلورل سوي وو . اوداسي نوري شاهدی به
ورکول سوې . له هغه څخه به یوه لویه قضیه جوړه سوه . زه پوهېدم چي که
نوکرانوته دغلازمینه برابره سي ، کوي یې.خوماداسي انتظام ورته برابرکړی و
چي هرسړی دخپلوشیانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بایدده یې غم خوړلی
وای . ځکه مي نسوای منلای ،چي یونوکردي پخپله یوشی غلا کړي او ودې
پلوري . ځکه په دې صورت کي یې بایدپلورل سوي شي دوه چنده بیه تادیه
کړې وای . په دغه وخت کي چي دغلاوو دبندولوپه هڅه کي وم اوکله کله به
پېښېدلې، دسپایانوپه ډېره بده ډله پرپیره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو
سملاسي خبرېدلی . ځکه یې زمادنوکرانوڅخه یوتن دعمومي باغچې له چای
پلورونکي څخه د دووپیالوغلاکولوپه تور جېل ته اچولی و . دکوټوالي یوسپاهي
چي پرماپیره و، شاهدي ورکړه ،چي نوموړی نوکرېې په بازارکي
پردوکانداراباندي د هماغو پیالود پلورلوپه حال کي لیدلی و. دوکاندار او پیالې

دواړه یې دشاهدپه توګه حاضرکړل . قضیه امیرته وړاندي سوه . پرنوکربانديدبندي کېدلو حکم وسو اوامیرماته ولیکل،چي دنوکرانوپه استخدامولوکي احتیاط وکړم . خکه یوځوکلچي غل وي یو وخت قاتل کېدلای هم سي.ده ته داډېره خطرناکه ده چي زماپرشاوخوادي دغه رازکسان واقع وي.په دې ډول کوتوال غوښتل دامیرذهن زمادنوکرانوپه نسبت خراب کړي اودده دسپیانو دغلا په برخه کي زما شکایت خکه نه اورېدل کېدی،چي دوی ټولوبه زمادیوه نوکر پر متهمولو باندي قسمونه خوړل. دچایودپیالودغلاپه بابزه پوهېدم،چي نوکربېګناه دئ .خکه تردغي ټاکلي غلاڅوساعته مخکي لادوی دواړه زماسره وو. له هغه وروسته يې ټوله شپه زماسره دکتابودالماری په جوړولوکي مرسته کوله. بالاخره مانوکرله جېله راخلاص کړخونوموړی دسپایانوددښمني له بېړي بیرته زما نوکری ته رانغی.په هرصورت دوی خپل دغچ اخیستني دود ته دوام ورکړ. هغه داچي تورن سړی یې پسې پرې نښود اولږه موده وروسته یې بیرته جېل ته واچاوه اوهورې دنورو کسانوپه شان تری تم سو .

دحکومتخدمتګارو اروپایانوته دسپایانوورکول سوی ګارډدعزت او درناوی ګارډبلل کېږي . دوی بایدداروپایانودټولوکارونورپوټ هم ورکړي. داچي دوی څه کوي ، چیرته خي ، څوك ددوی کور یانوکرانو ته ورځي او ددوی اړوندکسان څوك دي ؟ اساسا داټول ددې لپاره کېږي ، چي څرګنده سي ښایي دی (اروپایي شخص ــ م.هـ) مخبروي اودهندحکومت ته رپوټونه لېږي . خودغه راز بیاامیرته داهم څرګندوي ،چي نوموړی اروپایي څه راز شخص دئ؟ ګارډ له هغو برېدونو څخه داروپایانودژغورلو لپاره ضروري دئ ، چي د متعصبینویاغازیانوله خواکېږي .دوی په همدې نامه (غازیان) بلل کېږي او شاوخواپرېمانه دي . ددوی لخواخطر اوس فقیدامیردواکمني تر وخت زیات دئ . دامتعصبین(Fanatics) په دې کي ری نه وهي ، چي دپرنګي دوژلوپه صورت کي به دوی پخپله یوه یاڅو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته جنت ته پرتلو، پر حورو، دشیدوپرشیندونو او نورثوابونوکلك باور لري . پرماباندي یوه ورځ ماپښین په ورکشاپ کي دغه رازبرید وسو. زه د پښو پرګوتو ناست وم.بنایانو ته مي ، چي دیوې کړې (دابښ) تاداویې ایښاوه ،

لاربنوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دواړو لاسو کي یې دنهه پونډیز توپ تش اوسپنیز کارتوس و اوله ډېري نژدې فاصلې څخه یې یوه دانه پخپل ټول زور څما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښه کړی و.څوله بنه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شېبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرځای مي کارتوس داروپه منځ کي ولګېد. دکارتوس یوې څنډې مي دنیم انچ په اندازه شمزۍ راوتورله . دګوزارله امله زه یوه شېبه بېخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ یوازي راسره و،دمخه تردې چي غازي ددوهم کارتوس وارورکړي ، زنیاوه . لاسونه یې ترشا ور واړول اوپرمخکه یې راغورځارکړ. کارګان دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي یې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر بېهوښه شانته سو. وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پیره دارخانه کي واچاوه،بندي مې کړ اودامیرحکم ته معطله سوم . ده ته یې داسي سزا ورکړه،چي دلاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه یولرګی ورکړ،په خنځیرېې وتاړه اوشپږمیاشتي همداسي پاته و .پردغه سزاسربېره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانوکې دپرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانو ډېرژرپردې بريالي سول ، چي دبندموده یې یوکال یاترهغه لږي مودې ته راټیټه کړي . خوماله خپل نفوذ څخه کاروانځیست اوددوی هڅي مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځي وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو بېره موجوده وه . خکه شمزۍ مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs.Daly زماعلاج په زیات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. امیرډېري خواخوږۍ په څرګندولوسره خپل شخصي حکیم ډاکټر)راولېږه چي زما زوږه امتحان کړي . نومړوی درې ورځي راغی،چي وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بیرته له امیر سره په پغمان کي یوځای سو .امیردکولرانا روغی دخپرېدوله امله چي زمادټپیکېدوپه شپوکي یې شیوع موندلې ووخپل درباريغمان ته لېږدولی و . نوربرېدونه هم راباندي وسول خوهیڅ یو یې ددغه وارپه شان نه و .داخل بیخي وریاخني بچ سوم .داواقعې په کابل کي زماداستوګني په وروستیودریوکلونوکي پېښې سوې.په دغه وخت کي فقیدامیر ډېر بې سبکه سوی او اوسنی امیرلاپخپل هیوادکي د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و.

یوه بله واقعه چي دکابلي بې عقلي اوحسادت ترې ښکاره کېږي په باروت خانه کي پېښه سوه . دغه ځای ته زه دامیرله هدایت سره سم تللی وم ، چي کارونه یې سمبال کړم . امیرویل،چي په کابل کي جوړسوي باروت تربهرنیو باروتو دتوپونو میلې ډېري چټلوي.دباروت خانې مشردشاهي کورنۍ د زیات شمېر غړو له ډلي څخه و. دده پر سرباندي زما مقررېدلو دی په خښم کړی و . له دې امله یې دباروت ګډولو دکارخانې په باروتوکي پټ‌اکی ایښي وې او زمادورتګ په وخت کي یې خلاصه کړې وه . دباروت ګډولو په وخت کي تل دچاودني امکان سته او له دې امله دی اوملګري یې دباندي ووتل. زه یې په شاپ کي یوازي پرېښولم . ماته حالات سم ښکاره نسول . دباندي راووتم او دکارخانې درولو امر مي ورکړ . وروسته چي ماته دپلټني اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چي خبره څه وه؟ مقام اتو ته مي په دې باب هیڅ ونه ویل اوپه رپوټ کي وښوول چي دباروتواندازه داسي تنظیم سوې ده ، چي دمسولوکسانولپاره یې دعاید یوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چي همداخبره دهولو مقصدولپاره کافي وه .

اروپایانوته داحق سته چي کابل ته خپلي مېرمني ورسره بوزي او مېرمنوته یې دامیرلخوادژوندکولو سخاوتمندانه اسانتیاوي برابري سوي دي . خوکابل دیوې ښځي لپاره دژوندځای نه دئ . هلته دساتېري وسایل نسته اوددې لپاره په عمل کي ګویا هیڅ ټولنه نسته . یوځومحمدودي ښځي چي له یوې میاشتي ترډېري پوري بې له خپلو مېړو څخه بل څوک نه ویني ، آیاپه خوښۍ سره ژوندکولای سي؟نتیجه داده ، چي ښځي یوازېتوب ته ورټېل وهل کېږي اوداکاري روغتیایي حالت ورخرابوي اوژرېې ناروغۍ ښکاره کېږي. دماشومانولپاره آب وهوا ډېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښي کوي . افغانان له ماشومانوسره زیاته مینه لري . دوی په دې عقیده دي ، چي ماشومان له هرنژاده چي وي ، دبلوغ سن ته ترسېدلو وړاندي ټول مسلمانان دي . اروپایي ماشومان چي هرځای ځي ، په ښه سترګه ورته کتل کېږي . کله چي په کوڅو او عمومي باغچو کي د خپل ورځني چکرلپاره وزي ، یوه لویه ډله یې تعقیبوي او

تحسینوي يې . ناوکیاني (نانځکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه يې دقانون په شان ترسره کېږي . ځکه نوکله چي يې له محافظینوڅخه بیرته خپلو کوټونو او مور و پلارته بیايي ، دوی ډېر خواشیني او معمولاپه چیغو ژاړي . په زور وجبر سره يې له ساتیري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کي داروپايي ښځونوکړي ښه نه ده .ځکه یوخوډېرزیات مراقبت غواړي اوبل يې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمینه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځي چي له دوی سره په تماس کي وي ، داشنايي او ملګرتیاچلندورسره کوي او مسولیتونه يې ورلږوي ، چي داددوی په کریډیټ کي نه راځي. په کابل کي زماداستوګني په لومړي پړاوکي چي کومي انګرېزی مېرمني راوستل سوي وې، زیاتره يې په لږیادېرخپګان سره بیرته ولېږلي سوې.جرمنی نرس چي د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه ډېر ژر هغه وظیفه خوشي کړه ، چي داورته استخدام سوې وه او داوسني امیر حرم ته ولاړه .خپل خان يې دامیردګراني ماندينې په واک کي ورکړ. ورته يې وويل ، غواړي مسلمانه سي.کله چي مسټرفلیشرپه هغه ناوخته دامیرمانۍ ته ددې لپاره ورغی ، چي ښځه که دیوې ورځي لپاره لاهم وي ، دستونزي دلیزي کېدو تروخته بیرته کورته بوزي . دامیر لخواورته وویل سوه ، چي دی نومړې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبورولای نسي . هروخت چي يې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځي له بیرته ستنېدوڅخه انکاروکړ . په نتیجه کي مېرمن ډالي ته خان ډېر غټ ښکارېده ځکه مېرمن فلیشر او ماشوم يې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسي تېره کړه . دغي جرمنی نرسي په پای کي مېړه وکړ، چي ګویا دايې ددين اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکي داکارپوځه مشکل ښکاره سو، ځکه کله چي امیرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه يې ځني وکړه چي څوک غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چي يې ددې مخ ته وکتل،هیڅ کوم داوطلب حاضرنسو. دافغانانوډواده کولو درواج دغه یوه ګټه مور ولیده . امیرپه پای کي هغه یوه کافري افسر(۱) ته ورو بخښله .دافسرتنخواه يې ورزیاته کړه اویوکوریې داستوګني لپاره ورکړ.

په کابل کي کلیساوي اوپادریان نسته.ځکه نــــومېرمن فلیشرخپل ماشوم

دخپل مېږه په لاس عيسايي کړ (۲) زه او مېرمن ډالي دسپانسرانوپه توگه ورته ولاړوو او اميرېغ يوه فرمان کي ماشوم ته نوم ورکړ. دپاچاهرليکل سوي امر ته فرمان Firman ويل کېږي .

کوموانگرېزانوچي پخوايې په کابل کي ژوند کاوه، پخپل هيوادکي دخپل ټولنيزموقف له بابته متاسف نه وو. يوې ښځې، چي ديوه انگرېزي مامور ماندينه وه، په دې خبره چي پلارېې وزير و او سيمه يېمېز ترجمان بياداخبره د «صدراعظم دلور» په توگه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه وموندله اونورو ښځو ددې لپاره چي دخپل شخصيت دټيټېدلومخه ونيسي ، خپل خانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتيجه کي دايوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به يې دملکې سلطانې ددربارملاتړ هم گاټه .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلي هيڅ ښې نه دي . په انگرېزي اشپزي او دميز اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله خان سره يوهندوستانی اشپزاوخدمتگار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښي ، دشيانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي يوهزاره استخدام کړ. دغه خلك له غومياشتونوکری وروسته خپل کار زده کولای سي . خودوی بيا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دگومارلو وړ وگرزي، هرومرويې دومره پيسې سپمولي وي ، چي خپل کوروکلي ته ددوی دستنېدلولپاره کافي وي . دی هورې ديوه وړوکي بزگرپه توگه کار پيل کړي . څينو هزاره گانو، چي کله کله به يې زماله اشپز سره همکاري کوله،ډېر ژرديوشمېرانگرېزي کتغونو پخول زده کړل او ښه به يې پخول . که دوی زياته موده په کابل کي پاته کېدلای،بې له شکه به ښه ماهراشپزان ځني جوړېدلای.هزاره گان کلك خلك هم دي اودگارډله سپايانوسره کله جگړې کوي . ددغوجگړوپه نتيجه کي دښمني اوبدنيتي ښه پوره ډېري سوې او زمايوزيات شمېر نوکران ورك سول . زه وروسته پوه سوم ، چي ماته يې مخبري کوله او اطلاعات يې راته راوړل . په بنديخانه کي بيا په يو شکل دشکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جبل کي دا راز کارونه عام دي .

يوهندوستانی نوکر، چي زماسره دکابل ـ کندهارپه سفرکي ملگری و ، غومياشتي وروسته په شرابو روږد او دايم الخمر سو. تل به يې هغه اومه الکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنبل ، چي دحکومت په شاپونو کي تصفيه کېدل اووروسته بيا په ښلا ښلو
لاسي صنايعوکي کارخني اخيستل کېدي . دغه الکول په بازارکي
پرهندوانوباندي خرڅېدل. ماده ته زياته موده وکتل . کله چي پوه سوم ، کار
ورځ په ورځ ورانېږي اونه يوازي دکورکارونه په سمه توګه سرته نه رسېږي ،
بلکي يوه زياته اندازه غلاوي هم کېږي، نومي په هندوستان کي خپل يو دوست
ته ليك وکېښ . نوموړي بل سړى دده پرځاى راولېږه . ما دده يوه اندازه پيسې
ددې لپاره ور ساتلي وې ، چي په شرابو او ښځو يې ضايع نه کړي . دى ددغو
کارونو دېرشوقي و . دغه رازمي دلويي دروازې سپايانو ته امرکړى و ، چي
دشپې لخوايې پرې نږدي دنوروهندوستانيانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هوري
قطعه بازي او شرابخوري کېدلې اوبدي ښځي پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو
اقداماتو چي دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکي مرسته ونه کړه او بل نوکر هم
راورسېد ، نومي هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سربېته وکړه اوده
ته مي وويل، چي خان چمتوکړي او په کوم کاروان کي ، چي زړه يې غواړي
سفر وکړي . ده ته مي وويل ، چي ترتنګ يوه ورځ وړاندي راسره وګوري،ځکه
غوښتل مي سپمول سوي پيسې يې بېرته ورکړم . په همدې وخت کي دى ولاړ
اوله خپلوملګرو سره يې استوګنه غوره کړه . دوې درې اووني تېري سوې
اويومابنام د خداى پامانى لپاره راغى ، راته وېويل ، چي سباسهرهندوستان ته
روانېږي . مخه ښه مي ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپيسې مې ورکړې او دى
ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چي دى هندوستان ته نه دئ تللى ، پيسې
يې له يوې بداخلاقي کونډي سره په واده کولو لګولي دي او زماله پخواني
دښمن ، کوتوال سره هره ورځ ګوري .کوتوال هغه څوك و، چي غوښتل يې
ددغه هندوستاني په واسطه له ماسره دامير په مخ کي روغه جوړه وکړي. ده
کوتوال ته زمادغچ اخيستلو په خاطر زيات دروغ ويلي وو .خوځرنګه چي هيڅ
يوه يې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامير غوږ نه پر ونيو . په پاى کي کوتوال نوموړى
شخص په جېل کي واچاوه اوزماپرخلاف قضيه کي دده دلاس لرلو په باب
دهندوستاني داقراردمخيوي لپاره يې همداجېل دېره ښه وسيله کڼله . خو
اووني وروسته يې دسړي سر ورپرې کړ او تن يې هيسته وغورځاوه . زه خـــو

ځومیاشتي په دې خبره هیڅ خبرنه وم خو وروسته یوڅاد کوټوالمدسپاهي له خولې راته ټول جزییات وویل. داچې څرنګه دغه سپاهي یوه شپه له نورو څو تنوسپایانو سره ګومارل سوی و، دنومووړي هندوستاني سر ورپرې کړي . داچې څرنګه یې له تنه کالي وکالړي او څرنګه یې وروسته په یوه کنده کې وغورځوي اوخاوري پر واړوي . ده وویل هندوستاني چې کلمه پوه سو، موړ یې وژلو ته بیایو، چیغې یې اسمان ته رسېدلې . ماته دده ډارن حالت رامعلوم و ،څکه مې زړه ته داخبره ولوېده،چې ده به ځومره چیغې وهلي وي .

کوم هندوستاني نوکران چې ماپه کابل کې درلودل ، ټولو یې لېږیاډېره غلاکوله اوعموما به یې هغه وخت کوله، چې نوکري به یې پای ته ورسېده یابه زه مجبور سوم له کاره یې وباسم اوپرځای یې بل یو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوڅرګنده وه ، چې ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چې دورخي لاهم سخت وي . ماله مجبوریته د نوکرانوهرراز بیان مانه. داچې دڅارویو او آس لپاره ځومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چې پوه سم آیاداټول موادڅارویو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کې مې پوره باور و ، چې وررسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعیته ترنورو ښه ګټه اخیستله . دنوکرانو وهلو ټکولو ښه نتیجه نه ورکوله اوپرځنګ یې په هغوی کې دغچ اخیستني یوراز روحیه رازېږوله،چې اغېزه یې په ځینو کوچنیوشیانوکې څرګندېدله .داچې دکور وظایف به یې هېروله خوداسې به یې ښوولۀ ، چې دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاګاني که څه هم وړې به وې خودوی به پرځان ډېرولې . په دغه شان غچ اخیستنو کې محلي نوکران اول لمبردي (۲). کله چې په وظیفه کې ووړکي غفلت وربه ګوته سي ، خوراډېري توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه پوهېږي ، چې داخوشي ټکي دي او مخکي سنجول سوي کینې ترې ثابتېږي . نوکرپه خواشینی سره شاته کېږي او کله چې کافي اندازه لیري سو ، په ډاډه زړه ومسي . په داسي حال کې ، چې بادار یې ولاړ وي او له دې بابته ځان ته په قار وي ، چې ولي یې دخپل وقار له بایللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چې محلي خلك نه پېژني او داسي ښکاري ، چې په ټولـــو

ختیځو هیوادو کې به همداسې وي ، بنایې د دوباره انتقام اخیستلو په لټه کې سي .
خو ښه داده مخکې له دې ، چې موضوعات دغې اندازې ته ورسیږي ، نوکر باید بدل سي او نوی سړی ومونډل سي . د نوکر بدلول به بیا یوبل تاوان لري او هرچا چې زیات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چې د ښه سړي پیداکول ورته سخته ده اوپه سیمه-ییزو نوکرانو کې هر راز خلك سته . په ختیځ کې دانګرېزانوعمومي تجربه داسې ښکاري ، له ځینو کسانوپرته چې له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زیاتره یې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چې سیمه ییز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسې دئ، چې بادار یې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه لیرې چلند کوي .

که څوك غواړي له بازاره دې ارزانه شی رانیسي ، هندوستانی دې نه پسې لیږي . دوکاندار په هندوستاني پوهیږي ، چې دا دکوم انګرېز نوکر دئ، ځکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زیات ور بیه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چې سودا وکړي یوځه هرومرو پرزیاتوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستاني لږ وي اودایې لابله کټه ده ، چې له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بیه سودا اخلي. مایووخت بازارته دسودا لپاره زما یوغریب هزاره نوکر ولېږه . دغه بیچاره سړي زما څخه هومره پیسې واخیستلې، څومره چې دوکاندار ترې اخیستې وې . دوکانداردافکرکاوه،چې یوغریب هزاره دخپل خان لپاره سودا ځنې اخلي . ددغې بیې له مخې ما دنور نوکرانو سودا پنځولاې شول اود کمېشن د ډېربدلو مخه مې په نیوله .دغه «دستوري»یا دسوداکمېشن په ټولو هغونوکرانوکې، چې دبهرنیانولپاره سودااخلي،دیو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ . کله چې نور نوکران دهزاره غریب په دې کارخبرسول ، چې له ماڅخه یې عین هماغه د دوکاندار بیه اخیستې ده اوخان ته یې هیڅ نه دي اخیستي، نویې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودځومیاشتونوکرۍ او نصیحت له لارې نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نیوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخیستلوکې باانصافه او دبازارپه سوداکې ارزان پېرودونکې ښکاره سول . هندوستاني نوکـــــران تل تر وروستی اندازې پورې هڅه کوي او عمومادخپلوسرابنو طبیعتونوپهخاطر، دچاخبره له ډېرې څخه غوږي باسي . دې کار ددوی جیبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه یې څه نه ویل ، ځکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وایستله اوپرځای مې نورداسې غریب نوکران وټاکل ، چې تردوی یې ښه کار کاوه اوغلایې هم لږ وه .

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپایانو ژوند

(ادامه)

بې قانونيت ـ خواړه ، خاروي، چرگان اونوررورزل ـ دشهزاده گانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزيارت ـ دکورله بام څخه کاراخيستل ـ کاراودکار ساعتونه ـ ساتېرى ـ هندومعامله گران اوزاړه قيمتي شيان ـ له اميراوشهزاده گانو سره دجشن ليدني کتني ـ دجوري هيات په واسطه داروپايانو ازمويل ـ ليکونه ـ دپوستې بيه ـ ترجماني ـ

داميرعبدالرحمن ترمړيني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زياتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه . عسکري خلکوالبته ټولوېې نه، داميرترمړيني وروسته ددېوال دچرگانو په شان اسمان ته کتل اوهريوه کوښښ کاوه ، ځان داسي وښيي چي گويا دهيڅا پروانلري . له دې امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملگرى کړم، چي بازارته به دورځنى سوداله پاره تللى . داهم په دې مقصد چي څوك يې ونه خوروي اوټول پېرودلي شيان ترکوره پوره راورسوي .

دوکاندارانو هم لـــه دغي بې ثباتى څخه گټه اخيستله، په وزن کي

یې کمې راووست اوله نورو لارو چارو څخه یې پمله ګټه زیاتوله. دوی بې له شکه په دې فکرو، چې تراله ګولې وړاندې څومره یې وس وي خپل کاروکړي. داله ګولې انتظارتولو لاره. یوه دوکاندار داورلګیت له درزن څخه چې دوولس قطې وې، نیمې ایستلې وې اوددې له پاره چې دوه چنده ګټه واخلې. دغه نیمې یې دپوره په بیه ورکاوه. دغه نیم درزن یې زما پریوه نوکر هم خرڅ کړی و. کله چې یې چلبازې کشف سوه، له نوکرسره ملګرې عسکردوکاندارپه خوله کې وواهه اودوه غابښه یې ورواېستل. دوکاندارکوتوال ته عرض وکړ اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وړاندې کړه اوکیسه زما دجیب په څورولو پای ته ورسیده، چې عسکرمې په راخوشې کړ. البته داکاررشوت ورکول اوفساد و. خوماهغه څوك یوازې پرېښوولای نه سوای، چې په ډېره مېړانه یې زما دمنفعت له پاره ځان ته جنجال پیښ کړی و. دی یو ساده افغان عسکرو. اودغه شان خلك معمولا ډېرمخلص وي. صرف هغواوامرو ته ګوري، چې ورکول سوي وي. یووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه، چې ورته ووایي، زمادفترته راسي. دورکشاپ مشرپه سپین سترګی سره حال راولېږه، چې ګویا مصروف و اووروسته به راسي. ما عسکر ته وویل چې که بیانه راتلی اوهمداسي یې درته وویل، تروېره یې ونیسه اورایې وله. عسکر ولاړی اوسمدستي یې سرې تروېره نیولی راووست. ددوی دووغالمغال دنوروکارګرانو پاملرنه هم ځانو ته اړولې وه اویوه لویه ډله ددې له پاره وریسې راروانه وه، چې وګوري ماجراڅه رازپای ته رسیږي. البته مانه غوښتل، چې زما امردې ټکې په ټکې عملي سي خواغېزه یې پرنوروکارګرانو داوه، چې بیامې نوبل چاته دوهم وارسړی ونه لېږه.

په بازارکې کې ښې غوښې نه پیدا کېدلې. معمولا یې غټ ترکستانې پسونه حلالول. ددغوپسونو غوښه سخته وي اوپه خوړلو کې یې چندانې مزه هم نه وي. له دې امله ماخـــان ته کوچنې هزاره

کي پسونه چي welsh sheep ته ورته دي ، رانیول . دپنځوسو شپېتومېږیوه رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وابنه هم ارزانه وو، هم پرېمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چي ماد حلالېدو تروختته مړولای سول، رالېږل. اوپه دې ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه کوله. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلینګه تمامېدی. نه مي پروښو پیسې ورکولې نه پرروزنه .هغه چاچي مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شیدې اخیستې ، کوچي بې خني جوړول اوخپل مزدیې په جوړاوه. مادغه رازچرګي، هیلۍ، بتي ، پیل مرغان او چرګان کښېنول . څرنګه چي خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تمامېدل. چرګو ماته هرڅومره چي مي غوښتل ، هومره هګۍ تهیه کولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ، چي شیدې او دګیلګیانو (خوسیو) دغټېدلو پروخت يې غوښه راکوله. ددې خای غواوي د زیاتي مودې له پاره ښه اندازه شیدې نه ورکوي څکه مي لازمه وګڼله، چي دوې غواوي وساتم، چي په دې ډول زما دورخنۍ اړتیااوکوچوله پاره پوره اندازه شیدې راکړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروڅوکلونو په بهیر کي يې بیه ورو ورو څګه سوې ده . او اوس يې بیه تر پنځو کالو وړاندې درې چنده سوې وه . کله چي زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل کېدل (پونډ تردرې نیم پنسو په لږبیه)

چای ،قهوه ، دقطیو (دبلیو)مواد ، تنباکو،شراب اونورله هندوستانه باید ترلاسه سي . معمولا يې پراغوښتلو او رسېدلو درې میاشتي وخت تېرېږي . داچي ولي دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په کرایه کښانوکي دئ. لومړی ستونزه يې داده، چي یوڅوک به له پېښورڅخه کابل ته دمالونو راچلولوله پاره هڅوي اودوهمه ستونزه يې پرلاربانديې دمالونو دخنډخبره ده، چي څواووني نیسي،زیاتره داسي پېښه سي، چي یوڅوک خپل ټول اوښان ،اسونه اونورځاروي له پېښوره رابارکړي ،خوددې بارنیمه برخه که دجلال آباد

ابطلو له پاره وي اوکه دوراندي وړولوله پاره ، ټول تسليم کړي. دی
بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ څوواره ددې
له پاره تکرارسي، چي کابل ته دخپلمو ټولو څارويوپه اندازه پوره
بارزېرمه کړي . کله چي داکاربشپړسو، بيانومخ پرکابل حرکت کوي .
له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتياری له پاره
نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوچاتنباکو يانورڅه مخ
پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول
دپرستومانوونکی وي . په تېره بياکله چي له پېښوره چاته ليك راسي،
چي مالونو څواوونی مخکي حرکت درکړی دئ . خوکله چي مالونه
راورسيږي ، سړی يې په رسېدلودېرخوشاله سي اوټولي ستوماني ترې
هيري سي . زياتره پېښيږي چي مالونه پرلاري، هغه وخت چې
بکسونه دهواد خرابی له امله دبېلابېلو سيمو په
سرايونو (کاروانسرايونو) کي پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره
نسته . سړی بايد داچانس قبول کړي.
کله چي دخيبرکوتل شاوخواقبايل وپاڅېدل اودتيراه دکمپاين اړتيا
منځ ته راغلمه، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ يومخ بندسو
اوموږپه کابل کي له هغوشيانو څخه بې برخي سولو، چي ژوند په
هوساکيږي . دځينولو له پاره هيڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه .
دځکولوله پاره څه نه وو .دې حالت څومياشتي دوام وموند .زه داړتيا
په وخت کي په نه څه ګوزاره کولای سم اوډېرنه خواشيني کېږم . که
څه هم په دغسي حالاتوکي ډېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسګريټ
نه وي، نو داسي ښکاري چي بايدژړېږې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه
بايد تل هغه وخت په يادولرم چي دخيبرکوتل بندو ، اميراوشهزاده
ګانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره ډېره ښه مرسته کوله
خوپه دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.
دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل،
هغه مېوه چي په کابل کي به لاررسېدلې نه وه، خو دوی تــــه به له

نوروخایوځخه استول کېدله. په تېره بیاکله چي به یې په پسرلي کي ماته مځکني توت راولېږل، ډېربه ممنون سوم،ځکه دامېوه به په کابل کي لاپخه سوې نه وه . په پسرلي کي تل ترکاري لېږوي ځکه دتېرکال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوی کال دالارسېدلی نه وي . مابه زیاتره وخت څواوونی بې له پتاټو ژوندکاوه اودا داسي کتغ دئ، چي زما په فکرزیاتره خلك یې که دمابنسام په ډوډۍ کي ونلري ،چنداني پروانه په کوي . خو په هرصورت ، کله چي زه ددغه ځای له شرایطو سره بلدسوم ، نومي ددغه شان کمښت دمخنیوی له پاره بندوبست وکړ .

د۱۳۵۳ کال په وچکالۍ کي چي په زرگونو تنه له لوږي مړه سول، دبازارزیاتره موادپه ټپه ورك سول . ځیني شیان خوبه هیڅ بیه نه موندل کېدل. اوړه په گنج(منډیي) کي نه پیداکېدل اوزه مجبورسوم له حکومت څخه دخان اوخپلونوکرانو له پاره یوه اندازه غنم رانیسم اواوړه یي کړم . حکومت یوډېرپوپرانیست، چي هره ورځ پکې یوه ټاکلې اندازه اوړه پرخلکو پلورل کېدل ځکه بل ځای هیڅ شی نه پیداکېدی . دادحکومت یودوددئ، چي دتنگسې له پاره گودامونه ډك وساتي . ډېپوته درسېدلو په ورانديي تگ کي دخلکو بېروباراوټېل ماټېل دومره زیات وو ، چي هره ورځ دغنمو دونډي ترلاسه کولوپروخت دډېپو ترپرانیستلو دمخه ډېرکسان په تېره بیابنځي، مړي یاترپښولاندي مرگي حاله کېدلې . پربې وزلو باندي فشارخورازیات و. میندي اوپلرونه چي دکورهرڅه یې دخوړو رانیولو له پاره پلورلي وو، مجبوروو، له لوږي څخه دخپلو ماشومانو دچیغو ، دهغوی دورځ په ورځ کمزوري کېدلو اوتښتېدلو اوپه پای کي دوروستۍ ورځي دمړکېدلوننداره وکړي او دوی پخپله به په دي خاطر ژوندي نه پاته کېدل، چي څه به یې خوړل اوماشومانو ته به یې نه ورکول ، بلکي له دي امله به ژوندي پاته وو، چي مقاومت یې درلود اویوڅه پیاوړي وو.

زماترلاس لاندې زياتره کارگران ورې وو. يووخت خولايوتن دکارپه وخت کي بېبهوښه سواوکله چي مي دبېبهوښۍ علت وپوښت ، راته ځرگنده سوه، چي دځوروځو په اوردوکي يې تقريبا دوه انسه ډوډۍ خوړلې وه . له ټولودغوکسانو سره مرسته ممکن نه وه خوهغوی ته مي چي زماکارگروو اوزه پوهېدم چي ډوډۍ ته اړتيالري ، دورځې يووار خواړه ورکول . يوه ورځ مي يوځوك وليد چي زما لخواورکړه سوې ډوډۍ ترکوټ لاندې پټوي .سړی له لوړې هډوپوست و اوزه حيران وم، چي ولي دغه ډوډۍ خوري نه . خووروسته راته وويل سوه، چي دی په کورکي يووړی ماشوم لري اودخوړو راټيولوله پاره په کورکي څه ورپاته نه دي ، چي ويې پلوري . ده وويل، چي دماشوم موراويوه بله ښځه هم په کورکي شومه ناسته ده . خودی دهغوپروانلري . يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دئ . په کابل کي ښځوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودنارينه لپاره داښه خبره نه ده چي دښځي پرمرگ وژاړي . که څه هم موريانحوريږي وي . خودهرنارينه خپلوانوپرمړينه باندي بيايه رينگټ ژاړي .

يوه بله ورځ دکارگرانو يومشرراته راغی، بې له دې چي دمعمول په شام سلام واچوي ، راته يې وويل، چي دی يومسلمان دئ اوهيڅکله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنگي څخه دمرستي غوښتنه نه ده کړې . خودده په کورکي درې تنه کوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرگي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سوای کولای . له خانه سره يې ويتيبل چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډ کړي اووړيسې خپل ځان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت کي يې په زړه کي وروگرځېدل، چي يووارباېدپرنگي ته ولاړسي . په دې ډول دلمانځه تراداکېدووروسته سملاسي راغی .دده وينامودبانه نه وه اودهغوکسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راځي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خوماداسړی پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي کسانو څخه و، چي په دې ملك کي

خوراډېردي اوکافرورته ترحیوان لاهم سپك ښکاري . په هرصورت
ماده ته ددې روپۍ به له کومي ملاحظې ورکړې .دی به له دې چي
مننه وکړي ، راځخه رهي سو اوروپیوته یې په بېخوندۍ سره کتل . په
کابل کي درې روپۍ ډېرڅه دي که څه هم ارزښت یې ترنیم کرون لږدئ
. ماپه دي گیسه کي دور ری و نه واهه. دوې ورځي وروسته سړی
بېرته راغی . له سره یې بگړۍ پورته کړه اوماته یې دوعاوکړه .
داکاردیوه مسلمان له خواډېرزیات صمیمیت اوپېرزوېني ښکارندوی
دئ ، چي د لامذهبه په وړاندي یې وکړي . ده وروسته راته وویل،
چي تازما دماشومانو ژوندوژغوری اودده داهم . څکه دی چي لومړی
خل ماته راتلئ ، له ډېره غمه چورلېونی سوی و . ده زیاته کړه، چي
ماته دپرنگیانو په باب ډېري خبري سوي دي. خودی به اوس تل
دادوعا کوي، چي دوی مسلمانان سي اوترمړینې وروسته جنت ته
داخل سي .

په دغه کال پروچکالی سربېره دکولرا (وبا) ناروغي هم راغله .
مرگ ومړینه بېخي زیاته وه، څکه خلك کمزوري اوخوارورته اړوو.
ددوی دخوراك سیستمونه بېخي به نظمه دي هرناوړه اوچټل شی،
چي په لاس ورسي ، خوري یې اودلوږي مخه په نیسي . هره ورځ
دهدیرې پرسړك جوپې جوپې انسانان روان وو اومړي یې پراوږو وړل
اوزیاتره چي مي پیژندل ، راته راتلل اوویل یې چي نن موزموړدواړو
یواشنابنخ کړ. خوسبایابله ورځ به یې دی پخپله هغه ځای ته یوړو.
کولرا په ټولوطبقوکي خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته
سو. دسردارنصرالله خان گرانه ماندینه په همدې ناروغي مړه سوه .
په نورکسانو کي دامیریوډېرگران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو.
څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغی له امله مړه سول .

دشاهي کورنی غړي له کولراځخه خاصه بېره لري اودغه شان له
زلزلې څخه هم ډېره واهمه کوي . پخوادناروغی له شیوع سم به
مرحوم امیراودده کورنی دټولوماموریتو اومتعلقینو په گډون له ښاره

دکابلی ښځې جامې

وتل اوپغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم امیراوټول متعلقین یې سمدلاسه ووتل ، په گاډیوکي بارونه ، خیمې اونورشیان چلیدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډي یې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطایي سره روان وو ، نوکران اوعسکرویه پښو وریسې ځغستل . دغې صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتني (flight) بڼه اخیستې وه . انگریزان شاته پاته وو اوچي مرخومره یې وس و، نه یې سپماوه .(په دغه وخت کي Mr Daly اوزه یوازني اروپایان وو.) مېرمن ډېلي خلورمیاشتې دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . دډېروکسانو ژوندیې وژغوره . ماخپل خان دبې دوده باروتو دجوړېدوپه یولړتجربو مشغول کړی و، چي له نېکه مرغه ډېرپکښي بریالی وم اواساسي دلیل یې داو چي په دغه وخت کي یوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني امیردخپل پلارپه شان سمدلاسه فرنیچراوغالی اونورشیان پغمان ته ولېږل اوپه دابله ورځ یې خیال و، چي دی هم وریسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والی دده په تصمیم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته یې وویل چي که دی له ښاره ووزي ، ښایي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، ځکه ناراضي خورازیاته ده . امیردحالاتو په باب دوالي نظرومانه اومجبورسو دارگ په ماڼی کي پاته سي . هوري یې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباریانو اونوکرانو ته یې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له ماڼی څخه دبېرته وتلو اجازه ورته نه وه . ځکه دمېکروب راوړلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبورو په ماڼی کي پاته سي ، ځکه امیرله ښاره بهرنه ووت، زیاتره وخت یې پرخپل جای نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وویل کله چي دده گرانه ماندینه په کولراباندي مړه سوه، دی ددغي ضایعې له امله اوله دې امله ، چي ښایي بل واربـــــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لېونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیرېږه پرځای وه اودناروغی واهمي ددوی ېږه لاورزیاته کړې وه . په دغه کال یوډېرسترااومنلی ملاحج ته، دمکې د زیارت لره روان و. کله چې هندوستان ته ورسېداومدینې ته دتګ په نیامت بندرته ولاړ، هورې یې واوریدل چې یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم وارراتګ تبلیغ کوي اوویل یې چې یوبل - St John رالېږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي «ع» وي . ژباړونکی) چې دعیسی(ع) دراتګ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحاني ته،لا چې خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي، چې ملایې هم اړولی اودې ته نژدې کړی و، چې دروحاني خبري ومني . یوه ورځ چې«پیغمبر» دملادحج دتګ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چې دوی دواړو هورې مکه ولیده اوملاځپل ځان دکعبې پرشاوخوا دګڼوحاجیانو په ډله کې ولید، دننه حرم یې وکوت اوهورې یې دکتلو هرڅه ولیدل .ده وویل چې دننه حرم ته له رسېدو وړاندې یې په بېلابېلوځایو کې ټول ضروري عبادتونه پرځای کړل. داچې دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیراغېز من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اړکل غواړي.خوملاپه مرګ لاهم له خپلې دغې عقیدې نه اوښت، چې دی مکې ته تللی و اودده لارښود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چې دبېلابېلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان رښتني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتګ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري رښتیني دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغوږونیسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. څکه دی وایي، چې مسلمانان باید عیسیانو ته د ورو ــــــــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګرېزانواوروسانو دتېري پرضددامیراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړې) ته زیان ورسوي . له همدې امله کله چي امیرپه دغوټولو کیسو خبرسو ، ملایی بیرته راوغوښت . ملاهیواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم یې دنوي دین تبلیغ پیل کړ.څوکله چي دهیواد سرحدته راورسېد ، ونیول سو اوبندي یې کابل ته راووست . امیرهغه وازمویه . خودملاپه معقولو جوابونو کي امیرداسي څه ونه موندل چي دواقعي دین پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي یې کافروبولي اودمرګ مستحق یې وګڼي . دقران له مخي کله چي یومسلمان مرتد سي ، باید په ډبرو ووژل سي. ملا یې دازمویښت له پاره سردارنصرالله خان ته، چي په دیني چاروکي ترملازیات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ایستل، چي په محکوم دې کړي . نو یې دډبرو ستروملایانو دوولس کسیزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمویښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چي دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رپوټ امیرته ورکړ.خوامیرووېل چي سړی باید محکوم سي . هغه بیا ملایانوته ولېږه اوورته یې وویل، چي هغوی باید داسي کاغذلاسلیك کړي ، چي په هغه کي دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملایانو اکثریت تاییدکړه، چي سړی بېګناه اوددین پرخلاف نه دئ. دووتنوچي دنصرالله خان رفیقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوومملایانو په پیداکولوسره امیرهغه محکوم کړاوورپسې یې سنګسارکړ. دمخه تردې چي ملا دامیرله حضورڅخه وژنځای ته بوزي ، ملاپېشګویي وکړه چي هیوادته به یوسترمصیبت راسي اوامیروسردارددواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په مابنام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودوړو یوسترتوپان راغی اودنیم ساعت له پاره وچلېد. وروسته لکه ناڅاپه چي پیل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد. د شپې له خوا دغه رازتوپان یـوه غیرمعمولي پېښه وه

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تېر سو . ورروسته کولراراغله اودا ناورغي ورستنیو څلوروکلونو کی پېښېده نه وه اودا هم دملا له پېشګویي سره وتړله سوه اوامیروشهزاده زیات وبېرېدل . دوی دواړوخپل مرګ پکښې ولید . دغه رازدشهزاده لیونتوب، چي دهغه دګرانې ماندینې دمړینې پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدې پېښې سره وتړل سو . وژل سوي ملازیات شمېرپیاوړي پیروان درلودل اوهغه دوه تنه ملایان چي دده دوژلو فتوایې ورکړې وه ، دده دپیروانو له غچ اخیستنې څخه دېرسخت و رېدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به یې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه دروله اوپکښې بیدېدلم . خېمه ترکورهم دېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې دېري تودې اوشمال(باد) دېرکم یاهیڅ نه وي . څرنګه چي دکورو بامونه هموار اوپه دېوالونو محاط دي، څکه نوخلك معمولا ددغه شان مقاصدو اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه هوا داخیستلو په مقصد استفاده ځني کوي. دوی ته دباندي وتلو اجازه نسته اودېرمحدود کورونه، هغه هم یوازي دبډایانو کورونه په څنګ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهایي سره ګرزېدلای سي . پردغسي باغچوباندي چي ښځي استفاده ځني کوي، باید دومره چګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دګاونډیانو له لیدو پرته په خلاصه ښه وګرزېدلای سي. دکورغولي(انګړونه) معمولاکوچني اوچټل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتیري وړنه وي . زه چي مازیګرله کاره یاکوم بل ځایه راستون سم (دکاروخت له وختي سهاره ترمازیګره وي)، ښه زیات وخت پربام باندي تېروم اوخان دهغو نیالګیو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي پربام باندي په ګلدانیو کي ساتل سوي وي . دګلدانیو نیالګي ترهغه وخته، چي مخکي ته انتقالیږي ، دوچېدلوبرچانس لري. ما په هغوکي ښه وختي لاتخمونه پاشلي دي څکه زه بایدسلات مـوادتیار

ولرم بې له دې چې مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروختـه دې منتظرپاتـه سم. پربام باندې کلـه کلـه خپل سات هـم تېروم .. ډول ډول کاغذبادونه(ګوډي) په هواکوم ، چې نږدې اوسېدونکي سمدلاسه زماتقليدپيل کړي . خوزما کوردښېردروازې اواسمايي غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپي دوږواوبادو له امله، چې په دغه تنګي کي زياتره چليږي، زيات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلټه يې توپکونو، زغرو اونورشيانو دکلکسيون دشوقيانو له پاره ښه مناسب ځاى دئ . ځيني دغه رازشيان ښېخي زيات لرغوني وي . له هغوعربي ليکونو څخه، چې پرزيړاتروتوروباندي ليدل کيږي، چاته داسي چورت ورلوېږي، چې ښايي دغه توري به په پخوانيو صليبي جګړوکي کارسوي وي. داسي سکې هم موندل کيږي، چې نېټه يې دسترسکندرهغه زمانې ته رسيږي، چې نوموړي به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوږدو په ښېلاښېلو سيموکي خپل واليان مقررول .

داکاربښه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شيان هم په دغه ځاى کي پلورل کيږي .هندوان چې ځوسوه تنه يې په کابل کي اوسي ،ددغونادروشيانو زېرمي لري. خواروپايانوته يې دسپايانو له ښېري نه راوړي ځکه څه چې يې کټلې وي، له کورڅخه له وتلو سره سم بې بيرته په ټې کوي . کله يې سپايان په دې خبره ګواښوي ، چې دعوه ورته جوړوي ، ياپې پرنګيانوته دا اطلاعاتو رسولو رپوټ کوي. په داسي حالاتوکي نوبياله دوى څخه چې، سپايان هرڅه غواړي، د «نه» جواب نسي ورکولاى . مالدوى له خولې دغه خبراورېدلي دي.

په لويو جشنونوکي به اروپايان عموما دامير اوترهغه وروسته دشاهزاده گانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربارډنورو وختوپه شان نه وي . په دغودرباروکي داميرپه گډون ټول حاضرين ټوکي ټکالي کوي اوخوشالي ددغي ورځي دود وي. ځني مامورين به پرمخکه ناست وو اوشطرنج به يې کاوه اوامير به کله له يوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به يې دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . اميربنه شطرنج بازو. دده په درباركي ډېرولږوکسانو له ده سره سيالي کولای سوای . ددربارټوکي به هم په لوړه سويه وي . زياترو به په کيسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم اميربه په دغسي محافلو کي زياتره خپل خاطري بيانولې اودهغوځايو اوسړيو په باب به يې خبري کولې ، چي ده په روسيه کي ليدلي وو. يوله دغوکسانو څخه يورروسی سوداګرو، چي اميربه تل ددغه سوداګردښه سلوك اواړيکو په باب ږغېدی. دغه سوداګريووخت اميرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندګی څخه ژغورلی و. اميريووخت ماته وويل، چي ده له يوساعت ساز سره څه موده په دې نيامت کارکاوه، چي داکسب ځني زده کړي . ځکه دمشغولاله پاره يې نورڅه نه درلودل . ده به دساعت سازدمانديني په باب ډېري جالبي کيسې کولې . داچي هغې څه رازپرخپل مېړه باندي په ډېرسخت ډول حکمراني کوله. خودامیردظرافت قوت ډېرپراخ و اومكرري كيسې نه ځني بېخونده کېدلې .

داوسني اميردجشن دورځو دربارډده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري ځکه دی ټول وخت دخپل درباريه زموخت نظم اونسق باندي لګوي اوله خپلو متعلقينو پرته له بل چاسره كارنلري . اصلا خوحاضرين بېخي محدود كسان وي. دی ترامیرکبدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه يې ښه نه راتله اوددرباريه خوښيو کي به يې له ستوخوټوکو سره مينه نه درلوده . دده ارام ساتېری خوښ دئ ، چي وخت په تېرکړي . له خپل (Magic Lantern) (*) سره ډېره مينه لري اوکله چي يې په كارواچوي ، ساعتونه ساعتونه يې پرپرده باندي دبېلابېلو تصويرو په ننداره كولو تېروي.

اروپايانوته په کابل کي په دې سترگه نه کتل کيږي ګڼې، چي دوی دغه ځای دقوانينو تابع دي. خوكه داسي كاروكړي چي ددغــــوقوانينو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لیږل کیږي . خوتراوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیرډېراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه گوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه ترلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانگریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باندي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډېره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداگرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زماپه گډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد، چي په انگریزي ژبه وو ، ددې ښکارندوی وو، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښي دحکم(jury) په توگه ټاکل سوی وم ، داو، چي یوامریکایي سوداگرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و. ده پخپل تړون کي دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلنی معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږوه ، چي په تړون کي ورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دتړون تراندازې لږوخودی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې‌خاطرباید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي تړون پرسوی و.. ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل تړون ته تل وفاداریاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده ماموړینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرگندېدل چي نوموړي دامیرپه ژمنوډېرلږپوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډېره گونگه توگه رسولې وه . څکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن ري اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیت کي زما اودمېرمن ډیلي حضورځکه لازمي وگڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداگرخوبه د اروپایانو په وړاندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرگندېدله ، چي سوداگردامیردماموړینو کرکتریه بشپړه توگه درک کړی نه و.

دلیکونو په باب ، په کابل کې دايوعام کاردی، چې دانګرېزانو مکتوبونه باید قیداودحکومت له خوادګومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بیرته نه وراستول کیږي . ګوریا دمامورینو په نظردیوه انګرېزشخصي لیك یوبې ارزښته شی دئ . په کابل کې دانګرېزانو لیکونه اوهغوی ته لیږل سوي لیکونه څکه پرانستل کیږي، چې دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اورپوټ خانته معلوم کړي. خوداوسني امیرپه وخت کې داکار ترډېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه لیکونه په محافظت سره څي وراخي . په هرصورت په افغانانو کې دپوستې لیکونو ته دیوه ډېرمحرم شي په سترګه نه کتل کېدل . ټول لیکونه به یې په یوه کڅوړه کې واچول ، لاك ومهربه یې کړل اودلیکونو لیست به یې ورسره مل کړ. دپوستې امرینوته امرونه صادرسوي وو، چې یوه پوسته بایدتریوې ټاکلي اندازې زیات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و ،چې دلیکونو پارسل به یې خلاص کړاوښه ډېرلیکونه به یې دغره په ډډه کې په دې خا طرغورځول ، چې دپلنډي وزن یې سپك سي.

ماته یوچادیوه مهم لیك په باب بیان کاوه، چې دانګرېزي نماینده له خواځپل حکومت ته استول کېدی اوامیرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په یوه ټاکلي ځای کې وژل سوی و اولیکونه بیرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژنه اوغلا پرهغوقبایلو تاوان سوه ، چې دمجرم دپېښېدو په شاوخواکي اوسېدل . له دې څخه څرګندیږي، چې نه لیکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهمیت ورکول کېدی . په هرصورت امیرلیك ترلاسه کړاوچادده دایمانداری خبره پرخوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ لیکونه دسړیو په واسطه دپنځومیلو په مزله وړل کیږي. هرسړی (عادي تګ نه کوي) پخپلو پنځومیلوکي مخ وشاته څغلي اوله یوې خوالیکونه وړي اوله هابلي خوایې راوړي . اوپه دې ډول ددغو دووخایو (کابل ـ پېښور ـ ژباړونکی) ترمنځ واټن په دریو ورځووهل کیږي. دپوستې بیه پریوه مثقال باندي چې دانس شپږمه برخه کیږي. څلورپنسه دد اوټکټونه ورباندي نښلول کیږي. خوله بهرنیولیکونو څخه په پېښورکي

دامیردپوستې دمشرله خواړکتونه دمخه تردې چې هندوستان ته دې ولیږل سي.
لیږي کیږي. افغانستان دپوستې په اتحادیه کي شامل نه دی. خکه نودک بل
پرلیکونو بایدپه پېښورياکوم بل خای کي دمرسل الیه لخوا پوسته ووهل سي
اوبیاسي بې تادیه سي.

کله چې مجلې یاورخني اخبارونه کابل ته رااستول کیږي ده پوستې لګښت بې
یوغټ رقم وي . مایووخت دپېښور اوکابل ترمنځ، چې نږدې دوه سوه میله
کیږي پریوه کوچنی مجله باندې درې روپۍ دپوستې محصول ورکړ. په داسي
حال کي چې دهمدغي مجلې محصول له انګلستانه ترپېښوره یوپنس و. نه
کابله، چې هندوستان ته لیکونه لیږل کیږي، پته یې باید په پاړسي ژبه ونیکل
سي اوپرپاکټ باندې باید دافغانستان دپستې محصول پرځنګ دهندوستان
ټکټ هم ونښلول سي.

له کوم شخص سره، چې په کابل کي انګریزان زیاتات اړیکې لري. هغه
ترجمان دئ . دلته څوکسه ترجمانان سته ، خوپوتن یې ډېرمهم دی اوهغه دامیر
اوانګریزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ . دغه دنده
ډېرزیات کارغواړي . پرترجمانۍ سربېره دامیراودهغه دشهزاده ګانو خدمت هم
کوي اوټول هغه خطونه، چې دانګرېزانو لخواامیرته اوبرعکس لیږل کیږي . باید
وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنوروکسانو لخواچي ددغي
دندې له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي ، ژباړل کیږي. اوس دی په کابل کي
له اوسېدونکو انګریزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په
کارده، چې یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کي دمعناروټولي اوښتني
درک کړای سي او دې ته تیاروي ، چې که کومه خبره سمه وانه وري . پخپلو
الفاظویې سره واوړي . خکه چې امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید
دی تریوې اندازې دخبروپه موضوع کي وارد وي اوکه داسي نه وي ، نونښايي
تخنیکي لغتونه په خینو خایو کي سکتګۍ راوړي.

دزیاتروانګرېزي لغتودتشریح له پاره دپاړسي څوجملې په کاردي . خکه دوی
دهغو معادل لغت نه لري . په وروستیو کلونو کي خیني دغه شان معادل لغتونه
له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید ، مخصوصا ټولي ویل سوي خبري

په چتهکی سره بې له غلطی ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به لیري اوپرخای به یې بل څوك ودرول سي، چي داکارده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

دیارلسم څپرکی

عسکرا و وسلې

جامې - تمرینونه - مشق - دامیردباډیګارډانو یونیفورمونه - وسلې - معاشونه - مډالونه - دخدمت موده - عوضیان - بارکونه - دژوندلارې چارې - په عسکرو کې قماربازي - دبېلابېلو قبیلو قطعات - غله قبیله اوټولې - افسرانو او درتبولو بدل - باجه خانې - د ۸۱ ، ۱۹۷۹ کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې - افغاني لښکردیوه جنګې ماشین په توګه - دجګړې له پاره دهېوادحالت - دافغاني کرکتردیوا ړخ بیان .

دافغاني عسکرودیوې ټولۍ دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چې دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخړبړدلی رفتاردئ. څرنګه چې هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې یې رازراز وي، چې ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پورې اړه لري . ځینې دانګرېزي لښکرو یاداورګاډي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوځینې له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکې جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازارد ګنډونکو کوټونو چې په لاس ورسي ، پرخان یې برابرګڼي. ځینې دټوکرانو پتلونونه اوځینې نخي پتلونونه اوځینې نوربیاافغاني پرتوګونه (تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکې باب دي . له غرنیو اوسپډونکو څخه جوړې سوي ټولۍ بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودځرمني کمربندتړلی وي چې پردواړو خواوو یې کځوړې (بغل خولۍ) ځړېږي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چې یې نه وي اغوستې اوهرهغه چاته، چې په دغه هېوادکې یې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جاموبنکاري . دسرله پاره بګړۍ عامه ده . خوډول ډول خولۍ هم رواج لري، چې زیاتره یې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چې دوی یې سوار (Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چې ډېرې چګې پوندې لري، په پښوکوي اواغوستونکې پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چې

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسي (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهیځکله هم کوم سوارنه دیٔ لیدلی ، چي نوي بوټونه دي یې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوځیري ویري وي ، مایوحوالدارځوواره لیدلی دیٔ ، چي نوی کوټ یې اغوستی وي. اودغه باید خوراډېري ورځي سپماکړې وي، چي ددغه کوټ درانیولو وس یې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي ډېره پاملرنه کوي.اومعمولا تېزرنگونه (تېزژراوشین) خوښوي، چي په اغوستلو کي ډېرژرخیرن سي اوسړی مجبوروي، چي په پاکولو یې نیم ساعت ولگوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلي ټولی پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چي پریوه کربنه ودرېږي، توپك یې ټول کاره نیولي وي . دوی هغه رازتمرین نه لري، لکه په نوروهیوادوکي چي کیږي. ټولی دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه ماروډلو، نه لکه دعسکروټولی .ددې له پاره چي په کلنیو دومارشونو کي عسکري ټولی ښه وایسي ، دتمرین په میدان کي مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو ځایونو ودروي ـ یودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. څوپه پای کي یوکوږ ووږ غبرگ کتار ځني جوړکړي. کله چي تمرین پای ته ورسیږي ، خلك بیامخ وشاته پوري وهل کیږي چي داخل یې څلورپوره کتاره کړي. وروسته نوبیا مارش پای ته ورسیږي اوټول بیرته دخپلوبارکونو پرلورخوځیږي. پرلاري دمخ یادشاڅلورکسیزي کربښي افراد یوبل ته دخبرولو له پاره سره نږدې سي اوپه دې وخت کي نو هغه لږشانته نظم چي یې موندلی وي ، هم وران سي اوټولی، چي څه راز یې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښیږي . (دتمرین پروخت امیراوشهزاده یې دمرستیال په توگه دبېلابېلو ټولیو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرین یارسم گذشت کي (رسم گذشت یې هم دتمرین په شان وي) په استثنایي توگه پرخط برابرتېرسي اوافسران یې وگوري ، خانونه دومره ډېرسرلوړي گڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کي چي یې برخه اخیستې وي. دامیرساتورنکی گارډلږڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرین کي داخبره ورښوول کیږي.چي څه رازخانونه پرڅلورکسیزه کربښه باندي برابرکړي، دډول له بږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

اودامیرپه وړاندي پښې اوچتي پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چې دارګ د مانۍ په بهرنۍ سړک کې سرته رسیږي، دښاریوزیات شمیرمینه وال لاوسېدونکي راوزي . خودمارش په وخت کې دعسکرو دپښواوچتولونندارہ ، چې هرګام یې څلور پنځه ثانیې وخت نیسي ، نندارچې ته هغه نوي جلبیان ورپه یادوي، چې داوزګړو په شان ګامونه اخلي (١) کنډکونه کله کله په رسم ګذشت هم تېرېږي اودبې ګولیو کارتوسوډزې کوي خوهغه رازکتارونه نسته چې عسکرپکښې دښدان ویشتلو له پاره روزل کیږي . ځیني توپچي ټولی کله کله دنخښې ویشتلو تمرین کوي اوداکاردواقعي تمرین په نیت نه، بلکه د توپودازمویلو له امله سرته رسیږي . کوم توپچیان چې مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمې نه ولي. ډېرلږېښنیږي چې هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نزدې خای وولي.یووخت چې یې جنرال توپ پخپله پرښان برابرکړ اوپه دوه زره متره کې یې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چې څودقیقې یې وړاندې وروسته ګامونه اخیستل . زه فکرکوم چې دنخښې ویشتلوله پاره دعسکرو دنه روزلوسبب دادئ ، چې په افغانستان کې دهري طبقې سړي کارتوس ته دکارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چې بې له ضرورته هم کارخني اخیستل کېدلای سي . ترټولولوښه نخښه ویشتونکي ځې مالیدلي دي ،هغه کارګران دي، چې توپک اوتوپونه له دوکانو څخه دازمویلو په نیت راباسي . ماپخپله کله کله دتمرین په وخت کې خپل لنډتوپک هغوعسکرو ته دنخښې ویشتلو له پاره ورکړی دئ، چې زماسره به ملګری وو.خوهیڅ یوه یې هدف ته نزدې خای نه دی ویشتلی. دغرونو خلک چې له توپکوسره زیات بلددي، ډېره ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت کې توپك پرډېره تکیه کوي او ډز په کوي.

دامیرپلي سپاره بادیګارډان یوازني کنډکونه دي چې خاص ډول یونیفورم لري اوامیرپې تعقیبوي ، چې یونیفورمونه اووسلې یې پاکې وي. پلي ساتونکي په Lee Metford (٢) توپکواوبرچوسمبال دي اوداس سپاره په تومانچو، توروواوکارابینونو وسله وال دي . په نورلښکرکې یو څوباوري کنډکونه په Martinis (٣) توپکوسله وال وي اونوریې Sniders لري(۴). توپچي ټـــولی

شپېږې اونهه پن توپونه لري او يو خود کچروټولی سته چي شپږېن او دري پن توپونه ورسره وي . توپونه يې دلنډ واټن دي اوسمه نخښه نه سي ويشتلای .پلتې يې زياتره نامنظمي وي اوګولی يې زيات اغېزمنتوب نه لري. ګويا توپچي پوخ يې ډېرداروکي نه دئ . دتوپخانې دوړلو راوړلو له پاره ډېري غښتلي کچري اواسونه لري، چي په غرنيولاروکي ښه بلددي . دترانسپورت څاروي دلوی لښکرله پاره کفايت نه کوي. هغه توپك چي په حکومتي کارخانوکي جوړسوی وي ډېربدشکله دي اودوه يې په يوه رنګ نه وي . که له هغوڅخه دانسانانو ديوې داسي ټولی پرضد کاروا خيستل سي، چي سره نږدې پراته وي ، دنوني (جري وجوك) نيمګړتيابه يې لادومره زياته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه ويشتل ديوه توپك له پاره لومړی درجه اهميت لري اوپه پټوسترګو نخښه ويشتل ديوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کي ډېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نيمګړتياد باروتوده . هغه باروت چي په هيوادکي دننه جوړيږي ، له دوو درو وارو ډزي کولو وروسته دټوپك ميل خورازيات خيرن کوي ، داسي چي پاکول يې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښه نسي ويشتلای اوپه دې ډول دويشتونکي روحيه ورکمزوري کوي . Maxim (۵)او Gatling (۶) ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کي جوړيږي ، خودپرزوناسم اچول اوپريوه لاس اويوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کيږي، چي درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ويشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبيو په پام کي نيولو سره، ډېرناکافي دئ .پلي عسکروته په مياشت کي اته کابلي روپۍ ورکول کېدلې، اوکله چي نوی اميرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چي عسکرراضي وساتي ، معاش يې په مياشت کي لسوروپيو ته جګ کړ (شپږشلنګه اواته پنسه). سپرو لښکرو ته دمياشتي دېرش کابلي روپۍ (شل شلنګه) ورکول کيږي خوآس بايد پخپله خان ته پيدا کړي. ګوياد آس بيه خني وزي . داميرپلي ساتونکي په مياشت کي دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) څکه په کيږي چي ګوياشاهانه عايد لري . عسکردامیرلخوادهغوی په تنخواه کي ددوو روپيه زياتوب راضي نه سول . دهغوی توقع زياته وه اوويل به يې، چي که

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي ، هابه وکړي . خوافغانان زياتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترڅو چي يوپې وړاندي نسي ، ټول څای پرخای ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. دفعال خدمت پرهرمډال باندي دمياشتي يوه روپۍ په تنخواه کي زياتيږي خکه نوعسکرپخپلو مډالونو وياړي . په داسي حال کي چي هغه دوفاداری اوستونزونه پېښولو له امله ورکړه سوی وو. دغه مډالونه تر زياتي اندازې دسپينو زرو دارزښت له امله دخوراکي موادو د رانيولو په بدل کي گرو (برمته) سول . خکه کاختي ددغومډالونو له ورکولو سره سمه راغله . دکاختی په جريان کي اوږه نه پيداکېدل اوحکومت دعسکرودتنخواه ديوې برخي پرخای اوږه ورکول . دې کارته يې ترهغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسکرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښايي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسکرنوردبوډاتوب له امله خپله دنده سرته رسولای نسي . زياترو عسکرو وماته وويل چي هغوی څه دپاسه شل کاله کيږي خپلي کورنۍ يې نه دي ليدلي . خکه درخصتۍ له پاره ټاکلي اصول نسته اوکه يوعسکردخپلوشخصي کارودسرته رسولو له پاره کورته دتگ سخته اړتيا ولري، بايد چي دځان په عوض کي بل څوك دخدمت له پاره پيداکړي . په خينو حالاتوکي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي اوما يوزيات شميردغه شان هلکان دخدراڼواونورغرنيو قومونو په قطعاتو کي ليدلي دي .دوی به دومره واړه وو، چي ټوپك به يې پرغټ وو. خودوظايفو په سرته رسولوکي به بيادېرهوښياران وو. اوامربه يې ژرسرته رساوه . دابېله خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغوهلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکرمعمولا غريب خلك وي اوخيني خوبې دځان اوخپلي کورنۍ له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري . همداعلت دئ کله چي زاړه اوږيري وسرونه يې سپين سي، ورښتنان ددې له پاره رنگوي ، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت کولو په ليست کي پاته سي.

دعسکروبارکونه فرش وسامان لکه چپرکټونه، چوکۍ اوميزونه نه لري . خلك پرمخکه بيديږي . هغه کسان دېربختوروي، چي ځان ته چارپايي يادتختو کټ برابرکړي اودډوډۍ دميز پرخای يوه زيږه بوريا ولري، چي د خوراك په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پېره (دحوالدارپه ګډون داووتنوګارډ) دخان له پاره دپخلي لوښي برابروي . دادحوالداروظيفه ده ، چي دسونګ دلرګيو له پاره تېشه او د ډوډۍ پخولو له پاره تبۍ برابره کړي . نورلوښي وسامان لکه مسي دېګ ، فلزي چايجوشه اودچايوبې لاستي پيالې دهرسړي لخوا پخپله تهيه کيږي . څرنګه چي په لاس باندي خوراك ددوی دود دئ، خکه نوپنجو، کاچوغوو چړوته اړتيانه ليدله کيږي.

تروظيفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، يا يې خنګ اچولی وي (ډډه يې لګولې وي) په داسي حال کي چي يوېې رباب ږغوي اوسندري وايي ، بل يې نکلونه کوي اوکيسې وايي. زياتره عسکرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دې چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بيا هم په دوی کي ډېررواج ده .داکار ډېروجنايتوته لارهواروي . مايو څوك پېژاند، چي ورقي (قطعې) يې بايللي وې اوخان يې وريشت . که ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بيانو بازارته وزي اوهورې زياتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه ښيي لکه عسکرچي يې عموما ښيي. داخکه دوی بل څه لري نه . عسکرمعمولا دخان په کيسه کي نه وي ،خکه ډېرپيرې اونوري وظيفې يې دغاړي وي چي په هغوباندي زيات مشغول وي. ددوی دپيرې وظيفې سختي ستومانوونکي نه وي. له څرګنده پيرې پرته ، نوربې له خوب وناستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوويادرو شپوکي بدليږي . دامېرپه پيره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډېرزيات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو ياسيمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد ورپوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدرانو(٧)، کندهاريو،کوهستانيو، اردلو(٨)،اودخپلواونوروپه نومونو وي . بيانو دSappers اوMiners دي چي يو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه يخ بولي . له Sappers اوMiners اوکوټوالي(پوليسو) پرته نورداردوټول افراد پښتانه دي. دکوټواليو نورو قطعاتو ته يې دملتوپه توګه د«پنج پدر» نوم ورکړی دئ (د پنخوپلار وخلك).

دامیرسپاره گارډ «شاهي رساله» نومیږي.

اودخېل لوېماره قبیله ده اوځرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکي شاړي دي هغوی اوډژوندي پاته کیدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، خکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلې ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوبایډ هندوستان ته ولاړسي . له پېښوراودهند له نوروسیمو څخه زیاتره غلاسوي ټوپك کیدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړې هڅه سوې ده ، دوی یې په وړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و.

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوځیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشرېې خپلي قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي څکه ډېره رسوایي یې پېښه کړې ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې خږوي . مشرته وویل سوه چي اودخېل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوپه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس ګیرکړ، بیادي یې په دارخږوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اودامیرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرګه راوېوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امیرهك پك سو چي څرنګه یوځوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، دده خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ، اخیستلای سي، بې له دې چي ویښ دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخېل خپل سرته پرېښوول .

د اودخېلوقطعې په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودرېږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړي ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سړيوسره مرسته کړې وه . موږهغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دماښام دډوډۍ پروخت راتلی اوزما سره به يې مجلس کاوه . يوه ورځ مي خني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه څکه مايې له زده کړي سره مينه درلوده ، خوکوم کتاب مي دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مي دغه پوښتنه ترې وکړه ، دی يوڅه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . يوآن وروسته يې راته وويل، چي دی دژبوښوونه نسي کولای څکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدريس کولای سي اوبه ډاډه زړه يې راته وويل چي «په څو اوونيو کي به داسي غل درڅخه جوړکړم چي هيڅوك به دي نيولای نسي» د اودخپلو قطعه پروخت داميرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانۍ دنده پيل کړه . دغه وخت شکايتونه دومره زيات سول چي اميرمجبورسو، قطعه بيرته له سره تنظيم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نايب سالار(۹) (دده مرستيال)، جرنيل(۱۰) (General) ، کرنيل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کفتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران داميرله کورنۍ يادده له پلويانو Favourites څخه ټاکل کيږي اوترفيع درتبوله مخي نه، بلکي يوازي دده دخوښي له رويه ورکول کيږي . مرحوم اميريه ديوې قطعې دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي يوه ليکه ودرول اووروسته به يې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به يې بياافسران کول.

دوی دموزيك يوشمېربانډونه(دستي) لري ، چي څيني يې تاري وسايل اوځيني يې ډولونه لري. دډېري باجې موزيك بايد په يادکړه سي څکه هره وسيله بايد پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) ږغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ترنورولوړه واورېدله سي. که څوك نږدې ورته ناست وي دسرماغزه يې ورچپه کوي. دمشکی باجې (Bagpipe) يوه دسته هم سته اوددوی دموسيقۍ له ږغــــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هغه

کوي سکاټلېنډ ی لاره ورغوي . ددغې دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنیو سیمواوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډ ی لمنې پرځای یې دشطرنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چې پرېټلانه دپاسه راځړېږي اوزیاتره له خیرن سپین چیټ څخه جوړ سوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډ یانودجنګي مهارتونوپه شان ستایل کیږي . اوافغانان یې پرنورونټولو دستوغوره ګڼي اووایي چې دوی په ربنتیاسره شیطانان(Devils) دي.

ماته یووخت یوچاوویل، چې دکابل ښارته څرمه ، دښېردروازې دغرونو په جګړه کې یوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کې یوسکاټلېنډ ی(Highlander) ولید ، چې ترټولووروسته روان و ، ټوپک یې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودغستاپه وخت کې یې کارتوس ویشتل اوپردښمن یې ډزې کولې . سړي راته وویل، چې دغه سکاټلېنډ ی دماتې پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغې ورځې په جګړه کې زیاتروښاریانو برخه اخیستې وه اونوموړي شخص هم یوله دغوښاریانو څخه و .

افغانان لکه چې دموسیقی په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخې کوي. څکه په یوه جشن کې زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . موږته یې په باغچه کې کمپ جوړکړی و اودري باجې یې دېرغولو لۀ پاره رالېږلې وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکې ودرېدل اویودم یې په لوړاواز سره بېلابېلې لارې(نغمې) پیل کړې. دوی هیڅ نه ستړې کېدل، خوشا٠ خواخلك داسې ښکارېدل، چې دباجې دیومخیزی بندېدو په سوچ کې وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه ډول دیوه جنګي ماشین په توګه دېراغېزمن نه ښکاري . افغان دیوه عسکرپه توګه پخپله خورابنه خاصیتونه لري،دی په یوځولپوغنموباندې څوورځې ګوزاره کولای سي اوپه عین وخت کې پوره اندازه ستړیاګاللای سي، پخپل کوسي کې یې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کې نه ستړې کیږي ، زړه وردي ، ښه جنګیږي ، هروخت تیاروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازیې زړه ورتیاخوښیږي اوستایي یې. دډګرمن همیلټن (Lieutenant Hamilton) کیسې دیوه زړه وریرنګې په توګه ترننه لاهم کیږي . نوموړي له کیوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو ځنې و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چې ترده زیات جنګي مهارت اوپوهه نه لري ، زیاتره یې ددوی له منځه ټاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توګه ډېرلږصلاحیت لري اوکوم کسان چې پرخپلو خلکو یوځه اغېزه لري اوپه یوه سترګه ورته کتل کیږي ، هغه ددوی دخپلي انفرادي وړتیا له امله ده .په دوی کې ډیسپلین ډېرلږدی اوترڅوافسردخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصیت په کاروانه چوي، خلك یې پروانه ساتي . ځکه عسکردخپل آمرپه باب ډېرژرقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دووشیانوانګېري، یاداچې فکرکوي دخپل ځان له بېري نرمي کوي یاهم دبې عقل خیال پرکوي .

له جنرالانوځنې یې هیڅ یودعصري جګړې په باب معلومات نلري ځکه دوی یادهغوجګړوتجربې لري، چې په وروستیو کلونو کي دوی دسیمو له هغو وحشي قبایلو سره کړي دي، چې ترافغانانې واکمنۍ لاندې راغلي دي ، یاهم له انګرېزانو سره دوروستی جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چې ژوندي دي . کله چې دوی له یوه بهرني خواك سره دجګړې خبري کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنیو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکیه کوي، چې دجهادتلقین اوتبلیغ دهیوادنۍ جګړې له پاره ډېره اغېزه لري. بل عامل داچې سیمه یې ډېره غرنۍ ده اولوړې وژوري لري اودیوه یرغلګرلښکردچټك اواغېزمن حرکت له پاره ډېري زیاتي ستونزي پېښوي . امیرچې پخپل هیوادکې له اورګاډي سره مخالفت کوي، عمده دلیل یې همداخبره ده، چې نه غواړي دیرغلګروله پاره سوانې پېښه کړي.

افغانان منظمې جګړې ته ډېرنادرځان نیسي ، زیاتره له ګوریلایي (چریکي) جګړې سره روږددي. اودیرغل په وخت کې بې له شکه له همدې جګړې ځنې کاراخلي . په غرنیوکوتلونوکې داسې ځایونو سته چې یوځومحدودمصمم وسله وال کسان کولای سي ، یوبشپړلښکرته ماته ورکړي .دیوه مهاجم لښکرله پاره به داډېره سخته وي ، چې ددغه هیواد زیاتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطریې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکې غټو توپونو ته اړتیا سته ، دومره غټ چې لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل میدانونو ته خود هغورسول ډېرسخت دي

مگرخوك يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغېزمنتوب باندي ډېرباوري دي. دوی فکرکوي چي دلارډرابرټس(Lord Roberts) تروخت اوس ډېرتوپيرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان ستته، چي له هغوی سره ديوې بلې جگړې په صورت کي به ميدان وگټي ،خو که يې ورخ (بخت. م.هوتك) وگرځېدله نوبيابه غالبا له گوريلايي جگړې څخه چي دوی ورسره بلدي، کاروااخلي . دوی هرورخت چي ددښمن شمېرزيات گڼلی دئ ، له همدې جگړې څخه يې کاراخيستی دئ . ددوی خپل منځي جگړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنگيږي چي يوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنگ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکي وايي ، چي مات لښکرتردريو ورځوپوري څغلي اونه درېږي .

دجگړې په وخت کي ښځي نارينه وو ته مهمات رسوي اود«پردې» قوانين نورپه منځ کي نه وي اودايوډول اړتياده. دوی ته اجازه ستته ، بې له دې چي وشرميږي خپل مخونه لوڅ کړي . په دې خبره هرڅوك خبردي، چي له انگرېزانو سره په جگړوکي به ښځي ترجگړې ورروسته په شپه کي دجنگ ډگرته ورتللې اوددښمن دمړيو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زياتره ښځي خوپه جگړه کي هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټرديوې برخي دبيان له پاره به زه يوه کيسه وکړم چي ماته ديوه سړي لخوا سوې ده اودکندهارپه سيمه اړه لري . دده تربورترکندهار څوميله دباندي يو کور درلود (ماداکورونه ليدلي دي جگ جگ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبيلو پر ضد د انگرېزانوله يوې جگړې ورروسته له ډېرو انگرېزانو څخه لاروركه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. يوه ورځ دده تربورته چا وويل، چي يوانگرېزتردېوالونوهاخواته (ترکلادباندي) ناري وهي. تربورېې دکلابام ته خېژي اوگوري چي يوسکاټلينډی توپك پراوره ولاړدئ اومړی (ډوډی) غواړي. تربورېې خپلي کوټې ته په منډه ځي،توپك رااخلي ، بام ته بيرته راخيژي دېوال ته گونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کيږي خومړلانه دئ لږځه ساه پکښې ښوري . تربورېې دتوپك اخيستلو له پاره ځکه زړه نسي کولای چي مبادا ټك وورباندي ونه کړي . دوې ورځي يې ورته وکتل او ورسته

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو کي عسکرداوبو له پاره زاری جګی کولې اوترڅوچي ساه پکښې چونېدله، څوك له بېري نه ورنزدې کېدلی (۱۲)

د دیارلسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) لیکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګرېزي برتري وښيي – خو همدې بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمولښکروڅخه دجګړې میدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي میټفورډ » ټوپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کې تر ټولو عصري ټوپك و. چې په انګلستان او تقریبا ټوله اروپا کې کار ځني اخیستل کېدی . په جوړښت کې کلاسیکو ۳۰۲ بور انګرېزي ټوپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارتینیس ټوپك اصلا د سوئزرلینډ داوسېدونکي فریدریك وون مارټیني لخوا اختراع سوی و او د انګلیسي تبعه الکساندر هینري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه ټوپك څخه دانګلستان په پلې پوځ کې تر ۱۸۹۰ ع کال پورې کاراخیستل کېدی . ځینې هینري مارتیني ټوپکونه ان تر شلمې پېړۍ پورې لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنایډر ټوپك هم دپلي پوخ وسله وه او دجېکب سنایډر امریکایي لخوا اختراع سوی اوپه انګلستان کې مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسیم ټوپك د هیرم ماکسیم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کې اختراع سوی و او د میل په سرکې یې د بږغ ټیټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلینګ اصلا ماشیندار و. چې دامریکایي مخترع ډاکټر ریچارډ ګاټلینګ لخوا اختراع سوی و.(ژباړونکی)

(۷)په اصل کې جارجي(Jarji) دئ ، چې مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم یاسیمې نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)لیکونکي دسپاه سالاراونایب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اودNaib Salahاو Supper Salah په شکل یې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنیل یې هم دJinareal په بڼه ثبت کړی دئ ، چې سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) لیکونکی دلته هغې پېښې ته اشاره کوي چې ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دریمه دکابل په بالاحصار کې پېښه سوه او د امیر داردو اردل ټولۍ او هراتی ټولۍ په ډله ییزه توګه په کابل کې د انګلیسانودسفیر سر لویس کیوناري استوګنځي ته هجوم وروړ اوپه نتیجه کې پخپله سفیر او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (م.ه)

(۱۲) دا به غالبا دمیوند دجګړې دماتو لښکرو بیان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري او تجارت

له تخنیکي وسایلو ، توپکراونورو دغه راز سامانونوسره دامیردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونګ موادولګښت ـ استادان اوکاریګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګري ـ هټي وال اوسوداګر ـ دهیوادتولیدات ـ صادرات اوواردات ـ دغلودانوخرڅول و اوداوبوپرسرجګړي ـ کاروانونه اودباروړلودکرایي بیولونه ـ وزنونه اواندازي ـ میرزایان اودفترونه ـ پوروونه کټل ـ هندوان اودهغوی لخوا پیسي په پورورکول ـ دهیواد سکي وهل اوسکوک.

امیرعبدالرحمن خان له ټولو تخنیکي چاروسره دزړه له کومي دلچسپي درلوده اوله سوداګرۍ اوسوداګرو سره یې بیاخاصه مینه وه . دده په نظردیوه سوداګردریغ دده دحکومتي مامورینو له هریوه سره برابرو. دسوداګرشکایت اوعرض چي به ورته وسو، هرومرو یې اوریدو. کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانیستل، په دې کارکي یې څرګنده اراده یوزاي دانه وه چي توپونه اوتوپک دي جوړکړلای سي، بلکی مرادیې دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ویل چي غواړي خلکوته دنوروهیوادو سوداګري ددې له پاره ورزده کړي چي هغوی دنوروملتونو سطحي ته ورلوړ کړي اوپه دې صورت کي به نونه یوازي هغوی اودهغوی هیواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکي له کارسره دمیني لرلو له لاري به هغه عادتونه اوکمزورۍ هم له منځه ولاړي سي چي ، دبې قانونۍ اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمایل سبب دي. ده به تل داشکایت کاوه له ټولو هڅوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بیاهم هماغه شان پاته دي اوسره له دې چي ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چي دده غوښتنه وه ، سبق ځني اخیستی نه دئ .

دده زوی، اوسنی امیرهم له ټولوتخنیکي شیانوسره ډیره زیاته مینه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهیسي یې دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دئ . دی په اوونۍ کي یوواروروکشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول تولیدات تفتیشوي . په ماشینونو کي دده معلومات ترپلارډیرزیات دئ . سره له دې هم ځیني داسي مسایل سته، چي امیراو د ورکشاپونو مربوط

مامورین هغه په سمه توگه درك کولای نه سي اوکله کله یې ښه فکرپه بند اوپکښې سرگردانه وي. دمثال په توگه دوی په دې هیڅ نه پوهیږي چي یوې ټاکلې اندازې بخاردتولید له پاره ټاکلې اندازه تودوخه په کارده اوځرنگه چي دوی هره ورځ یوه زیاته اندازه لرگي په بېلرانو کي په همدې نیت سوځوي(دوی دډېروسکاره نلري) ځکه نوهروخت په دې لټه کي دي ، چي دغه مقداررالږکړي اودانجنانو په کارکي بایدکمبوت هم رانسي . یووخت یې فکرکاوه چي دوی دامسله حل کړې ده اوهغه داسي چي په بېلرانو کي یې دلرگیوغټې کوندې سوځولې غټې کوندې ترکوچنیو ټوټورو ورو سوځي اوکله چي دلرگیو دغې سترې کوټې دبخاراندازه اوچته نه کړه ، بیانو داورپرکاریگروبدگومانه سول . هغوی یې ددغي ناکامی عاملین وگڼل اویوشمېریې ښه وډبول اووټکول .

بل وخت دبېلرانو له پاره داور دلرگیو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چي دیوې بلې سترې زېرمې دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست کېده، هره ورځ به یې تازه (لانده) لرگي راوړل ، لرگي به لانده وه اوځرگنده ده چي ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل کېده . سره له دې چي دلرگیو په اندازه کي کمښت نه راتلی ، خودانجنانو کارترپخوا بدترکېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېري هلې ځلې وکړې . ټولې لارې چارې یې وپلټلې خوسمه لاره یې ، چي دانجنانو دښه کارنه کولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص کړل چي وگوري پستانونه pistons سم دي که نه؟ اوکله چي دستونزې دحل له پاره ټولې پلټنې ناکامې سوې ، بیایې داورپرکاریگرانو راواچول اوښه یې وډبول . داورکاریگران یووخت په دې تورن سول، چي دسونگ دلرگو په اندازه ښوولو کي درواغ وایي . تراصلي اندازې یې زیات ښيي اوپاته برخه په بازارکي پلوري . له هغه وروسته یې بدگوماني دومره زیاته سوه ، چي دوی په قصدي توگه سم کارنه کوي اوشیان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و کله چي دیوه مامورفکرته دسونك دلرگیو په ورځنی اندازه کي دکمښت راوستلو خلانده نظریه ورغله، له هغې ورځي راهیسي دلرگیو کاریگران دموادو په تالاکولوتورن کېدل اوداسي ورځ به نه وه چي هغوی ته سزانه ورکول کېدله .

دهغه چادژوند مزه نه وي، چي دداسي ناپوهوکسانو ترلاس لاندي کارکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه که څه هم دنوروټولوبېلابېلو کارونو په څنګ کي دبېلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوومموادو دانداز مسول نه وم . داکاردیوه بل ماموږپرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګوماني اوپه کارباندي ناپوهي ددې سبب وې چي نوموړي دې په داراز موضوعاتو کي دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چي داوړپرکاریګرانو مي پړه نه اچوله . کله چي مي دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېشنهادورته وکړ، هغه یې داسي تعبیرکړ،چي ګویازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد ، په هغه کي یې زه دنورو کارونوپه څنګ کي دبېلرانو اوانجنانو مسول ټاکلی وم. څرنګه چي انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته وېل سوي و، چي هغه بایدډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چي دادانجنانو اوبېلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسي فرمان نسته چي په دهغه دي بیاڅرېټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چي زه په دابله ورځ بېلرهاوس ته ولاړم ، خلک ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسي فکرکاوه، چي دوی ټل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کي د بخارپرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره بریالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دې صورت کي به نوبې له شکه ټوله پړه پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسي دئ، چي دکاردناکامی پړه ټل پرلاس لاندي کسانواچوي .بېلران مي وکتل .زمالازموینې وښوول چي په بېلرانوکي دننه داهاکو (چوني) اوختهویږنډورغ (قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته وویل چي له هماغې لومړۍ ورځي څخه چي دوی اېښوول سوي دي ، بیایې چاد پاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونۍ یې ونیولې چي کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چي هروخت د اور پرکاریګرانوچاپړه اچول ، هغوی به ټل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درک کړې وه ،چي زه یې په ټګماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چي که یې رپــــوټ ورنه کړم، په

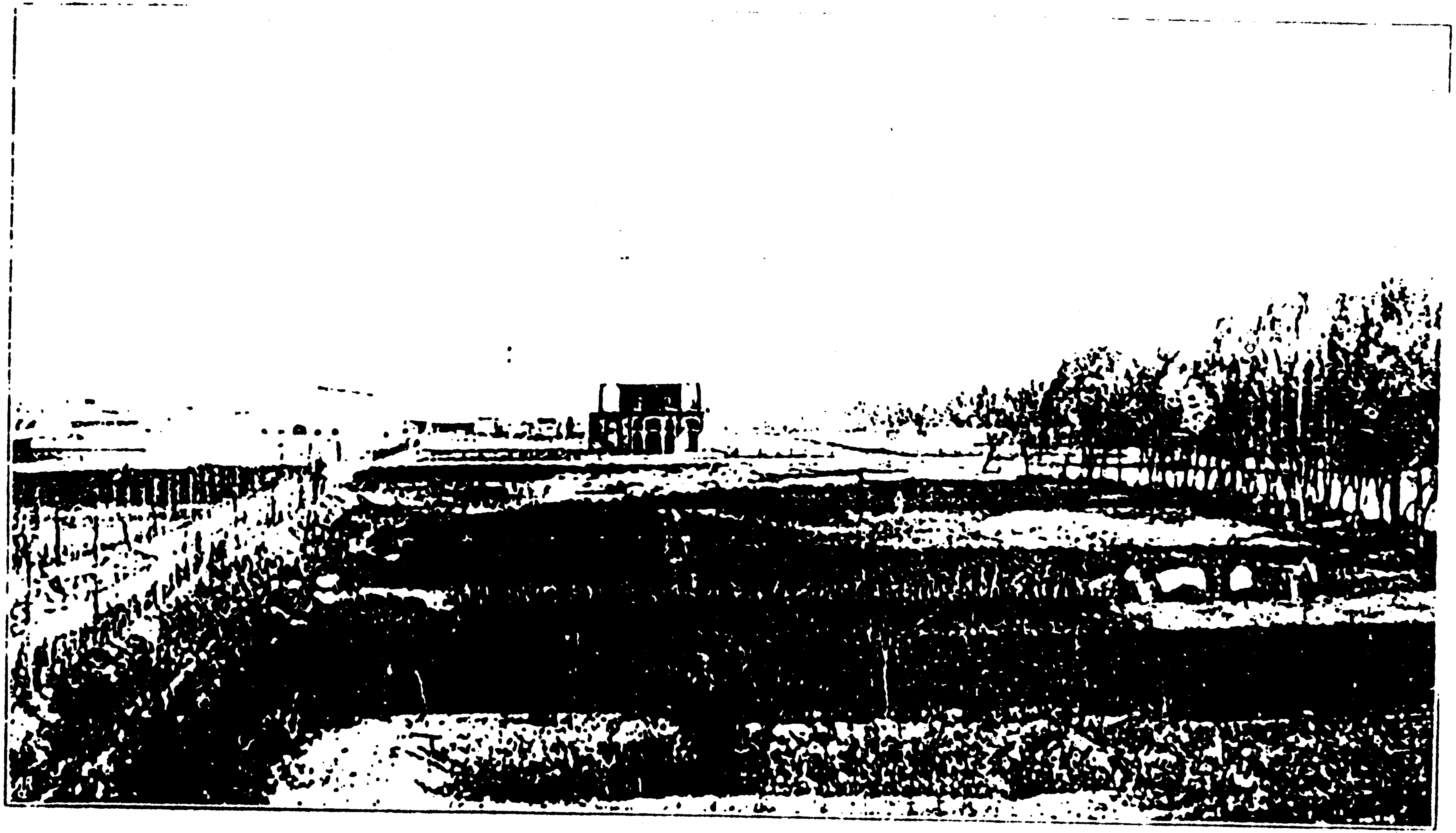

دکابل ورکشاپونو نوې برخه ـ په منځ کي يې دسردارمانۍ اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توگه سرته رسوي. له دېرو نورو خبروڅخه راته څرگنده سوه ، چي ماته خلکو دکاريگرانو د ملاتړ کوونکي په سترگه کتل .

دداسي چاپه سترگه چي کاريگران له سزاورکولو څخه ژغورم اوزړه مي پرسوځي. څکه مايه ډاگه څرگنده کړه ،چي دزياترو کسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزياترو کسانو دمزد په زياتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه يوازي زماسره دمينې له امله کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاريگرانو تنخواه هماغه دکاردپيل پرپخواني حال پاته وه.

بله نظريه چي دوی درلوده هغه دسايفونو (Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلوړولو نظريه وه . يوه ورځ چي له پخواني اميرسره په دربارکي ناست وم، نوموړي داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهيواد له ليروسيمو څخه دده ليدلوته راغلي وو.ده هغوی ته داسي تشريح کړه ، چي که تاسي يوسايفون سرچپه ونيسئ اوبه يوه ښانگه کي يې اوبه کښته تويي کړئ، په بله ښانگه کي يې اوبه لوړي خيژي. دومره لوړي چي سطحه يې دلومړی ښانگي ترسطحي نه لوړيږي . ده زياته کړه چي غواړي ددغه شان يوشمېر سايفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سيمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ويالو ترسطحي لوړي پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلي خبري د حوالي په باب يې پوښتنه راڅخه وکړه ماخواب ورنکړڅکه که مي مثبت ځواب ورکړی وای نوبيادا کار زما پر غاړه لوېدی او پــه

عام درباركي بل رازخواب وركول له ادبه ليري كارو، پـــــه تېره بياچي خبره داميرله خواسوې وي . څه موده وروسته دورکشاپونو يوڅو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي به فکروکړي اوبه گوري چي څوك داكاردسايفونونو په واسطه يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله کارکوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع کولو باندي دغورکولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلي تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راته راتلل.

داوسپني اوژېړوپه ريخته گری کي ماته څرگنده سوه چي دسونگ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو کي کارترې اخيستل کېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوبه دې ډول يې دځانونو تنخواه دحکومت دخيرغوښتونکو په توگه زياته کړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ماپرته بل چاپکښې ری هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو کارونه چي دبېلابېلو ځانگوډشاپونو اوکارونو انتظام پرغاړه لري، دMP(دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم کي درې څلورمياشتې په هندوستان کي تېروي اوبياکوروونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشريح کولو اوچاري سنجولو له پاره ځي.

دکابل په ورکشاپونوکي دماشینونودوه سترشاپونه سته، چي په هغه کي تقریبا سل داني راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چي په هغوکي دمارتیني اوسنایدرکارتوس دجوړولو ماشینونه سته ، دفلزي پټاکیوشاپ، دآهنګری شاپونه ، د بخاردسوټک شاپ ، داوسپني اوژیړو دریختنه ګری ځانګي ، دسکې وهلوځانګه ، دګرځنده ژرندي شاپ اودبایلراوانجن خوني. ددې پرځنګ دتوپونو دارابواوبازوګانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتولیو ډکولو ، دتوپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشیانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنګولو، دتوروباروتو دپټاکی دغوزې، دځرمنودآتش ورکولو اوتوړولو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطیرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسی چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوړومیډو، دمرمبو جوړولو ، دحلبی اومسي کارونو ، ترکاڼی، دنخښې جوړولو، رسامی ، دکوردفرنیچرجوړولو اونوري ځانګي . په دې ځانګوکي دځلورو پنځوزروپه شاوخواکي خلك کارکوي.

افغاني کاریګران خیرك دي اوکه خپل مغزیوازي خپل کارته وقف کړي، دکورچاري یانورمسایل ورته دکارکولواجازه ورکړي، ډېرښه په زړه پوري اوله مهارته ډك کارکولای سي . داخبره دزیاتي ستاینې اوکریډیټ وړده . اوهمدا دافغاني کاریګرانو ښېګڼه ده . په هغوکارونو کي، چي ډېردقیق پیل اوپای لري، دوی معمولا بریالي نه دي . زیاتره یې سبب دادئ، چي دوی ته دمیچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کي دکارکولو لاربښوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دئ، چي خمکنی ماشینګني یې دډاډ وړنه دي.

په خینوموادردوکي کاریګرداسي ښکاري چي ګویادیوې ناسمي (غلطی) لاري په یقیني کولوکي خوراډېرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کي شك نسته، چي که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، ډېرښه کاریګرخني جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یوکاریګر ددې پرځای چي خپل کارپه ښه توګه بشپړکړي، یومخ یې وران کړي . داخکه چي دکارپه دغه برخه کي یې پوهه لږوي. کله چي کارخني وران سي، زه عموما پخپله دکومك ړوغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چي کارپخپله سرته ورسوي. پـه دې امید، چي

دبشپړېدوپه صورت کي به يې له اميرڅخه کرېډيټ واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنوروړغ نه کوي، ترډېري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . څکه کله چي يوڅوک دکوم خاص کارله پاره اميرته وروليږ، پرڅنگ يې دااعا هم کوي، چي نوموړي دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېډيټ واخلي . په ځينوموارد وکي خولاماموري پن په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چي کاريگردده ترلارښووني لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرڅوک کوښښ کوي خان داميرترنظرښه وايسوي اوله دې لاري په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

په ټولوکارونوکي يواستاد (ښوونکی يافورمن) اودهغه شاگردان (نوی خوان کاريگران) وي. کله چي يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی ځای ونيسي . داکاردوی معمولا اميرته دخصوصي رپوټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استادېې دکارترا ړتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي پالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي. ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. داريوټونه تل ځای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه بنايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بيرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، ډېرېې احتياطه اودخان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودني پېښې سي ، ډېرکسان پکښې ووژل سي اونورېې مياشت ودوې په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې‌احتياطي ترهغه وختنه دوام ومومي چي بله حادثه پېښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تــــه اړکړي .

یووخت د پارې (سیمابو) چاودني خوراډېرې حادثې پېښولې. خوکله چې ماورته دتیاریومعمولي لارې چارې ونښوولې، بیاکومه حادثه پېښه سوې نه ده. خیني حوادث دډکو سرپوښونودبېباکه پورته کولو له امله پېښېدل. یووخت دیوه فورمن (استاد) دبې‌احتیاطی له امله شپېته زره پوښه وچاودل. یوځوېې دکتلو له پار راواخیستل اوبیرته یې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کې ځلورتنه مړه اویوځونوردتل له پاره معیوب سول. یوځوېې په سترګوړانده سول. سرپوښونه یې په سترګو ننوتل اونورتپي سوی نه و. دباروتو په یوه چاودنه کې شل تنه مړه اویوزیات شمېرټپیان سول. زیاتره یې له دې امله ژوبل سول، چې دچاودني له امله پرخلکو باندې دخوني دروند چت راونړېدی اوخلک ترلاندې سول. دبې‌احتیاطی له امله نورحوادث هم پېښ سول، چې هره یوه یې دیوه یادوو تنو دمرګ یاژوبلي سبب سوې ده. په پای کې امیرماته امروکړ، چې دمقرراتویولیست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنیوی له پاره بشپړې ضروري لارښووني ورکړم. بندیزونه ولګېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول. له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاریګرانو مزدزیاتره دومره دئ چې له لوږې په راوګرزي. په داسي حال کې چې خینو کسانو بیا شخصا امیرته دخینو وړوکارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زیات کړی دئ، چې ورسره نه ښایي. ورکشاپونه تقریبا اتلس کاله وړاندې پیل سوی دي اودزیاترو کاریګرانو مزدچې دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو، لاپرهماغه اولني حال باته دئ. په داسي حال کې چې دوی په کارکې دتجربې موندلو له بابته حکومت ته دډېرسترارزښت لري. دخوراکي موادو دبیوحیرانونکي جګوالي دوی ته لازیاتي ستونزي پېښي کړي دي. وچه ډوډۍ چې ددوی اصلي خوراك دئ، اوس ترپخوا ځلورچنده ګرانه سوې ده. یوشمېر کسان سته، چې په خینو ټاکلو ماشینونو کي دشاپونو له هماغه پیل راهیسي کارکوي اوپه میاشت کي اته روپۍ (پنځه شلنګه وځلورپنسه) جوړوي. داخلك مېرمني اوکورنی لري. کله خوېې لانوربښخینه خپلوان هم دغاړې وي. داچې دوی څه راز ژوندکوي، پخپله یوه معماده. خوداخلك پرهلوکو باندي لکه څرنګه چې ښایي، وازګه نه لري. نورکاریګر زیاتره هلکان دي چې نـویو کارونو

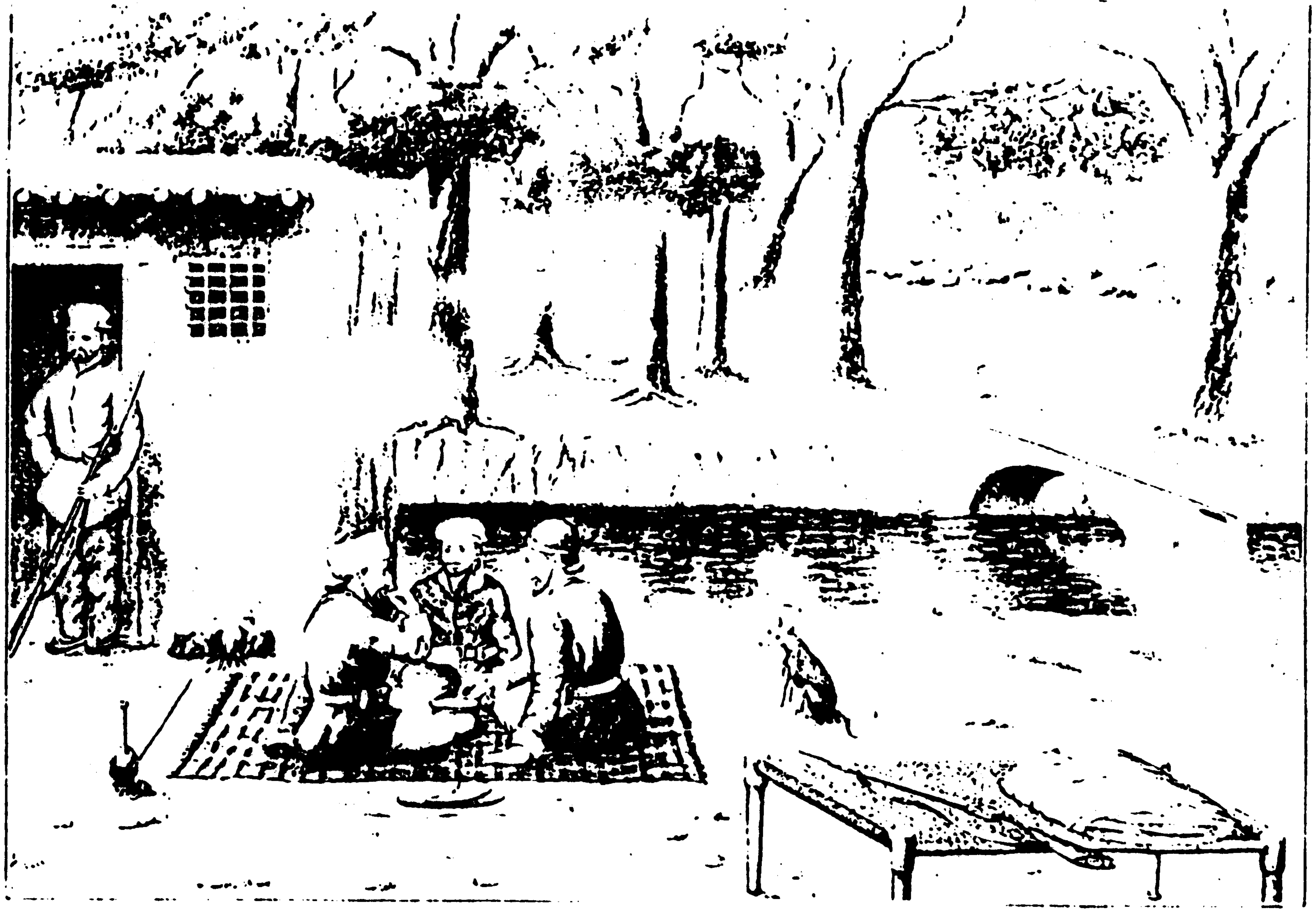

دکابل ورکشاپونو په باغچه کي عسکر دپیرې او ډوډۍ خوړلو په حال کي
(دمولف رسامي)

ته گومارل سوي دي اودمیاشتي یې په لسو روپیو (شپږشلینگه اواته پنسه) کارپیل کړی دئ .زیاتره ماشین کاران اولاسي کاریگرد میاشتي شل دېرش روپۍ اخلي.استادان د میاشتي له شلو څخه ترسلوروپیو پوري گټي (دیارلس شلنگه وخلورپنسه ـ شپږشپېته شلنگه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونوپرته په هیوادکي یوشمېرمحدود کسبونه هم سته . دامحدود کسبونه چي په کوچني سطحه چلیږي، مسگري، حلبي سازي ، آهنگري، دسرواوسپینو زرگري ،ترکاڼي، دڅرمني کاریگران اونوردي. دهیواددسوداگرۍ زیاته برخه وچه میوه ده، چي هندوستان اوروسیې ته صادریږي . تازه انگورهم هندوستان ته لېږل کیږي ، په وړیو کي یې پیچي اودلرگیو په کوچنیو بکسوکي اچوي . کابل اودهغه شاوخوا سیمي په پرېمانه اندازه ډېرښه انگورلري چي دموسم پروخت یې اته پونډه تقریبا په یوه پنس پلورل کیږي . ډېرښه انگوریې یوپونډدپنس څلورمه برخه بیه لري . زه له دغوانگوررو څخه شراب جوړوم . دوه دري ډوله سره گډوم، چي دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره یوشان وي، چي په هندوستان کي عموما پلورل کیږي. څرنگه چي دادخالصو انگورجوس(شربت) دي، ښایي ترزیاترو نوروښه وي. زردالوهم په زیاته اندازه ستـه . زردالواوانگوردصادراتي وچي مېوې ستره برخه جوړوي. غلې دانې هم صادریږي خوپه زیاته اندازه نه. څرنگه چي وړل یې ارزانه دي څکه نودزیاتو موادو لوی تجارت څني جوړېدلای سي. په کابل کي زیاتره مېوې اوترکاري کیږي و دټولو هغومېوې له پاره چي دحاره سیمي لمرنه غواړي . دکابل آب وهوا ورته په څانگړې توگه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سیموکي تودوخه دومره ده چي دحاره سیمي زیاتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي . په جلال آباد کي په زیاته اندازه گني تولیدیږي.

وریښیم هم په پوره اندازه تولیدیږي . اوپه هیوادکي دوریښمودچنجي دروزني له پاره خورازیات امکانات سته . همدا اوس وریښم په دریو سیمو کي تولیدیږي : بخارا ،هرات اوکوهستان . په کوهستان کي دنورو سیمو په نسبت په لږاندازه دي. غالۍ هم جوړیږي . دهرات اوترکستان دا، ایراني غالیو ته ورته اودکندهاراوهزاره ور دا، کراستي(نیمخی) دي. دهیواد په بېلابېلو سیمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړيږي . دغه موادزياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليديږي اوصادريږي نه. په بېلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خوډېرلږيې صادريږي . له تېروخوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه څکه نسته چي وېل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورځړځايونه ستـه اوله ترکستانيانو څخه چي څوك دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي بې Eldorado ور وګرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږاندازه (۲) الوارونه(چارتراش لرګي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خودااندازه ډېره کمه ده ، څکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاګی ببڼخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښي وي.

په هيواد کي ورباوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياوړ اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو شيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه ببكاره وابښه راټولوي . وياله ژوروي اوختېه يې ترپايه ځني باسي(۳)کله کله دکروندګروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي واراستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . څکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندګرو له پاره دی کافي وي . څرګنده ده چي جګړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوك بايد اول واراوبه ولګوي . له جګړه کوونکو سره عموما اورده اورده يومان(بېلونه) وي اوپه جګړه کي کار ورڅخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه ورای ډېردروند دي اوژور ټپونه ځني پيښيږي.جګړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي ځني کسان دنورو درمندونه

په غنج اخیستلو کي وسوځي اوکه پرد غه کارځوك شاهدي ورکړي، نوبیادواړه خواوي محمکي ته عرض کوي .

دغنمو داوړو کولو ژرندي دوبالو پرتاکلو مناسبو ځایونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چلیږي ، چي دکارڅمره یې ډېرلږ اودهغي قوې څلورمه برخه وي، چي ژرندي ته ورکول کیږي . ژرندي یې ډېري پخواني او زوړماډل دي. یوه ډېره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسیږي ، چي دپاسنۍ ډبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه ډېرغاښچیچن (زیږه) وي اوکه څوك غواړي ښه یې میده کړي ، باید دوه دري واره یې تر ژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چټکووسایلو ته ډېره زیاته اړتیاسته . په اوسني وخت کي دحیواناتو پرشادباړونو انتقال دټولو شیانو دوړولو راوړلو یوازنۍ وسیله ده . اوځرنګه چي دیوه لنډ واټن انتقال له پاره ډېرزیات وخت لګیږي ، ځکه نودکراهي سیستم ګران تمامیږي اودسلو میلو واټن وهل څواوني نیسي . ددغه رازکاربیه دهمدومره واټن له پاره پرسل سېره وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابیه په داسي یوه هیواد کي ډېره لوړه ده، چي هرڅه پکښي ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوډااوښانو دباروړلو په ظرفیت پوري محدوده ده .

کوچیان زیاتره له یوه ځایه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دایوه غښتلي اوسخت سرې قبیله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سوپاسلوخاروبو له یوه کاروان سره خوځیږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښي وي . دوریو کوچنۍ رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچیرته چي ځي، ښځي اوماشومان ، دکورلوښي اویولږشمېرچرګوړي چي پرخروباندي یې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې یې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچني ماشومان که ولري ، هغوی یې هم په یوه کجاوه کي دچرګوړوځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټې رمې لري اوهغه کوچني وري چي سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غېږکي انتقالیږي . کله چي پرهرځای باندي واړوي ، زیږې کوډلي دروي ، چي له لرګیو څخه جوړي سوي

اودپاسه یې بوریاوي اوواښه وي. (۴) خوکله کله بیاد استوګنې ځای دونو اوکاروپه منځ کې وي . دوی ښکلي خلك دي آزاد اودخوندمزلونه وهي. دوی په آزاده هواکي ژوند کوي اوپرله پسې مشق وتمرین هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کې ناروغ ماشومان نسي پایېدلای. همدا سبب دئ چې ژوندي پاته سوی کسان ډېرغښتلي اوپیاوړي دي. یوه ورځ چې ماپه یوه دره کې ساختماني کارکاوه ، دغه راز کاروان مي څنګ ته تېرسو. یوچااحوال راووړ چې کوم توندباد یوکوچنی اوښ اخیستی اودکاروان له یوې پیغلي نجلۍ سره یې جنګولی (ټکرکړی) دئ . نجلۍ یې ښه ډېره لیري غورځولې اوهورې یې په ډېرشدت سره له تېروتېروسره ټکرکړې ده. ماورمنډه کړه اوفکرمي کاوه چې نجلۍ به مړه سوې وي . خونجلۍ له یوڅوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې یې له دوړو ټك وهلې (وڅنډلې) اوبیرته بې پروا رهي سوه . دکوچیانو ښځې مخونه نه پټوي اوکه کوم انګرېز یې مخې ته تېرسي، خپل مخونه په پوړني (څادر) پټوي . ددرمندونو اخیستلو پروخت، کله چې دکښتوسیمو تودوخه د رمودځارویو له پاره ډېره جګه وي اوله دې امله نورکارونه نه وي، کوچیان له یوه ځایه بل ځای ته دلوګرو (لوکوونکو) په توګه ځي . کله چې دیوې سیمې کښتونه لوسول ، بیابلې ته ځي . دلووخت په ښېلا ښېلو سیموکې دمختلفو ارتفاعاتو له امله توپیرسره لري . هغه نارینه چې داوښانو څارنه کوي (چوپان - م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په یوه داسې حلقه کې سره تړي ، چې پزې یې ګویا دحلقې منځنۍ برخې ته متوجه وي . سړی (چوپان) دحلقې په منځ کې داوښانو ترغاړو لاندې څملي اودهغوپه منځ کې بې خاره بیدیږي . Unmolested

چای دهندوستان له لاري واردیږي. که څه هم دعاموخلکو په باب وي نوهغوی یوازي شین چینایي چای مصرفوي ، چې له چین څخه بمبۍ ته اوبیاپه اورګاډي کې پېښورته اووروسته دکابل سوداګروته رسیږي. دکندهاراوهرات سوداګریې دکوټې له لاري ترلاسه کوي. له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندې وړل کیږي . هرکال یوه زیاته اندازه چای واردیږي . غریب خلك یوازي غرنی هندوستانی چای کاروي . په نورویې ، چې یوپوند یې

له دریوشلنګو څخه ترپنځوشلنګو پوري دئ ، وس نه رسیږي . ما یو وخت هڅه وکړه په کابل کي دهندوستان شین چای رواج کړم . خوخوندیې چاخوښ نه کړ. دوی په نظردهندوستانیو چایو دزیاتي کړني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردانې موادنخي مالونه، ټوکران ، وریښم اوبخمل دي. وروستي دوه مواد (وریښم اوبخمل) په زیاته پیمانه دښځوله خواکاریږي . یووخت سړیواوهلکانو هم وریښمني جامې اغوستلې . ددرباراوسنی فیشني جامې دتورټوکره وي، ځکه نوپه نارینه وو کي دوروېښمنو جامو تقاضالږسوې ده . داسانو زینونه اودځرمنو نورمالونه ، مستعملي جامې ، بوره اودکورداړتیاوړ نورموادله هندوستان څخه دسوداګروپرلاس راوړل کیږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو، مایعاتو اونوروموادو له پاره مقیاسونه نسته . ټول شیان په وزن پلورل کیږي . وزنونه یې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره توپیرلري اوله نخوده یې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ویل کیږي چي دیوه نخود (چڼه) په اندازه وي، که څه هم ټول نخود په یوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوڅلېرویشت دانې یومثقال کیږي . شپږمثقاله له یوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله یوپاوکیږي چي ترانګلیسي پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه یوسېراواتیاسېره یوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نوروځایو کي دقیق کانې (وزنونه) نه کاریږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره بېلابېلې ډبري کاروي اوالبته دډبرو اوحقیقي وزنونو ترمنځ توپیرددوکاندارپه ګټه وي. داوږدوالي له پاره دوه مختلف یاردونه (Yards) سته چي دوی یې ګزبولي . هغه چي دسروې کوونکو اوبنایانو (ختمګرانو) لخواکاریږي ،نږدې اته ویشت انچه کیږي اودابل ګز، چي ټوکران اونورمواد په اندازه کیږي، دوڅلوېښت انچه دئ . کروه یامیل چي مایې تقریبا غیرمعینه اندازه وښووله ، معمولا له یونیم انګریزي میل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دمیرزایانواوکاتبانو لخواکنترولیږي اوهغوی کارپکښې کوي، میرزاته په هیوادکي دتعلیمیافته سړي په سترګه کتل کیږي خودده تعلیم په فارس ادب، یولږ څه زړه عربي اودریاضي په څلورو اصولو کي لاهـــــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاریه) ته ورسیږي ، نو بیا دی لاس ترزني ورته ناست اوپکښې ورك وي . زه یووخت حاضروم چي ددوی اتلس تنه سره راغونډوواوغوښتل يې یوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتیجې ځني راایستلي وې . کوم یوه چي خواب يې حقیقي خواب ته یوڅه نزدې و، خاننه د لږ څه سم خواب په خاطرډېرکرېدېت ورکاوه . میرزایان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات کي یوه طبقه ده اوله نوروګړو څخه ددوی دسخت اوذرم چلند له مخې توپیرلري. البته ددغه چلند ترشايې پربل چاسخت زړی اوظالم طبیعت پروت دئ . میرزایان ددفترونو دڅانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له امله نه رسیږي ، بلکه دې مقام ته هغه څوك رسیږي ، چي په چل وچلبازۍ کي ماهروي. خوان میرزایان کله دیوې قضیې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته غوږنیسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهیم په قصدي توګه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته دقضیې دناکامی په صورت کي دتېښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونوته زیاته پاملرنه کیږي . میرزایان له ټګماریوډك دي اوعادي سړی ژربه دام کي اچولای سي . دوی حتی یودبل پرضدیاهغو کسانوپرخلاف ، چي زیاتي پیسي لري ، هم په دې خاطردسیسې کوي ، چي په یوه یابله لاربې په خپله کړی کي راتاوکړي اوښه يې ونښتېځي.

کوم کارته چي دوی زیات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورینو پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي امیرته يې رپوټ ورکړی وي اوپه هغه کي يې نوموړی شخص دلکونو سرکاري روپیوپه خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضیو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولا داتهام دثبوتولو کارپه غاړه کي ورلوېږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپینولو اړتیا رامنځ ته کوي اوپه دې ډول نوبیادوی ترتفتیش لاندي کتابواوکاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقامو پروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پیداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول يې سخت وي. بیانو ددغو کوچنیو اتهاماتوله پاره، چي ښه يې رنګ وروغن کړي اوبرسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هیڅ یومامور د خپلـــو

وظایفو په برخه کي له ښکماری اوچل ول څخه خلاص نه دئ ، خکه یې پرضد د دځوناوړو قضیو جوړېدل عموماً گرانه خبره نه ده . تردي وروسته نودوی ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پیسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعیت کي ددوی په لاس کي وې. داکاړېپرساده دئ ، خکه دمیرزایانو پرشاوخواڅومحدود تنه داسي کسان وي ، چي ترشلوپوري یې حساب زده وي . دمیرزاکاغذونه د خورا ستر مقدار د تروښولو (لوټولو) ثبوت ښیي . وروسته داټول کاغذونه اوثبوتونه ! د امیر حضور ته وړاندي اوبه پای کي نوتورن شخص اوکورنی یې جېل ته اچول کیږي .ټوله پیسې اونورجایدادیې ضبطیږي، چي رشتیا سي ، ټول جایداد یې نه ضبط کیږي، خکه دتفتیش کوونکو میرزایانو لاسونوته بیاپه دېخاطرچي دسزادلغوه کولوپالبرټرلږه دهغې دکمولو له پاره زیاروباسي ، ښه پوره اندازه پیسې رسېدلي وي. میرزایان ترهغوچي پیسې یې ترلاسه کړي نه وي په چاباورنه کوي . خکه دوی پوهیږي چي داسي لوبه یې پیل کړې ده چي یابایدسړی له منخه پکښې ولاړسي ، یایې له خطره وژغوري اویابه ترخان زیات فعال دښمن ورته په انتظارکي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . خکه هیڅ میرزا پرخپله چوکی دزیاتي مودې له پاره نه پاته کیږي اوداسي یوه ورځ راخي، چي له دسیسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي . یاجېل ته ولویږي اویاووژل سي . په لوړودفترونوکي دیوه میرزادکارکولو موده معمولاً دوه دري کاله وي . خکه دپیسو موندلو لاري چاري چي ده خان ته غوره کړي وي، دنورومیرزایانو لخواکشف سي . دخانونو له پاره یې ددغي چوکی دترلاسه کولو رخه په زړه کي پیداسي اوبه دې ارمان، چي که یې په ژوندکي دلږوخت له پاره یوواربخت بیدارسي ، باید یوڅه وکړي . ددعووپه جوړولو کي میرزایان هغه څه کوي چي نوریې کوي . ناحقه شاهدی ورکوي اوداکارکله دومره پرمخ ولاړسي چي امیرلاپکښې ورك سي اونه پوهیږي ، چي کومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقیقت خان ته معلوم کړي، امروکړي چي ټولوته دي د فانه ورکولو سزاورکړه سي (٥) . مادوه تنه میرزایان یوه ورځ په بازارکي ولیدل چي دناحقه شاهدی په توردخلکو په وړاندي فانه سوي وو اودفانه ورکولو

دکابلي ميرزايانو يوه ډله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لږفشارېږ ډېرژر اقرار وکړي. دوی د هيواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي . داځکه چي ګرده عمرپرځای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم ميرزا به ونه وينې چي څنګ ته يې چلم پروت نه وي.

ميرزايان دپيسوجوړولو بېلابېلي لاري چاري لري ، چي يوه يې دګمرکي محصول اونورو ماليـاتو دراټولولو وظيفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي ، له خلکو څخه پيسې اخلي . که يوڅوک وغواړي چي دخپلو تاديه سويو پيسوياماللونو رسيد ترلاسه کړي، اوميرزاته پيسې ورنکړي بايد چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي . کله لاهم څوورځي ورته انتظاروباسي . له هغه چاڅخه ، چي بېوزله وي ، يادوی پوه سي ، چي نورڅه نه په بوديږي ، ديوه پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده . که يوڅوک ميرزاته دڅو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بايدچي کابل ته ددې له پاره ددو دريو ورځو له پاره سفرپرځان ومني ، چي هلته تريوې روپۍ لږماليه تحويل کړي اوڅوورځي لاورته انتظارهم وباسي . څکه نوخلك ويني ، چي ميرزا ته يې دڅوپيسو په ورکولو کي ګټه ده . که دميرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکايت وسي ، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نوموړي شخص کورته ورته راغلی نه دئ . دغه راز که له حکومتي خزانې څخه يوڅاته پيسې ورکول کيږي ، هم بايد ټاکلو ميرزايانو ته يوڅه ورکولي سي اوداپيسې څکه اخيستل کيږي ، چي ميرزا معمولا دپيسو په شمېرلو کي يوه يازياتي روپۍ باقي(short) وي اوبه دې ډول دخپل باقي توب سرپه پوره کوي.

اميرمرحوم دحکومت په کارکي څومحدودو ګومارل سويو ميرزايانو ته تنخواه ورکوله. ده ويل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه يې ونلري، له خلکو څخه پيسې اخلي اوڅرنګه چي خلك شکايت نه کوي، نوبايد دميرزايانو غم وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو يوه لاره ده . دحکومت مغازه داران ټول ميرزايان دي اوداسي ښکاري چي ډېرښه شيان ترې راباسې . څکه ښې جامې اغوندي ، پرښواسونو سپريږي اوپه کورکي ډېري مانديني ګاني اوښځي لري. په داسي حال کي چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پونډو زيات وي. په هرصورت څرنګه چي دګودامـــــــداری کوم سيستم نسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهیڅوك نه پوهیږي ، چي په مغازوكي كوم شی سته اوكـــوم شی نسته ، خكه نوبه داسي یوه وظیفه كي دپیسو غونډولو كارډېره اسانه خبره ده . خوبه دفتركي ددوی دكارموده معمولا ډېره لنډه وي . خكه ترلاس لاندي كسان یې غالبا په دي خاطردموادو دكمبوت رپوټ كوي، چي هغوی ته دپیسو لېږونډه وررسېدلې وي.

كه یووخت افغان ته څوك پورووركړي ، بیرته ترې اخیستل یې گویا له ډېري څخه ویني ایستل دي. كه بیخي زیات فشارېرې ونه لوېږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پوركښل اوله ډېري څخه وینه ایستل.م.هوتك) سختي سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته وركول داسي سخت ښكاري لكه زړونه چي یې ورسره ایستل كیږي . دتادیې په وخت كي مخ دومره بدونیسي اودومره عصبي سي، چي فقط ته واڅوك په زوراوبېرحمی سره غلا ترې كوي . امیرمرحوم دپورونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچي دپورړوي كورته به یې عسكروروليږل. كه به په پورړوي څه نه بودېدل ، عسكروبه یې پركور واړول اودكوربنه برخه به یې خني ونیوله . كه به یې په كوركي كوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچي كولای سي ، ورته برابري یې كړي كنه دتوپك كنداغ ته بایدخان تینگ كړي . په داسي شرایطو كي پوړوړي خكه سمدستي قانع كېدی چي خان دنابللو مبلمنو څخه ورغوري. هغه مبلمانه چي كوربه یې پردابله ورته راااړاوه اوهره ورځ به یې په ډوډی اوچلم باندي زیاتي روپۍ لگولې . هرڅوك ددغوعسكرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حكومت ته عرض كولای سي. خودا عسكركافي اندازه تجربه لري اوكولای سي دغه شان مراجعې پخپله گټه وڅرخوي.

په كابل كي دهندوانو یوه كالوني سته چي څونسله یې هلته تېركړي دي. دوی هغه شان خلكو ته پیسې په پورووركوي ، لكه په نورو هیوادو كي چي یې یهودوركوي.دوی دغه راز دزرو اوقیمتي ډبروتقریبا ټول كاروباربه لاس كي لري اوبه وروستیو كلونو كي اكثره كورنی له دې امله چي دژوندداړتیا وو دقیمتونو جگېدوله امله له لوري څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دي خپل زیورات وپلوري . هندوكه پریوه شي باندي كومه بیه كښېښوله، هغه باید دنومړي شي

دارزښت له دوه پردرې برخي څخه هيڅکله زياته ونه ګڼل سي . خلك چي کله يوپربل باندي کوم شی خرڅوي ، په خپلو منځوکي وايي، چي هندوانوپه دومره پيسو غوښت. معنا داچي ددوی له خواايښوول سوې بيه يومناسب قيمت دئ . ځيني هندوان دخزانې په دفتروکي مقرر سوي دي اوترميرزايانو هم زيات معت[illegible] خلك اوهم ښه محاسبين دي.

دهيوادپيسې دکابل په هغوضرابخانو کي وهل کيږي چي په عصري ماشينونو سمبال اوپه ورکشاپونو کي موقعيت لري. اوکله چي زياتو پيسوته په عاجله توګه اړتياوليدله سي، شپه وورځ کارکوي . اميرمرحوم دپيسوزيات شوقي و. کله چي يې ليدل ، عوايد کال په کال لږيږي ، نودداسي وسايلو په لټه کي سو چي پيسې په زياتي ګڼای سي . هغه و، چي يوه ورځ له دې لاري دپيسو دزياتولو نظريه ورپيداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخي يوه غيرمنظمه سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپينوزرو څخه جوړه سوې وه . اميرمجبورسو داټولي روپۍ راغونډي کړي اوترراغونډلووروسته يې ويلي کړي . تر ويلي کولووروسته يې په زياته فيصدي باندي مس ورسره ګډکړل. دغه مخلوط سپين زرې په نوې ضرابخانه کي له سره بياضرب کړله اوداسي روپۍ يې ځني جوړي کړې چي ځنډي يې ښوی او په ښکلي توګه حك سوي دي. په دې ډول اميردسوچه سپينوزرودپخوانيو روپيودويلولو اوبياسکه وهلو دمخه ورسره دمسودګډولو له لاري خورازياته ګټه وکړه اوکله چي دده دخپل هيواد پخوانی روپۍ خلاصي سوې بيا يې ايرانی روپۍ راغونډي کړې، مس يې ورسره ګډکړل . له بده مرغه دايران ديوشاه په وخت کي عين همداکارسوی و اوپه افغاني روپيوکي دمسوبرخه دنوروهيوادو دسکه وهلو ترمعمول ستنډرډ دوه چنده لاهم زياته سوه. څکه نواميرحکم وکړچي هغه ايرانی روپۍ دي راټولي سي چي دنوروشاهانو په وخت کي ضرب سوي وي. دکابل په خزانه کي يوه ايرانی روپۍ په يوه کابلی تبادله کېدله . اميرددې له پاره چي زياته ګټه وکړي ، امرېې وکړ، چي دهري ايرانی روپۍ په تبادله کي دي ترکابلی روپۍ يوPice (۶) لږوركړه سي.شاه ددې خبري په اوريدوسره دده په هيوادکي دټولوافغاني پيسو په وړاندي دعين تخفيف راوستلو حکم وکړ، په روپۍ کي د غيرمعمولي اندازې

مسوزیاتوب اویولږ نور عوامل ددې سبب سول ، چې په هندوستان کي دهغې ارزښت راټیټ سي اوپنځه کابلی روپی له څلوروهندوستانی روپیو سره تبادله سي. اوس یوه هندی روپی په دوو کابلیو روپیو تبادله کیږي.

دڅورلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چي پخوا په همدغه نامه يادېدلې (پښتوژباړونکی)

(۲) دغي انگليسي کلمي ته يې په قاموسونوکي په (ودانه سيمه ، له زروړکه سيمه، شتمن هيواد) ترجمه کښلي ده (پښتوژباړونکی)

(۳) دي ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي (پښتوژباړونکی)

(۴) دارازکوډلي په کوچيانو کي رواج نه دي ـ کوچيان توري کېږدی لري (پښتوژباړونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجي ورکولويو راز سزا ده . دلاس دگوتو په پيوستونو کي به يې لرگي ورايښوول او د لرگيو پر سرو باندي به يې سخت فشار راووست . دفاني په سزا کي دزياترو متهمينو دلاسو گوتي ماتېدلي او پسي وچېدلي . (پښتوژباړونکی)

(۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد ، چي عالبا به دپول معادل وي (م.ه)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

دکابل وادي یووخت اورغورخوونکي خوله وه ـ کابل یووخت یوسترجهیل و ـ دسروزرو، مسو، سرپو ـ دډبروسکرواونوروکانونو رګونه ـ سیندونه اوپه هغوکي سره زر ـ په جنجال کي دلویدوله وهمه دحال نه ویلودود ـ دترکستان کانونه ـ دکابل ورکشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دکابل په وادي کي دډبروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورخوونکي غره خوله وي، ځکه دنورو دلایلوترڅنګ دکابل شاوخواغرونو کي ډېرداسي ځایونه سته ، چي په هغوکي دلاوا موادو (Lava Cones) له مخي دیوه ولکانیک عمل نخښې لیدل کیږي. دغه رازپه زیاتړو ځایوکي دستروکانګریټي بلاکونو په بڼه دکوچنیوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه سته ، چي سمدلاسه دکانګریټي بلاکونه خیال پرکیدلای سي. یوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالی اوپسورلږي اوزیاتره دغرو په بېخوکي پراته وي ، چي دیوې داسي ستري کلایامانې د تاداوونو په شان معلومیږي چي اصلي ساختمان یې نړېدلی اوله منځه تللی وي اوډېرپو پېرپو اوربنتونو یې شاوخواخاوره پریولې اوېوازي یې دکانګریټي بسترونو نښاني پاته سوې دي . داسي ښکاري چي ویلي سوې لاوادغرونو ښخوته رابهېدلې اوله ځان سره یې کوچنۍ ډبري اخیستي اودمځکي سطحي ته له رسېدو سره سم یې ټینګ غورېدلې اوپرمځکه باندي سره سوې اوکلکي ګاري خنې جوړي سوې دي.

دکابل دشاوخوا مځکي قشرونه په ډېرګډوډحالت کي دي دځینو شاوخواغرونه اوشاګیو قشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښکاري چي دهواري سیمي خاوره دي یې یومخي ایسته سوې اوپای ته غورځول سوي وي اوبې له شکه همداسي سوې ده .

زلزلي ډېري عامي کیږي اوډېري سختي اوزیات شمېرزلزلې معمولا په اکتوبراو نومبرکي کیږي. یوه زلزله چي زه پهٔپله یې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، دډسمبرپه پای کې وسوه . څرنګه چې دکابل کورونو دېوالونه له اوموخښتو
څخه جوړاوبامونه يې دېردرانه دي، زياتره کورونه دزلزلې
ې وروسته
دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټې ښاخونه يې مات کړل اونږدې وچې
کړکۍ له بېخه وکاږي . دغه باد ديوه ساعت ياڅه زياتې مودې له پاره چلېدی
چې ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقريبا دشپې لس بجې وې، چې زلزله پيل
سوه . زه دمېلمستون يوې کړکۍ ته ولاړوم ، چې له نېکه مرغه دېره ټينګه
جوړه سوې وه . کله چې دکړکيوښوربدل اوزنګېدل شروع سول ، مافکرکاوه چې
دباد له امله دي .دخونې نورکسانوته مې وويل چې که بادپه همداسې شدت
سره روان وي، دېرژربه کړکۍ له بېخه وباسي . په همدې خبروکې وم ، چې
دخونې غولی (فرش) له يوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخونې دروازې ته
يوڅه چوله ورکړه اوبېکښې ودرېدم . ترهغوپورې هورې ولاړوم ، چې مصيبت
ختم سو. دزلزلې په جريان کې د خونې دروازه ترنوروځايومحفوظه وې اوکه چت
راښېوه سې په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته. ددغې زلزلې دوخت
داوږدوالي په باب قضاوت مشکل دئ . څکه سړی زياتره دراتلونکواحتمالاتو
په سوچ کې وي . خوداسې ښکارېده چې څلورپنځه دقيقې روانه وه اوبالاخره
ودرېده. وروسته ماوليده چې دخونې په دېوالونو کې ، سره له دې چې پنځه
شپږفوټه پلن دی ، بياهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مې واورېدل
چې زيات کورونه يومخيزه چپه سوي اواوسېدونکي يې مړه سوي وو .
اميرمرحوم چې په دغه وخت کې دنقرس له امله ناروغ اوپه درباركې ناست
و. کله چې زلزله شروع سوه، له ده سره ناستو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی
يې، چې د ښور نه و، هورې پرېښوو. اميرله زلزلو څخه دېرپه وېره کې واوپه
دغه وخت کې څوك دده احساس ، چې ځان يې پوازي ومونده ، اټکلولای سي .
دی دډېروخت له پاره پرې ښوول سو. څکه درې څلورغلام بچه ګانو دتکانونوله
لړځه وروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته ،رراويوست . تکانونو
اميردومره وارخطاکړی وچې له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کې يې په دابله
ورځ دددريو څلوروسوتنو بنديانو دخوشي کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کي پخپلو خونو کي بيده وو اوپه تکانونو باندي له خوبه راوغورځېدل.په علت يې نه پوهېدل خکه دالومړی وارو چي زلزله يې ليدله . بهرته په منډوسول ، په داسي حال کي، چي نازکي جامې يې په تن وې، په واوروکي پرګونډوسول اوپه لوړآواز يې له دغه مصيبت څخه دژغورني له پاره دوعاوي کولې . په دابله ورځ ټول دتبي له امله پراته وه داخکه چي بدنونه يې لوڅ اوعصبي شاکونه يې خوړلي وو.
کابل ته څرمه په کوهستان کي دغه رازسختي زلزلې کلمه کلمه کيږي اوداسونو اخورونه راڅپه کوي . دغه اخورونه چي له ډېرو او ختهوڅخه جوړسوي وي اوځني يې صرف دري ذوږه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخورونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګويي کړې وه چي ددغه کال په هغه مياشت کي به ، چي له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولوسخته زلزله به په يوه ټاکلې ورځ وي چي دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زيات وي چي ټول کابل په وران کړي . دحيرانتيا خبره داده چي دهمدغي مياشتي په پای کي ددوو اوونيو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسي ورځ به نه وه چي لږترلږه يوتکان دي پېښ نسي .په څينوورځو کي خوبه لازياتي وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کي معمول دي خوپرله پسې دوام يې ډېراستثنايي وي اودفال کتونکو پېشګويي پرخلکو زياته اغېزه کړې وه . کوموکسانو چي خيمې درلودې دښارترډېرالو دباندي يې ووهلې اوپکښې اوسېدل . خکه دوی بشپړباوردرلود چي دپېشګويي يوه برخه رشتيا سوه، نوره برخه يې هم رشتيا کيږي . په داسي کورونو کي ژوندکول ورته حماقت ايسېدی چي په يوه ټاکلې ورځ يې چپه کېدل اوددوی ترلاندي کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امير،چي له خپلو فال کتونکو سره يې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم ترورځي وروسته ترښاربهرپه خېموکي اوسېده . په دې ډول يې ټول خلك مجبورکړل چي خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي. خودامیرله ډاډ سره سره زياتروخلکودکابل دورانېدوټاکلې ورځ په بېره اوواهمه کي تېره کړه اوپرکراره نه وو ، څکه هماغه ورځ په يوه سترتکان سره پيل سوه او

ټول ښاريې ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پښن نه سول اوپه ځوميا شتو کې داوروستی تکان و.

خيني زلزلې چې هروخت کيږي ، يوتکانيزي وي خونوري يې بيالړزانده اوښوروونکي وي. داوروستی ډول يې يودوه واري دشپې له خواسوې ده . په دغه شپه ټول بيده وو، زه په کټ کي غزېدلی وم ، لابيده سوی نه وم اوراته ځرګنده سوه چې ددې ډول زلزلوړغ دمخه تردې چې کورته دي راورسيږي اوريې ښوروي ، اوربېدل کېدی چې دجنوب لويديځ څخه دشمال ختيځ پرلورروان وه . داډول زلزلې يوې ډېري درنې بګی ته ورته دي چې په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښوروي اوترهغو يې ږغ اوربېدل کيږي ترڅوېې فاصله ډېرېږي اونوريې نوړغ ورك سي.

ترمځکي لاندي داسي نخښي نښانې سته اوځرګندوي چې کابل په يووخت کي ډېرسترجهيل و. دغه وادي يوواري نه بلکي ځوواري په اوبوکي ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکيسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چې دغه سيمه چې اوس کابل دئ ، يووخت يوډېرسترجهيل واومحيط يې ځوميله پراخ و. له احتماله ليري نه ده چي په دغه برخه کي چې سيند دکابل دشاوخوا غرونو ديوه تنګي له منځه مخ پرهندوستان بهېږي ، يووخت مځکه ښويېدلې اودسيند مخه يې بنده کړې وي، دابوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چې شاوخواټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو دسطحي جګېدلو دومره دوام کړی وي چې دمځکي دښويېدو له امله په منځ ته راغلي ډم کي نوري دځايېدلو نه وې . ورروسته دي يې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې، اوترهغودي وچه پاته سوې وي ، چې دمځکي بل وارښوېېدلو درود دپرمختيا مخه بيانيولي وي . له هغو علايمو څخه چې دمځکي ترقشرلاندي دحفرياتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتېجې ته رسېدلی يم، چې دامځکه ځوواره ډوبه سوې ده اوبېلابېلو يوپربل اېښوول سويو برخوضخامت ښيي ، چې سېلابونه دزمانې په مختلفوپړاوونوکي کښېښستلي دي. دکابل دشاوخواغرونو په څنډوکي هم داسي نښانې سته چې ښيي ، يووخت دي دغه سخري اوګاري په اوبوپريوللـ سوي وي . په خينو ځايوکي ددغوګاروواوګړنګونوپه لاندنی برخه کي

داوبوجریان ښوی سوري جوړ کړي دي . داګرنګونه (لاښونه) دساحل لاښوته ورته دي اوڅرنګه چي په ډېروجګوسطحوکي لاهم ځني دغه راز سوري ليدل کيږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چي دکابل ناوه يووخت ډېره زياته پراخه وه اوترمځکې لاندي زلزلو دي ورو ورو دمځکي ځيني برخي ، چي پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسيرته څرمه داسمايي غره پرګاروباندي دسيندله سطحي څخه تقريبا پنځوس متره لوړداوبو نښانې سته . دابه غالبا داوبو دځينو جريانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه دېرش ميله ليري ، دخوردکابل په غرونو کي دډېرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه يوپربل پراته دي اوپنډوالی يې توپيرلري . په ځينو ځايوکي دانج له شپاړسمې برخي څخه بيادتراتو، نهوانچوپوري رسيږي . دارګونه دخاورودنريو ورغونو په واسطه يوله بله بېل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنري کښته پرته ده . په ځينو ځايوکي دمځکي دقشرپه دري انچه ضخامت کي دکاربوني موادو تقريبا دوولس بېلابېل ډولونه ليدل کيږي اوداښيي، چي دلته په بېلابېلو لنډوپړاوو کي تراوبولاندي کېدو څټک تداوم پېښ سوی دئ .

په افغانستان کي دمځکي قشرډېرزيات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځايوکي دکاني ډېرورګونه سته ، چي دفلزبرخه يې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکي راپيداسوي دي . دمسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونورومعدني ډېرو کانونه په زياته اندازه سته . سره زرديوشمېرشمالي سيندونو په ريګوکي پيداکيږي اوويل کيږي ، چي اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه ميله ليري دسروزرو ځلانده ډبري(Quartz) موندل سوي وي . خوهغه ډبري ايستل سوي دي . دډبرو په منځ کي دسرو زرو دهغونمونو له مخي چي ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چي دايو ډېرغني کان و. ويل کيږي چي پخوانيو اميرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . دمسوډبري چي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وې، دمسوله لحاظه ډېري غني وې اوپه سلوکي دېرش، څلوېښت مس لرونکي نمونې خويې ډېري وې. ځينو يې لاپه سل کي شپېته مس درلودل او د معدني ډبرو په ځينو رګونوکي محلي مس هم

موجودو. دسرپوډبري په سلوکي تراوريازيات سرپ لري اوله دې څخه دګوليو جوړولو له پاره داړتياوړسرپ لاس ته راځي . دسرپوخينوډبروچي ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وې، په سلوکي لس سپين زردرلودل. دشپږدروازې په غروکي دمسورګونه چي دلته وهلته دغروله اوږدو سره سم غزېدلي دي ، پيداکيږي . خوداډبرنري رګونه دي اودنوروڅايودرګونو په پرتله يې فلز هم لږدي. خوفيصدي يې دومره ده چي په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډاى رګونه سته ، چي دزياتوکلونو له پاره دي داروپاړتيا ورپوره کړي . اوکه دهيواد کانونه په بشپړتوګه وپلټل سي، امکان سته چي دنورو زياتو زېرمو موجوديت دي برملا کړي.

دهيوادخلك په خپلوسيموکي دکاني ډبروموجوديت په باب په خبرورکولو کي ډيرمحتاط دي اوبېرېږي ، چي که داشيان وموندل سي ، اميربه يې دراايستلو کارپيل کړي . په دې صورت کي به دشاوخوا سيموخلك وکارکولو ته مجبوراوډېرلږمزد په بدل کي به دسخت اوپرله پسې کارپه نتيجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه ګوښه کړل سي . څکه يې نوکانونه نه خوښيږي . اميربايد دخپل هيواد له منرالي ثروت څخه دګټې اخيستلو په باب فيصله وکړي اوپروخت به يې بې له شکه وکړي . خودخينو ناڅرګندو دليلو له امله ، اميرغوره ګڼي چي دغه کانونه دي ، چي په ثروت يې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دې چي ده يوزيات شميرمعدني کاريګران دټول هيواد دکانونو پلټنځواو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره ګومارلي دي اوڅرګنده سوې ده ، چي داډبري ارزښتناکي دي اودمخکي له معمولوډبروسره په وزن اورنګ کي توپيرلري . داکاريګرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوی و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمويم او رپوټ ورکړم، چي کوم کوم فلزونه پکښې سته . له دې څخه ماته داسي فکرراولېدی، چي اميربالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چي زه له هيواده راوتم ، په دې برخه کي يې هيڅ ونه ويل اوکوم اقدام يې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخيستل کيږي . اميرته ثابته سوې ده ، چي دده خلك ډېرځيرك دي او هرکار چي ورښوول سوی دئ ، هغه يې زده کړی او پـــرمخ يې

بېولي دئ . ده زماپرهغه رپوټ بشپړپاوردرلود ، چي پکښې توصيه سوې وه، هروخت چي يې زاړه کارونه بشپړسي ، بايد د سرپو ويلولو خلك نورخايوته دکارله پاره ولېږل سي . خوبه دې خبره پوهېدل سخت دي، چي ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندي نه نيول کيږي. ماته کله کله داسي چورت راولېږي چي اميرښايي دخپلو پيارږو گاونډيو له سراښتوب څخه بېرېږي، چي که دخپل هيواد پرکانونو کاروکړي، په لوی لاس به دهيواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهيوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلك چي کله دخپلي سيمي دمعدني ثروت په باب رغېږي ، ادعاکوي، چي ددوی سيمه ترنورافغانستان ډېره زياته بډايه ده . خوددغي سيمي کاني ډېري ماته دازمويلو له پاره رالېږل سوي نه دي. يوترکستاني مشرله اميرسره دکتني پروخت له خان سره يوه ډېره راوړې وه اوويل يې ، چي سره زرلري . خوهغه اوسپنه وختله. دامشريوازنی کس نه و چي دغه راز غلطي يې کړې وه . اوسپنه لرونکي ډبري هغه پخواني مقوله رښتياکوي چي وايي «هرځلېدونکی شی ، سره زرنه دي». دترکستان په دره يوسف کي دډبرو دسکرو يو رگ ښکاره سوی دئ . خوداډبري نوي سکاره يا ليگنايټ(Lignite) دي. دغه رگ ماته تقريبا شپږفوټه پنډ او ښه ډېراوږدښکاره سو.له دې سکروڅخه په زياتو مواردوکي کاراخيستل کېدلای سي . کابل ته يې څوټنه راوړل سول چي دلرگو پرځای يې په بايلرهاوس کي دسونگ موادو له پاره وازمويي. داازمويښت بريالی و.خو دغروڼو په سختو دروکي داوښانو پرشادسکرو راچلولو اوددريو اوونيو مزل وهلو يې مخه نيوله .

دکابل په ورکشاپوکي دبايلرانو له پاره دسونگ موادو دپيداکولو مسلې په وروستيو وختوکي اساسي اهميت وموند. څکه له کابل څخه دڅو ورځو مزله په واټن دهيوادټولي ونې مصرف سوي دي . دسونگ نورمواد په سختۍ سره موندل کيږي. په داسي حال کي چي کوم نوي نيټالگي دسونگ موادو دراتلونکي زېرمي له پاره اښوول سوي دي ، په اتوياترهغوزياتو کلونو کي دپرې کولو له پاره نه آماده کيږي . اوسني اميردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړکي يوکال ياڅه زياته موده وړاندي يواعلان خپورکړاو په هغه کي يې هرهغه

چاته دزیات انعام ورکولوپیشنهاد کړی و ، چي کابل ته نژدي دډبروسکاره پیداکړي. هغه چاته چي دښارپه پنځه میلي کي دډبروسکاره پیداکړي ، دپرش زره روپۍ انعام، هغه چاته چي په لس میلي کي یې ومومي ، شل زره روپۍ اوپه دې ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خوبوشرط پکښې واوهغه داچي موندل سوي سکاره به په داسي ځای کي وي چي دارابه لرونکو وسایلو له پاره دیوه میل په اندازه سړك جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب رالږسي . داعلان په نتیجه کي خلکو دځومیلو په شاوخواکي په ډېردقت سره پلټنې وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرلیدلو بریالي نه سول. دوی ځای په ځینونریورګونو باندي پېښ سول چي دمځکي ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجوده . زه یې دغوسیموته دپلټنې اوړیوت راوړولو له پاره ولېږلم اوومي موندل ، چي دادډبرو نوي سکاره اودومره نري دي چي مصرف کول وربانديِ نه ارزي . ترکومه ځایه چي ژوري کیندني وسوې ، دپنډو رګونو موجودیت یې ښرګند نه کړ. زمادکاریګرانو یوې ډلې چي، دنورتحقیق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورځومزله په واټن دشیخ علي په سیمه کي دډبرو دنویوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په هغدې لړیو کي نورځایونه هم رګونه کشف سول . خوپه دې ځایوکي هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول یې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. امیرپیادېرام یاکوچنې اورګاډي په برخه کي دهراقدام په وړاندي سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو یوازنی ارزانه لار ده.

دډېراحتمال سته چي دکابل ورکشاپونه دي دماشینونو دچلولو له پاره دسونګ موادو داړتیا له امله ډېرژروتړل سي . له کابل څخه زماله راوتلو لږوړاندي امیرراته وویل ، چي دلرګیو داخلي زېرمه تمامه سوې ده اوډېره لږاندازه دډبرو سکاره نژدې پیداسوي دي ، چي زیات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چي ماپه کابل کي تېرکړ، لرګي لږپیداکېدل اوترپنځو کالوړاندي یې بیه دري چنده لوړه سوې وه . په دغه بیه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه ښرګندونوڅخه چي وسوې ، داسي ښکاري چي دکابل تروادي لاندي به غالبا دډبرو ښه سکاره پراته وي . خوامیرمرحوم دډبرو دسکرو کارچي ماپیل

کړی و ، لېونتوب وباله اوغوبنتل يې پوه سي ، چي دمځکي ترسطحي څوسوه فوټه لاندي دشکرو دموجوديت دمعلومولو ګټه په څه کي ده اوڅوك به وکولای سي دمځکي له ګېډي څخه ، چي له اوبوډکه ده اوخاګاني يې ښه ثبوت دئ ، سکاره راوباسي . داهغه څه و ، چي ده په دربارکي ويلي وخوماته يې نه و ويلي ، څکه نوماته په دې برخه کي زمادکارددفاع کولو موقع ميسره نه سوه . ده ماته صرف ليکلي و ، هيله لري هغه کاريګرچي ددغه کارله پاره استخدام سوي وو ، شاوخوا سيمو ته ولېږل سي ، چي که کولای سي په غرنيو سيمو کي دډبروسکاره پيداکړي . په ترکستان کي همداسي وسوه . خودازما وظيفه نه وه ، چي ددغه شان يومبهم امرپه باب بحث وکړم اونه اميرداسی سړی و ، چي زما دغه شان کارته دې يې غوږنيولی وای . ده چي به کله يونظرورکړ. په هيڅ ډول يې غلطی منلوته غاړه نه ايښووله.

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داګان دکندهاربښارشمال ته په هغوغرونو کي ، چي توري نوميږي ، واقع و. زمادياد وخبره ده چي دغه ځای خلکو«کان طلا» باله اوشاه مقصود ته نزدي و (م.هوتك)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشیعه ـ ملایان اوپرخلکو باندي دهغوی اغېزه ـ جهادیامقدسه جګړه ـ پرملایانو باندي دامیر مرحوم نباوري ـ مقدس خلك ـ فقیران اوزیارتونه ـ لېونیانوته دخدای تتلو په توګه درناوی کول ـ سیدان اوحافظان ـ ګدایان اوخیراتونه ـ ددیني سزاپه توګه په ډبرووژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استرالیا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندینو تعدد.

دافغانانو دین اسلام (۱) یامحمدي دین دئ، چي په عیسوي هیوادو کي زیاتره په دغه نامه یادیږي. که خلك دخپل دین له اصولو سره سم، هغسي چي په قران کي یې ښوونه سوې ده، عمل وکړي، نوښه مسلمان به یوښه سړی وي. څکه دایوقانون دئ، چي دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی ددیني اعمالو له مخي پټاکل کیږي. په هیوادکي ددغه دین دوه څانګي سته، شیعه اوسني. په وروستی څانګه کي یې شاهي کورنی اودخلکو ستراکثریت شامل دئ. په داسي حال کي چي شیعه څانګه یې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چي دایرانیانو اخلاف دي، جوړه سوې ده. دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېدیځه سیمه کي، چي چنداول نومیږي، اوسي. دوی خپله یوه کوچنی کالوني جوړه کړې ده ، خودوی زیات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدایران پولي ته نږدې ژوند کوي. ددغودووڅانګو ترمنځ توپیرزیاتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي لیدل کیږي. په عقایدو کي یې کوم اساسي توپیرنسته. اوداتوپیر کله کله دزیاتي ویني توېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چي په پخوانیو وختو کي دورومن کلیسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و.

ملایان یااخوندان Priests هغه کسان دي، چي په مسجدو کي روزل سوي، په قرآن باندي پوهیږي یا لږترلږه پخوانی عربي لوستلای سي، په هغه یوازنی ژبه چي دلیکلو اجازه یې سته. دوی په روحاني توګه ژوند کوي، چي له ټاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ. ددوی تسبیح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسوکي وي . دتګ ، ناستي اوحتی خبروپه وخت کي يې په ګوتو کي
سره اړوي اوپرهره اړول سوي دانه بانـدي دخـدای نـوم تـکراروي .
کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کيږي، چي که په
کوڅه کي يې له څنګ سره تېرسي،کښته مخکي ته وګوري . ددوی په
نظردکافروژل دستايني ورعمل دئ . دخلکو اکثريت ټول يوشان متعصبين دي .
دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطاايستل (غولول) ګناه نه بولي (۳).
په خلکوکي دملايانو نفوذبېخي زيات دئ اوجهادياددوی ددښمنانوپرضد
مقدسي جګړې ته دهغوی په رابللو کي هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي
چي ددوی ددين دښمن دخدای دښمن دئ اوله دې امله دکرکي ونفرت
ورموجودګڼل کيږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه
رازعمل کي پخپله ووژل سي ، خدای وعده کړې ، چي سيده به جنت ته ځي .
که څوک دکافرپه وژلوکي ناکام سي اوپه دغه تلاښ کي پخپله ومري، په جنت
کي به يې مرتبه ترهغه چالوړه کمه وي چي بريالی سوی وي.
ملايان دغه رازښوونه کوي، چي په جنت کي به ښه مسلمانان دداسي
ونوترسيوري لاندي پراته وي ، چي پاڼي به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي
مېوې به يې قيمتي ډبري وي. شاوخوا به ښکلي حوزې پرې راتاووي اودده
ټولي غوښتني به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنګ ته بهيږي.
په دغه جنت کي که دوی هرهغه ښکلی مرغه وغواړي چي په
شاوخوا ونو کي ناست اورېزکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ
سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړولو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی
بڼه سي اوښاخوته به والوزي ، داځکه چي په جنت کي مرګ نسته
. څرنګه چي دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندي پاته کېدوله
پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکي ديوه عادي
افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشاليو په باب
کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کیږي . دلوستلو له وخته پرته نوروخت په څوټوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي وېې ولولي، له پوښ څخه تېراایستلوړاندي باید خپل لاسونه ومینځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران یوازي په عربي لیکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چي ولي دلایقوملایانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . څکه ټول به یې لوستلای اوپېږي پوهېدلای سي . راته وویل سول چي دقران ژبه داسي ده چي هیڅوك یې کاپي اوتقلیدنسي کولای . په ژباړه کي به هرومرو زیاتي تېروتني پېښي سي اودخدای له کلام سره به بې پروایي وسي(۴) . له همدې امله دئ چي څوك غواړي و یې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عین بڼه ښوول کیږي . په لیکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومېتدي به هرومرو یولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزیات لغتونه سته ، چي په لیکلو کي سره ورته دي اوتوپیر یې یوازي دنالیکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرګندیږي. له همدې امله یې په معنا کي ګډوډي پیښیږي اودخدای دکلام ترغلط تعبیرولو بلمه لویه ګناه نسته . له ملایانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملایان یې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چي ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکوځل چي دجهادیامقدسي جګړې اساسي پرنسیب دئ اوامیردهغه په باب یوه رساله چاپ کړې اوبه دې وروستیو وختوکي یې په هیواد کي توزیع کړې ده (۵). ماته دنورهیوادمسلمانانو په یقین سره ویلي ، چي په دغه ځای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .څکه په قران کي ریښتني مسلمانان هڅول سوي دي چي له غیردین خلکو سره دي دګاونډیتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چي هغوی ټول یې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضد جګړې وخت راسي نوبیادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګیږي.

امیرمرحوم چي پرملایانو بې باوره و، دلیل یې درلود . هغوی څوځله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعایې کوله چي دی له خپل دین سره سم عمل نه کوي ، څکه نوکافردئ . له ده سره یې هروخت داسي چلند کاوه ، چي دخپلو خلکوترنظریې سپك ونښیي، نه داچي احترام یې وسي اونفوذ یې ورزیات کړي . ده چي بیاهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېرېې هغوته په سزاورکولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان یوه پېښه هغه وخت وسوه چي دیوه زیارت ملایانو ده ته یولیك راولېږه اوپه هغه کي یې دزیارت ددېوالونو اوخونو دترمیم له پاره چي دنړېدلوپه حالت کي وو، دنغدي مرستي غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندي معمولا شاوخواودانی اوخوني راتاوسوي وي اودزیارت محافظ اخوندپکښې ژوندکوي . امیرپوهېدی ، چي دغه ځای ته ښځي ترنوروځایوزیاتي ورځي. په ښکاره یې عبادت مطلب وي خوپه حقیقت کي له خپلو مینه والو سره وعدې پرځای کوي . زیاتره ښځي لاپخپله په ملایانو کي هم مینان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلي خاصي ښېګني لري دوی بایدپه زیارتوکي ډېري زیاتي سپېڅلي واوسي .خوپه ځینوشرایطو کي ښایي ددغي نظریې پرخلاف نتیجه ورکړي . خکه نوامیردغوملایانو ته چي په ګېډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو، احوال ولېږه اوورته یې وویل چي دی ددوی په ښیلتوب پوهیږي. دوی یې وښکنځل اوامریې وکړ، چي دغه ځای دي وتړل سي اوملایان دي تیت وپرك سي.

اوسنی امیرچي تراوسه لادخپل پلارپه شان پرخان ویسانلري، له ټولوملایانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چي دی امیرسو، دوی ټول یې راوغوښتل، پیسې یې ورکړې ، عزت یې وکړ اوپه ښه سترګه یې ورته وکتل . دسیاست غوښتنه یې له شکه همداوه خکه حالات ډېرنازك وو. خودوی زیاتره دوه مخه وسله ده اودی به یووخت ووینی ، چي که یې خپه کړل،نوبیا دواړي خواوي غوغولای سي .

په هیوادکي زیات شمېرمقدس کسان اوفقیران سته چي خلك یې زیات درناوی کوي . دوی دناروغی دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندي دقران ځیني برخي لولي یااوبه ورته دم کوي اوپه چښي یې . خومعمولا دقران یوآیت پرکوچنی ټوټه کاغذ لیکي اوناروغ ته یې ورکوي چي ترستوني یې تېرکړي. په زیارتونو (مقدسوقبرونو) کي هم دناروغیو علاج کیږي اوناروغ باید صرف په زیارت کي دروغېدوتروخته پاته سي . زمایونوکرددي پرځای چي انګلیسی دواوخوري ، دابل علاج یې غوره وباله خوپه دریمه ورځ هوري مړسو.

د لېونیانو په باب ویل کیږي چي دا دخدای لخوا خوړول سوي کسان دي .

خکه نوهیخوك ددوی داعمالودکنترولولو لپاره نه کوي اونه یې په هیڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای یې ورسره په ډېراحتیاط چلند کیږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کي دوعاوي اوتوصیې ختني غوښتل کیږي . هرڅه خواړه اوپیسې چي اخلي ، ورکول کیږي اوهرځای چي یې زړه غواړي ، تللای سي .هیڅوك یې ممانعت نه کوي ، ان تردي چي که وغواړي دامیردربارته هم تللای سي . دغه رازیوسړی چي په ټول کابل کي مشهوراوپېژندل سوی و، له اورده کمیس پرته یې بل څه نه اغوستل اودکمیس گرېوان به یې هم خلاص و، دژمي په سختی کي به یې یوازي پوستین دکمیس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي لیدی ، چي پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت باید استثنایي وي، چي په دغه رازنیستي کي ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چي سپایان به پیره پرولاړه وو، ددروازې تمبه به یې لیري کړه ، مغازې ته به ننووت اوهورې به پرېوت . هیچا ورته دڅه ویلو جرات نه درلود . دی به کله کله دامیرمرحوم دربارته تللی اودامیردکرکټرپه باب به یې خپل نظرڅرگنداوه . داهغه څه وچي بل هیچاپه ژونداسي غوري(لاپي) کولای نسوای. کله چي به امیرپیسې ورکړې ، ده به هیسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به یې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نېه به یې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده ډېرپیروان درلودل اودغوړو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اودده دکارونو پېښې به یې هم کولې اوهڅه به یې کوله ، خانونه په بشپړتوگه دده په شان کړي ، چي دوی هم دعزت ښتنان سي اوداسي یوه ورځ راسي، چي دوی دخپل باداريرېښوبوټونه وراصل اودنورو خلکو له شره ځانونه خلاص کړي .

په هیوادکي زیات شمېرسیدان سته . ویل کیږي چي سید د پیغمبر (ص) مستقیمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترگه کتل کیږي او[illegible] ورنلوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو خلوځنډنه گرزي. یوشمېرسیدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مې ترزیات شمېرهغوکسانو ،چي زه ورسره په تماس کي وم ، غوره وموندل. عموما ډېرخبرك وو، چي دا به بنایي پرنورو باندي دبرتری له پاره دپېړیو پېړیو هلوځلو نتیجه وه.

حافظ هغه څوك دئ، چي ټول قرآن په يادتلاوت کولای سي. دوی دروژې په میاشت کي گومارل کیږي، چي هرماښام په جوماتونوکي دقرآن یوه برخه تلاوت اوپه دې ډول ټول قرآن ختم کړي. داکارډېري ورځي په برکي نیسي اوتلاوت یې پروختونوداسي ویشلی وي، چي دروژې ترپایه پوري یې ختم کړای سي.

فقیران یامقدس گدایي گرپه هیوادکي یوه ستره موسسه ده، چي په حقیقت کي په ټول ختیځ کي سته . دوی(نارینه، ښځي اوماشومان) لوزکړی وي، چي کاربه نه کوي اوورځني غوښتني به دگدایي له لاري پوره کوي . دوی دغه راز ژمنه کړې وي، چي دسباپه غم کي به نه وي اوکوم څه چي ورکول سوي وي، بللي ورځي ته به یې نه ساتي . هرهغه څه چي دخیرات له لاري وررسیږي په هماغه ورځ به یې مصرفوي . دوی دسړك پرڅنډواوبازارکي لیدل کیږي، چي دگدایي لرگیني یامیسني کاسې (کچکولونه) یې په تارتړلي اوپه غاړویې ځړولي اومخ ته یې نیولي وي . لارویانو ته دخیرات ورکولوپرله پسې ناري وهي . په ژمي اودوبي ټوله ورځ پریوه ځای ولاړ وي. خوپه ژمي کي یې ترپوستینونولاندي یوه کوچنی اوسپنیزه کاسه نیولې اوپه هغې کي یې دځان تودولو له پاره دسکرولړخه اوراچولی وي. اوسنی امیرددغو خلکو د ژوندکولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلکان، چي پرسړکونو باندي دگدايي کولوپه حال کي ویني ،مجبوروي یې ،چي ورکشاپوته دکارله پاره ولاړسي اوهورې دکارکولوامرورته کیږي . دمزدپرځای هغوته دورځي دوه واره ډوډی اوپه کال کي یوه جوړه جامې ورکوي. دوی په ورکشاپونوکي عملا دبندیانوپه توگه ساتل کیږي. ځکه چي دورځي یاشپې له خواورته دبهروتلواجازه نسته . ترکومه ځایه چي دحکومت دکتې خبره ده . نودوی کوم کتورکسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبوبل کارنلري اوټنبل دي. زوراوتشددپردوی اغېزه نه کوي اودشاپونو زیاترو استادانوچي دوی ته دکارزده کولو هڅه کړې ده ،زړه توري سوی اونامېنده سوي دي. ترکومه ځایه چي مادوی کتلي دي، دښومواد و له ضایع کېدوپرته بل کارنلري . کله یې چي استادان کارته مجبورکړي ، دوی حتی په ساده کاروکي لاهم شان ضایع کوي . په څرگنده توگه داسي ښکاري، چي دوی له دې هیله من دي ،بالاخره به د بې فایدې کسانو په توگه خوشي

پرېښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديوه حکم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه ټاکلی وي، څېړل کېږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوڅوک دډبرو وېشتلو په مرګ محکوموي. خوداجزابايد داميرله خوا منظورسي .کله چي جزامنظوره سوه ، محکوم تن په داسي حال کي چي لاسونه يې ترشاتړلي اوپه پښوکي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوکي ګرځوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاکلي ځاى کي لومړۍ ډبره دمشرملاله خوا ورباندي وارکيږي . دخلکوجميعت چي له غونډي سره ملګري اوځانونه يې په ډبروسله وال کړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .کله چي هغه ډبري وار وکړ، دوی ورروسته دډبرووېشتل پيل کړي . محکوم شخص دډبرو ترباران لاندي وي، چي دتېرو د دوام په صورت کي وارپه وار اغېزمن کيږي . دډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سېکه کړي ، ترڅو هغه ځاى راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځاى دتورو ډبرويوه کوچنی غونډۍ ده چي له ښارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . دډبرو دېوال پرراتاوسوی دئ . په دغه ځاى کي دوېشتلو له پاره غټې ډبري اخيستل کيږي اوډېرژرمحکوم شخص له کمزورۍ څخه پرمخ لوېږي اوپوه سي ، چي ژونديې مخ پرتمامېدودئ .يوڅه موده لانورهم واري پرکيږي . په پاى کي نوردښوره لوېږي اويوه يادوې غټې ډبري يې پرګونډو اووروسته يې اورد وغځوي . ورپسې نو دډبروباران پسې توندسي .څينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختۍ سره يې پورته کړي اودسرۍ پريدن يې وروغورځوي . داکارترهغوروان وي، چي پرسري باندي دډبرويوه غونډۍ جوړه سي اونورنوهوړې دډبروترکوټې لاندي پرېښوول سي. شخص که څه هم بېهوښه سي، خوتل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پېښې سوي دي، چي سړی دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پاى کي په ډېرکړاو مړسي.

خلک دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګوري آيادوي خپل دين پالي که يا ؟ رخت پروخت پوښتنې خني کوي، چي آيادوی خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاکل سوې وي، چي کلمه کلمه په بازارو، ورکشاپونو اوعامه باغچوکي ګرزي ، په دغوموار دو کي چي هـــرڅوک په مخه

ورسي، باید خپل لمونځونه ورته تکرار کړي ، که یې په صحیح ډول تکرار کړل ، اجازه ورکوي چې پرخپله تړه ولاړ سي . د ده لار معمولا د ملایانو تر نظر خکه لاندي وي ، چې خلکو ته د تعقیب خبرداری ورنکړي . ټول هغه کسان چې تر دغه ازموینت بریالي ووزي ، غواړي ووینې چې وروسته سړي ته څه پېښیږي . هرڅوک چې پخپلو لمونځوکي غلطي وکړې یابې یوه برخه ځني هېره سي، په لرګیو وهل کیږي . څوکه یې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلو لمونځو باندي قطعاً ونه پوهیږي یابې له هغه چاسره لج کړی وي، چې له ده څخه پوښتنه کوي او هغوی پردې خبره شاهدي ورکړي، چې ده دهري ورځي دټاکلو وختونو په باب هيڅ نه دي ویلي ، بیانو دغه شخص نیول کیږي ، مخ یې ورتوروي ، لاسونه یې ترشا ورتړي اوبیرخره باندي یې چپه سپروي . په داسي حال کي چې ملاپه پسې وي د ښار په عمده بازاروکي یې ګرزوي . البته دخلکو لویه ډله په پسې وي او ګستاخانه ملنډي په وهي . ویل کیږي چې ددغه جریان شرم اوخجالت پرسړي باندي خورازیاته اغېزه ښندي اوپه راتلونکي کي شخص د مذهبي مناسبکو پرپابندی باندي ټینګ سي . د ده ملګري اودوستان دڅوکلونو له پاره پرده باندي ټوکي کوي اوبې باکه ملنډي پرې وهي . مایووخت یوڅوک ولید چې پریوه موضوع باندي یې خپله نظریه په جدیت اومباهات سره بیانوله .په دې وخت کي یې دځنګ سړی ورو پوښتنه ځني وکړه چې آیاپخپلو لمونځو پوهیږي .سړی غریب سره راګیر سو .غوښتل یې یوه شببه ځان زړه وروښیي، خوناڅاپه اوپه چټکی سره له خوني ووت اوملګرو یې دسپکاوی په خندا بدرګه کړ. زیاتره افغانان له ریشخندوهلو سره سخت حساس دي اوکه ریشخندتراندازې زیات سي ، خوراسخت هیجاني کیږي . ټول ښه مسلمانان بایدد ورځي پنځه وخته لمونځ وکړي اوترلمانځه دمخه بایدلاسونه ږېښې خکه ومینځي (اودس وکړي) چې خانونه دخدای په مخ کي په ښه توګه حاضر کړي ماته وویل سول چې په قرآن کي دشرابواوالکولو دمنعه کېدلو سبب دادئ، چې څوک دشرابو څښلو تراغېزې لاندي نشه وي، په ځان نه پوهیږي ، چې څه کوي؟ اوڅه وايي؟ اوپه دغه رازحالت کي به یې لمونځونه ددین سپکاوی وي.

دکابل مسجدونه زیاتره کوچني وي. معمولا یې داسي جـــوړکړي وي، چې

درې خواوې يې بندي اوځلورمه يې خلاصه وي اوپرداسې موقعيت بايدودان سوى وي، چې داوږدوالي لورې يې مكې شريفې ته، چې دپيغمبر (ص) زيارت پكښې دئ (۵) مخامخ وي. داځكه چې مسلمانان ټول دلمونځواداكولو په وخت كې مخ دمكې پرلوركوي. يوډېرسترمسجدچې جمعه مسجدنوميږي(۶) ، د اميرمرحوم په واسطه جوړسوى و. اميراعلان خپوركړچې ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډېره له غروځخه ددغه مسجدپه ودانۍ كې داپښوولوله پاره دخپلې ونډې په توګه راوړي . په دې ډول يوزياته اندازه ډېرې راغونډې سوې وې، خوودانۍ دومره لويه وه، چې داړتياوړموادودانداز ي بشپړولو له پاره لاسې ګاډي اوجواليان په كاروو .په همدې مسجدكې خلك داخترونولمونځونه اداكوي اوپه هرروارشل ډېرش زره تنه حاضريږي .مسجداوشاوخوا غولۍ يې ټول په سرپوډك سي چې څوك ولاړڅوك پرركوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوكتارونو كې ولاړوي . په همدې ځاى كې دكولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطرلمونځونه هم كيږي .داناروغى اوآفتونه چې په كابل كې پېښ سي او زياته موده دوام وكړي ، خلك هيله من وي، چې ددوى ګډې دوعاوې به دآفت پرليرې كېدواغېزه وكړي.

درمضان يارو ژې په مياشت كې پرټولو خلكوباندې دډېرشوورځوله پاره له لمرختوځخه ترلمرلوېدو پورې روژه نيول لازموي. په دغه وخت كې بايدهيڅ شى ترشونډوتېرنسي .هيڅوك بايدنصوارياچلم ونه ځكوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه كسان چې جدي ناروغي ولري ،له دې كاره مستثنى دي، په ورروستي برخه كې زياتره پېښيږي، چې ناروغ شخص كه څه هم ددغه ازموينست قدرت ونلري ، بياهم پر روژه نيولوټينګاركوي اوله ستومانۍ ځخه مري. په هرصورت ناروغ، چې روژه ونه نيسي ، بايدعوض يې وركړي اوددې كارله پاره بايديومبلغ تاديه كړي . دغه رازبايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماړه كړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وكړي چې دروژې نيولو ځخه معاف دئ . دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك كه وغواړي يوځه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده . معمول داسې دئ، چې له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل كيږي او دا خلكو ته دروژې ماتې اشاره ده . زياتـــروكسانوخواړه

اوچلمان تیارایښي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چي دوی ته دروژې ماتولو اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي ځکه دورخي بندیزېږ اشتهاخورا ورزیاته کړې وي. ترلمرختیویوساعت یاځه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو ته خبرداری دئ چي په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاځي اویوځه وخوري، ولي چي دبلي ورځي روژې نیولو لپاره ځان سمبالولوته لایوځه وخت پاته وي. دهغوکسانوله پاره چي وس ولري ، عام رواج دادئ، چي شپه اوورځ سره واړوي . دورځي بیده سي اودشپې خوراك اوکاروکړي. په حکومتي دفترواوکارخانوکي دکارساعتونه کمیږي اوخلك کاردورځي ناوخته پیلوي اووختي یې پای ته رسوي . دمیاشتي په لومړي برخه کي خلك داسي ښکاري چي روژه خوراپه شوق نیسي. خو وروسته دورځي له خواداوږدې فاقې اغېزه زیاته سي اوورپسې یې دخورك دېربندت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پیل کړي ، مقاومت مخ پرکمېدواوجگړې زیاتي سي. اکثره خلك دېرناورغه سي اویوځه خولاموه سي. ځکه خلك دروژې په میاشت کي دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك کوي اوچي وس یې وي بچت ورته کوي . له ځېلوتېولوغوښتنوځځه ترځوساعتو محرومیت وروسته ترېږي پوري خورك وچښنگ وکړي او چلم وځکوي . په تشه گېډه درانه خواړه خودښه هضم له پاره گټورنه دي . هغه کسان چي دزیات چلم ځکولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس کوي . پردوی باندي دنوروخلکو په نسبت وخت دېروړو ورو تېرېږي . زیاتروخلکو ماته ویلي، چي دلمرلوېدو دتوپ تروخته پوري دانتظارساعتونه دېرستومانوونکي دي . زه فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (کاتبان) هغه کسان دي چي چلم اونصواروته یې دېره هواکیږي . دوی تقریبا بې له استثنا ځځه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوکال له قمري میاشتوسره سم ټاکل سوی دئ اودروژې میاشت هرکال ژر راځي .کله چي په دوبي کي راسي او ورځي اوږدې اوهواتوده وي ، تنده هم پرنوروو تکلیفونو ورزیاته سي . دکابل خلك دورځي په اوږدوکي دزیاتوداوبوچښلو عادت لري ، ځکه نوتنده له زغملووزي . دوی وایي چي په روژه کي دغه حالت ترټولوحالتودېرزورغواړي. درمضان تراخترچي دروژې دمیاشتي دپای ته رسېدو د ورځي اخترد‌ئ، شپږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونی وروسته لوی اختریاعید قربان یادقربانی مذهبي میله راځي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلوملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت ډېرلږپېښیږي، چي یوڅوك دي دومره لرېدلی وي څکه دایو دود دئ اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که ښځي سخته وي، نوبیازاړه کالي مینځي اودومره یې پاکوي چي ښه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددې وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اخترپه لوی مسجدکي ترلمانځه وروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونوروماموریتواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښې برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه دډلي دراتګ هرکلي ته دخلوښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اووروسته معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخې ته سپورتېرسي اوبیا لنډه وینا وکړي اوژرېای ته ورسیږي . وروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکی دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډی وریوري ټپل سوي وي . تردې وروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورخوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي دروند تمامیږي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوي وړواوسي، ددې له پاره که حتی پورهم کوي بایدویې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زمورږد (all Souls)(۷) په شان دشپې لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبي تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسمووروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپې ترناوخته پوري دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پــــوهیږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصو مواقعو کي دغه راز مېلمانه رابلل کيږي .په نوروکي يې تل دشپې تر ناوخته پورې ساتي . دبرات په شپه دخلکو عقيده داسې ده چې ملايکي له ارواوو (ارواحو) سره ددې لپاره گورې، چې دهغوی د پاتې کېدلو موده وازمويي . دکومو ارواوو چې وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمکې زيارت چې دوی يې حج بولي ، دهغو کسانو له خوا ترسره کيږي، چې په مذهبي لحاظ آماده او دلگښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه راز خطرناك سفر څخه دراستنېدو چانسونه هم ډېرلږ ښکاري . هغه کسان چې ددغه زيارت ذمه پرخان اخلي ، لرياډېرياورلري چې بيرته به راستانه نسي، خکه نوخپل کارونه هغه شان فيصله کوي لکه مرگ ته چې دنزدې کېدوپروخت يې غم خوړل کيږي . په دې سفرکې بايد تر هغو بهرنيوهيوادوتېرسي، چې ددوی ددين اودخپل خان دښمنان يې پکښې اوسي . دا چې دوی به تردغه سخت ازموېښت سالم راووزي که يه؟ اوپرڅنگ يې لادسمندراودهغه داوسېدونکو په باب ډېري ډاروونکي افسانې لري، داسې چې که پرچا پېښ سي ، درسته بېړی يوه گوله کولای اوترستوني يې تېرولای سي . سړی ته دحج کولو دارزوپرڅنگ دومره زياته ذهني آمادگي هم ضرورده ،چې له دغوټولو خطرونو سره دمخامخ کېدلوجرات وکړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتېرولو وروسته که يوڅوك بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پورې د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز گټي . خپلوان اودوستان يې په راتگ سره وياړي اوخوشالي په کوي . ترڅومياشتوپورې دی بل کارنه لري بې له دې چې داورېدونکويوې مشتاقي ډلې ته دخپلوسفرونو اوماجراوواوهغومنظرو ،چې ده ليدلي وي، بيانونه وکړي . په بيان يې اورېدونکي هيڅکله نه ستومانيږي . ما ددوی خيني اړوندي کيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چې دغه کيسې په ويلو ازري .

افغانان ډېرسفرونه نه کوي .واکمنان يې ورته دنورو هيوداودکتني امکانات نه برابروي اونه ببگانه خلك هيوادته دورتگ له پاره هڅوي. دوی غوره بولي چې خلك يې سره تيت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوی ډاريږي، چې پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندې ددوی قبضه کمزوري کړي. که دا خلك د نورو

هیوادو دخلکوپه قوانینواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دین په نامه راوپارېدل، نوبیابه واکمنانوته دهغوی له غوښتني سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېدیځه استرالیاکي دافغانانویوکوچني ټولنه ستـه ،چي له زیاتو کلونو راهیسي په یوه کالوني کي دي .هوري په ریګي بیابانوکي پراوښانوباندي سوداګري کوي. څوکاله وړاندي ددوی یوتن افغانستـان ته راستون سو.له ځان سره خپله انګلیسي یاپه بله ژبه استرالیایي مېرمن، چي خپل دین یې پرې ایښی و ، راوستـله. دې تعلیم نه وکړی اولیك لوست یې نسوکولای . دې چي دخپلوافکارواوهغوبیابانونو په باب خبري کولې، چي دایې په عمل کي دنوي دین منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چي ددې ماغزه ګوریا ګډوډ سوي وه. سړی خپل هیواد ته راستون سوی و اوغوښتـل یې چي دېرش کاله وروسته یې بیاوویني اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له ځان سره یې یوځه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستـان دومره پوروړي اوښستمن وو ، چي ده ته بیخې لږځه وریاته سوې وه . له دې امله یې خپله مېنه پرې ایښې اوکابل ته دامیرلیدوته راغلی و ،چي ګوندي هغه ورسره مرستـه وکړي. دی په یوه ډېرکوچني کورکي صرف له یوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته یې دحکومت له خواپه کال کي یولږځه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې یې ګوزاره کوله . دی زمادېرممنون و ،څکه کله کله به مي پایپ اوتمباکوورکول . زیاتره به یې له استرالیاڅخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبیرته ستنېدووس یې نه درلود.ده داستـرالیایانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زیات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شونډوڅخه نادره اورېدل کیږي . دی ترخپل راتګ دوه درې کاله وروستـه دزړه له ناروغی څخه مړسواومېرمن یې دهغي کولراپه قربانیانوکي وه، چي دده ترمړیني یوڅواووني وروستـه پېښه سوه. دمخه تردې چي دامړه سي، لېورزي یې ډېرتلاښ وکړ ،چي واده ورسره وکړي اوپه دې ډول یې په معاش کي ورسره شریك سي.

په استرالیاکي افغاني کالوني امیرمرحوم ته د «ضیادالملت والدین» لقب اخیستلو له امله دمبارکي یولیك راولېږه . له هغه سره یې پـــه عین حال کي د

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړې وه . په هغه کي يې دغه هیوادته دشرقیانومهاجرت هغه وخت منلی و،چي هریوه سړي سربېره دروندټاکس(مالیه) ورکړی وي . دوی له امیرڅخه په دې لارکي مرسته غوښتې وه، چي د هند پرحکومت باندي سپارښتنه وکړي، چي افغانان له دغه ټاکس څخه مستثنی سي . امیرچي هروخت يې بزنیس ته پام وي اوپوهېدی، چي داخلك شتمن دي، په خواب کي څني وغوښتل، چي ددوی درې څلورتنه مشران دي پردغه موضوع باندي دخبرواترولپاره ورته حاضرسي. خومشران دزمري غارته په ننوتلوکي زړه نازړه وه اوبېرېدل، چي غالبا به بېرته څني راونه وزي. څکه يې موضوع همداسي پرېښووله .

دافغانانو په منځ کي مرغان اوحیوانات په پراخه توګه پردوو ډلو «حلال اوحرام» وېشل سوي دي . هغه چي دخوړلووړدي اوهغه چي نه دي . عموما داسي وېل کیږي، هغه مرغان اوحیوانات چي د غوښواومرداریوپه خوړلو ژوند کوي ، خوړك يې روانه دئ . هغه مرغان یاحیوانات چي دخوړك اراده يې وکړي، دغاړي پرې کولوپه واسطه وژل کیږي . پردغه کاربایددخدای نوم په مکررډول وویل سي. له دې پرته يې غوښه حرامه اوخوړل يې ګناه ده. که یومرغه وېشتل کیږي، مسلمان چي دوېشتلوپه نیت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بایدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي. که په دې ډول له وېشتلوسره جوخت مړ سي، خوړل يې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه، ملګروبه مي هرمرغه چي رالوېدی ،سمدلاسه به يې غاړه ورپرې کوله اوپه عین وخت کي به يې پورتني فارمول تکراراوه . وېل به يې چي یولږڅه ساه ورپکښې پاته وه څکه يې نو «حلال» کړ. خوکه کوم مرغه به دراخیستلوپه وخت کي مړو، هیچاپه نه خوړ. که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله : خوراکي موادوته وروړي ، خواړه مردار دي او بایدونه خوړل سي. که يې ولیدل چي حیوان يې یوې برخي ته خوله وروړله، هماغه برخه يې بایدپرې اوپاته يې وخوړل سي.سپیوته دغه رازدناپاکه حیوان په سترګه کتل کیږي اوداسي بایدتناوسي چي خوله يې له شی څخه ونه نښلي. بایدله هغه چاڅخه هم ونه نښلي،چي تناوکړی يې دئ . خوکه لاس یاکالي دسپي له خولې څخه ونښلي ، بایدککړه سوې برخه پرېولل سي .

خني عسکراوغریب خلك چي سپی ساتي اوډېرپرګران وي، هغوی يې په ناولتوب کي ري نه وي .په خني مواردو کي خوسپی دخپل خاوندپه بسترکي ځملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کيږي . خيني دغه خلك خپلوسپيوته دخيني چلونوله ښوولوسره مينه لري. يوسپی به چي ديوسپاهي ملکيت و ، ځان پرمړينه واچاوه، ګدايي به يې کوله ، دمخ پرپښوبه يې تګ کاوه اوپه بازارکي به يې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اويوه ايکي وروړله اوبيرته به يې تمباکو راوړل . نورډول ډول چلونه به يې هم کول. دې سپي ته يې دغه رازورښوولي وه چي په خوله کي يولنډلرګی ونيسي . دلرګي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکين ځراغونه ځړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه يې ورته روښانه کوله .

خلك دغوښي درواکولوپرځنګ دخدای نوم پرتلونوروشيانوباندي وايي . کاريګران دکارترشروع وړاندي يادماشين دنوي چالانولواوپه قالب کي دويلي سويوفلزاتوترتويلودمخه دخدای نوم وايي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کړي. دوی دغه رازترخوړولو وړاندي او وروسته هم داکارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی يې په غوږکي دخدای نوم ورته وايي (۸) اووروسته نوبياماشوم په هماغه نوم ياديږي .

کله چي يومامورته خپله مېرمن دماشوم شېريني راوړي، نومړی هماغه شيريني اوسوغات اميرته وړي اودموضوع په باب خبرورکوي . روسته ځني غواړي، چي دماشوم له پاره يونوم ورته‌اکي . داميرله پاره دايودود ګرځېدلی، چي دخپلومامورينواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلی پيداسي ، ملکه سلطانه نوم ورباند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت اميردزوی وپلارته که پرګران وي ، اوغواړي عزت يې وکړي، سوغاتونه ورکوي. خکه دزوی زېږېدل ډېري خوښی خبره ده. دنجلی په مورد کي خبره په پټه خوله تېرېږي خکه په افغانستان کي ښځي لږ ارزښت لري اوکله کله خودنجلی پلاردخوورخوله پاره خپلي مېرمني ته خکه نه ورنږدې کيږي، چي په دې ډول خپله ناخوښي وښيي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوګانواوغوښتنوسره سم يې عمل نه دئ کړی ، خپل خپګان ځرګندکړي.

کله چي دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازی (اورلوبي) مېلمستیااونورتېول تېك وتوك له پاره تیاری ونیول سي . دهلك په صورت کي داټول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلی سي نوبیادخوشالی هیڅ کوم کارنه پېښیږي اوښځه خوشي پرېښووله سي، چي پرخپلونامېندیوباندي یوازي وژاړي . له دي امله ټوله ښځي دهلك هیله لري اودوعاوي کوي، چي په دي صورت کي به دماشوم پلار له دې سره وګوري اوددې به دېرمراعات کیږي ،هرځوك به مبارکی ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خونداخلي.

په افغانانو کي دماندینوتعدد عام دئ . ځني چي یوازي یوه ماندینه لري ، له دي امله وي، چي دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمنې دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چي په ټولو حرمونوکي دېبلابیلو مېرمنوترمنځ دبرتری له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چي ښځه پرخان باندي دسږي دمیني ټینګولو په خاطرکوډو، دمیني څانښتونو اونوروجادوېي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرتری له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دئ، چي ولي زهري موادوته چي کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې، چي که ‌داسي زهررامعلوم وي، یایې لرم، چي عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیري کولای سي . یووخت خو لا د داسي کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چي دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشی لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتي پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کي دېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایي چي قرآن نارینه ته دڅوښځودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسي کسان سته چي په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کي لیکل سوي، چي یو سړی هغه وخت له څلورو ماندینوسره واده کولای سي چي «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوځرنګه چي داممکنه نه ده ، څکه یې واقعي معنادیوې ماندینې سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چي دی مجبورسوتریوې زیاتي ښځي وکړي .دده په موردکي ویل کېږي، چي دخپلې ګراني مېرمني پرته یې نوري داسي ښځي وي، چي هیڅ رازحمایه یې نه

درلوده اوده په دې خاطرخانته واده کړي، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل څرگندنه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرگندسي. دوی په دې عقيده دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دئ . خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په بېلابيلووختوکي نوی دين منځ ته راوړی دئ .ددوی دين چې ترټولو وروستی دين دئ ، هرومرو بايدرښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دئ، چې عيسوي مبلغين دي زياته اغېزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دئ . دافغانانودين اسلام دئ اوداسلام دين پيرو« مسلمان » بلل کيږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا يو راز تسبيح ته ورته دانې دي . (م.ف)

(۳) مولف په دې برخه کي له مبالغې کاراخيستی دئ . داکاريه يې له څينومتعصبوکسانوڅخه ليدلی وي ، خو عام مسلمانان داسي نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کريم فارسي تفاسير (ترجمې) دمولف تر ژوند څو پيړۍ وړاندي څپاره سوي اوپه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پيغمبر (ص) مبارک مرقدپه مکه شريفه کي نه ،بلکي په مدينه منوره کي دئ (م.ف).

(۶) دامسجدعيدګاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار يې د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معمارۍشروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسېدی . دغه مسجد جامع ۷۷ گومبتې ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت يې ۴۳۰۶۸۰ فوټه کيږي . (دافغانستان پېښليک ـ ۲۱۶ مخ) .

(۷)د رومن کاتوليکانو يوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمي سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه ديکشنبې ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دريمه نمانځل کيږي . زياتره کاتوليکان عقيده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کوروته حاضريږي او له ژوندو سره په ډوډۍ خوړلو کي برخه اخلي . په انګلستان کي عوام خلک په دغه شپه هديرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شيدي پاشي او په نيمه شپه کي دماخستن ډوډۍ مړيو ته پرېږدي . مسلمانان د مياني (ذوالحجې) اتمه د مړيو شپه بولي او په دغه شپه مړيو ته دوعاوي کوي (م.ف) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم يادول ياآذان کول له نامه ايښوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زېږېدلوسره سم کيږي اونوم کېدلای سي څوورځي وروسته پرکښېښول سي (م. ف) .

اوولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواد دمشرانو په وژلو سره دخپل زوی دواکمنۍ په تامینولو کې دامیرپالیسي ـ بې سبکه عایدات ـ ولې امیرله لارډ کرزن سره په هند کې ونه کتل ـ پرپوله باندې دروسانو تېری ـ په افغانستان کې دروسانو نفوذ ـ دافغانستان او هند پرلوردروسانو د پرمختګ خطره ـ افغاني واکمني ، دبې نظمو قبایلو د تنظیمولو ډېره ارزانه وسیله ـ دافغانستان دبنه وسله وال کولو پالیسي ـ له انګرېزي حکومت او عدالت سره مینه ـ پرخلکو باندې دانګرېزي اجنټانو اغېزه ـ ولې په افغانستان کې ریلوې نه خوښېږي ـ ولې غني کانونه لاس نه وهلې پاته دي ـ دبلوچستان په ساحل کې دامیرله خوا دسمندربندرغوښتل ـ دامیرعبدالرحمن کورنۍ سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلې پاچهۍ له هماغه پیل څخه داو،چې د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغورې چې په هیواد کې زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کې دده ګټوته خطرپېښ کړي . داسیاست داسې نه و، چې په څرګنده ول او په یوه وخت کې پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکې ورو ورو یې ټول هغه کسان، چې ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکې وروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر(۱) وچې دامیردپاچهۍ په وروستیووختوکې یې هرکله کابل ته راباله. خوهغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه تېروله . نوموړي په پای کې دهندوستان پولې ته نږدې پخپله پوسته کې مړسو. هغه وخت یولړکرکجنې نخښې نښانې څرګندې سوې اوهغه دا چې دده شخص حکیم[طبیب] چې یوسیمه ییزډاکتراودده دوروستۍ ناروغۍ پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.امیرډګروالۍ رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړلوپه برخه کې، چې دامیراندېښنې ورګرځېدل، یوه طریقه داتهه دداسې شخص له خوابیان سوه ،چې څوواره دغه کارته موظف سوی و . داسړی مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چې زیاتشراب په پېښروچښل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماګومان نه کاوه چې بل وخت دې یې ددغسې مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چې امیر یوه شپه ناوخته وروغوښتلم او د یو چا پوښتنه یې راځخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې ښښنن اوده پېژانده. «ی» ته وویل سوه چې دګارډ ک ـان ته ورسي . په هغه حکم کي لیکل سوي و چې له خان سره دوولس تنه عسکربوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه یې له کوره راوباسي، چې امیرغواړي یوه عاجل کار لپاره په خصوصي توګه ورسره وګوري . بیایې نوددغه ښاروړوي تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چې یې سړی نوموړي خای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لاربنوونې سره سم عمل وکړي، چې امیرده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ . دوولس تنه عسکریې ترکوردباندې ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله سو . دروازه وان دکورخاوندته وویل، چې «ی» دي کوم عاجل کارله پاره غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خوني ته وروخوت ، چې نوموړي شخص پکښې له خپلوملګرواوخپلوانوسره یوځای ناست واوچای یې څښلې . کله چې یې «ی» ولید ، ځنګ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره وڅښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکي ورو وویل، چې امیرصاحب غواړي دډېرمهم کارله پاره درسره وګوري اوښه به داوي، چې امیرپه انتظارکي پرې نښودل سي . سړی ورته وویل، چې دی به حرم ته ولاړسي اوخپلې کورنۍ ته به دوتلوخبرورکړي اوډېرپه خنډ یږي نه . خو «ی» ورته وویل، چې همدومره معطلي هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژرپوځای سره راووتل . کله چې دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپرراتاوسول .سړي د عسکرو د راتاوېدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چې امیردده دعزت له پاره خکه ګارډ رالېږلی دئ، خکه چې شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکریې پردواړو خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول خکه دښارزړه کنډواله چې «ی» ته یې دسړي دبېولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په خان کي بدګومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چې ولي له قصرځخه لیري ځي .غوښتل یې لارچپه کړي خوعسکرورته رانږدې سول او «ی» معذرت ځنې وغوښت، چې امیرله همدې لارې حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده نلري . دوی باید کښته بېرته تر رود راواوړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي نو

څه ونه ویل اودوی هماغسې روان وو . کله چې لارله قصرڅخه نوره هم لیرې سوه ، سړی له وړاندې تګه انکاروکړ. خوکله چې «ی» ورته وویل ،دادامیرحکم دئ اومقاومت کښه نلري .ورروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کې دوی هغه کنډوالې ته، چې یو زوړ څاه پکښې و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نیولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت یې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمخکه غوځارسو. افسراوسړي یې راغلل، چې نورنوبایدڅه په وسي . «ی» دامیرکاغذراویوست ، اورلګیت یې ولګاوه او تر لوستلو وروسته یې افسرته وویل، چې دسړي سربایډ له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره یې کش کړه ، سړی یې پرمغزی وواهه اوپه پای کې یې خپله وظیفه سرته ورسوله .دسړي شدیدمقاومت دامرپه اجراکیدوکې ستونزې پېښې کړې. خوپه غاړه کې دېې له لاري دوینې ضایع کولو بېهوښه کړ.سراوتن یې وروسته زاړه څاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره یې پرواړوله چې ټولي نښانې یې پټې کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» امیرته دامرداجراکولورپوټ ورکړ. امیرو ویل «ښه کاروسو» اوده ته یې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وویل په هماغه شپه، چې به یې په بسترکې هزوارسترګي پټې کړې، دنوموړي سړي سربه یې، چې له تنه بېل سوی و ، سترګوته جګ ودرېد اوخوشېې یې ترخوب وړلودمخه عین څه لیدل . تردې پېښې څواووني وروسته دوژل سوي شخص زوی امیرته ورغی اوورته یې وویل، چې «ی» یوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چې امیرصاحب غوښتی دئ ، له کوره ویوست اوترننه پوري یې درک نسته . امیروویل، چې دارشتیادي.خوددې له پاره چې زړه یې بېغمه کړي،ورته یې زیاته کړه چې پلاریې دیومخصوص مقصدله پاره یوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچې بیرته به راستون سي. دسړي خپلوان یې په دې ډول ترخان تېرکړل. خوهغوی ژړدنوموړي دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودخان ساتنې په خاطرېې څه ونه ویل. څکه ډارېدل چې دوی به هم واستول سي اوبیابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړولوکې چې امیر ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف یوازي دانه و، چي دخپلي پاچهی په بهیرکي دستونزومخه ونیسي، بلکي مقصدیې تخت ته دخپل زوی دسوله ییزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي یې له احتیاطه کاراخیست خکه ډارېدی، چي ایوب خان یایعقوب خان به بیرته هیواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزیات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دخینوجدي ستونزوپېښولو سبب نسي . داچي امیرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددې پرځای، چي دپخوانیوامیرانوپه شان یې په بېلابیلوولایتوکي والیان کړي وي ، هغوی یې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، دامیرمطلب داو،چي ترخپلي مړيني وروسته یې دګډوډیومخه نیولې وي . خکه دپلارترمړیني وروسته د واکمنی اوبرتری له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانیوجګړویوعلت داو،چي هرزوي دیوه ولایت دوالي په توګه پیسي اولښکرپه واك کي لرل ، چي تخت ته یې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .څرنګه چي هروروردتخت شوقي وخکه نوتل جګړې پېښېدلې اووخت په وخت په هیواد کي دزیاتو وینو تویېدلو او بدمرغیو سبب کېده.

دافغانستان تاریخ ښیي، چي څرنګه ورور له ورورسره جګړه کړې،زامنوله پلارسره ، یوه هابل دواکمنی له پاره دشدیدي غوښتني په حکم وژلی یاړوندکړی دئ . دامیردوربیني دده دمړيني پروخت ددغه راز وحشتونو د بیا تکرارېدو مخه نیولې وه .کله چي دی مړسو،دتخت له پاره دکاندید په توګه له سردارحبیب الله پرته بل هیڅا چانس نه درلود، خکه له ډېروکلونوراهیسي مشرسردارو او په زیاتوسرکاري مواردوکي یې دپلارپرځای، چي زیاتره به ناروغ و، نمایندګي هم کړې وه. ده ته دهیوادمخکښوکسانوداسي کس په سترګه کتل، چي تخت ته مناسب دئ اوپه نتیجه کي یې دهغوملاترګاټه . دي کاراوپرځنګ یې دپلارله مړيني سره جوخت دده له خوادارګ ماڼی سملاسي نیولو، دی پرحالاتوکابوکړ.خکه په ارګ کي یې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنټرول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن ناسکه ورور محمدعمرخان له مورملکه سلطانې پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته ستونزي پیښي کړي. دا یې سمدلاسه د ارګ له حـــــرامسرایه ، چي امیرخپلي ګراني

ماندينې له پاره جوړکړی اودابه معمولا پکښې اوسېدله، وايستله اومجبوره يې کړه، چې پخپله خصوصي ماڼۍ ګستان سرای کې چې دښارپه څنګ ده افغانانوکې واقع و، ژوند وکړي . دلته يې داپه ښکاره دامیرمرحوم دګرانې ماندينې په توګه په ډېرعزت سره خوندي کړې وه، خوپه واقعيت کې بندي وه. خکه ټول غټ اوباوري نوکران يې ځني اخيستي اوپرځای يې نورکسان داميرپه خوښه ورته ټاکلي وو. هيڅاته اجازه نه وه، چې له دې سره وګوري .له اساسي دروازې پرته يې دماڼۍ ټولې لارې په ښښتوتړلې وې . اميراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروکې مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چې په کابل کې ښځه ډاکټره وه ، يادونه کړې چې له ملکې سلطانې سره بايدونه ګوري اونه بايد ورسره اړيکې وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چې دابه ملکه ولمسوي چې دهندحکومت ته ليک وليږي اوپه هغه کې به پرتخت باندې ددې دخپل زوی کښېنولو له پاره دهغومرسته وغواړي . که دهندحکومت ددې ليک ته کومه خاصه پاملرنه هم ونه کړي ، بيابه هم دغه شان عمل نوي اميرته دهغوی له نظره زيانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورين اواردو افسران چې دنفوذ ښښتنان اودملکې سلطانې لورې ته متمايل کسان وو ، دنوي اميرلخواپېرودل سوي اورتبې يې ورلوړي سوې .

سره له دې هم لښکرله ناخوښيه سره خوښېدی اوداوېره وه چې هرومروپاڅون پېښ سيږي .خودتنخواه دزياتوالي ژمني ټول شاوخواکسان له څرګندې سرغړونې څخه وساتل . که څه هم دزيات وخت له پاره ښه پوره ګونګسی موجودواو عسکروپه خلاصه خوله ويل، چې دوی له حکمراني کورنۍ پرته دبل هرچا حکومت مني. دخلکو په منځ کې پرحکومت باندې دنه ويساغوښتنه دهيواد په بېلابيلوبرخوکې له تشدد سره يوځای له برملا لوېماری څخه څرګندېده . دارازکارونه خوراډېرکلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وړاندې يې دخلکوبې تفاوتي څرګندوله . دموجودحکومت پرضد اعتراض دهيواد پراوسېدونکو اروپايانو باندې په حملوکولوسره ښکاره کېدی . يوتن دخپل ساتونکې ګارډ په واسطه دشاله خواوويشتل اوووژل سو. داکاردومره بې ارزښته تلقي سو، چې سړي ته شک پيداکېدی چې آياداکار به دګارډ خپل ابتکارو ، که

به دهغو کسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چې له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چې له اله گوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لارې دگډوډی عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلوپه وخت کي دهیوادعایدات ایله دومره و، چې دلښکردتنخواه له پاره دي کفایت وکړي . له ډېروکلونوراهیسي د لښکرو لگښتونه ورو ورو زیاتېدله اواميرپیسوته زښته زیاته اړتیادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستې د دوام په باب کوم انتظام نه ونیول سوی، چې پخواني امیراواوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظیم غوښتلو جرات له دې وېري نه کاوه چې مبادا پرې پښېمانه نه سي . لارډکرزن له امیرسره په پېښورکي دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینگ ولاړو چې په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبروکي حل کړي. خوپه هغه وخت کي امیرته داسترخطرو، چې له کابل څخه په داسي حالت کي ووزي چې خلك یې ناآرامه اوپه هیواد کي دننه په حکومت کي خوراډېرومهمو مسایلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته دډېرومخکنیوتوپونو، توپکواوسهماتو ورکولو وړاندیزکړی و، خوپیرته واخیستل سو. څکه روسان بېرېدل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندي دهغوی تېري خلك ډېرخښمولي وو. خیني ماموریږ له دې سره سره دروسانو دمرستې پلوي ښکارېدل . دوی ویل، چې که انگریزي حکومت ددوی له هیوادسره مرسته ونه کړي ، نورسته چې وېې کړي . دغوکسانودروسي مرستې منلوته دامیر د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کي و، چې یوافغاني جنرال له روسي سرحدڅخه راغی اوویل یې چې له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنی دغلام بچه گانوپه جاموکي راوستلي دي . ددې خبري نوردرك په مشخصه توگه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کي ویل کېده، چې امیرپه هندکی کي خپلي ددوبي مانی ته، چې دښاردجنوب په شېرمیلي کي پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاره تللی دی اوله خان سره یې له یوڅو باوري ماموریتواوملگروپرته نورهیڅوك نه دي بېولي. ده غوږ امرکړی و، چې هوري به هیڅوك دده نه مزاحم کیږي او نه به بل

ځوك ورلېږل کېږي . دغه جنرال وروسته په ښارکي خورازياته اندازه روسي
پيسې تسعيرکړې اوله دغه وخت وروسته په بازارکي روسي نوټونه رانيول
کېدلای سوای .تخت ته له رسېدوراهيسې دالومړی وار و، چې اميردارګ له
کلاپرته په هندکی ياکوم بل ځای کي اوسېږي اوهيڅوك دي په مشخص ډول نه
پوهيږي چي څه پېښه ده؟ په رښتيا سره هم هيڅوك نه پوهېدل، چې اميرپه
هندکی کي څه کول؟ دايوغيرمعول کارو، ځکه چي له خپل حرم سره له اوسېدو
پرته، دامير پرنوررو ټولو کارو باندي په عام ډول خبري کيږي اوخلك ښه په
خبروي، چي دی څه کوي ؟
ځرګنده وه چي داميرموقعيت تخت ته تررسېدلووروسته دځه مودې له پاره
ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرځيني عناصرسته، چي بايدليري کړل سي . دی د
خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرځان ويسا . داچي دی به په بحراني
حالاتوکي څه وکړي ،اوس يې اټکل نسي کېدلای .خوپه هيوادکي دانارشي
اوبغاوت جوړونکوسره ملاتړنسته اوزمانه به غالبادې پوښتني ته ځواب ورکړي .
افغانستان په مکرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هيواد
Buffer State په توګه ګڼل سوی دئ. خودا داسې ناپېيلتوب دئ، چي
دهرلورواکمن يې په چټکی سره له منځه وړلای سي . زياتره خلك دمځکوله
لوري ماليې څخه دناراضی په حالت کي دي اودپنډيانو په توګه دکارتلاښ
کوي. خوراکي موادکال په کال ګرانيږي ، ناروغی عامي دي اوخلك داسې
ښکاري، چي دهرېدلون په تېره بيادبهتربدلون هرکلی به وکړي . ترڅو،چي
امير دخپل پلارپه شان درك ونلري، يرغلګرخواګونه به داميرله خوا د جهاد
درسالوله پراخې وېشني سره سره پخپل ورانديي يومو‌ټی افغانستان ونه مومي.
اميراوشاوخواکسان يې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندي زياته تکيه کوي، چي
هيوادته ديرغلګرلښکردراتګ په وخت کي دملايانو له خوا تبليغيږي .په دې
باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد کي وېشل سوي دي . خوله اوسنيو
اوضاعو څخه ښکاري، چي خلك دي سره له دې چي په زياته اندازه متعصب
Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه کړي اوداوږدې مودې له پاره دي وجنګيږي .
لښکرپه عصري مځکنيوتوپونو، توپکو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نځښې

نښاني ډېري محدودي دي اوپه دقت وسرښته کي له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکردغه راز دهغودووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه اوهند ــ م.هـ) په بشپړه توگه روزل سوي هم نه دئ ، او افسران يې له کوايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري .
دهريرغلگرلښکرپه وړاندي دجدي مقابلې له پاره يوازني هيله چي له اميرسره سته.هغه داده ، چي دهيواد غرني موقعيت به دلښکرودخوځېدو اودرنوتوپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پيښ کړي اومهاجم لښکرته به داناشوني وي، چي ترلومړي خنډوروسته دي دنوري جگړې خطرپرخان ومني . دابه هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کارواخيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول اودشاله خوايې دارتباط مزي ور مغشوشول. څومره چي لښکرغتېږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کمېږي .
دبې نظمه قبايلودتنظيمولو ډېره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښوول سي چي ، پرخپلوخانو پخپله حکومت وکړي . دبغاوتونو اوبې نظميو دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري ډېري بې رحمانه دي. ځکه نوزياتي اغېزمني اوغوځي دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن دخپلي اداري پرضد دبغاوتونوله امله دخپل ملت ډزيات شمېرنارينه وو ، ښځواوماشومانو تروژلووروسته پاته کسان د هيواد ډېروليرووبرخوته په لېږدولوباندي مجبورکړل، پخواني تشکيلات، يې له منځه يووړل اوله نوروخلکوسره دمناکحت له لاري يې ددوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انگرېزان (يا نور ځواکونه) غواړي دغه هيواد اشغال کړي اوداشغال په لښکرکښېويې وارزوي ، نودي کارته غالبا دهند دلښکرپه شان اردو په کاردئ اوضروري ده چي خلک بايد ترهغه وخته.په نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اودچارو دنوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .
که په پام کي وي چي له افغانانوڅخه دروسيې تېري ددفع کولو دوسيلو په توگه کارواخيستل سي نوبه بې له شکه دابهتره وي، چي هغوی په نويووسلوښه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انگرېزانو پرضدد غووسلود کارولوامکان هر

وخت ستـه . خکه افغانان هرهغه چاته، چي ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال ستـه، چي هیڅ رازتړون دي په پام کي ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چي سرحدي قبایل راوپاڅېدل اوتیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیرمرحوم کابل ته نزدي دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطري په صورت کي دلازمي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګرېزانوشړلو هیله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکي د پېښور دبیانیولو اوازه خپره سوه . پېښور په ښایي یوه پیاوړي سیمه وي. خکه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو یوه برخه ګڼل سوې اوادعا کیږي، چي انګرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توګه دانګرېزي واکمنۍ له عدالت اومساوات سره دخلکو مینه ستـه .دامینه زیاتره له هغوقضیوسره ارتباط لري، چي په هندکي داوسېدونکوله خوا ددغه خای دژوند اوآزادۍ په باره کي ویل کیږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چي له انګرېزانو یې ښه راخي . دوی ډېرډېري چي انګرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونۀ رسیږي اوهرهغه څوک که په رښتیایادرواغوسره انګرېزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن سو، مجرم ګڼل کیږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کیږي .

په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تربندیانو لږڅه ښه دي . خکه دوی له هیچاسره نه ګوري . له خلکو سره څانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل شاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازیوسره یې کتلي وي ، بندیان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروژل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوټ یې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړك پرهابله غاړه یې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښېنولی وي (کورترسړك لږڅه شاته واقع دئ) . که څه هم یوڅوك په دغه خای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه یو څوك حتی څومتره نزدې هم دغي دروازې ته تېر سي ، دی یې کوټوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

کور ته له نزدې کېدلو څخه دومره ډاربدلي دي، چې له ډېري فاصلې څخه لیري ختي تېرېږي . اوهرچاته که خپل ژوند ارزښت ورنلري ، نو په بازارکي دي د استازي له اړوندوسرېوسره خبري وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چي په زیاته اندازه پېښېږي اودانګرېزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهمېوه سي . خوله کوموشیانو څخه، چي ماپه دغه هیوادکي ولیدل یامي واورېدل ، ډېرلږ به داسي څه وي، چي هغه دي دانګرېزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازي یولږڅه وي . همدغه سبب به وي چي بهرته دخپنو پېښودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلك دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو څخه وډاروي . ځکه نو دوی هرهغه څه، چي ددوی نه وي ، په پام کي نیسي.

دوی یقینا حق لري چي دخپلي بندیخانې دسیستم له رسواکېدو څخه وبیرېږي . ځکه په هغه کي د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چي له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوځای شاوخوا پکښې پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چي پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخوړسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چي بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهیږي، چي ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغوروحشتونو په منځ کي تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالبا ددغه رازبربریت پرېندولو باندي فشارراوړي.

عامه خلك بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکي له کوم ځرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تړي . دوی وایي، چي انګرېزانوونسوکولای دجګړې له لاري دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتي په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلك دغه راز په کابل کي دبالاحصار خبري کوي، چي لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کي دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلووروسته له خاورو سره برابرکړ. کنډوالې یې تراوسه لاپاتي دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه برتانوي حکومت

امرکړی و، چې دوباره یې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکې دئ ، خوبیاهم داولس دزیات اکثریت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظریې باید یومخیزه ردنسي.

امیرعبدالرحمن، چې یووخت زماسره پرسیاسي چارو بوختېدی ، راته وویل ده په روسیه کې دخپلو جاسوسانو پرلاس یولیک ترلاسه کړی چې راته وبه یې لولي. په دې کې دده هدف البته دانه و، چې زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکې زه په داسبا هندوستان ته روان وم اوامیرته ترديې بله ښه موقع میسره نه وه، چې دهندحکومت ته ددغه لیک په باب خبرورکړي . جاسوس لیکلي وچې ده دروسیې له یوه لوړرتبه مامورڅخه اورېدلي، چې دده حکومت په پام کې لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو امیرعبدالرحمن ژوندی وي . خودده ترمړینې وروسته به یې ونیسي . کله چې امیرهغه لیک راته ولووست ، زیاته یې کړه چې که داخبره رشتیاوي لکه څرنګه چې دوی خیال لري ، رشتیابه نوهم دی مړوي، چې دوی دده دهیواد دنیولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دااهمیت ورخبره نه وه. خکه ده له زیاتوکلونو راهیسي هڅه کړې، چې خپل هیواد یومووټی اوداسې پوړته یې وخېژوي، چې خان دملتونو په منځ کې وساتلای سي او تل دیوه خپلواك سلطنت په توګه پاته سي . که دده دمړینې تروختنه دده هدف بشپړنه سي ، بیابه هم دده کارونه یوداسې تاداو وګرزي، چې پرهغه باندي به دده زامن اولمسیان لکه څرنګه چې دده ستره ارزو ده ، یوداسې دېوال راوګرزوي، چې هیواد دبهرنۍ تېري دمخنیوي په وړاندي خوندي کړلای سي.

په ټولوموارد وکي چې امیرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسایلوخبري کړي دي ، تل یې څرګنده کړې ده، چې دی په زړه کې دخپل هیواد ښېګڼه لري اوپه خپنوختوکي به یې کله چې خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوګانوپه انتقالولوکي دخان ناکامي بیانوله اوداچې دده له ټولوهڅو حتی له ترټنې اووژلو سره سره بیاهم دهغوعادتونو په له منځه وړولوکي ناکامه سوی دئ، چې دیووالي اوپیاوړتیا په لارکي یې خنډ ګرزېدلي - نوترسترګوبه یې اوښکي جاري سوې.

په دغه موقع کې چې پـــــــورته یې یادونه وسوه ، امیرپه افغانستان کي له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لرڅه روښانه چوله . ده وويل چې دی پردواړوخواوو دوه پيښاوړي ګاونډيان لري . دواړه خواګونه دده هيواد ته داورګاډي له غزولو سره ډېره مينه لري اودی يې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختيا له امله د هغې دجوړولو په لارکي هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسي فرض کړئ، ده لکه څرنګه چې هغوی غوښتل په خپل هيواد کي اورګاډی غزولې وای، نوبيا به يې ورته ويلي وای، چې دغه سيستم ترهغوپوري ګټورنه تماميږي ، ترڅو چې ددوی له سيستم سره ونه تړل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له يوه خواک سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرميسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدين به له ده څخه يوازي دهغه څه انتظارولري، چې ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وويل بهتره داده، چې هيواد هيڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کي زيات تاوان وکړي.

اميرعبدالرحمن هيڅکله زماسره په دې باب خپل نظريات شريك نه کړل، چې هغه دي ظاهرا دده په هيوادکي دغني معدنونو دراايستلو پرممانعت لږڅه روښاواچوي .پرځای يې تل په دغوکانونوکي دکارکولوله بابته دخپل هيواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترټاکلوليږووروسته يې ماته لیکلی امروکړ،چې د مسودهغوډېرودويلولو له پاره لازم کارونه پيل کړم چې دکابل په شاوخواکي موندل سوي وې . کله چې کارنيمايي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښووني راولېږلې اووروسته يې موضوع همداسي معطله پرېښووله چې کار يې ترننه لاهم نيمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دليل څرګندولوڅخه ډډه کړې چې په سرکي يې له پيل کېدو سره زياته مينه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چې دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډيو له لاسوهني څخه ډارېدلی وي، چې ګوياً دده هيواد دومره شتمني لري.

اميرحبيب الله چې په ټولو شيانوکي دخپل پلارپاليسي تعقيبوي ، دهيواد دمنابعود انکشاف پرلورد هغه دېبلابېلو منرالي زېرمو دموقعيت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهيڅ نه دي کړي . په هرصورت اميرحبيب الله دافغانستان

په لویدیځ کي دبلوچستان دساحل پرځنګ دهیواد دیوې بیلي سوي برخي له بیرته لرلوسره زیاته مینه لري، چي په دې ډول سمندري بندرولري اودهغه له لاري له نوروهیوادوسره بې له دې چي دګاونډیو قلمروته دي اړ سي ، دمستقیمي معاملې کولوس ومومي . دده ګاونډیان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چي په معامله کي ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بندربه دوی مستقل کړي، خپل هیواد ته به انکشاف ورکړای سي . د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقیم ډول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرځومره جنګي مواد اونورمالونه چي غواړي یې، وارداودخپلو ګاونډیوله خبرېدو اولاسوهني پرته به خپل ځانونه پیاوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپایي هیوادوکي خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چي پرافغانستان باندي په مستقیمه یاغیرمستقیمه توګه اغېزه ښندي، اطلاعات ورکوي. امیراودهغه صمیمي ملګري چي دنوروملتونو پرسرواکمني چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه ځاري چي دبهلابیلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوځومحدودو مقاماتو پرته نورخلك دبهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. څکه په هیوادکي کومه ورځپاڼه نسته اودنوروهیوادوورځپاڼي اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هیوادته دبهرنیانو پر راتګ باندي اعتراض کوي اوهیچاته له سوداګروپرته اجازه نه ورکوي . یوازي ځومحدود کسان هغه هم دده خپل خلك دامیرلخوا دمخصوصو اجازو له لاري کولای سي ترپولي هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له یوه مخه بې له هغومسایلو، چي ددوی په محدوده ساحه کي پېښیږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هیواد دکورنیو چارواداره دنورو شاوخوا هیوادوسره له تماس پرته پخپله تنظیموي. هغه برتانوي مامورین چي په ناپامي یانوروعلتونو ترپولي رااوړي ، بندیان کیږي اودامیردحکم تررسېدو پوري ساتل کیږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلك دتمدن لورته مایل کړي او د نظر پراخوالی به یې اوسنی فناتیك تعصب له منځه یوسي، چي

دنوروېتولوخلکو پرضد يې لري اواساسا دهغه لنډ وتنگ ژوند محصول دئ، چې پردوی باندي په زور تپل سوی دئ اوپه عمل کي يې دوی له نوري نړۍ څخه رابېل کړي دي . همداافکاردي چې ددوی دواکمنانو دتجريد سياست رهبري کوي .خکه دخلکو پرناپوهی اومذهبي افسانو باندي عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دئ، پرهرلورچي يې زړه وي ، کارتري اخلي.

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حيدرخان په نامه په دغه عصر کي مور دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. يو غلام حيدرخان څرخی دئ ، چې دعصمت الله خان څرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له اميرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي بوخای سو او د تخت نيولوپه کار کي يې ډېره مرسته ورسره وکړه . له اميرسره دراولپنډی په سفرکي ملگری و . بل غلام حيدرخان اورکزی دئ ، چې دسرهنگ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۲ ع کال د څرخي غلام حيدرخان پرځای مقرر سو . په زرمت ، شينوارو ، منگلو او غلجيو په ټکولو کي يې اميرته زيات خدمتونه وکړل . امير دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما گومان دئ ، چې د مولف مراد به دلته دا دوهم غلام حيدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم«ي» بللی اوما «ی»توری ورته وټاکه .

اتلسم خپرکی

دکابل پښنورلار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزې ـ دهغه سیمویان چې په مخه راځي ـ رباتونه اودلارې داوږدوخایونه او فاصلې ـ دجلال آباد ښاریان ـ دازیکانو د «بزبازۍ» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواکې دکابل سیند ـ مشك ـ ددوبې اهاړ ـ دسفروروستۍ ورځ.

په کابل کې له څوکالو تېرېدلووروسته یوه تجربه راته داوه، چې دراوتلو پروخت مې دېوخه وړیاحساس کاوه . بېرته مدنیت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هیواد دخلکو په منځ کې داوسېدلو فکرپه سرې کې دومره تلوسه پیداکړې، چې دتیارې نیولو اوپه لاره کې دوخت تېرولو موده وربانډې ډېره اوږده سي . کله چې څوك په کابل کې وي ،په فکرکې یې دکوراوانګلستان فاصله ښېښې زیاته وي او داسې ورته ښکارې لکه دبلې سیارې له مخکې اوخلکوسره چې دچاسروکاروي .که څوك بودیستې (دبودادین پیرو- ژباړونکی) وي، په اسانې سره به احساس کړې، چې له بهرنی نړۍ څخه دومره بېل سوی اوټول شیان دومره مختلف دې، چې دعلیحده هستی په شان ښکارې.

افغانستان یوداسې هیواددئ، چې ورتګ ورته سخت دئ. نه یوازې په دې دلیل چې دامیرلیکلې اجازه ورته لازمه ده ، بلکې دهندحکومت هم بایداجازه ورکړې . هیڅ اروپایې نسې کولای له اجازې پرته دخیبرله غاښې تېراوترپولې ولوړې اوداکاریوازې دامیردفرمان ترلاسه کول تضمینوې اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپورې نه ورکوله کیږې، چې په یوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرګې دبندوبست په باب خبرې سوې نه وي . له هیواده راوتل هم مشکل دې. څکه امیرهغوکسانوته په رخصت ورکولو کې محتاط دئ، چې به هیوادکې یې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چې ماپرله پسې اته کاله هورې تېرکړل اوسره له دې چې په مکررډول مې درخصت اخیستلو غوښتنه کړې وه . سباهم تل په یوه اوبله پلمه ځنډول کېدلم . کله چې چاته اجازه ورکړه هم سي سباهم نورې درې درې اونۍ ځنډپه کښېوزې . په دغه موده کې د باروړلو له پاره اسونه اود بدرګې لپاره سواره (Cavalry) چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسفردحفاظت له امله لازم دي، خيمې، غالۍ اونورڅه برابرېږي. دهرڅه
ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چي څوك لېږدېږ ورسره
عادي کېدلای هم سي ، داټول په ناڅاپي اوڅرگندډول له يوراز عصبانيت سره
مل سي . خوڅرنگه چي ټول شيان وهغه چاته متوجه وي چي انتظارباسي ،
څکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پای کي هرڅه تيارسي اويوسهار ټول
بکسونه اوبارونه دخاروبو پرشاتړل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چي
سپك بارونه پرې باروي اوبارونه خوځېدوته اماده سوي.اويادوه ساعته وروسته
سړی پخپله پرآس سپوراوروانيږي.
له کابله ترپېښوره که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتوروزخو سفردئ
خوهغه خلك چي پرلاره معمولا پوره اوکښته سفرکوي ، نوبيادېوولسو،
دوولسو ورخولارده . که سفرپه دغه اوسني وخت کي وي، نوبيادسپارلی او بار
اسونه بايد ښه تکړه وي. څکه په غروکي مزل وهل اودلارو ډېرين اوزيږ حالت
(سړکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي.
ډېرو اوږدو ورخو په مزلونوکي خوځيني اسونه له ستړياڅخه چپه سي او پر لار
باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوبيخي عام دي.
کله چي دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوشاوخوا ورشوډېره ويجاړه
ښکاري .له غرونو، گارو اوشگوپرته بل څه نه ليدل کيږي .دسفرپه دوهمه ورځ
د «لته بند » ترغاښي اوږي، چي له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کي پروت
اوکابل پخپله دسمندرله سطحي څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو
چي جلال آباد رسيږي ، په غرونو کي دئ .دشپې تېرولوکمپ کليوته نږدې په
هغوناووکي وهل کيږي، چي دلږڅه اوبوله امله يوڅه محدوده مځکه دکرني
وړگرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوی، چي سيمه دي ډېره وچه
اوشاوخوا دي په وادي کي غنمي گاري راغونډي سوي وي . دغرونو په بېخ کي
حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرني وړده . په غرونو کي شنوبوټو اوونو ته هم
اړتيا سته . دوريځو اوپرخنگ يې دشبنم نشته والی مځکي ته ديکنواخته رنگ
ورکولو سبب سوی دئ . ډېري ښې غرني ساحې سته، چي ښکلي کېدلای سي
خود اتموسفيروچوالي ليري اونږدې غرونو او غونډيو تــه بېخونده رنگ ورکړی

دئ . دورځني مارش په پيل کي دمنظرې يوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تې ربدل سېرى بېخي ستخ کړي. ځکه کوم په زړه پوري ځه نه وي، چي دستړيااحساس دي په کم کړه سي اوېوازني غوښتنه داوي چي مزل پاى ته ورسيږي اودکمپ وهلو ځاى ولټول سي.

له کابله ترجلال آباده، چي دپېښورتقريبا نيمايي دئ، معمول تم ځايونه دادي : بتخاك ، دوولس ميله ـ بريکاب Barikab ، دودېرش ميله ـ جگدلك ، شپاړس ميله ـ گندمك ، اته ويشت ميله ـ فتح آباد اتلس ميله او جلال اباد نولس ميله . دافاصلې ټولي اټکلي دي. ځکه له يوه ځايه بل ځاى ته درسېدلو دوخت له مخي اټکل سوي دي . نورځايونه هم سته چي که دشپې لخوالازمه وي ، کمپ پکښې وهل کېدلاى سي اوپه دې اړه دي اړه لري، چي ځوك غواړي دغه سفرپه څومره ورځووهي .خو که څوك غواړي دهري ورځي مزل يې داسونو او باروړونکو ځارويوله پاره ستومانوونکى نه وي ، نوېورتني تم ځايونه ډېرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنيو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داوږده مزله په اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپېږورځني سفرپرداسي لارودئ، چي د غونډيو په بېخ کي جوړي سوي دي اوتقريبا ټوله لارپه ريگواوکوچنيو ډبروکي تېره سوې ده [وداسونو پښې پکښې ډېري ننوزي. داکاراسونوته سخت او ستومانوونکي وي. چاچي په وچو ريگو کي لږځه تگ کړى وي، پوهيږي چي داوبو غاړه به داسونود ستړيا اچولو له پاره ډېره خوندوره وي.

زه چي له کابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوې ورځي هم اورېدلې أوسمه وغريې ټول پوښلي وو. دتوپان شمال ډېرېدلگېدى . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلوميږي، چي تجربه کړى يې وي .ماوروسته واورېدل، چي په هماغه شپه دوه درې تنه عسکر دشپې په پيره کي ديخنى له لاسه ترمرگه رسېدلي وو اودکابل په سختوژموکي، چي بادپه شدت چليږي اودشپې لخواساړه مخ پرزياتېدووي ، دامعمولي پېښي دي.

په واوره کي له څوساعتومزله وروسته چي اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسراى (رباط) دېوالونه وليدل ، شکرمي وکيښ اوگله چي وروورسېدو اوله اسونوراکښته سولو،

دکابل اوپېښور پرلار کاروانسرای

پوه سوم، چي په ښې لاس کي مي دويني جريان بېخي بندسوی واو له څه مودې موښلو وروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اوږدوکي پرتاکلو فاصلو باندي جوړسوي دي ، اصلا دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چي شاوخوا جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خوني جوړي سوي وي . دخونو مخي ته برنډه وي، چي بده هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارويو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د دروازې دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي موږلوموړی شپه پکښې واړول . داخونه دمعتبرو مسافرولـه پاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختيارکي وه . خودهوساتوب له مخي دومره ويلای سم، چي تربېهرپاته کېدونښه وه . کښته خوني چي کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خوهغه بيا چټلي اوزياتره داسي خلك پکښې اوسي چي دپاك اوستره عادت لرونکو کسانو له پاره مناسب نه وي . داخونه چي ماتيولې وه نسبتا پاکه خوفرش نه وه او داورځای يې هم نه درلود . دلرګيو کړکی يې وه چي دچوکاټ پرشاوخوايې ديوه انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرګي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو تررارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل کړ او پوازې وبل به مي په روڼ سره ورته توداوه . شپه لانه وه خپره سوې، چي دبارونو څاروي راورسېدل اوماوکولای سول چي يوه پياله چای وڅښم .يويادوه ساعته وروسته ډوډۍ هم برابره سوه . خوك چي ستړي اووږي اوتودوخه هم ترصفرکښته وي، دغه انتظارډېرستومانوونکي تماميږي . ددېوال له درزونو اوکړکۍ څخه سوړشمال لګېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيدېدل خوترتصوروتلې خبره ده. خکه نومايوازې بوټونه وايستل اووغزېدلم . څه غالي چي مي درلودې، راباندي وامي چولې . سهار چي راپاڅېدم ، ومي ليدل، چي په لګن کي اوبه کرنګ يخی سوي وې اود واوري ګردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شين اوخلانده و.دلمرووړانګوته دواوري خلېدلو خوك پرنداوه . څه آن وروسته سترګي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله چي د «لته بند» غاښي ته وختو، هوادومره سړه وه، چي پر زين باندي ځان تکيه

کېدل سخت و. لاسونه اوبښې موداسي بيده اوبې حسه وو، چې مور وبېرېدلو يخني يې راځخه يونه سي . خکه نوزه اوبدرګه مي له آسه راکښته اوقدم مووواهه، چې خانونه لږځه تاوده کړو .اسونه مودماپښيېن ترددوو بجوپوري خوشي کړي وو . دغابنې پرهابله غاړه له باد څخه يوڅه خوندي وو خو ما فکر کاوه ، چې دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر« بريکابه» مونوره لار په پښووهله . دغه کمپ ته دمابنام پرشپېربجې ورسېدم .دورخې اوږده مزله دپرستري کړی وم . دبارڅاروي، چې دپردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلښو لارو باندې په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه ورارسېدلي. خکه نوبيادپرناوخته و چې دمابنام دوډۍ برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه چې راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پوري، چې دغرو هري لږی مورنور هم کښته کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه يې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته چې ورسېدو، لاهم ښه يخ و . دلته مي يوه ورځ تېره کړه اوترخيبرکوتل پوري مي يوه اضافي ورځ بلمه هم درلوده. خکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونۍ کې يوازي دوه واره خلاص وي.په دغه ورځ مي خان دښار اودامېردمانۍ اوباغچو په کتلو مصروف وساته . دايوکوچنی ښاراوله معمول سره سم دېوال پرې تاوسوی دئ. خودېوال (کلا) ځای ځای کنډو دئ اوهرځه دپرويجاړښکاري . زياتره برخي کنډوالې دي. دښار دصفايي له پاره هځه نسته .دهرکوراوسېدونکي د خپلي روغتياساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کې ګوياکورټ نسته . خکه هرڅوك دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپيو ياکارګانو په واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستيږي . داوبو يې بدبوی خي اودحيرانتيا خبره نه ده چې کله کولرا راسي ، دپردوام کوي اوزيات تلفات پېښوي . کولرا ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقاليږي . سړی تعجب کوي، چې ولي ټول خلك نه پکښې تلف کيږي. خوروچ اقليم اودوامداره شمالونه بې له شکه دښارله روغتيايي حالت سره مرسته کوي اوښايي دکولرا دوامداره پېښېدلو زياترو خلکوته دناورغی په مقابل کې معافيت ورکړي وي .

په جلال آباد کې مي د لوموي خل له پاره د اوزبکانو يوه لـــوبه (بزبازي)

ولیدله . دالوبه پراسانو کیږي . لومړی کاردادئ، چي یو اوزګړی یاپسه په داسي حال کي چي اوزبك سپاره شاوخوا پرې راغونډوي په معموله توګه حلالوي . داکارچي سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کیږي اوټول سپاره حلال سوي مړه ته، چي پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرچاته چي په لاس ورغئ ، پرزړین باندي یې مخي ته ړدي اوپه تراټ سره خغلي . نورسپاره یې ترهغو تعقیبوي چي دبل یوه لاس وررسیږي اووروسته په عین خغستا کي دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چي په لاس ورسي ،نور یې په نوبت سره تعقیبوي او که حلال سوی مړ پر مخکه ولوېږي، بل سپور یې په تاخته کي حمله کوي . داس دسورلی یوه ښه اولاس پرآس وي اونورهڅه کوي خان مخکي ته ورسوي .لوبه ترهغو پوري روانه وي چي حیوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بریالی وي، چي په پای کي یوه برخه په لاس ورسي اوخوندي یې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چي نورکسان یې څني واخلي .

له جلال آباد څخه ترپېښوره پوري معمولاً پنځه ورخي مزل دئ. ګردی کڅ لومړی تم ځای دئ، چي شل میله کیږي . باسول اتلس میله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس میله اولنډي کوتل دخیبرکوتل په پای کي انګرېزي پوسته ، شله میله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخیبرکوتل له لاري ترجمرود اوړي، دا هغه کلاده چي دهند پرخوا دخیبر دخولې ساتنه کوي ، اوپېښور ته رسیږي .دانوهغه ځای دئ، چي یوواربیا څوك مدنیت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخیبر ترغرونو پوري مخکه نسبتا اواره ده . اودسفرپه ډېره زیاته برخه کي لاردکابل سیند پرغاړه تیرېږي .په دې ځای کي سیند پراخ اوژورنه دئ . که څه هم داوبو جریان دجلال آباد اوپېښور ترمنځ دسطحي دلوړتیا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کي یوشمېر ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چي له جریانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کي مشکلات او خطرپېښوي . ویل کیږي چي ګرادوونه زیاتره دخیبر غرونو په تنګیوکي واقع وي اودغه ځای دئ چي وایي دجاله وانانو مهارت دناخاپي فاجعو په مخنیوي کي رول لري . څکه دجریان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چي دجلو غلطي تصحیح

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو ځایوڅخه دئ، چي زیاتي ونيْ لري . ځنګلونه دښارپه شومیلي کي واقع دي اولیدل کیږي چي ځیني غونډۍ یې پوښلي وي . چارتراش چي دچنغوزیو یوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل یې څلور کونجه کوي اولرګي یې سیند ته راشیوه کوي . هورې سره اوډل کیږي او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسیند له لاري وړل کیږي . یوه لږاندازه یې په هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کیږي.

پېښور ته زما په یوه سفرکي دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم ځو دانې غټ ختکي چي هورې شنه کیږي ، راولیږل. ختکي دومره غټ وو، چي دوه فوټه اوږده اویونیم فوټ یې بر (پسور) و. ماله ځان سره دهغو دوړلو وسیله نه درلوده . داخبره، چي تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چي ختکي دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسلیم سي. جاله وانانو راته وویل، چي دوی به له جلال آبادڅخه پېښورته په دوولس ساعته کي ورسیږي . دافاصله سل میله ده اوسړی دجریان سرعت ځني تصورکولای سي.

دسیند اوبه دغرونو دواورو له ویلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي. ماته وویل سوه چي که څوك غواړي ترسیند په لامبوپوري وزي ، داوبو جریان یې دومره لیري یوسي چي بلي غاړي ته تررسېدو وړاندي یې داوبوسوړوالي بدن ورکنګل اودومره یې بې سیکه کړي، چي نزدې وي ډوب سي . دسیمي خلك چي غواړي ترسیند پوري وزي ، له پړسول سوي مشك څخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس څخه دکاراخستلو زمینه برابروي . خو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي یوغښتلي سړی به له رود څخه دپوري وتلو یاپرهابله غاړه باندي شومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشك کارولو توان ولري . ماته وویل سوه چي پرله پسې استعمال یې دلاسواوپښو روماتیزم پېښوي اوداخبره دمنلو وړده .

مشك هغه شی دئ، چي په ټول ختیځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کیږي . هغه دوزې یاپسه له پوست څخه جوړیږي . پوست صاف اونرموي اوبیایې پړسوي، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حیوان وي . بندونه یې

ورتېري .پوست چي تول وپېرسول سي ، يوه ډېره سپکه بېړۍ ځني جوړېږي .
کلېوال خان پرمخي پراچوي، ژورو اوبوته يې وړېوري وهي، لاسونه وښتې
بنورروي اوپه دي ډول گويا لامبوکوي . هغه کسان چي ماپه سيند کي په همدې
ډول لامبو کي وليدل ، زما داټکل له مخي يې سرعت په ساعت کي لس ميله
کېدی .
جلال آبادته نزدې، چي رود ددوو غونډيو په منځ کي تېرسوی اوسره تنگ
سوی وي ،کليوال له يوې غاړي بلي غاړي ته دسيند دپاسه پنډه رسی تېروي،
چي يوسراوبل سريې داوسپنو پرغټو ميلو باندي چي دځنډي په گارو کي ښخي
سوي وي ، ټول سوی او ددغي رسی په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې
دپاسه بلي غاړي ته پوري وزي . داتخته له بدشکلوزيږو خادو څخه، چي يوله
بله سره ټول سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندي سپک سپارلي او څاروي
پوري باسي . دغه وطني رسی چي پنډواله يې يوشان نه وي ،له بېکاره وښتانو
څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه
ورېږدېدم چي څوک له دغي وارخطايي سره، چي دتېرېدلو په وخت کي
ورپېښېږي ، څرنگه روږديږي .داچي وايي کله کله دغه رسی شلېږي اوله هغه
سره سم فاجعه ناکي نتيجې تري راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو ځکه
ډېرمحدود کسان لامبو کولای سي.
دسيمي خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ
اوده ته يې ډاډ ورکړ، چي ازادتگ وراتگ په ددواړو غاړوکي دخلکو په گټه
دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچي له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چي
يووخت به يې دښمن کارځني واخلي، فيصله وکړه، چي هوايي پل دي جوړسي .
خوهغه خلك چي دې کارته يې گومارلي وو، ټول بې تجربې کسان وو اوپرسيند
باندي يې لږکاروکړ. وروسته دامفکوره معطله سوه .
مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چي له سيند څخه دي دجلال آباد
اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کي کار واخيستل سي .داپروژه بالکل
عملي وه . ځکه دسيند په پراخه برخه کي ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو گارو
په ليري غورځولوسره به چي د گرداوونو اوکښتی چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفرکول اسانه سي اودبخاربیړی به دمالونو دوړلوراوړلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردخاروېو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکښته سیمي تودوخه اودباري خاروېو په منځ کي دمړیني لوړه اندازه دهرڅه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چي باید په هرقیمت وي ،راوړل سي ، نورڅه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو یې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان یې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه ښه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندي ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرني ورمځکه همداسي شاړه پرته ده . علت یې بې له شکه دادئ، چي هندته یې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. څکه نوخلك ترخپل لګښت زیات کړلو ته زړه نه ښه کوي خاوره یې ډېره حاصلخېزه ده اوزیاتره غلې دانې ،مېوې اونور هغه څه، چي دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې ښه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي یې تودوخه زیاته خودپېښور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چي دهیواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زماېه یاد دي، چي یوروخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چي تالو ته مي دژبي وروړلو جرات له دې ېېري نه کاوه، چي مبادا وربانذي ونه نښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه یې وڅښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغونارو‌غیوچي داوبو څښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي څخه دومره نه ډارېږم . دتودوخي درجه ترخپلي اندازې زیاته خسته کن سي. څکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اوډېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چي دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي درې ددابښ په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چي څني ونه وزي. پرهرهغه چاچي په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مځکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مځکه کي دغټې ګاري سیوري .»

له کابل څخه ترپېښوربوري لار ډېره لنډه ده اوهغوکسانو ته، چي هندوستان ته خي، ښه بلده لارده . هندوستان ته نوري لاري هم سته اوکه چاته دهغولارو فرصت برابر سي، ډېر لږکسان به حاضرسي، چي دسفر وخت ورباندي تېرکړي .

کله چي په افغاني خاوره کي دسفرورروستى ورځ وآخري نقطې ته، چي انګرېزي قلمرو پيل کيږي ، ورسيږي ، دپولي کرښه سمدلاسه څرګنده سي . تردغه ځايه، چي افغاني واکمني غزېدلې ده ، سړی پرداسي سيمه سفرکوي، چي طبيعت جوړه کړې ده اولارېه ګارو اوتېرو کي تېره سوې اواسانو ته لازمه ده چي هيسته ودوري خپله لارېکښې ومومي .له دې امله يې پرسم سړک تراورده مزله زيات ستومانوي . خوله هغه ځايه چي انګرېزي حاکميت پيل کيږي، سم سېده ښوي سړک، چي له خيبره ترلنډي کوتله پوري په غرونو کي لاهم آن ترپېښوره پوري له لوړو ژورو سره چاته دومره اسانه سي ، چي څوك په داډوله فاصله کي دسپيوګاډی په ترات سره ځغلولای سي اوداډول واټن فقط يوځوساعته نيسي، خودپولي په افغاني برخه کي داوږدو ورځو ستومانوونکې سپرلو غواړي .

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماښين دوې بجې وپنځلس دقيقې

سکاربورو - تورنتو

کاناډا

محمد معصوم هوتك

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

FOR EIGHT YEARS ENGINEER-IN-CHIEF SUCCESSIVELY TO THE AMIRS ABDUR RAHMAN AND HABIBULLAH, AND FOR THE GREATER PART OF THAT PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs, and by other Photographs

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W
1907

250

(c) ketabton.com: The Digital Library

UNDER
THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU 11883
PROPERTY OF ARIC Established 1989

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under
The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

Designed by: Shafiq

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـ جرمني

VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V

د خپرونو لړ (۵۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library